PASCAL BRUCKNER

UN VINOVAT APROAPE PERFECT

Cum se construiește un nou tip de rasism

Eseu

TREI

UN VINOVAT APROAPE PERFECT

PASCAL BRUCKNER

PASCAL BRUCKNER

UN VINOVAT APROAPE PERFECT

Cum se construiește un nou tip de rasism

Traducere din limba franceză
de Doru Mareș

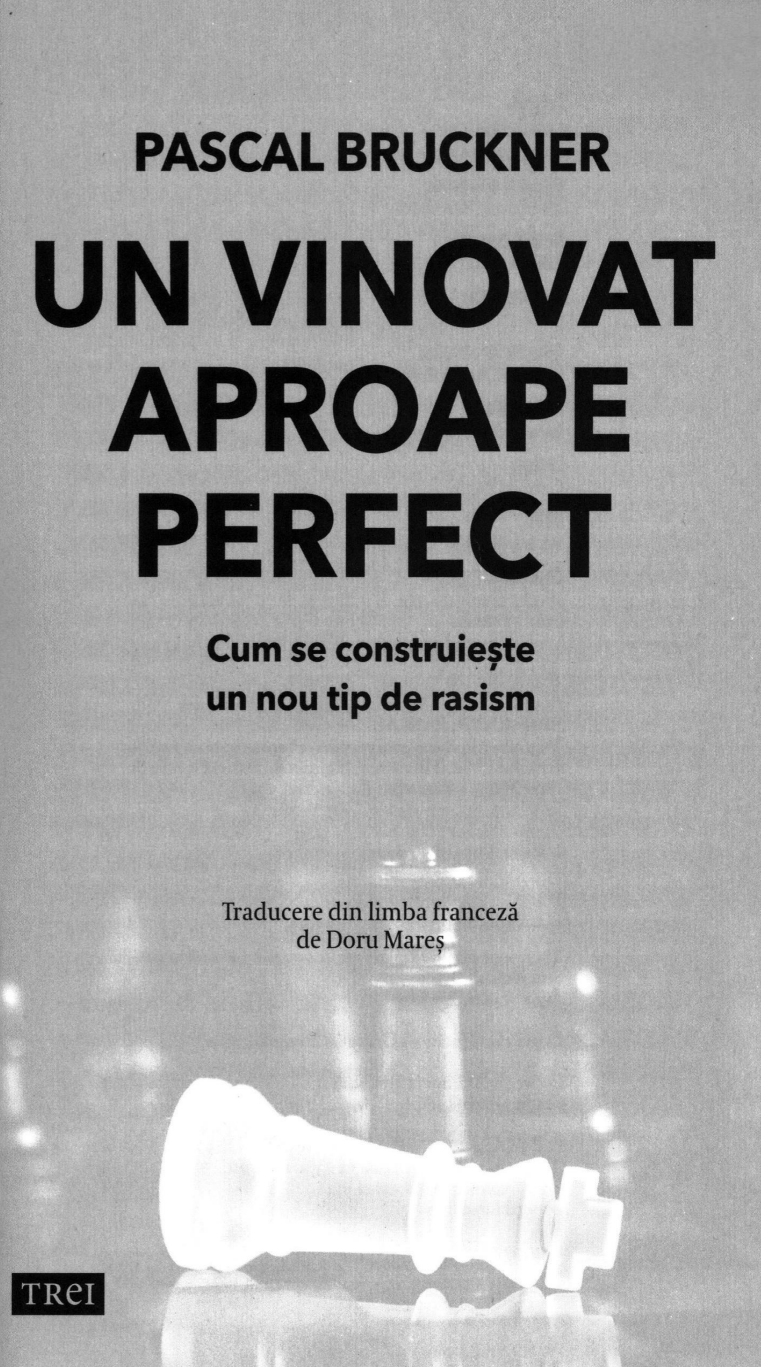

TREI

Editori:
Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

Director editorial:
Magdalena Mărculescu

Design copertă:
Faber Studio

Foto copertă:
Guliver/Getty Images/©Leopoldo Pura /©EyeEm

Director producție:
Cristian Claudiu Coban

Redactare:
Irina Tudor Dumitrescu

Lector:
Gabriela Riegler

DTP:
Răzvan Nasea

Corectură:
Rodica Crețu
Irina Mușătoiu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BRUCKNER, PASCAL
Un vinovat aproape perfect : cum se construiește un nou tip de rasism / Pascal Bruckner ; trad. din lb. franceză și note de Doru Mareș. - București : Editura Trei, 2021
ISBN 978-606-40-1018-6

I. Mareș, Doru (trad. ; note)

323.14

Titlul original: Un coupable presque parfait: La construction du bouc émissaire blanc
Autor: Pascal Bruckner

Copyright © Éditions Grasset & Fasquelle, 2020

Copyright © Editura Trei, 2021
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90; Fax: +4 0372 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN: 978-606-40-1018-6

„Glorificarea unei rase și denigrarea corolară a alteia sau a altora au fost dintotdeauna și vor fi întotdeauna o rețetă a crimei (...). Oricine înjosește pe ceilalți se înjosește pe sine însuși."

James Baldwin, *Va veni focul*

Pentru Rihanna, Tutsi a mea care vine
cu Thalysul

Preambul

În septembrie 1909, Sigmund Freud este invitat în Statele Unite pentru a susține o serie de conferințe la Clark University. Cu acel prilej, le face discipolilor săi, Carl Jung și Sándor Ferenczi, mărturisirea ajunsă celebră: „Habar n-au că le-aducem ciuma". Peste un veac, Statele Unite sunt cele care ne trimit o altă ciumă: tribalizarea lumii, obsesia rasială, coșmarul identitar. Numai că este vorba despre o ciumă la care noi, francezii, am contribuit din plin în anii 1970, exportându-ne peste Atlantic filosofii vârf de lance întru demolarea umanismului și a Luminilor. Noi le-am furnizat virusul, ei ne trimit înapoi boala. Bumerangul e anglo-saxon, mâna care l-a aruncat e franceză. America a reușit întotdeauna să pună laolaltă cea mai mare putere de seducție și cea mai mare putere de respingere. Dacă ea prefigurează viitorul lumii occidentale, atunci al nostru e sumbru. Iar al ei încă și mai și.

Introducere
Un remake detestabil

Într-un eseu prezentat în 2018, în revista *Sociology of Race and Ethnicity*, niște universitari americani, îngrijorați de prăbușirea dezbaterii intelectuale în Statele Unite, le-au propus redactorilor câteva fragmente alese din *Mein Kampf*, în care cuvântul „Evreu" a fost înlocuit cu „Alb". Până la urmă, publicația a refuzat demersul, nu însă înainte ca acesta să fi primit elogiile mai multor universitari care au interpretat studiul fără a trece de primul nivel de lectură: „Articolul are potențialul de a deveni o contribuție singulară și puternică în literatura privitoare la mecanismele ce susțin ralierea la perspective suprematiste albe". Cei trei autori, Peter Boghossian, James Lindsay și Helen Pluckrose, se făcuseră deja cunoscuți prin alte farse, multe acceptate de reviste de cel mai înalt nivel: una despre „cultura violului la câinii plimbați prin parcurile special amenajate din Portland (Oregon)", alta, în 2017, susținând că penisul este o construcție socială și că e răspunzător, printre altele, de încălzirea globală. Acești cercetători au fost amenințați cu șomajul de către universitățile unde lucrează și acuzați că fac jocul dreptei.

O contaminare fulgerătoare

Ce ne spun toate aceste studii extravagante? Multe despre degradarea moravurilor universitare nord-americane și încă și mai multe despre o anume mentalitate care este pe cale că cucerească Europa. Un exemplu, printre altele, din Franța: un documentar video încărcat pe site-ul France Culture în noiembrie 2019 ține să explice cum culoarea imaculată a sculpturilor grecești este „rezultatul a două mii de ani de istorie reacționară". Am fost mințiți: „Nu, statuile grecești nu erau albe, ci de toate culorile. Istoria ne-a ascuns-o pentru a promova albul ca ideal al unui Occident fantazând împotriva culorilor, simboluri ale alterității și metisajului". Chiar dacă filmul a fost ulterior retras nu înseamnă că nu rămâne ceea ce a afirmat și a fost supervizat de arheologul Philippe Jockey, și anume că respectiva policromie a fost ascunsă publicului din rațiuni politice: „Merită să utilizăm cuvinte mari: într-adevăr, este vorba despre respingerea Celuilalt, lucru pe care-l vedem apărând încă din primele texte ale lui Pliniu cel Bătrân și mergând până la cele mai groaznice excese ale celui de-al Doilea Război Mondial". La naiba: uite-l pe Pliniu cel Bătrân ajuns antecesorul cancelarului Adolf Hitler! Poate c-o fi Philippe Jockey un arheolog competent, dar ca istoric e jalnic. Da, statuile grecești erau policrome, însă noțiunile pe care le scutură-n aer ca pe niște zornăitori sunt construcții retrospective, apărute recent și pe care acesta le potrivește peste Grecia antică. Nici „Occidentul", nici „Celălalt" și-ncă mai puțin „metisajul" nu aveau nici cea mai mică pertinență conceptuală în momentul dăltuirii statuarului grecesc și e un nonsens să le utilizăm astfel. Conceptul de „rasă", să ne amintim, nu exista pentru grecii antici (este o invenție a secolului al XIX-lea, perioadă în care autori germani au pus mâna pe civilizația elenică pentru a și-o face strămoș al pangermanismului):

nici grecii, nici romanii „nu văd un oprobriu în culoarea pielii". Anticii nu aveau nici cea mai mică idee în legătură cu „discriminarea rasială", societatea grecească nu făcea distincții pe baza culorii[1], iar pentru Aristotel, diferența dintre alb și negru era absolut accidentală și neesențială[2]. Cei mai mulți dintre sclavii grecilor, aceștia din urmă oricum bronzați de la natură, erau albi[3].

Numai că utilizarea epitetului „alb" s-a întins extrem de rapid. Îți exprimi unele îndoieli legate de copilul-star Greta Thunberg? Iată-te considerat „adolescentofob" și „babalâc alb occidental", într-o întreagă procesiune de termeni peiorativi. Ce legătură are asta cu militanta pentru climă? Niciuna! Dacă un intelectual african ar critica-o pe tânăra suedeză, ar fi și el făcut babalâc negru? Haideți să vedem ce scrie colapsologul Aurélien Barrau apropo de cauza animalelor: „Ceea ce mi se pare vital în ziua de azi este, pentru a prelua un termen al lui Jacques Derrida, «deconstruirea carnofalologocentrismului», adică punerea sub semnul întrebării a acestei teribile hegemonii a omului (alb, e de adăugat), în erecție (fiindcă îl supune pe celălalt propriei sale dorințe) și mâncător de carne (ca imagine arhetipală a instrumentalizării viețuitoarelor nonumane)".[4] Cât despre „privilegiul alb" tipic unei anume problematici nord-americane, acesta a intrat în limbajul curent în iunie

---

Frank M. Snowden Jr. citat în Christian Delacampagne, *Une histoire du racisme*, prefața Laure Adler, Livre de Poche/France Culture, 2000, p. 33: „Căsătoriile dintre greci și negri aveau loc în epoca elenistică, iar mariajele mixte se înmulțeau la Roma, fără ca acest fenomen să trezească reprobarea. Din punct de vedere estetic, bărbatul negru exercita o veritabilă atracție asupra artiștilor greco-romani aflați continuu în căutarea exotismului. În sfârșit, din punct de vedere religios, Etiopia (...) constituie un pământ sacru (deja Homer vedea ținându-se acolo banchetele divinităților olimpiene), în timp ce imaginea Negrului este utilizată uneori ca amuletă ori garanție a fecundității — fără îndoială ca aluzie la culoarea neagră a îngrășământului natural". Nu la culoarea pielii erau sensibili grecii, ci la statutul social.

Frank M. Snowden Jr., *Blacks in Antiquity, Ethiopians in the Greco-Roman experience*, Belknap Press, 1970.

3 Catherine Coquery-Vidrovitch, „Le postulat de la supériorité blanche et de l'infériorité noire", în Marc Ferro, *Le Livre noir du colonialisme*, p. 864 sqq, Hachette, 2003.

4 A. Barrau, „Le combat animalier est frère des combats d'émancipation" (interviu publicat în revista *Ballast* din 2 septembrie 2015).

2020, după enormul răsunet pe care l-a avut în Franța și în alte părți cazul George Floyd, chiar dacă noțiunea nu are decât prea puțină relevanță în Hexagon.[5]

Criminal prin excelență

Occidentul are toate datele pentru a deveni vinovatul ideal. A fondat, dincolo de Atlantic, o nouă națiune exterminând indienii, luând africanii în sclavie și segregând negrii. Cât despre Europa, aceasta trebuie să ducă în spate greutatea a patru veacuri de colonialism, de imperialism și de sclavie, chiar dacă niște națiuni europene sunt cele care au pledat primele pentru abolirea acestor instrumente. Ce face din lumea occidentală țapul ispășitor prin excelență este, în primul rând, faptul că își recunoaște crimele prin vocea conștiințelor sale cele mai lucide, de la Bartolomé de Las Casas la André Gide și Aimé Césaire, fără a-i uita pe Montaigne, Voltaire și Clemenceau. A inventat conștiința nefericită și practică zilnic căința cu o plasticitate aproape mecanică. Exact invers decât alte imperii care abia de-și recunosc crimele teribile, precum Imperiul Rus, Imperiul Otoman, dinastiile chineze, moștenitorii diferitelor regate arabe care au ocupat Spania aproape șapte sute de ani. Numai noi, occidentalii, batem toba cu vinovăția noastră, pe când atâtea alte culturi se prezintă ca victime sau probe de nevinovăție. Greșeala ni se pare atât de inseparabilă de ființa noastră, încât ne asumăm și greșelile celorlalți. Și-n plus, Vestul e mai slab decât oricând, lipsit de leadership și de

5 Vezi, în special, Corinne Narassiguin, „Le privilège blanc, cette ineptie dangereuse", *Le Monde*, 9 iunie 2020. Autoarea, secretar național însărcinat cu coordonarea Partidului Socialist, ia atitudine împotriva confuziei dintre lupta contra rasismului și culpabilizarea unei părți din populație, dincolo de orice analiză socială ori economică.

direcție de când Statele Unite s-au retras din rezolvarea problemelor lumii. În mod semnificativ e sortit oprobriului odată cu rolul său în declin. Ceea ce diplomații au numit, în februarie 2020, la München, *Westlesness*, dispariția blocului occidental. A venit deci vremea să fie suprimat. Nimic nu aprinde mai tare furia decât un om căzut la pământ. Deja detestat pentru fosta sa dominație, Occidentul este de acum disprețuit pentru propriu-i declin.

Contrar speranțelor din 1989, nu rațiunea și încă mai puțin moderația au fost cele care să-l marcheze după căderea Zidului Berlinului. O altă ideologie a înlocuit făgăduielile izbăvirii manevrate de socialismul real pentru a reîncepe bătălia pe baze noi: rasa, sexul, identitatea. Pentru trei discursuri — neofeminismul, antirasismul și decolonizarea —, vinovatul este de acum omul alb redus doar la culoarea pielii lui. El e tâlharul, coruptul, responsabilul de toate relele. Nimic nu ar fi făcut să se simtă apropiate, de la bun început, aceste trei retorici, în lipsa figurii Blestematului, a bărbatului alb heterosexual care aduce laolaltă aversiuni identice. Femeile albe nu au însă decât să mai aștepte puțin: vom vedea cum un anume suprematism „indigen" le va desemna și pe ele ținte ale răzbunării. Sfânta Treime incriminatoare nu uită pe nimeni. În fiecare dintre cazuri sunt aceleași raționamente, aceleași mecanisme și, uneori, aceleași persoane care intervin cu un stupefiant mimetism, schițând o familie coerentă de idei.

Geneza nesăbuinței

În anii 1960–1970, departamentele de filosofie, literatură și sociologie ale universităților americane au fost inundate, și-n bine,

și-n rău, de discursurile deconstructiviste sosite din Hexagon, în care era biciuită metafizica occidentală, *French Theory*[6]. Să lăsăm deocamdată deoparte răspunsul la întrebarea dacă aceste doctrine au constituit altceva decât un uriaș bluf sau, pentru a prelua caracterizarea lui George Steiner, un dezastru spiritual, cu abia câteva excepții. Dar iată că, acum, America ne trimite filosofii născute cândva în Europa și pe care le-mbrățișăm orbește, numai fiindcă poartă ștampila *made in USA*. De la sfârșitul istoriei până la teoria genului, trecând prin șocul civilizațiilor, Franța redevine laboratorul nefericit al unor himere nord-americane. Hegemonia culturală anglo-saxonă nu mai este exotică, ci într-un mod bizar de-a casei: noi înșine în forma altuia, un hibrid transatlantic într-un idiom străin, dar tocmai de-asta mai dichisit decât franceza. Acest poststructuralism ne este reexpediat cu arme și bagaje pe pământul nostru, cauționat *globish*, noul jargon global. În aceste vremuri de nebuloasă a stângilor europene împărțite între un comunism muribund și o social-democrație ajunsă într-o situație disperată, ideologia identitară provenind din Lumea Nouă ne apare ca un colac de salvare. Împrumutul e deseori mecanic, inclusiv în plan lingvistic, unde înflorește un idiom anglofon cu accent panamez. S-ar putea chiar spune că utilizarea franglezei în mass-media și în lumea corporatistă e invers proporțională, pentru vorbitorii de franceză, cu stăpânirea limbii lui Shakespeare. Și cu cât o stăpânesc mai puțin, cu atât inserează blocuri întregi din aceasta în limba vorbită zi de zi. Viteza de propagare semantică e aproape instantanee, instrumentată de nenumărați emisari.

America are această calitate unică de a-i încuraja pe cei cărora le place să o imite. De-un veac încoace se exportă mai bine decât oricare altă cultură. Se adaptează tuturor climatelor,

---

6 François Cusset, *French Theory, Foucault, Derrida, Deleuze et Cie et les mutations de la vie intelectuelle aux États-Unis*, La Découverte Poche, 2005.

tuturor credințelor, dispune de o forță de emisie și de contagiune fără egal. Este prin excelență civilizația deghizării. Până și cei care o detestă vor să-i aparțină. Oricine poate deveni american dacă așa dorește, chiar și fără a vorbi engleza. Ca niște buni ventriloci, o copiem în toate domeniile. Ne asumăm până și crimele ei, deși Franța nu a practicat niciodată sclavia ori segregarea pe teritoriul ei. Povestea însă e reciprocă: adoptăm viziunea americană asupra societății în momentul în care, cel puțin la nivelul sectorului stâng al Partidului Democrat, Statele Unite încearcă să lărgească înțelesul statului providențial și să pătrundă și ele în lunga odisee a căinței. Pe când noi ne etnicizăm, ei încearcă să se vopsească în trandafiriu, dorind să rescrie romanul național pornind de la exterminarea indienilor și segregarea negrilor.[7]

Totuși, vor fi dificil de convins 500 de milioane de europeni, mai ales din Est, de nocivitatea lor funciară motivată de culoarea pielii. Chiar dacă aceasta devine tot mai colorată, mai ales în Vest, populația europeană rămâne în majoritatea ei cu pielea de culoare deschisă și cu nuanțe importante de la suedezi la andaluzi, bulgari și țigani, într-un adevărat degradeu cromatic: culpabilizarea acestor popoare va însemna o muncă gigantică, dar nu imposibilă. În parte deja a reușit, în Europa Occidentală, unde se încearcă inculcarea în indivizi a sentimentului dezonoarei de a fi ceea ce sunt. O vastă muncă de reeducare este pe cale de înfăptuire în universități, în mass-media, cu scopul de a cere celor pe care-i numim „albi" să se renege. Acum treizeci de ani, dreptei și stângii le rămăseseră încă destule motive pentru a râde de astfel de mizerii. Ultima dată când am fost supuși propagandei rasiale a fost odată cu fascismul, în anii 1930, când din start era descalificată o parte din populație. Și am fost vaccinați, drept pentru care

7 „The 1619 Project", *The New York Times*, 14 august 2019: „We have got to tell the unvarnished truth". Conform modelului la ordinea zilei, trebuie rescrisă întreaga istorie americană sub unghiul rasismului și al sclavagismuului.

mulțumim. Numai că boala se întoarce de dincolo de Atlantic, deghizată în contrariul ei, antirasismul, cu noi protagoniști, și își găsește ecou până în Parlamentul European. Profesorii rușinii, neofeministele, decolonizatorii, indigeniștii țin neapărat să ne dovedească faptul că modul nostru de viață e bazat pe exploatarea înfricoșătoare a popoarelor și că ar trebui să ne căim. Dintr-odată, o întreagă parte a lumii occidentale se descoperă abominabilă, sub privirile unor anume minorități: la fel cum domnul Jourdain era prozator fără să vrea, tot așa noi suntem criminali fără a o ști, din simplul motiv că am venit pe această planetă. Pentru noi, să fim ar însemna în primul rând să ispășim.

Încă o acuzație vizează omul alb: distrugerea planetei. Nu se mulțumește să oprime femeile, să se arate rasist și dominator, să epuizeze mediul în care există și să își concentreze în propriile mâini bogății economice și tehnologice. Vinovăția lui e asemenea unei plăcinte cu foitaj, în care fiecare strat întărește structura ansamblului. Numai că intrarea, de vreo treizeci de ani, a Chinei, Indiei, Braziliei și a Africii de Sud în concertul capitalismului mondial ca mari producători și mari poluatori împiedică discursul ecologist să se cantoneze doar în detestarea omului occidental și a epidermei lui. Însuflețit de o ambiție cosmică, acesta insistă mai degrabă în a condamna productivismul ca atare și încrederea în sine cu consecințe fatale a modernității. Deci nu urmărim aici acest subiect.

Noua glaciațiune

America aceea care a venit să salveze Europa în 1944 și care, pe atunci, încarna combinația dintre modernitate, libertate și

prosperitate, America aceea a murit măcinată de izolaționism și naționalism. Iar acum stă în fața Vechii Lumi nu ca o soluție de adoptat, ci ca un eșec de evitat. Prăbușirea s-a produs în trei etape: mișcarea pentru drepturi civile din anii 1960–1970, prin care țara a evitat să alunece în apartheid, emanciparea moravurilor și a minorităților, care au suscitat reacția violentă a conservatorilor care vor să șteargă în forță drepturile obținute. Această contrarevoluție, uneori brutală, a avut la rândul ei o consecință detestabilă și neașteptată prin mișcarea femeilor și a minorităților, exprimată prin extremism de gen, hipersensibilitate la discriminări și retorică excesivă. America sfidează rasismul în chiar termenii rasismului, trimițând pe fiecare în rândul celor de aceeași culoare a pielii, în disprețul oricărei analize sociale. Combate răul agravându-l. Rezultatul e o fragmentare la infinit. Țara asta înnebunește, prinsă ca-n clește între ciocanul partizanilor lui Trump și nicovala fanaticilor rasei. La care se adaugă, în plan militar, neputința hiperputerii americane care pierde toate războaiele — eșecul din Irak, plecarea din Afganistan după douăzeci de ani de ocupație. Degeaba desfășoară o diplomație a fanfaronadei, întrucât capitulează în fața Coreei de Nord și a molahilor de la Teheran, abandonează leadershipul mondial în favoarea Chinei, eșuează în a impune pacea oriunde intervine; din toate punctele de vedere, este, în așteptarea unor zile mai bune, un aliat indispensabil de care-ar trebui să te dispensezi, care-și desconsideră prietenii și face curte dușmanilor!

Uitându-te la această derivă ideologică, ai sentimentul unui remake de proastă calitate după anii 1960, dar în sens invers. Frapează pesimismul antropologic. În istoria recentă au existat mari perioade de dezgheț: 1936, Mai 1968 sau Perestroika; trăim acum o reîntoarcere a congelării, punerea sub cheie sau încarcerarea. Proiectul emancipării speciei umane a dispărut, întrucât specie umană nu mai există, ci etnii, genuri, comunități. Marile bătălii ale anilor 1960–1970 s-au desfășurat sub egida unei

omeniri strânse sub același stindard: anticolonialismul avea drept scop eliberarea în același timp a colonistului și a colonizatului, pentru a-i smulge din ghearele unei aserviri reciproce, iar feminismul dorea să instaureze o egalitate în același timp economică și simbolică între bărbați și femei. Cât despre antirasism, acesta cerea respect față de populațiile de origini diferite, în contextul unei imigrații susținute și al unei Europe traumatizate de amintirea nazismului. Ce poate fi mai nobil decât acele idealuri? Și ce-a rămas din ele? Un rictus plin de ură, care ține mai degrabă de vendetă decât de generozitate. Și astfel trei mari cauze sunt deturnate exact de cei care se revendică de la ele: nici c-ar fi visat reacționarii un asemenea chilipir. *Tocmai această reîntoarcere a progresismului la obscurantism dorim să o studiem aici.* Peisajul e sumbru: rasismul în Occident e mai viu decât oricând, bărbații și femeile par să fi intrat într-un război până la sfârșitul vremurilor; cât despre colonialism, e cu atât mai virulent cu cât a dispărut. În fiece dimineață descoperim o nouă ofensă pentru a ne indigna: un întreg univers e infestat de energii negative. Mereu același Sisif împingându-și stânca. Drumul către izbăvire nu poate niciodată ajunge până la capăt.

Confuzia dintre fronturi

Alt paradox: în democrațiile occidentale, unde drepturile minorităților și ale femeilor sunt cel mai serios respectate, se protestează cel mai mult împotriva violării libertăților fundamentale. Conștiința nedreptății crește pe măsură ce nedreptățile dispar. Cele ce rămân sunt resimțite ca intolerabile. Cine ne este dușmanul? Nu dictaturile și autocrațiile, ci regimul care acordă maximul

de autonomie. Poate că toate acestea se situează în prelungirea celebrei legi a lui Tocqueville[8]: un popor se ridică atunci când situația lui se ameliorează, nu când se înrăutățește. „Dorința de egalitate devine de fiecare dată tot mai nesățioasă pe măsură ce libertatea e tot mai mare."[9] Reformele și progresul stârnesc revoluțiile, nu sărăcia. O opresiune anulată nu e o fericire de câștigat, ci doar o etapă pe o cale fără sfârșit, care seamănă uneori cu un Drum al Crucii.

În mod tradițional, desemnarea unei victime ispășitoare, în caz de criză, este însoțită de represalii: exil, rug, sabie, înecare[10]. Identificarea țapului ispășitor înseamnă întotdeauna un sacrificiu purificator. Prin acest mecanism arhaic resuscitat sub forma rasismului s-a părăsit spațiul universalist al stângii și se braconează pe teritoriile extremei drepte, cu credința că aceasta poate fi combătută, fiindcă se împărtășește alături de ea aceeași ură față de Lumini, față de credința în unitatea speciei umane. Marele pariu al oricărei lupte politice este să nu semeni cu dușmanul. Karl Jaspers nota deja această confuzie a fronturilor în 1936, în Germania, în mișcările brune și roșii, când comuniștii, conservatorii și naziștii se influențau reciproc și împărtășeau deseori aceleași prejudecăți, închipuindu-și că se confruntă. E de pledat și în ziua de azi pentru vechea teză, datând din vremea Italiei mussoliniene, a celor două feluri de fascism[11]: cel de

---

8 Alexis de Tocqueville, *L'Ancien Régime et la Révolution*, Idée/Gallimard, 1964, Capitolul V, p. 82 sqq. [În limba română, *Vechiul Regim și Revoluția*, traducere din limba franceză de Cristian Preda și Constantin Davidescu, Nemira 2000].

9 Id., *De la démocratie en Amérique*, Cartea II, 2 [În limba română, *Despre democrație în America*, traducere din limba franceză de Magdalena Boiangiu, Beatrice Staicu și Claudia Dumitriu, Humanitas, 2017].
René Girard, *Le Bouc émissaire*, Hachette 1982.
Sinistra fascista care a sedus un anumit număr de intelectuali italieni sub regimul lui Mussolini, el însuși fost socialist revoluționar. Sociologul Irving Louis Horowitz include în această rubrică Brigăzile Roșii italiene și Rote Armee Fraktion germană, din anii 1970, și relevă similitudinea dintre terorismul roșu și cel negru. Termenul „fascism de stânga", utilizat și de Jürgen Habermas și de Viktor Klemperer, înseamnă fascinația pentru autoritarism, pentru alianțele politice hibride și refuzul Luminilor. Termenul a fost plagiat și deturnat de Donald Trump în iunie 2020.

dreapta extremă, deja bine-cunoscut, și cel al stângismului identitar, camuflat subtil sub flamura antifascismului, antiimperialismului și antirasismului. Ceea ce am putea numi „doriotizare" a unui anumit număr de mișcări așa-zis populare, de la numele lui Jacques Doriot, militant comunist înainte de război, trecut la național-socialism după 1940 și mort în uniformă Waffen SS. Apropierea dintre extremele care împărtășesc aceleași idealuri crezând că se detestă este, poate, evenimentul cel mai tulburător al acestui început de secol.

Noii paria

Cel puțin în discursurile hibrizilor la care ne referim, își face loc în istorie o nouă omenire care întronează o nouă ierarhie, conform căreia cel mai jos cu putință, paria, scursoarea planetei, se situează bărbatul alb heterosexual occidental. La vârf e femeia neagră sau arabă sau indiană, lesbiană sau *queer*, noua regină a universului. Între aceasta, ridicată-n slăvi, și bărbatul ajuns în mocirlă, o întreagă gamă de nuanțe de la alb la bej, de la bej la brun, de la brun la negru. Conform noilor prejudecăți, e mai bine să fii bronzat decât palid, homosexual sau transgen decât heterosexual, femeie decât bărbat, musulman decât evreu sau creștin, african, asiatic ori fost colonizat decât occidental. După cum ne indică variile forme de promovare ori platformele de comunicare socială, există vechea populație, monocromă, servilă, stupid heterosexuală. Și cea nouă, multicoloră, alcătuită din minorități dinamice, talentate, cu mii de forme particulare de erotism. Cum să nu aluneci instantaneu într-una sau alta dintre acestea când ești tânăr? Dacă reconcilierea e imposibilă, dacă negrii și albii,

bărbații și femeile nu pot trăi împreună, atunci ce mai rămâne? Separarea definitivă sau un regim al denunțului permanent, sub amenințarea bâtei unei armate de juriști însărcinați cu arbitrarea diferendelor.

Încă din 1983, atrăgeam atenția asupra posibilei explozii a unui rasism antialbi, al unei cruciade împotriva fețelor palide[12]. A existat, în cursul decolonizării, în special în Africa, un contrarasism al popoarelor pe cale de eliberare, mai ales în Congo al lui Patrice Lumumba, din vara lui 1960[13]. Albert Memmi, mare militant al anticolonialismului, vedea în asta, în siajul lui Sartre, un moment necesar al luptei prin care s-a răspuns la violența colonizării, o inversare a raportului dominant/dominat. Să lăsăm istoricilor sarcina de a tranșa problema. Ce e absolut nou e faptul că tocmai „Albii" din Europa și din Statele Unite, în general aparținând categoriilor sociale relaxate material, sunt cei care se ponegresc, denunțând „insuportabila albitudine a culturii noastre"[14] și conchizând că exact culoarea pielii le dovedește infamia. Ura față de Alb e în primul rând ura de sine a Albului bogat. Autoflagelarea spectaculoasă are ceva dintr-un show în care fiecare rivalizează cu toți ceilalți în exprimarea silei de sine: atrage atenția cine se biciuiește mai tare și mai mult timp.

Fiind eu însumi ceea ce noulimba actuală numește bărbat alb, heterosexual și deloc tânăr, sunt conștient că asta îmi retrage dreptul de a vorbi. Încarnez lumea de ieri: abordând aceste subiecte, îmi pun singur capul pe butuc. Cumulez handicapuri. Mă încăpățânez totuși se denunț această doctrină regresivă,

---

12 Pascal Bruckner, *Le Sanglot de l'homme blanc*, Seuil, 1983, p. 276.

13 Printre nenumărații jurnaliști aflați la ora respectivă în Congo și care au constatat ura la adresa „belgienilor", adică a albilor, era și Jean Daniel, pe vremea aceea tânăr reporter la *L'Express*, care povestește că, abia reușind să scape de arestarea motivată de culoarea pielii lui, a avut sentimentul că retrăiește experiența celor care, sub ocupația nazistă, trebuiau să dovedească faptul că nu erau evrei (în colab., *La Modernité disputée, Textes offerts à Pierre-André Taguieff*, CNRS Éditions, 2020, p. 582, primele polemici în jurul rasismului antialbi din Franța în 1960).

14 *National Public Radio*, Minneapolis, USA, 21 iunie 2020.

deghizată în discurs de stânga, care alimentează și justifică întoarcerea la demența suprematistă[15]. Când emanciparea nu se mai deosebește de persecutare, înseamnă că e ceva putred în partida numită „progresistă".

[15] În legătură cu subiectul, de citit studiul clarificator al lui Stéphanie Roza, *La Gauche contre les Lumières?*, Fayard, 2020.

Partea întâi

Satana la masculin

Capitolul 1
Există o „cultură“ a violului?

Pentru generația *baby boomers*, două evenimente au fost determinante: libertatea moravurilor și feminismul. Nu merge una fără alta. E drept că în Franța se venea la zi de la o imensă depărtare: femeile nu au obținut dreptul de vot decât în 1945 și nu s-au emancipat de sub tutela maritală decât în 1965, an în care au căpătat dreptul de a munci și de a-și deschide cont bancar fără autorizație din partea soțului. Legea din 1970 îl lasă pe tată fără autoritate exclusivă, din acel moment împărțind-o cu mama. Controlul fecundității grație contraceptivelor și dezincriminarea avortului prin Legea Veil, din 17 ianuarie 1975, deschideau pentru femei calea unui mai mare drept asupra propriului corp. Ulterior, mai multe legi au facilitat divorțul: căsătoria a încetat să mai fie o închisoare pentru soții, devenind o opțiune liberă la care pot renunța atunci când o doresc.

Ne-a bucurat feminismul de odinioară, fiindcă elibera în același timp bărbații și femeile și punea laolaltă furia și generozitatea. Permitea și unora și altora să se reinventeze și să depășească stereotipurile. Ce ușurare și pentru femei să scape de rolul unic de mamă și de soție și în sfârșit să își poată câștiga independența muncind! Ce ușurare pentru bărbați să nu mai aibă de reprodus o virilitate toxică și să abandoneze agresivitatea specifică machismului, care e totodată și o formă de opresare a bărbaților de către

bărbați! Ce să se fi întâmplat de atunci de s-a ajuns ca stindardul libertății fluturat de unii să nu mai urmărească decât ridicarea sexelor unele împotriva altora? Cum a devenit feminismul *de progres*, feminism *de proces*?

Toți sunt violatori?

Câteva cuvinte ca preambul. Cu toții avem în anturajul nostru o soție, o prietenă, o cunoștință care a fost victima unui viol sau a unei agresiuni. Fiecare dintre noi putem vedea pe stradă, în autobuz, în metrou bărbați de toate vârstele încercând să abordeze ori insultând trecătoarele. Pericolul crește pe măsură ce se lasă noaptea și alcoolul, intrând aici în joc și sentimentul de a nu avea cum fi pedepsit. Oricare tată, oricare mamă se îngrijorează când fiica, tânără, iese seara și riscă vreo întâlnire periculoasă din punctul lor de vedere. Violul e o crimă, violul în masă, pe timp de război, o armă de distrugere în masă a sufletelor și a trupurilor și ar fi obscen să-i minimalizăm oroarea sau frecvența. Dar nu e oare la fel de îndoielnic să-l transformi în indicele relației dintre sexe, de parcă aceste relații numai la asta s-ar rezuma?

Dacă te-ai lua după dovezile de adâncă deșteptăciune din ultima vreme, în viața cotidiană totul ar fi viol: de la privirile trecătorilor și modul echivoc de a umbla pe stradă până la mentalitate și aerul pe care-l respirăm. Cel mai mic zâmbet schițat de un băiat către o fată denotă o intenție criminală: să te naști femeie înseamnă să te naști pradă; să te naști bărbat înseamnă să te naști asasin. Imensa majoritate a bărbaților, în Franța ca și-n altă parte, ca să nu zicem totalitatea lor, nu ar visa altceva decât să abuzeze

trupuri feminine: „Bărbatul care își violează cu regularitate femeia se asigură astfel că o terorizează și o izolează suficient pentru ca ea să nu vorbească despre asta cu altcineva. Șeful de raion care își hărțuiește sexual angajatele va întreține o atmosferă suficient de apăsătoare pentru ca toți cei care știu despre asta să tacă, de teamă că și-ar putea pierde serviciul".[16] Concluzia: „Cultura violului este peste tot, la tine, la mine, dragă cititorule, în emisiunile pe care le urmărim, în cărțile pe care le citim, în conversațiile cu apropiații, în instituțiile noastre. Oricât de greu ne-ar fi s-o admitem, cu toții participăm la cultura violului".[17] Acesta este mesajul cu care un anume feminism, reluând iar și iar teze nord-americane deja învechite, este difuzat neobosit de câțiva ani, mesaj exprimat astfel, de exemplu, de fosta președintă a UNEF, Caroline De Haas, într-un interviu acordat săptămânalului *L'Obs* din 14 februarie 2018: „... un bărbat din doi sau trei e un agresor".[18] Pentru a-l cita pe sociologul Éric Fassin: „Este vorba despre a considera violența sexuală în termeni culturali și neindividuali, nu ca pe o excepție patologică, ci ca pe o practică înscrisă în norma care o face posibilă tolerând-o, dacă nu cumva chiar încurajând-o".[19] Altfel spus, violul nu este o îndepărtare de la normă, ci o confirmare a ei, pe care o poartă în sine cum poartă furtuna un nor. Același Éric Fassin, după agresiunile cărora le-au căzut victime, în noaptea de Anul Nou 2015–2016, femei din Germania, în gările din Köln și din alte orașe ale republicii federale, agresori fiind imigranți veniți din Africa de Nord, explica la televizor: „Acești indivizi nu au

---

16 Valérie Rey-Robert, *Une culture de viol à la française*, Libertalia, 2019, pp. 150–151.

17 Ibid., p. 39.

18 Fostă președintă a UNEF între 2006 și 2009, Caroline De Haas a acoperit la vremea respectivă numeroase violuri asupra militantelor asociației, care erau „castorizate" de alți membri, adică erau supuse unui ceremonial de inițiere dur și umilitor — de altfel, interzis prin lege în Franța —, cu ajutorul „cozii" ca a animalului cu același nume. Caroline De Haas a recunoscut că, prin tăcere, s-a făcut complice a acelor fapte. Nici până acum nu a început urmărirea judiciară împotriva ei, care își câștigă în continuare pâinea organizând stagii de formare pentru prevenirea hărțuirii sexuale în întreprinderi.

19 Valérie Rey-Robert, op. cit., p. 38.

comis asemenea fapte pentru că sunt musulmani. E aici un scop politic. Pe cine au agresat? Femei germane, albe. Nu s-au dus să violeze prostituate. Ceea ce oferă un sens violenței lor".[20] Și, așa, iată-ne liniștiți. A agresa femei albe, așadar dominante, ba încă și nemțoaice pe deasupra, nu e chiar atât de grav: e ca un act de revoltă antiimperialistă. Același Éric Fassin a semnat în 2017 o petiție împotriva pedepsirii hărțuirii stradale, de teamă ca legea respectivă să nu stigmatizeze „rasizații", adică migranții.[21] Tot ce e masculin e rău, dar nu toți bărbații sunt comparabili în ticăloșie: cei care vin din țările sărace și dominate de altele au circumstanțe atenuante. Vom reveni.

Penisul, armă de distrugere în masă

Ce spuneau feministele americane în anii 1970, 1980, 1990 repetă ca niște papagali feministele franceze în anii 2010, 2020. Ca epigraf al cărții sale despre cultura violului în stil francez, Valérie Rey-Robert o citează pe Andrea Dworkin: „Noi, femeile. Noi nu avem înaintea noastră eternitatea (...). Suntem foarte aproape de moarte. Toate femeile sunt așa. Și suntem foarte aproape de viol și suntem foarte aproape de lovituri". (Să nu uităm: în Franța, speranța de viață a femeilor este superioară cu cinci ani celei a

[20] Emisiunea *28 de minute* din 16 ianuarie 2016, pe canalul Arte, cu Valérie Toranian și Caroline Fourest. Privitor la acea noapte de Revelion, autoritățile germane au vorbit și despre un „taharrush gamea" foarte răspândit în lumea arabă, agresiune sexuală de masă care are loc în timpul unor adunări și care s-a produs și în Piața Tahir din Cairo, în timpul „Primăverii arabe".
Anne-Sophie Mercier, *Le Canard enchaîné*, 24 iunie 2020.

bărbaților. Pe scurt, cetățenii francezi de sex femeiesc sunt mai puțin aproape de moarte decât omologii lor masculini, inegalitate care nu indignează pe nimeni.[22] Fascinat de modelul american, un anume neofeminism francez se pune în situația copierii integrale a dinaintea acestuia. Noi, francezii, avem tendința de a reproduce servil cele mai groaznice defecte ale prietenilor noștri americani și de a le neglija imensele calități.

Așadar dușmanul, în Statele Unite, e bărbatul alb trecut de 50 de ani, fiindcă acesta deține puterea economică, ocupă trei sferturi din locurile din consiliile de administrație și constituie mai bine de jumătate din aleși. Totul ar merge mai bine fără bărbatul alb care concepe și conduce lumea, fiindcă el e gunoiul care distruge puritatea originară a lumii. Pentru „afrofeminista" Françoise Vergès, nu există decât două tipuri de bărbați, prădătorii, întotdeauna și în majoritate albi, însoțiți de femeile lor, și „rasizații" (a se înțelege negri și arabi, nu însă și asiatici, conform retoricii la zi)[23]. Noul puritanism nu mai diabolizează femeia, ca islamul de azi ori creștinismul de ieri, ci bărbatul. Blestemul s-a schimbat, nu și mentalitatea. Totul în bărbat e nociv, începând cu acel *mansplaining*, detestabilul obicei de a vorbi politicos cu femeile (de parcă femeile nu ar da dovadă de afecțiune unele față de altele). Și continuând cu *mansterruption*, predispoziția bărbaților de a tăia vorba când se discută ceva sau, mai rău, *manspreading*, obiceiul unora de a se așeza cu picioarele desfăcute în metrou sau în tren. Ne aducem aminte că feministele germane ale anilor 1970 doreau să interzică bărbaților să urineze din picioare, semn de aroganță machistă.

Mai mult, conform Institutului Național de Studii Demografice, diferența nu are legătură cu inegalitățile sociale. La 35 de ani, un inginer sau un cadru de conducere are în fața lui un număr de ani mai mic decât al oricărei muncitoare sau funcționare de aceeași vârstă. Sexul biologic e mai determinant decât condițiile socioprofesionale.

23 Françoise Vergès, *Un féminisme décolonial*, La Fabrique édition, 2019.

Sexul feminin este nevinovat de la natură, chiar și când este acuzat, la rândul lui, de hărțuire: astfel, în momentul în care profesoara Avital Ronnel, titulara catedrei de literatură feministă de la New York University, a făcut, în 2017, obiectul unei plângeri din partea unuia dintre studenții săi, toți colegii, printre care Judith Butler[24] și filosoful Slavoj Žižek, au semnat o petiție pentru a o apăra, invocându-i reputația și poziția socioprofesională, și pentru a-l discredita pe mizerabilul denunțător[25]. Avital Ronnel se va alege cu o suspendare de un an. Bărbatul, datorită forței sale fizice, e vinovat de la natură, în așa fel încât, la fel ca evreii din Evul Mediu, descriși de René Girard, nu poate fi disociat de vina pe care o poartă cu sine[26]. Lupta împotriva lui e una dreaptă: chiar dacă, accidental, sunt acuzați de viol ori de hărțuire niște nevinovați, acesta este prețul de plătit într-o indispensabilă cruciadă. În orice caz, femeile au strâns din urmă atâtea suferințe, și asta de milenii, încât orice nedreptate comisă în prezent nu ar putea șterge datoria: întreaga omenire le e datoare și, chiar dac-ar fi condamnați toți băieții trăitori acum, tot nu s-ar putea stinge datoria față de sexul feminin. A fi victimă este pentru femeie un statut social aproape ontologic.

Și asta fiindcă bărbatul este împopoțonat cu o armă redutabilă, care îl condamnă la agresiune: penisul. „Violența", zicea feminista Andrea Dworkin, „înseamnă penisul sau sperma care iese din el. Ceea ce penisul poate face trebuie să facă prin forță, pentru ca un bărbat să fie bărbat."[27] Dăruit cu acest blestem care-i atârnă între picioare, bărbatul nu are, încă din copilărie, decât o singură obsesie: să ucidă, să anihileze. „Sexualitatea masculină,

---

24 Judith Butler: filosoafă americană, născută în 1956, cu lucrări despre feminism, *queer* și teoria *queer*. (*N.t.*)

25 Citat din Douglas Murray, *The Madness of Crowds*, Bloomsbury Publishing, 2019, p. 59.

26 René Girard, op. cit., p. 57.

27 Andrea Dworkin, *Pornography, Men Possesing Women,* E.P. Dutton, 1989, citat în Pascal Dupont, *La Bannière étiolée. Voyage sur les traces de Tocqeville*, Le Seuil, 1993, p. 281.

beată pe viață de propriu-i dispreț intrinsec, în special privitoare la viața femeilor, poate deveni sălbatică, aruncându-se în urmărirea prăzilor, utilizând noaptea ca acoperire pentru a-și găsi consolarea în tenebre, sanctuarul lui."[28] Patul conjugal ca zonă de război, un Kobani sau Stalingrad pe orizontală. A face dragoste este aproape întotdeauna, pentru băiat, sinonimul brutalității, pentru femeie, al suferinței. Vremea iubirilor inocente nu a existat niciodată: în spatele jocurilor erotice, în fiecare zi se desfășoară un război tăcut. Sau, cum conchide Laure Murat, profesoară la Universitatea din Los Angeles: „Trăim într-o societate globalizată care, rigoristă ori liberală, religioasă sau nu, musulmană, evreiască sau creștină, pune femeile în pericol".[29] Așadar toate femeile sunt în pericol, la Rakka, în Siria, la fel și-n Beverly Hills, la Goma, în Congo, la fel și-n arondismentul 7 din Paris, și marea burgheză, și proletara la fel. Chiar așa?

Nu toți violatorii sunt egali

Numai că grija pentru integritatea feminină e contrabalansată de antirasism. Nu toți bărbații merită oprobriul: numai Albii sunt cu adevărat de blamat. Dacă, la Paris, migranții africani sau originari din Orientul Apropiat hărțuiesc trecătoarele, nu ei trebuie pedepsiți, ci lărgite trotuarele, cere Caroline De Haas în 22 mai 2017, și îmbunătățit iluminatul public. Lupta împotriva violului

---

28 Andrea Dworkin, *Letters From a War Zone*, Secker and Warburg, 1988, p. 14, citat în Katie Roiphe, *The Morning After: Sex, Fear and Feminism on Campus*, Little Brown & Company, 1993, p. 179.

29 Laure Murat, *Une révolution sexuelle: Réflexions sur l'après-Weinstein*, Stock, 2018, p. 14.

sau agresiunii se oprește înaintea culorii pielii[30]. Un violator venit de undeva, din țările din sud, nu este cu adevărat violator, fiindcă are circumstanțe atenuante. Astfel, eseistul Thierry Pech explică atât agresiunile de la Köln, cât și pe cele din cartierul La Chapelle-Pajol, din Paris, printr-un soi de habitus cultural oriental: „Agresorii de la Köln nu au cunoscut decât șomajul sau promiscuitatea sexuală, iată de ce nu ar trebui judecați pe fugă. Emanciparea femeilor din lumea musulmană explică frustrarea bărbaților musulmani. Brutalitatea patriarhală și machistă din țările arabe e consecința emancipării femeilor". Relativizarea importanței unor astfel de fapte, imediat ce este vorba despre non-Albi, despre dominați adică[31]. De admirat paternalismul acestui raționament care folosește cultura scuzelor pentru o categorie umană considerată iresponsabilă de la natură. „Nu suntem corpuri la dispoziția consumului alb masculin", spune limpede islamista Houria Bouteldja, de parcă la dispoziția celorlalte culori ale pielii ar fi. „Dacă o femeie neagră este violată de un negru, e de înțeles că nu va depune plângere, pentru a-și proteja comunitatea neagră"[32], își întărește mai departe spusele. Pe scurt, orice viol e insuportabil, dar nu toate sunt la fel și nu pot fi puse pe același plan agresiunea unui „Alb" dominator și a unei persoane „în situație de subalternitate"[33]. Cât despre filosoafa americană Judith Butler, aceasta recomandă femeilor

30 Lucru preconizat de Valérie Rey-Robert, op. cit., p. 250 și p. 238. Autoarea observă, printre altele, că „practicarea ciclismului rămâne majoritar masculină și ajunge aproape exclusiv așa când plouă sau la căderea nopții" (p. 248). Și cum mersul pe jos, utilizarea în comun a unei mașini sau transportul în comun sunt terenurile de practicare a hărțuirii, iată-le pe surorile, soțiile, fiicele noastre condamnate să rămână acasă! Femeile nu mai pot ieși pe nicăieri...

31 Fatiha Haddad Boudjahlat, „Imunitatea patriarhatului oriental", *Revue des Deux Mondes*, aprilie 2018, pp. 35, 36.

32 Citat în Sami Biasoni și Anne-Sophie Nogaret, *Français malgré eux*, L'Artilleur, 2020, p. 98.

33 Studiile subalterne au fost înființate în India, în Bengal, de Ranajit Guha, fost militant marxist născut în 1920, care a studiat soarta țăranilor celor mai săraci și a analizat diferitele forme de dominare din partea elitelor britanice și indiene, exercitate asupra populației lipsite de apărare. Și astfel se raliază, deși nu admite, curentului teoreticienilor istoriei văzute de jos (*histoy from below*).

afgane să nu cumva să renunțe la burka, pentru a nu se supune dictatului fals eliberator al imperialismului american. Mai bine să asculte de patriarhatul oriental decât să cedeze, fie și un deget, Unchiului Sam.[34]

A-ți concentra atenția asupra agresiunilor de la Köln sau asupra persoanei lui Tariq Ramadan[35] înseamnă să dai dovadă de rasism și să stigmatizezi o categorie anume de persoane, musulmanii și azilanții, pentru a le spune pe nume, pe când „toate cohortele masculine matinale din transportul în comun francez oricum reprezentau un pericol pentru femei, iar gloatele rătăcite cu atât mai mult"[36], explică Valérie Rey-Robert însetată să inculpe genul masculin în integralitatea lui, pentru a reuși să disculpe mai bine o categorie precisă. Toate ocaziile în care mulțimile masculine se adună la un loc, fie că este vorba despre Oktoberfest, de la München, sau de serbările de la Bayonne, sunt pentru femei momente de risc intens, în care agresiunile se înmulțesc. Cât despre Tariq Ramadan, de ce să aduci islamului acuzele al căror obiect este islamologul, din moment ce „în fiecare zi, în lume, au loc milioane de violuri"[37]? Reclamând „construcția rasistă a violatorilor", autoarea pare să uite că predicatorul Tariq Ramadan se revendica de la *Coran* pentru a propovădui o moralitate musulmană superioară celei a tuturor celorlalte confesiuni. Ce mai contează? Trebuie știut că, pentru cele mai înfocate denunțătoare ale speciei masculine, există violuri admisibile, dacă sunt comise de musulmani sau de migranți. Considerațiile de gen cedează în fața celor de rasă. Toți bărbații sunt vinovați, dar unii sunt mai vinovați decât alții.

---

34 Citată de Fatiha Haddad Boudjahlat în convorbirea cu Alexandre Devecchio, www.lefigaro.fr, 27 octombrie 2017.

35 Islamolog, teolog și filosof elvețian de origine egipteană, născut în 1962, nepot al fondatorului Frăției Musulmane, Hassan el-Banna; acuzat în 2017 de viol și hărțuire sexuală de mai multe femei, e acum sub control judiciar.

36 Valérie Rey-Robert, op. cit., p. 140.

37 Ibid., p. 140.

Urcând spre sursa răului

Pentru a înțelege arcanele acestei noi cazuistici, trebuie să pornim de la un concept recent, cel al „intersecționalității", teoretizat în 1991 de profesoara americană de drept Kimberlé Crenshaw, după ce fusese schițat de Peggy McIntosh și Gloria Jean Watkins. Acest termen ingrat traduce situația persoanelor care cumulează simultan mai multe forme de discriminare în societatea actuală, precum sexismul, rasismul, homofobia și transfobia. Este o aglomerare de inconveniente care permite înțelegerea situației celor mai vulnerabili. Metafora automobilă nu se putea naște decât într-o țară în care automobilul e rege, întrucât te duce cu gândul la un nod de autostrăzi: fiecare dintre noi, în funcție de clasa, rasa, genul, identitatea sa, posedă mai multe infirmități care-l subjugă. Aceste apăsări se pot strânge ca pilitura de fier pe magnet, constituind tot atâtea „dureri" care se întretaie, făcând oficiul de revelator. Fiecare e suma părților sale rănite. De exemplu, o femeie neagră lesbiană se poate prevala de trei tipuri de chin, care se pot socoti tot atâtea note obținute la acest soi de curs, ba chiar mai valoroase dacă are și un handicap. Conform acestei ipoteze, un heterosexual alb are mai puțină legitimitate în a se exprima, chiar dacă e defavorizat ori bolnav, decât un negru sau un homosexual. Pentru a fi recunoscută ca atare, victima convenabilă e aceea care totalizează cele mai multe puncte la martirologia în curs. Vai de cel sau de cea care nu se încadrează aici: astfel, o tânără albă care dorea să participe la marșul din 2017 al femeilor împotriva lui Donald Trump, s-a văzut respinsă de mulțime. Ar fi trebuit ca mai întâi să accepte că e parte dintr-un sistem de exploatare rasială. Biata femeie, victimă în trecut a unui viol, a fost scandalizată de

obligația de a-și cere iertare pentru niște pretinse „privilegii“[38]. Fiecare devine o minoritate suferindă personalizată: customizarea consumeristă și customizarea victimară merg mână-n mână. Îți porți neajunsurile ca alții decorațiile: poți fi femeie, vegană, homosexuală, indiană, handicapată și toate aceste caracteristici îți întăresc o imunitate simbolică.

Întrucât conflictul dintre identități a înlocuit lupta dintre clase, toate categoriile de oprimați au în comun faptul de a se gârbovi sub jugul aceluiași dușman: bărbatul alb heterosexual, vinovatul intersecțional prin excelență. Dar, închipuindu-te tot mai rafinat în analiza microputerilor, dai peste o foarte veche ideologie, *blestemul pigmentar*: din nou, într-o dezbatere, prevalează culoarea pielii, victorie postumă a lui Gobineau, Chamberlain, Rosenberg. Crezând că inovezi, rescrii altfel legile de la Nürnberg[39]. La fel ca în secolul XX, lumea se împarte din nou în rase și etnii.

---

38 Întâmplarea e relatată de Géraldine Smith în *Vu en Amérique, bientôt en France*, Stock, 2018, pp. 228–229.

39 Legile de la Nürnberg sunt cele trei legi adoptate de Reichstag în septembrie 1935, care precizau că numai persoanele cu sânge german erau cetățeni ai Reichului, interzicându-se evreilor căsătoria sau relațiile sexuale cu ariene, crimă sancționată cu pedeapsa capitală pentru „trădare de rasă“, *Rassenverrat*.

Capitolul 2
Consimțământul imposibil

Jean-Jacques Rousseau o spusese de mult: „O femeie cedează rezistând" și rezistă pentru a-și salva onoarea, pentru a aduce un ultim omagiu virtuții. În zilele noastre râdem de această teorie desuetă și ne considerăm eliberați de astfel de prejudecăți. Chiar să se fi schimbat lucrurile? Dacă e să credem neofeministele, nicio femeie nu consimte vreodată, doar capitulează sătulă de atât război. De ce? Fiindcă, după cum ne explică în detaliu Valérie Rey-Robert, este îndobitocită după o zi de muncă, subalimentată, epuizată mintal și fizic de îngrijitul copiilor și dezarmată în egală măsură corporal și spiritual.[40] „A ceda nu înseamnă a consimți. A ceda nu înseamnă a avea la îndemână un evantai de posibilități și a o lua pe aceea care ți se pare cel mai puțin dezavantajoasă." Despre cine este vorba mai exact? Despre o franțuzoaică, o englezoaică sau o suedeză aparținând clasei de mijloc, care și-a ales în mod liber soțul ori partenerul, care muncește, își câștigă pâinea și căreia speranța de viață nu încetează să-i sporească sau despre o persoană dintr-o țară aflată în război? Despre Franța sau despre estul Congoului, distrus de milițiile fundamentaliste, despre Siria lui Assad, despre Mexicul cartelurilor de droguri sau despre califatul Daech pe vremea când domnea asupra unei părți din Siria

40 Valérie Rey-Robert, op. cit., p. 61.

și Irak și făcea sclave din femeile yazide și creștine (lucru despre care feministele noastre vorbesc foarte rar). Teoreticienele „culturii violului" ca sistem sunt cei mai eficienți dușmani ai propriei teze: excesul de cuvinte le anulează, abia enunțate. Pe cât este de abject să se nege tragedia violului, pe atât este de îndoielnică extinderea acestuia asupra tuturor actelor iubirii, altă modalitate de a minimaliza violul. Filosoafa Geneviève Fraisse, la rândul ei, neagă și cea mai mică pertinență a consimțământului care nu ar fi decât simptomul unei servituți care se ignoră. De ce? Fiindcă maschează întotdeauna un raport de forță care incită partea mai slabă la compromis.[41] „În cultura noastră, violul și sexul liber consimțit se amestecă", o susține Valérie Rey-Robert. Așadar nu există vreodată raport erotic complementar și fericit. Bărbații dictează, femeile se supun.

Patriarhatul steakului

Să ne oprim o clipă asupra argumentului amintit mai sus, al subalimentării, care, poate, este adevărat în țările sărace sau lovite de foamete. Dar în Europa? Dar în Franța? Chestiunea te duce cu gândul la acel *fake news* al patriarhatului steakului, demontat de Peggy Sastre[42]: femeile ar fi mai scunde decât bărbații fiindcă au fost lipsite, din timpuri imemoriale, de proteinele indispensabile creșterii, conținute în special în carne. Antropologul Priscille Touraille a susținut, în 2005, sub îndrumarea lui Françoise Héritier, o teză prin care demonstra că diferența de înălțime

41 Geneviève Fraisse, *Du consentement*, Seuil, 2007.
42 Peggy Sastre, *Slate*, 22 decembrie 2017.

dintre bărbați și femei nu este datorată unor factori biologici, ci unei construcții sociale din Paleolitic. Însăși Françoise Héritier afirmă, într-un interviu acordat lui Annick Cojean pentru *Le Monde*: „Încă din preistorie, bărbații și-au rezervat lor proteinele, carnea, grăsimile, tot ce era necesar pentru creșterea și întărirea oaselor. Pe când femeile primeau doar tuberculi conținând feculă și fierturi care îngrășau. Tocmai această discordanță în alimentație, care poate fi observată și în ziua de azi în cea mai mare parte a omenirii, a dus, de-a lungul mileniilor, la diminuarea înălțimii femeilor, în timp ce aceea a bărbaților creștea. Încă o diferență care trece drept naturală, deși e dobândită cultural". Așadar selecția sexuală nu ar mai fi conformă legilor biologiei evolutive, ci ar proveni din sexism. „Regimul genurilor", confirmă Priscille Touraille, încurajează „limitarea nutrițională" pentru femeile corpolente și excluziunea lor. Vestea a fost considerată de jurnalista Aude Lancelin ca fiind „o știre senzațională". Ipoteza segregării alimentare este evident respinsă de toți specialiștii, fiindcă, după cum o spune și biologul Robert Trivers, dimorfismul sexual nu a început în Paleolitic, ci este prezent la toate rudele noastre primate — cimpanzei, gorile, urangutani —, și asta de milioane de ani, ca rezultat al selecției naturale. Un simplu argument de bun-simț ar demonstra că bărbații din toate timpurile au interesul să își hrănească femeile pentru sănătatea copiilor, de sex masculin ori feminin, pe care-i purtau în pântece. Nu există însă prostie la care să nu se facă apel în sprijinul propriilor teze, cât de extremiste ar fi acestea.

Esențial e să se dovedească faptul că, practic, niciodată nu a existat un consimțământ liber și clar între două persoane, și asta în toate timpurile. Concluzia? Toate femeile, din leagăn până-n mormânt, sunt obligate să execute ceea ce bărbatul dictează, când încap pe mâna lui: „Sexualitatea heterosexuală franceză este bazată pe un soi de joc dinainte pierdut, în care femeile au impresia că dețin puterea, deși nici vorbă să fie cazul. Au impresia că pot

spune nu când vor. Au impresia că sunt la cârma jocului".[43] De unde-o fi știind asta autoarea? Ce i-o fi permițând să vorbească în numele tuturor femeilor heterosexuale? (Ceea ce te lasă să presupui că homosexualele își dau întotdeauna liber consimțământul, fără îndoială fiindcă relația lor nu implică prezența masculină.)

Franța, un trandafir crescând în bălegar

Exact, tocmai Franța. Care nu e altceva decât o impostură culturală: țara noastră pretinde că opune puritanismului seducția, dar nu e decât o iluzie grosolană. La începutul secolului XX, marea romancieră americană Edith Wharton considera că, în Franța, relațiile erotice dintre bărbați și femei se datorează influenței capitale a celor din urmă, căci pot fi văzute peste tot, sunt omniprezente și indispensabile la toate ședințele societății, pe când femeile din America stau doar între ele, neîndepărtându-se de casă.[44] Franțuzoaicele cumulează caracteristici mixte și vizibilitate. Edith Wharton se baza pe curajul acestora și pe rolul formidabil pe care îl jucaseră în 1870 și în perioada 1914–1918, în timpul celor două ocupații germane. În Hexagon, conform scriitoarei, bărbații și femeile dispuneau de acest articol rar și mai prețios decât banii, Timpul, necesar pentru a te dezvolta, a te plimba, a te cultiva. Franța deține arta de a trăi, America face afaceri. În ochii ei de străină, cele patru cuvinte care domină literatura și

43 Valérie Rey-Robert, op. cit., p. 217.
44 Edith Wharton, *Les Moeurs françaises et comment les comprendre*, Petite bibliothèque Payot, 2003.

limba franceză sunt: gloria, iubirea, voluptatea și plăcerea. De să le-apuce urletul pe hexagonalele noastre puritane! Acum, Joan Wallach Scott, istoric și profesor american, e preocupată să aducă la lumină violența sexuală din Franța, explicând cum la noi „trebuie convocate cinci veacuri de literatură, patru de autori clasici și o mie de civilizație"[45] pentru a forța femeile să facă sex. Dacă e s-o crezi, în Hexagon sofisticarea e celălalt nume al durității machiste: da, ești agresată, dar cu flori și citate din mari poeți și dramaturgi. Laure Murat, făcând aluzie la cazul DSK[46], rezumă imaginarul francez în următoarea formulă: „Dodo la Saumure[47] în vizită la Madame du Deffand".[48] Practicând cultul secretului și al ambiguității, Franța justifică violul prin retorică și literatură. În concluzie: „În ADN-ul Franței e-nscrisă și apărarea violențelor sexuale".[49]

Deci așa se comportă compatrioții noștri gali: niște violatori eleganți care flutură argumentul galanteriei pentru a-și masca mai bine jocul. Își seduc și își înșală prăzile înainte de a le abuza. Farmecul, rafinamentul nu sunt decât niște șmecherii care lipsesc de libertate o persoană, prefăcându-se că o ridică-n slăvi. Aviz amatorilor de amabilități: să ții ușa unei femei sau să-i propui să-i duci valiza s-ar putea să te coste reproșuri dure. Cum să nu o citezi aici pe Mona Ozouf, mare istoric, care are despre Hexagon o cu totul altă viziune: „Franța este o civilizație a voluptății. E o limbă, o literatură, țara unde totul, conform lui Mallarmé, trebuie să ajungă la o carte și e numai sex (...). Franța e o femeie, un pământ pe care îndelungatele schimburi

45 Valérie Rey-Robert, op. cit., p. 223. Joan Scott are această particularitate de a dovedi față de obiectul specializării ei, cultura franceză, o ură ieșită din comun. Ca-n urma unei iubiri pierdute, nu vede în Hexagon decât prilejul de a blestema, a călca-n picioare, a demistifica.

46 Dominique Strauss-Kahn, fost director general al Fondului Monetar Internațional, născut în 1949, acuzat, după 2011, de viol, proxenetism etc. (*N.t.*)

47 Dodo Saramură, Dominique Alderweireld, născut în 1949, celebru proxenet francez. (*N.t.*)

48 Laure Murat, op. cit. pp. 32–33.

49 Ibid., p. 236.

dintre sexe l-au fasonat și l-au lustruit".[50] Dacă activistele noastre post-#MeToo vor ajunge într-o zi la putere, fără îndoială Mona Ozouf va fi aruncată într-un lagăr de reeducare, pentru folosirea de cuvinte indecente...

Cele două consimțăminte

În general, se confundă, când intră în discuție, cele două sensuri ale cuvântului *consimțământ*: a accepta și a dori. Să spui „Vreau" și „Am mare nevoie" nu e același lucru. Primul reprezintă o propunere acceptabilă, celălalt, o dorință intensă. În primul caz te poți întreba: de ce nu? În al doilea, se manifestă o poftă irepresibilă. Ceea ce subînțelege un anume feminism e că o femeie nu poate niciodată dori un bărbat altfel decât prin coerciție. Toate femeile ar fi niște „strivite de da" (Nancy Huston), supuse unor intolerabile presiuni.[51] Dragoste fac de parc-ar intra la ocnă. Dacă toate persoanele de sex femeiesc sunt sub o asemenea influență, cum de a putut atunci scăpa acest mic număr de clarvăzătoare respectivei condiționări? Nu cumva această „luciditate" înseamnă, în special, negarea unei sexualități feminine, autonomă din clipa în care se întoarce spre sexul așa-zis tare? Este de fapt vorba de a face să apese asupra relațiilor intime bănuiala care sugerează că iubirea fizică e doar viol mascat. Astfel, colectivul „Noi toate", înființat de Caroline de Haas, estimează că între 70% și 80% dintre

50 Mona Ozouf, sub îndrumarea lui Alain Finkielkraut, *Pour rendre la vie plus légère*, Stock, 2020, p. 41.

51 „Totuși, se știe, cel mai adesea o femeie care spune da oricărui venit, clienților sau bărbatului pe care-l iubește și care o înjosește, a fost abuzată cândva, mai înainte. Da, mai mereu integritatea ei fizică a fost deja strivită." Nancy Huston, *Libération*, 28 iunie 2018.

femei au contacte sexuale fără dorință și asta în repetate rânduri. Nu cumva uităm că un bărbat trebuie și el să consimtă și uneori chiar să se forțeze să ducă la bun sfârșit niște îmbrățișări care-l plictisesc? Că femeile simulează, poate, plăcerea pentru a nu-și răni partenerii, dar că și bărbații dispun de aceleași strategeme și se pot și ei preface, deși nu simt nimic, chiar dacă tehnic vorbind lucrul acesta este mai complicat? Datoria conjugală funcționează în ambele sensuri.

Ce vrea un anumit feminism contemporan: să fundamenteze relațiile dintre cele două părți ale omenirii pe respect și înțelegere reciprocă sau să anuleze atracția dintre sexe ca fiind o anomalie de suprimat fără-ntârziere? Una e să elogiezi femeile și să le scoți din zona de defăimare în care le-a ținut închise istoria, alta este să înjosești bărbații considerându-i o rasă blestemată. Să înlocuiești vânătoarea de vrăjitoare cu vânătoarea de vrăjitori. Pe cât este de fundamentală lupta împotriva violului, incestului, pedofiliei, pe atât caracterul delirant al unor acuzații te lasă să crezi că adevărata țintă nu este hărțuirea ori sexul forțat, ci relațiile de iubire pur și simplu, adică heterosexualitatea. Cu riscul, refuzând ierarhizarea infracțiunilor, de a banaliza violul, denunțându-l peste tot ca pe un continuum, un habitus cultural care începe cu încercările insistente de a agăța, cu bancurile sexiste[52] și se încheie cu actul în sine. Cuvântul însuși a ajuns o debara, un cufăr semantic, întinzându-se ca o umbră malefică peste toate gesturile iubirii, de la privire la agresiune și poate fulgera pe oricine încearcă un gest stângaci în fața unei femei sau se trezește, fără voie, într-o situație

---

52 Comentând emisiunea *Le Masque et la Plume* de pe France Inter și modul în care a fost criticată de Marine Turchi pe site-ul Mediapart, Éléonore Lépinard, profesoară de studii gender de la Lausanne, amintește că râsul masculin este „o plăcere a bărbaților albi între ei", care relaxează complicii într-un dominație patriarhală. Doamna Lépinard oferă totuși o ieșire bărbaților doritori să își ispășească păcatul, propunându-le „binele" și „relațiile potrivite". Ne-am liniștit! (*Libération*, 2 martie 2020.)

compromițătoare. Se ajunge, în Statele Unite, până la simplul fapt de a urca în ascensor odată cu o femeie singură! Dacă aceasta nu se simte la largul ei alături de tine, între două etaje, poate chema poliția. Prezența ta, ca bărbat, poate din start constitui o potențială ofensă. Numai că, dacă violul e peste tot, nu mai e nicăieri.

Capitolul 3
Nu e nu; da e poate

Care e obiectivul unui anumit feminism? Emanciparea femeilor? Sau înfricoșarea acestora și, astfel, manipularea? La o jumătate de secol după așa-numita „revoluție sexuală", iubirea a ajuns o miză de putere, fericirea, o problemă devoratoare, plăcerea, o anxietate. Săgeata libertății s-a întors împotriva celor care au lansat-o și i-a străpuns. Cândva, în Occidentul creștin sau burghez, actul iubirii era plasat sub supraveghere și tolerat în sfera conjugală în scopul procreației. Ieșiri în peisaj erau permise numai bărbaților, respectiv bordelurile, la rigoare o amantă — o întreținută, o soție frustrată, vreo muncitoare tânără pusă pe agățat sau o celibatară —, spre canalizarea elanurilor unui libido debordant. Nevestele, închise în casă pentru a juca rolul de mame, educatoare și bucătărese, își luau uneori amanți, cu riscul de a fi blamate și sever sancționate de societate; *Madame Bovary* constituie exemplul literar cel mai sclipitor. De atunci lucrurile s-au schimbat, iar femeile au căpătat în sfârșit, odată cu metodele de contracepție și dreptul de a face avort, proprietatea reală asupra trupului lor, ceea ce este un progres gigantic. Numai că, după o scurtă perioadă de euforie și de lipsă de griji, prin anii 1960–1970, contactul fizic erotic pare a deveni iarăși un sport extrem, o piedică și juridică, și politică, mai ales în țările anglo-saxone. Gata cu incandescența dorinței, celebrată cândva: ne întoarcem la mizerabilul mic secret.

Eros la universitate

Iată cum arată experiența trăită de mulți ani în campusurile studențești americane. Aceste oaze de calm și de confort, rezervate celor mai bogați dintre tineri, sunt, în același timp, în felul lor, laboratoarele Americii de mâine; este recomandat profesorilor, încă din anii 1990, să nu primească niciodată o studentă în biroul lor, cu ușa închisă, decât dacă înregistrează convorbirea, pentru a elimina orice umbră de echivoc, să evite observațiile legate de fizic sau de vestimentație, să nu își privească interlocutoarele prea lung și, bineînțeles, să își interzică orice relație personală cu vreo studentă, chiar și după ce aceasta a terminat studiile. În această privință, nu e admisă motivarea consimțământului, din cauza noțiunilor de conflict de interese ori de abuz de autoritate. Sancțiunea este desfacerea imediată a contractului de muncă. Nici relațiile dintre profesori nu sunt mai puțin incriminate, cu excepția celor care se transformă într-o căsătorie în toată regula. Relațiile dintre profesori și studenți sunt, în ziua de azi, în țările de cultură anglo-saxonă, echivalentul lui *Romeo și Julieta*, spațiul interdicției absolute. O Brigitte Macron, seducând ori lăsându-se sedusă de elevul de 15 ani la colegiul din Amiens, unde era profesoară de franceză, ar fi fost sancționată necruțător în Statele Unite. Asupra păstrătorilor și transmițătorilor cunoștințelor apasă dintru-nceput neîncrederea. Domnește astfel un climat inchizitorial, descris de romanele lui Philip Roth sau de romanul *Disgrâce* al laureatului sud-african al premiului Nobel, J.M. Coetzee[53]: autoritățile exercită dreptul de supraveghere a vieții private a membrilor lor și cer imperativ mărturisirea și căința din partea recalcitranților.

53 Seuil, 1999 [În limba română, *Dezonoare*, traducere din limba engleză de Felicia Mardale, Humanitas, 2017].

Pentru a înțelege această evoluție, trebuie să ne întoarcem la decepția care a urmat eliberării moravurilor: multe femei au avut sentimentul că nu fuseseră „eliberate" decât pentru a servi drept pradă masculilor în sfârșit scutiți de greutatea interdicțiilor. Să nu faci sex însemna să te recunoști mărginită, demodată. Ridiculizând exprimarea clasică a sentimentelor, plasând sexualitatea sub tutela unei pornografii mecanice, eliberarea, în mod paradoxal, a făcut dragostea încă mai complicată. Permisivitatea anilor 1970 discreditase moravurile bătrânicioase, convenienţele datate, pudoarea prost înțeleasă. Lumea veche trebuia ucisă cu orice preț. Și iată exact această libertate adusă, la rândul ei, pe banca acuzaților.

Titlul IX (după numele unei legi votate în 1972) obligă instituțiile publice de învățământ din Statele Unite să ia notă cu fermitate și de cea mai mică acuzație cu caracter sexual și să declanșeze fără întârziere urmărirea administrativă. La începutul anilor 1990, Antioch College din Ohio a promulgat o cartă prin care se reglementa contactul sexual dintre studenți, care, în măsura posibilului, ar fi trebuit să facă obiectul unui acord scris.[54] Avertismentul adresat amatorilor de aventuri galante era clar: „Trebuie să obțineți consimțământul în fiecare dintre etapele procesului. Dacă vreți să-i scoateți bluza, aveți obligația de a-i cere consimțământul, dacă vreți să îi atingeți sânii, aveți aceeași obligație". E propusă aici un soi de îmbrățișare morse, deloc propice emoției, nici vorbă de ample înlănțuiri, ci doar o serie de pași discontinui, cu posibilitatea retragerii la fiecare mișcare. După maniera în care un ofițer de poliție urmărește o înregistrare video în căutarea unui suspect. La vremea respectivă, NOW (National Organization for Women), principala organizație feministă americană, încercase să facă din codul de la Antioch matricea relațiilor erotice din toate campusurile și, prin extensie, din întreaga țară. În majoritatea lor însă,

54 Am analizat pe larg această evoluție în *La tentation de l'innocence*, Grasset, 1995 [În limba română, *Tentația inocenței*, traducere din limba franceză de Mugurași Constantinescu, Nemira, 2005].

americanii au răspuns negativ. Lucrurile s-au schimbat, dovedind că istoria nu este niciodată modificată decât de avangarde hotărâte, care impun o anumită conduită popoarelor. Numeroasele cazuri de viol, urmare a unor petreceri prea din belșug udate cu alcool, au condus autoritățile universitare la promulgarea *affirmative consent*, consimțământul clar formulat, de frică să nu își piardă finanțările ori să fie chemate în justiție, fie de o studentă abuzată, al cărei agresor nu fusese anchetat, fie de un student acuzat pe nedrept și ale cărui drepturi constituționale nu fuseseră luate în serios. Consimțământul trebuie să fie clar, deliberat și mutual. Tăcerea sau absența rezistenței nu au nicio valoare legală. Consimțământul este invalidat dacă a fost obținut cu forța, sub influența alcoolului sau a drogului. Este valabil o singură dată și poate fi anulat dacă persoana își schimbă opinia în timpul consumării actului. Iar acea persoană nu poate fi decât femeia. Comunicarea se bazează pe principiul: *No means no*, nu înseamnă nu, lucru incontestabil. În schimb, da nu înseamnă mereu da, poate însemna și „poate", dacă femeia își schimbă părerea sau e dezamăgită de prestația partenerului. Nu se lasă loc nici indulgenței, nici tatonării. Dacă intervine o schimbare de stare, permisiunea se transformă în refuz. Ne putem imagina anxietatea în care acest arbitrar plasează irevocabil bărbatul. Permisiunea acordată o dată nu înseamnă deloc că va mai fi acordată și altă dată. Este vorba despre contracte de scurtă durată, care pot fi abrogate în orice clipă.

Părerea de rău de a doua zi

Excepțiile de la regulă sunt multiple: dacă partea feminină e ametită, gata, băiatul e vinovat. Dacă e dezamăgită de contact și nu

are orgasm, dacă vrea să se răzbune fiindcă după o aventură băiatul a plantat-o și nu s-a ales decât cu o biată noapte, gata, poate face plângere. Este „părerea de rău de a doua zi dimineață": poți fi dezamăgit de un prea scurt preludiu ori să realizezi imediat după că nu doreai cu adevărat acea persoană. Îndreptățesc acestea să anunți poliția și să îți iei un avocat? Intimitatea fizică, la fel ca relația de dragoste, are această particularitate de a se construi pe bază de încredere și de timp. Să le supui schimbărilor bruște, amenințării cu un proces înseamnă să le distrugi magia înainte de a se fi consolidat.

Cum să ratifici asentimentul prin hotărâre judecătorească? Cum a ajunge până în fața judecătorului pare complicat, este preferat recursul la o aplicație — *Yes to sex* — prin care se declară cu voce tare și inteligibilă acordul, pe un server securizat. Contractul poate fi enunțat cu tot cu fanteziile autorizate de comun acord. În orice situație ipotetică posibilă, blamul nu se îndreaptă decât împotriva bărbatului. Aici, visul e cel al unei societăți în întregime refăcute și remodelate de drept, până în cele mai mici detalii ale ei. „Coordonatorii de intimitate", la jumătatea drumului între bodyguarzi de bar de noapte și profesori de bune maniere, au rolul de terți la petreceri, prin baruri, pentru fluidizarea cunoștințelor, îndepărtarea inoportunilor, verificarea conformității comportamentelor. Pe zidurile unor universități din Statele Unite se afișau, în anii 1990, liste ale rușinii cu macho sau violatori, fie aceștia doar presupuși, fără ca respectivii să fi avut posibilitatea de a se apăra.[55] Practici care amintesc de ședințele de umilire colectivă din timpul revoluției culturale chineze.

În facultăți au fost dezvoltate programe de prevenție, pentru a fi evitate urmăririle în justiție, pedagogi special pregătiți propunând „scenarii realiste" între persoane spre a delimita ce e

55 Katie Roiphe, op. cit., p. 19.

permis de ceea ce e interzis.[56] Ne și închipuim profesorii, ajutați de sexologi și psihologi, aplecându-se asupra tuturor pozițiilor posibile, spre a le propune poporului studențesc aflat în plin clocot senzorial. Te-ai crede întors, păstrând proporțiile, la manualele de spovedanie din Europa secolului al XVII-lea, care cercetau femeile păcătoase până în cele mai obscene detalii, pentru ca apoi să le ierte rătăcirile. Două obiective călăuzesc autoritățile universitare: menținerea disciplinei și grija pentru dezvoltarea studenților. Trebuie contracarate incidentele, canalizând în același timp exploziile hormonale ale tinerilor. Campusul studențesc, pentru majoritatea băieților și a fetelor între 18 și 24 de ani, va fi locul în care aceștia își vor pierde virginitatea și vor cunoaște primele emoții. Le revine adulților sarcina de a le menține între anumite limite, pentru a preveni orice derapaj. Conform unui studiu al Casei Albe, dacă aproape 10% dintre studente sunt victime ale unor agresiuni sexuale în campusuri, practica violului e dezvoltată mai ales în mediile sportive. Exact acești semizei adulați de colegi — baschetbaliști, jucători de fotbal american, înotători — sunt cei care derapează cel mai des și reclamă apoi impunitatea, bazându-se pe statutul pe care-l dețin.

Marele dușman, la fel ca în Europa, este alcoolul consumat peste măsură. Tinerii o făceau pentru a-și pierde mințile, pentru a-și anula inhibițiile înainte de a ieși din casă. Trebuiau să bea chiar dacă ulterior li se făcea rău și vomau, apoi o luau de la capăt și asta până la *black-out*. Rămânea o enigmă ce se petrecea după, dând loc la tot felul de interpretări.[57] Suntem departe de acel *dating* al anilor 1940, când tinerii bine-crescuți cereau tatălui dreptul de a-i scoate fata la plimbare, cu promisiunea de a o

---

56 Barbara Will, *Report of the Presidential Steering Committee for Moving Dartmouth Forward*, ianuarie 2015, p. 22.

57 *Alcoolismul masculin e direct legat de violențele casnice și de violuri. Ar trebui feministele să sprijine mișcările de temperanță?* Moira Donegan, „The temperance movements linked booze to domestic violence. Dit it have a point?", *The Guardian*, 3 ianuarie 2020.

aduce acasă până la miezul nopții. Sub imperiul alcoolului, tinerii făceau sex deseori fără a-și mai aminti cu cine. Drept care, ulterior, era greu să se mai intre sub semnul delicateții într-o relație de dragoste împărtășită de ambele părți. Rezultatul? Adesea tinerele preferau să rămână între ele, într-un spațiu securizat (*safe space*), mai degrabă decât să fie ținta asalturilor unor amici afumați. Unele weekenduri, unele vacanțe precum cele de Paști, *Spring breaks* („Vacanțele de primăvară") petrecute în Florida sau în Mexic, oscilează între orgie romană și beție cruntă-n corpul de gardă și sunt momente de risc extrem pe toate planurile. Saturnalii ale unei societăți puritane care dă frâu liber tineretului la date fixe.

Riscurile contractualismului

Victimelor uitate le corespund nevinovații calomniați pe nedrept. Unele instituții, măcinate de remușcări fiindcă au lăsat să aibă loc niște violuri, pedepsesc sistematic, cu riscul erorii judiciare. Sute de studenți fac plângere pentru violarea unor drepturi. Între extremele numite laxism și arbitrariu, alegerea este extrem de dificilă. Dacă un simplu denunț e suficient pentru a trimite un băiat în fața unui consiliu disciplinar, tentația calomniei va fi mare pentru o tânără decepționată, mărturia falsă fiind făcută să aline o rană narcisică. Să-ți minți partenera pentru a o atrage în pat ține de competența tribunalelor sau de riscurile jocului iubirii? Chiar vom înființa un minister al patimilor inimii? Pot fi confundate decepțiile sentimentale, deseori inevitabile, cu o infracțiune de drept civil? Fiindcă face parte din vechiul teatru al pasiunilor pe care multe dintre activistele radicale țin să-l distrugă. Eros și Cupidon rămân niște eterni scandalagii. Și-apoi, la rândul lor, bărbații părăsiți de

femei indiferente vor face și ei plângere în instanță? (Încă) nu există asigurare pentru daune din amor. Pentru o națiune care nu are despre sentimente decât o viziune pornografică ori searbădă, sincopele inimii, capriciile dorinței sunt niște crime pasibile de cele mai aspre pedepse, mai ales dacă sunt comise de bărbați. Cândva, „litera stacojie" A de la „Adulter" era rezervată femeilor infidele, după cum minunat o descrie Nathaniel Hawthorne. Puritanismul a schimbat sexul, nu și metoda.

Contractualismul e întotdeauna problematic când trebuie să regleze domeniul vag al afectivității. Sfera iubirii presupune simpatia reciprocă, iar aceasta îndreptățește abandonul, descoperirea și, până la urmă, inventarea unui protocol propriu îndrăgostiților. Nu faci dragoste pentru a-ți păstra demnitatea, ci, mai degrabă, pentru a o pierde. Numai că, în universul necruțător al neofeminismului nu există iertare posibilă, ci doar războinice gata să întoarcă fiecare lovitură. Sexul, în loc să fie o bucurie împărtășită de ambele părți, redevine ce era în epoca victoriană, adică un obiect al suspiciunii, dacă nu chiar al silei, o competiție între doi dușmani. Iar premisa unui astfel de demers este că nu există decât sexualitate masculină, femeia mulțumindu-se să fie sacrificată asalturilor monstrului bestial pe care oricum niciodată nu-l poate dori și ea, la rândul ei.

Dragostea video

Cum să te aperi de propensiunea naturală a băieților spre abuz. Juriștii propun mai multe soluții. Pentru unii, precum Lauren Campbell, ar trebui filmată integral întâlnirea, ca în marile

magazine, și distrusă înregistrarea după câteva luni.[58] Dar nu riscă asta să inhibe partenerii? Ca să nu mai vorbim despre pericolele scăpării pe internet și șantajului. Nici semnarea unui contract în prezența unui martor nu ar fi suficientă, fiindcă una dintre părți și-ar putea schimba decizia ulterior. Unica soluție cu adevărat transparentă ar fi să se facă dragoste în prezența unui terț. Propunerea e delicată. Nu e sigur că martorul va fi imparțial. Ar putea chiar cere să participe și el, să abuzeze de poziția care i s-a oferit. Și cum să te abandonezi în fața unui străin, să renunți la orice umbră de pudoare dacă o privire inchizitorială te examinează pe toate părțile? Ar fi necesar și un martor al martorului, pentru a corobora spusele primului? Nu suntem oare pe cale, pe motiv de transparență, să legalizăm partuza? Până la urmă, oricare ar fi metoda pentru care s-ar opta, tot nu se va ști vreodată dacă actul sexual a fost cu adevărat consimțit. Dacă trupul intră în stare de vigilență, nu se va mai putea abandona plăcerii: băiatul va pierde erecția la primul motiv de circumspecție, iar fata se va închide în ea. Nu există soluție miraculoasă, numai opțiuni mai mult sau mai puțin imperfecte.

Ce contează, ne spune Laura Kipnis, profesoară de cinematografie, într-o carte-rechizitoriu la adresa sistemului universitar, este că „agresiunile sexuale" au ajuns în Statele Unite un comerț rentabil odată cu vânzarea de aplicații pentru smartphone-uri, educația online generând profituri enorme, care diminuează salariile profesorilor. Este un nou complex industrial care se deschide în detrimentul învățământului propriu-zis.[59] America din campusurile studențești pare a fi căzut într-o stare de delir sexual care nu are de ce să invidieze dogmele pudibonde ale Părinților fondatori.

---

58 Lauren Campbell, „An sex prove to be consensual?", *Quora*, 22 august 2015.

59 Laura Kipnis, *Le Sexe polémique. Quand la paranoïa s'empare des campus américains*, Liber, 2020, p. 253.

Capitolul 4
Iubirea este o capcană

Până și virtutea are nevoie de limite.

MONTESQUIEU

În numele celor mai bune intenții, tinerele sunt invitate să vadă actul erotic ca pe o capcană în care vor fi păcălite să cadă. Drept care acesta este decupat în secvențe analizate cu minuție pentru descoperirea faliei. Domeniul de cuprindere se întinde la infinit. Această îmbucătățire închide actul carnal în alternativa mecanică a lui da sau nu, fără a mai lua în seamă ezitările sau tergiversările. Să ne amintim un lucru evident: a dori pe cineva poate însemna a-ți asuma riscul de a fi refuzat tăios. Și-atunci ce e de făcut? Să renunți sau să insiști? Dacă acela ce iubește, dar nu e și iubit la rândul lui, persistă, riscă să exaspereze persoana curtată, dar și, eventual, să își vadă într-o bună zi răsplătite eforturile. (Temă a extraordinarului roman al lui Gabriel García Márquez, *Dragostea în vremea holerei*, publicat în 1985, în care un bărbat așteaptă cincizeci de ani femeia pe care o iubește, fiindcă aceasta este măritată, și deloc fericită, cu un altul.) Câte cupluri fericite nu au început cu manifestarea indiferenței din partea unuia dintre cei doi, îndepărtată puțin câte puțin în favoarea afecțiunii, prin obstinația celuilalt? Cine nu și-a încercat vreodată șansa, cu stângăcie?

Triumful maniheismului

Lumea s-a scandalizat acum doi ani, în urma unei petiții semnate de un anumit număr de femei ca reacție la #MeToo, printre care Catherine Millet, Ingrid Caven, Catherine Deneuve sau Sarah Chiche, petiție care apăra „libertatea de a inoportuna, indispensabilă vieții sexuale“[60]. Textul începea astfel: „Violul este o crimă. Dar încercarea insistentă ori stângace de a agăța nu e un delict și nici galanteria o agresiune machistă“. Și ce n-au mai zis? Termenii pot fi considerați prost aleși. Numai că ambele Catherine, Millet și Deneuve, au fost împroșcate cu noroi. Până și foarte cumintea și *old school* actriță Emma Thompson, care nu a trecut niciodată drept vreo amatoare de cocktailuri Molotov, a ajuns, într-un interviu pentru cotidianul *Le Monde*, să o facă pe Catherine Deneuve „colaboraționistă a puterii masculine“[61]. Drace, cuvântul e tare și închide toate femeile într-o imposibilă alternativă: ori trec de partea inamicului, ori i se opun. A invoca la fiecare luare de cuvânt o mitologică suroritate este una dintre modalitățile de-a binelea extremiste de excomunicare a celor care nu urmează flamura, pentru a le trece în inventarul taberei patriarhale. E și comic, și dezolant să vezi atâtea feministe ajunse pe la mijlocul ori în înserarea vieții, alergând cât le țin picioarele după generația #MeToo și mergând chiar mai departe decât activistele acesteia, ca nu cumva să pară depășite. Acest oportunism insultă inteligența. Până și Michelle Perrot, istoric, s-a crezut obligată, într-un interviu despre parcursul ei profesional, să spună: „Râsul

60 *Le Monde*, 9 ianuarie 2018.

61 *Le Monde*, 19 august 2019: „Trebuie să se știe că femeile pot fi uneori cel mai groaznic dușman al lor. Unele, din acest punct de vedere, și-au însușit patriarhatul cu care și colaborează. Ba, mai rău: îl încarnează“.

masculin face zgomot, lacrimile feminine curg în tăcere".[62] Cu siguranță Michelle Perrot nu a auzit americance izbucnind în hohote de râs în vreun restaurant ori fete de liceu la ieșirea de la ore. Dincolo de patosul ei facil, fraza nu vrea să spună nimic altceva decât că lumea se împarte în două: bărbații care râd și femeile care plâng. Triumf al maniheismului. #MeToo a avut imensul merit de a îndreptăți femeile să ia cuvântul și să facă să fie condamnați prădători lipsiți de scrupule, ceea ce nu interzice însă încercarea unui bilanț critic.

Se uită că femeile hărțuiesc și ele uneori bărbații, și nu cu mai multă finețe, că unele, evident într-o proporție mai mică, își maltratează partenerul, fie el masculin ori feminin, sau copiii.[63] Se omite că și ele pot da dovadă de lăudăroșenie sexuală, de etalare a unor competențe erotice ieșite din comun, întâmplându-li-se și lor să deformeze adevărul. Ca tuturor. A pune aceste defecte numai pe seama sexului masculin însemnă părtinire. Cât despre dorință, aceasta o ia deseori pe căi ocolite, simulează incertitudinea și o persoană poate să nu fie întotdeauna sigură de ceea ce vrea înainte de a o realiza practic. Sentimentul, la fel ca erotismul, are nevoie de timp pentru a se coace. A cere celor doi tineri dintr-un cuplu posibil, care se descoperă și se plac, să planifice dinainte tot ce vor face în viață, înseamnă să crezi cu naivitate că poți scoate la lumină, cu totul, dorința pe care să o programezi ca pe un computer. Am fi aici în ceea ce am numit paradoxul iubirilor contemporane: ne dorim două lucruri foarte diferite, un

---

62 *Le Monde*, 21 decembrie 2019.

63 Violul masculin cu autor feminin este încă tabu și foarte puține asociații din Franța, invers decât în Canada, vin în ajutorul victimelor masculine ale unor acte sexuale forțate. Americanii utilizează termenul de „constrângere de penetrare" sub formă de presiune verbală, șantaj ori forță fizică. În cazul dat, o erecție nu este dovada consimțământului, ci rezultatul unei simple stimulări. În special în închisori, anumite gardiene abuzează masiv de deținuți. Proiectul de lege adoptat pe 3 august 2018 în Franța include în definirea juridică a violului și bărbații care au fost supuși felației forțate sau au fost constrânși să penetreze autorul violului, bărbat sau femeie. Rușinea, jena, teama de a nu trece drept ființe slabe explică de ce au fost declarate atât de puține cazuri.

atașament care să ne consume și, în egală măsură, deplina posesie a propriei persoane. Vrem pasiunea care răvășește și libertatea care separă, cu riscul de a trăi o permanentă ruptură.[64] Or, a iubi pe cineva înseamnă a ne expune, vrem-nu vrem, controlului unei ființe care ne poate fermeca sau distruge, ne poate împinge-n prăpastie. Ființa iubită este un suveran îndrăgit care uneori se poate transforma într-un despot care atrage ura. Înrâurirea e-n însăși substanța iubirii.

Tot ce am câștigat de un secol încoace, în primul rând faptul că societatea a încetat să mai intervină în iubirile noastre, riscă să fie pus sub semnul întrebării în numele siguranței femeilor și a copiilor. „Pan-optismul", supravegherea tuturor de către fiecare, acești monștri politici creați odinioară de filosofii „filantropi" revin sub auspiciile egalității și justiției. Deja unii predică inversarea sarcinii probei, lucru care ar călca în picioare secole de progres în materie de drept.[65] Judecătorul și avocatul au luat locul preotului și confesorului, ca instrumente de reglare a dorințelor excesive, și au devenit, cu ajutorul Marelui Celălalt care este furnicarul de rețele sociale, adevărații terți adulterini din cupluri.

E interzis să privești

În Europa, mai ales în cea latină, dorința înseamnă atracție; în America de Nord e turbulență. În primul caz, intrigă, farmecă; în celălalt, deranjează, perturbă. Pentru viața profesională, în Statele

64 Pascal Bruckner, *Le Paradoxe amoureux*, Grasset, 2009 [În limba română, *Paradoxul iubirii*, traducere din limba franceză de Irina Mavrodin, Trei, 2015].

65 Laure Murat, în legătură cu Woody Allen: „Nu Dylan trebuie să dovedească vinovăția tatălui ei, Woody Allen trebuie să își dovedească nevinovăția", op. cit., p. 112.

Unite sunt promovate legi precise: femeilor li se recomandă să nu poarte îmbrăcăminte prea mulată ori transparentă, iar bărbaților, să nu le privească explicit ori cu lăcomie. A privi o femeie prea insistent pe stradă sau a întoarce capul după ea te poate costa o imediată chemare la ordine.[66] Iată cum ochiul redevine ceea ce era în vremea clasicilor, adică organul corupător prin excelență. A privi înseamnă a râvni; a admira înseamnă a lua. Femeile se fac frumoase, dar a le cântări cu ochi lacom e un păcat. Ceea ce englezii numesc *eye raping*, viol din ochi. Și astfel se readuce în discuție vechiul păcat al concupiscenței. Ascundeți deci privirii ce nu-i de suportat.[67]

După concedierea lui Kevin Spacey, acuzat de comportamente inacceptabile față de colegii mai tineri, firma Netflix a pus în practică, în ultimii ani, o serie de măsuri concrete: interdicția angajaților de a schimba între ei numere de telefon la locul de muncă, de a se privi în ochi mai mult de cinci secunde și de a se lua în brațe. Orice comportament inadecvat atrage după sine darea afară imediată din platou. Nu este vorba atât despre pudoare, cât despre liniște în viața profesională. Termenii echivoci sau degradanți, de natură să provoace un mediu ostil (bârfele sau observațiile deplasate despre ținutele seducătoare) sunt proscrise la fel ca aprecierile avantajoase. Complimentul e frate cu subaprecierea. Un „bărbat corect" (Ivan Jablonka) are datoria de a le evita: „Cine face un compliment își manifestă autoritatea: celălalt este obiectul judecății sale. Ideologia cavalerească, supravalorizarea înfățișării femeilor și politețea protectivă, dacă întăresc

---

66 „Nimeni nu are dreptul să se uite la o femeie ca la o marfă sexuală", în Ivan Jablonka, *Des hommes justes*, Le Seuil, 2019, p. 325. Ceea ce te duce cu gândul la cuvintele pe care Tariq Ramadan se bucura să le repete la fiecare predică: „Dacă te uiți la o femeie în costum de baie, vei merge în iad". Dacă el însuși a aplicat ori nu recomandarea, e o chestiune de ordin teologic care ne depășește.

67 Trimitere la o replică a lui Tartuffe, din piesa cu același nume a lui Molière: „Acoperă-ți deci sânul căci nu suport să-l văd". (*N.t.*)

autoritatea masculină, dovedesc un „sexism binevoitor", complementar „sexismului ostil"[68]. Complimentul, iată noul dușman, cu atât mai perfid cu cât pare a aduce laude celei pe care, în realitate, o înjosește. Așadar orice bărbat care a decis să se alăture bătăliei feministe, ne spune Ivan Jablonka, trebuie să respingă femeia. Se știe că președintele Obama a fost obligat să își ceară scuze public, în 2013, după ce a spus despre Kamala Harris, pe atunci membră a guvernului Californiei, că era „cel mai frumos ministru de justiție din țară". Fiindcă dăduse dovadă și de sexism, și de *lookism* (încredere orbească în modul în care arată indivizii).[69] Nicio femeie și niciun bărbat nu ar trebui judecați după aspectul exterior. Cât despre modul de a saluta oamenii care vă sunt prezentați, trebuie să vă conformați normelor în curs: altfel, ia încercați, din reflex franțuzesc, să sărutați pe obraz o femeie sau o tânără americană care vă este prezentată. Va sări înapoi ca din fața damfului fetid al unei broaște râioase și numai argumentul exotismului cultural vă va exonera de suspiciunea de agresiune. Cutuma autorizează numai strângerea de mână și, la rigoare, o îmbrățișare distantă.

---

68 Ivan Jablonka, op. cit., p. 325. Autorul îi citează aici pe Peter Glick și Susan Fiske, „An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality", *The American Psychologist*, nr. 56, 2001, pp. 109–118. Spre ghinionul lui, Ivan Jablonka a fost cu cruzime trimis la locul lui de feministele înfuriate că a intervenit în domeniul lor de competență. Lingușeala nu mai e de-ncredere…

69 „Nu este nu compliment. Iar pentru un președinte care a devenit un model cultural pentru partizanii săi (…) exemplul pe care îl dă e scandalos." Jonathan Chait, *New York Magazine*, octombrie 2013.

Capitolul 5
Sălbăticia masculului frustrat

Este adevărat că violențele la adresa femeilor rămân de actualitate, cu nuanțe importante în funcție de țară și de regim politic. În societățile patriarhale, situația femeii e aceea clasică dintr-un patriarhat pus sub semnul întrebării, dar care beneficiază încă de susținerea majorității populației, inclusiv feminine, care vede în ideile de emancipare influența pernicioasă a Occidentului. Orice tentativă de a modifica starea de lucruri este considerată un scandal, chiar dacă este vorba de a alege bărbatul iubit, nu pe cel impus de familie, ca să nu mai vorbim despre afirmarea homosexualității.[70] Este amețitoare distanța dintre libertatea de care ne bucurăm în țările democratice ale lumii occidentale și semisclavia din majoritatea celorlalte societăți. A nu recunoaște această prăpastie legală dintre democrații și diversele autocrații ale globului este o greșeală împotriva spiritului.

---

70 Smaïn Laacher, „Maroc: Iubirea nu este o crimă", *Libération*, 12 decembrie 2019: „Când ești femeie arabă, să iubești cu toată libertatea de opțiune rămâne un act de erezie. (...) A te afirma ca feministă înseamnă să dai dovadă de (...) occidentalizare în sensul a tot ce Occidentul are mai rău: emanciparea politică a femeilor".

Violențele la adresa femeilor

Răul însă este mai dureros când intervine în statele noastre de drept și atunci apare sentimentul sfâșietor că arhaicul nu a dispărut niciodată cu adevărat din societățile noastre, că barbaria încolțește sub subțirea spoială a civilizației și că barbarul în cauză e de sex masculin. Dincolo de textul generos al legilor, încă mai fac ravagii insulta, bătăile și omorurile, întrucât numai în Franța o femeie moare la fiecare trei zile în urma loviturilor date de soț sau de partener (și aceeași violență există și în cuplurile de gay sau de lesbiene). Președinții tribunalelor repetă unii mai tare decât alții: crimele conjugale au loc cel mai adesea duminica, când cuplurile suferă trauma de a rămâne doar între patru ochi. Cuplul este în același timp spațiul ideal al dezvoltării și o pușcărie. Numai că acești „feminicizi", după cum a ales să-i numească mass-media[71], sunt oare dovada unui patriarhat omniprezent sau, invers, marca paradoxală a șubrezirii acestuia? Să fie noua denumire, preferată celei de „crimă pasională", un progres în înțelegerea fenomenului? Lăsăm în sarcina juriștilor să decidă. Nu cumva intoleranța noastră legată de aceste dovezi de brutalitate sporește și suscită o mișcare de indignare până la riscul de a alimenta un război al cifrelor[72]? Va ezita oare un bărbat brutal să lovească dacă știe că

---

71 Utilizarea termenului este contestată de numeroși juriști, iar termenii „infanticid" și „paricid" au fost suprimați din Codul Penal în 1994, de teamă că ar putea aduce atingere universalismului dreptului prin particularizarea cutărei sau cutărei categorii. Termenul „feminicid" a fost utilizat întâia oară în 1976 de către sociologul Diana Russell, referindu-se la masacrarea femeilor în America Latină, cuprinzând crime de onoare, crime de dotă, crime intime. Alții au propus cuvântul „uxoricid".

72 Julie Bienvenu și Yann Bouchez, „eminicizii, bătălia cifrelor" *Le Monde*, 17 ianuarie 2020. Jurnaliștii notează, de exemplu, că bărbații uciși și femeile din cuplurile

soția lui îl poate denunța cu un simplu clic pe telefonul mobil (în Franța, sunt așa-numitele apeluri „pericol grav"), dacă, în plus, este supus controlului judiciar și, poate, lipsit de dreptul de a-și mai vedea copiii printr-un ordin de restricție? Noile drepturi căpătate de femei, dreptul de a iubi pe cine vor, de a divorța, de a-și alege cariera, de a se bucura de autonomie financiară pot provoca anumitor bărbați o augmentare a sălbăticiei, aceștia dorindu-și să recupereze prin forță ce au pierdut prin lege. Altfel spus, prejudiciile provocate femeilor riscă să se extindă pe măsură ce acestora le sporește independența. Furia masculină se naște nu atât dintr-un recul, cât dintr-o înaintare: un fel de a fi revanșarzi al învinșilor. A crede însă că aceste asasinate nu au nimic de-a face cu dragostea ori cu crimele pasionale, pe motiv că „dragostea este un acord liber consimțit între două persoane libere care pot pune capăt înțelegerii imediat ce una dintre persoane o dorește"[73], înseamnă să confunzi, într-o logică absolut comercială, pasiunea cu un contract de afaceri și să subestimezi ce e arhaic și violent în dorință, lucru valabil inclusiv pentru femei.

Dezvoltarea libertății feminine va merge întotdeauna umăr la umăr cu ura față de femeile libere. Mulți bărbați răspund insolentei emancipări cu furoarea unui proprietar în fața abolirii sclaviei. Vigilența ne este cu mult mai riguroasă decât altădată și cea mai mică atingere adusă persoanelor (femei sau copii) este percepută, din fericire, ca un fapt abominabil. E o luptă care trebuie dusă mai departe, fără-ncetare.

---

lesbiene, victime ale partenerelor lor (3 în 2018), nu intră în calculele colectivelor de militante, care recenzează numai cazurile care se potrivesc în norma „terorismului patriarhal".

73 Camille Froideveaux-Metterie, în interviul acordat lui Lorraine de Foucher, *Le Monde*, 31 mai 2020.

E interzis să agăți?

Pe motiv că femeile sunt ucise de partenerii lor, chiar trebuie incriminată arta seducției și îndiguită cu reguli atât de stricte încât să își piardă orice spontaneitate? Fiindcă asta preconizează de vreo jumătate de veac încoace anumite curente feministe nord-americane și încearcă să impună, cu un mimetism panicat, colegele lor franțuzoaice. La unele este vorba pur și simplu despre un *copy-paste*, ca în cazul jurnalistei și criticului de cinema Iris Brey, care utilizează cu orice ocazie expresia „male gaze" (în franglezã în text), adică privirea masculină care denaturează corpul femeilor.[74] Preocupată să promoveze o cinematografie făcută de femei și pentru femei, fără voyeurism și vulgaritate, repetă neobosit că nu există diferențe între discursul clasic al iubirii și hărțuirea stradală, una fiind prelungirea celeilalte.

Să analizăm argumentul. Fie considerăm că violul, comportamentul de prădător, furoarea anumitor indivizi iritați de constatarea că femeile nu li se aruncă în brațe[75] înseamnă regula pentru fiecare sat și oraș al frumoasei noastre patrii, fie că este vorba despre o „violență sistemică", drept care trebuie fără întârziere suprimate vechile protocoale ale iubirii și înființată o poliție a dorinței; fie, invers, considerăm că aceste crime sunt o monstruoasă excepție care nu ar trebui să diminueze cu nimic libertățile cucerite.[76] Tot așa cum atentatele teroriste nu ne-au alterat bucuria

74 Iris Brey, *Le regard féminin, Une révolution à l'écran*, édition de l'Olivier, 2020.

75 În primăvara lui 2018, un individ s-a repezit cu mașina peste mai multe femei, la Toronto, pentru a pedepsi fetele în general, fiindcă nu se simțeau atrase de el. Mai multe persoane au fost omorâte.

76 Conform statisticilor Institutului Național de Înalte Studii pentru Securitate și Justiție, între 2015 și 2018, 1 086 de femei au fost victime ale omuciderii în Franța, cifră care scade ușor în fiecare an. Victimele sunt în majoritatea lor femei de peste 60 de ani, iar dintre acestea 56% mor de mâna partenerilor sau a unui

de a trăi și modul de viață. Barbaria ucide, dar nu distruge. Una e să pledezi pentru o anumită civilitate sexuală, pentru un cod al bunelor maniere, și alta să dictezi fiecăruia conduita în acest domeniu. Pe cât este posibil, iubirea trebuie să rămână o sărbătoare. Dacă îndrăgostiții se transformă în vameși ai fiorului, luând la rost contravenienții, pierd și frumusețea, și nebunia actului iubirii. A purifica inima prin ea însăși înseamnă a elimina tot ce ține de ambiguitate în relațiile noastre.

Din fericire, seducția persistă — și asta chiar prin voința femeilor. Cel puțin în Franța, care rămâne patria galanteriei, în ciuda adversarelor rânjind spre excepția franceză. A face curte e parte din marele principiu egalitar, întrucât trebuie substituită autorității persuasiunea, fiind necesar să obții asentimentul celuilalt în loc să îl forțezi. Așadar ambele sexe recunosc sacralitatea conversației: pălăvrăgeală sau înflăcărare, inima se-așază pe buze, iar cuvântul se-naripează, îmbătându-se de sine însuși. Interesul trebuie trezit cu orice preț, și nu doar bazându-se pe atractivitatea fizică. Situația nu este egală între cel care dorește să placă și cel ce trezește dorința și poate, din cochetărie, să simuleze indiferența, să pretindă răbdarea aspirantului pentru a-l cunoaște mai bine. Întreaga bogăție a iubirii stă în indecizia ei. Seducția e fascinantă tocmai pentru că e nesigură: zâmbete promițătoare pot fi declanșate de simpla politețe, dar pot trezi înșelătoare așteptări. Invers, o anume răceală poate fi preludiul sărutărilor de mai târziu. Îndrăgostitul este un hermeneut care tatonează printr-un univers al semnelor confuze.

Trebuie aici să facem distincția între dorința ca datorie și dorința ca declarație. În primul caz, celălalt îmi datorează trupul

---

alt membru al familiei, în propriile locuințe. Procentul cel mai ridicat de crime cu victimă feminină se înregistrează în teritoriile aflate sub suveranitate franceză din afara Europei. Sursa: *La Lettre de l'INHESJ* (Institutului Național de Înalte Studii pentru Securitate și Justiție), nr. 4 din trimestrul I/2020.

lui fiindcă m-a emoționat, iar eu trebuie să îi rambursez respectiva emoție. Sade a ilustrat cel mai bine această situație, fiindcă toți libertinii lui de ambe sexe pun mâna pe bărbații, femeile ori copiii care-i excită pentru ca mai întâi să-i violeze și, eventual, apoi să-i omoare (în Statele Unite, răposatul Jeffrey Epstein, marele pedocriminal, ar fi fost cel mai aproape de această poziție). În al doilea caz, dorința pe care o suscită ființa la care se râvnește nu este un ordin la adresa ei, ci o propunere. Pe care e liberă să o ia în seamă sau să o respingă. Această expunere de sine în incertitudine este o încercare teribilă. „Conter fleurette"[77], cum se zicea cândva (de unde vine și cuvântul „flirt"), înseamnă, totodată, a te dezbrăca moral, cu prețul persiflării. Fiindcă de acum sunt libere, femeile își asumă tot atât cât bărbații riscul refuzului brutal, riscul de a fi eclipsate de rivale mai norocoase. Romanciera americană Alison Lurie susține că urâtele și-o trag mai mult decât ne-am putea închipui, dar că trebuie să și suporte confidențele amanților despre decepțiile pe care li le provoacă acestora femeile frumoase. Teribilă ironie a emancipării: bărbații și femeile, în același timp victime și complici, se persecută unii pe alții în numele tinereții, formei, frumuseții. Tot ce a fost cândva un instrument al eliberării poate deveni, totodată, o unealtă a aservirii.

E destul să fi fost hărțuit măcar o dată și tu pentru a simpatiza cu ceea ce simt femeile care pățesc asta zi de zi, din partea a tot felul de neisprăviți. Expuse obscenităților, comentariilor licențioase, acestea reacționează cel mai adesea lăsând privirile în pământ, grăbind pasul, cu căștile lipite de urechi. Unele, cu limba mai ascuțită, apostrofează bădăranul sau chiar îl plesnesc. E la fel de adevărat că neplăcerii de a fi fluierată, urmărită, îi răspunde mai târziu nefericirea la fel de mare de a nu mai fi solicitată fiindcă ai ajuns invizibilă, fiindcă ai îmbătrânit (lucru valabil și pentru bărbați). Există oare vreun sentiment mai confuz decât acela de

77 A încerca să sucești capul cuiva, să seduci, a momi cu vorbe galante. (*N.t.*)

a deveni transparent pentru ceilalți, de „a face umbră pământului degeaba"? A ieși din lumea dorinței, a fi lăsat deoparte este o altă tragedie, cea a adâncii maturități, căreia Simone de Beauvoir îi știa măsura amplitudinii: „Da, a venit momentul să spui: Gata pe veci! Nu eu mă desprind de trecutele mele bucurii, ele se desprind de mine: cărările de munte se refuză tălpilor mele. Niciodată nu mă voi mai prăbuși, amețită de oboseală, în mireasma fânului; niciodată nu voi mai aluneca de una singură prin zăpada dimineților. Niciodată nu voi mai avea un bărbat".[78]

[78] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, volumul II, Gallimard, 1972.

Capitolul 6
O justiție prea de tot imperfectă?

E de mirare, totuși, cum niște oameni atât de cultivați, atât de cizelați au putut ceda de bunăvoie ispitei ancestrale de a vedea răul încarnat într-un singur om.[79]

Philip ROTH

Se zice că neofeminismul e o problemă de generație și împarte indivizii după data de naștere. Argumentul este corect până la un punct. Ții de lumea de ieri, le spun militantele celor care nu sunt de aceeași părere cu ele. Expresie ea însăși datată, căci a apărut în secolul al XIX-lea, odată cu mișcarea comunistă care invita să se facă tabula rasa din tot ce fusese mai înainte. Iată inconvenientul mișcării #MeToo: unele dintre activiste se cred ultramoderne, însă sunt teribil de arhaice în confuzia pe care o fac între justiție și linșaj. Își bat joc de adevăr și nu își doresc decât simplicitatea unei lumi tăiate-n două: bărbatul, de preferință alb, întotdeauna de vină, și femeia întotdeauna îndurerată.[80] Sunt însuflețite de o adevărată turbare purificatoare împotriva înaintașelor lor, inclusiv a celor feministe, precum Simone de Beauvoir, acuzată deseori că

79 Philip Roth, *La Tache*, Folio Gallimard, 2019, p. 419 [În limba română, *Pata umană*, traducere din limba engleză de Cornelia Bucur, Polirom, 2003].

80 „Pielea albă înseamnă promisiunea de a obține anumite privilegii și asta inclusiv în spațiile revoltei mai degrabă underground, precum sexualitatea." Sarah Barmak, *Jouir. En quête de l'orgasme féminin*, La Découverte, 2019, p. 148.

și-a dezvoltat gândirea sub amprenta lui Jean-Paul Sartre. Recitesc trecutul apropiat sub unica lumină a Binelui și a Răului, nu admit nicio deviere și nu cunosc decât anatema și excomunicarea.

Fugi, camarade, lumea veche se ține scai de tine

Se spune că #MeToo a pus capăt deceniilor de impunitate. Fără îndoială, este un progres. Nu este însă interzis să-i vedem și limitele ori pericolele. În Franța, de exemplu, 114 avocate penaliste și feministe au fost nevoite să publice o lungă expunere în *Le Monde* (7–8 martie 2020) pentru a aminti că „o îngrijorătoare prezumție de vinovăție apare mult prea des în materie de infracțiuni sexuale". Chiar trebuie crezute pe cuvânt victimele? Întrebare la care semnatarele răspund: „A prezuma buna-credință a fiecărei femei care se declară victimă a violenței sexuale ar însemna sacralizarea arbitrară a cuvintelor acesteia, în niciun caz «eliberarea» ei (...). Reamintim cu seriozitate că nicio acuzație nu dovedește niciodată nimic: altfel ar fi de ajuns să își impună cineva adevărul său pentru a dovedi și a condamna. (...) Instantaneu și printr-o mișcare de nesănătoasă supralicitare, unele femei nu ezită să se autoproclame victime pentru a accede la un statut care induce existența indubitabilă a călăilor. Din acel moment, chiar dacă este adus în justiție cazul, iar aceasta le stabilește nevinovăția, așa-zișii călăi vor fi de două ori vinovați, fiindcă au știut cum să scape de condamnare".[81]

81 Expunere semnată, printre alții, de Marie Dosé și Delphine Meillet, *Le Monde*, 7/8 martie 2020.

Astfel se explică acele campanii media la care asistăm cu regularitate de câțiva ani. Personalități mai mult sau mai puțin cunoscute se ivesc în spațiul public și oferă oprobriului nume pe care le calcă-n picioare. Se solicită opiniei publice să se pronunțe pe loc asupra unor cazuri despre care nu știe absolut nimic, uneori nici măcar numele protagoniștilor. Fiecare e somat să se alăture, altfel putând fi acuzat de complicitate cu indivizi abjecți. Dacă justiția oficială e slabă și deseori părtinitoare, noua justiție populară e expeditivă și nu se-ncurcă-n scrupule. Taberele se despart, dar au în comun aceeași lipsă de cunoaștere a faptelor. Să alcătuiești un dosar, să aduni dovezi, să audiezi martori, să pui la punct argumentația pro și contra cere timp.

Execuții simbolice

În timp ce justiția democratică oscilează între două pericole — să lase o crimă nepedepsită sau să pedepsească un nevinovat —, justiția digitală se pronunță într-o clipă. Și ține să lovească în presupusul vinovat, chiar dacă ar distruge vieți și cariere, căci totul se amestecă, glume spuse la masă, sugestii inabile, gesturi deplasate, mângâieri lipsite de pudoare. O simplă observație și iată-te îmbarcat pe viață în marea gloată a porcilor. Nu e nevoie să mai și faci ceva, oricum ești stigmatizat pentru totdeauna. În această privință, internetul este un lasou necruțător care te prinde oriunde-ai fi, chiar și după o jumătate de secol. Uitarea este imposibilă și, cum codul penal îndreptățește prescripția, tribunalele opiniei publice o interzic. E invocat, semnalat și reținut pentru eternitate și cel mai mic defect, chiar dacă s-a petrecut cu cincizeci de ani mai înainte. Rețelele sociale au două atuuri: publicitatea și emoția.

Toate durerile, tristețile, opiniile se pot descărca acolo. Numai că „și ucid fără somație“[82], anonimi apucați de furie putând calomnia pe absolut oricine pe baza câtorva afirmații. Argumentele sunt pulverizate de indignare.

Câte reputații nu au fost oare ruinate de câteva plângeri nefondate (să ne gândim, în Franța, la cazul actorului Philippe Caubère sau al trompetistului Ibrahim Maalouf[83])? Dacă sunteți pe lista prezumptivilor vinovați, dacă, în plus, sunteți celebru, sunteți pe drumul cel bun. Veți fi zdrobit pe veci, iar dreptul la apărare vă va fi ridiculizat. Dacă vreun tribunal va clasa cazul, atunci blamul se va dubla: în mintea oamenilor rămâneți tot violator, în plus și protejat de o justiție pusă în slujba celor puternici. Un inocent nu este niciodată altceva decât un vinovat care are avocați buni și relații sus-puse. O simplă alegație te poate marca pe viață. Ghilotina mediatică lucrează la capacitate maximă și, asemenea celeilalte, e însetată după noi capete de tăiat. Juriști specializați în comerțul cu victime nu ezită să fabrice toate elementele necesare pentru a-și asigura venitul.

Remușcări retroactive

Să luăm cazul pedofiliei: pentru a se pedepsi că a tolerat mult prea mult timp acest tip de comportament, societatea vrea să-i

---

82 Marie Burguburu, avocat, „Să denunți «porcii» pe rețelele sociale înseamnă să atentezi la cauza femeilor“, *Le Monde*, 22 octombrie 2019.

83 Acuzat de viol de o fostă militantă Femen, Solveig Halloin, și calificat de aceasta drept „violator în serie“ și „proxenet“, Philippe Caubère a fost declarat nevinovat de Parchetul din Créteil în februarie 2019. Cât despre trompetistul Ibrahim Maalouf, acuzat de agresiune sexuală asupra unei eleve de 14 ani, care de fapt mințise, acesta a fost declarat nevinovat după trei ani și jumătate de infern și dezlănțuire mediatică împotriva lui.

condamne post factum pe toți cei pe care nu i-a condamnat la momentul oportun. Vânătoarea este cu atât mai radicală cu cât tăcerea se așternuse de mult prea multă vreme[84] și se dorește realizarea unei recuperări morale. Cu cât este mai bine cunoscută o țintă, cu atât trebuie mai tare lovită: de exemplu, în cazul lui Roman Polanski, s-a dorit ca statul francez să îl înapoieze justiției americane (și, cu aceeași ocazie, Woody Allen să nu mai fie invitat în Franța)[85], în cel al lui Gabriel Matzneff, care a dispărut din memoria colectivă — în schimb minunata carte a uneia dintre victimele sale, Vanessa Springora, a primit o nouă gură de oxigen —, acestuia i s-au scos de la vânzare toate lucrările autobiografice, iar numele i-a fost șters din librării. De parcă nu ar fi existat niciodată. Ca bolșevicii căzuți în dizgrație sub regimul stalinist. Nenorocire celor care l-au lăudat, l-au invitat în vreo emisiune literară, ca Bernard Pivot, sau au avut legătură cu el. Toți sunt mânjiți, toți, dezonorați. Timp de patruzeci de ani, cât timp Matzneff și-a proclamat sus și tare, în cărțile lui, pasiunea pentru copii, pederastia militantă, stânga moralizatoare a păstrat tăcerea. Procurorii de azi sunt complicii de ieri. Așadar a fost construită figura Monstrului care trebuie să adune întreaga ură. Haita nu-i va scăpa urma până nu-și va înfige colții-n vânat. Sunt de fiecare dată diferite execuțiile prin care izbucnește bucuria de a vedea căderea în dizgrație a unei figuri publice, în așteptarea celei care va urma.

---

84 Site-ul Mediapart, de exemplu, nu l-a condamnat pe Gabriel Matzneff decât la finele lui 2017; *Le Monde*, sub semnătura lui Dominique Perrin, doar în decembrie 2019, apoi sub cea a lui Raphaëlle Bacqué și Ariane Chemin, în ianuarie 2020. Să ne amintim că Mediapart l-a acoperit pe islamologul Tariq Ramadan și a ascuns multă vreme acuzațiile de viol și agresiune cărora acesta le-a făcut obiectul. Și în ziua de azi, Mediapart se instituie în tribună pentru toate petițiile care cer scoaterea de sub acuzare a fratelui predicator ce se compară fără nicio rușine cu căpitanul Dreyfus, pe motiv că ar fi obiectul unei campanii sioniste de calomniere! Ura față de evrei camuflată în memoria evreului persecutat…

85 Mathilde Serrel, „La Matinale", *France Culture*, 6 septembrie 2019.

Să fie femeia evreul bărbatului?

Era deci inevitabil ca mișcarea feministă, într-un moment sau altul, să se intersecteze cu imaginea victimei prin excelență, cea a evreului deportat. Iar inevitabilul a produs ceea ce se produce peste tot: antisemitism din invidie. Ca în cazul bizarelor cuvinte auzite în seara decernării premiilor César, la Paris, pe 28 februarie 2020, când Roman Polanski, bănuit de altfel că ar fi abuzat mai multe femei după cazul Samantha Geimer[86], a primit Premiul pentru cel mai bun regizor. Sloganurile lansate de manifestante îți dau fiori reci pe șira spinării. „Kerosenul nu e pentru avioane, e pentru a da foc violatorilor și asasinilor." Un grupuscul intitulat *Terienele*, ca răspuns la gazele lacrimogene ale poliției, a scris pe Twitter: „Pe Polanski trebuia să-l gazați". Vai, ce drăgălașă această întoarcere a refulatului! Orice s-ar crede despre cineastul franco-polonez, există argumente care îi degradează tocmai pe cei care le utilizează. Oare de ce o anumită extremă stângă de azi seamănă atât de tare cu o anumită extremă dreaptă de ieri[87]?

---

86 În legătură cu Roman Polanski, ancheta care s-a bizuit cel mai serios pe fapte exacte este cea a Mediapart, din 9 noiembrie 2019, întreprinsă de Marine Turchi și Iris Brey: „De-a lungul anilor, șase adolescente l-au acuzat pe Roman Polanski de violențe sexuale".

87 Scriitoarea Virginie Despentes, înfuriată că Premiile César 2020 nu au fost atribuite filmului lui Céline Sciamma, *Portretul unei doamne în flăcări*, cu Adèle Haenel în rolul principal, a scris: „Nu e nimic surprinzător în faptul de a-l vedea încoronat pe Polanski: întotdeauna banii au fost cei sărbătoriți în cadrul ceremoniilor, de cinema nimănui nu i-a păsat". (*Libération*, 2 martie 2020). Nicio clipă Virginie Despentes nu s-a întrebat dacă *J'accuse* nu este un film mai bun decât cel al lui Céline Sciamma, cu care concura în acea seară. Este adevărat că Virginie Despentes manifestase o mare indulgență față de ucigașii de la *Charlie Hebdo* și de la magazinul HyperCacher, din ianuarie 2015: „Mi-au plăcut (frații Kouachi) pentru stângăcia cu care i-am văzut ținând armele în mâini și semănând teroarea în timp ce urlau: L-am răzbunat pe Profet". (*Les Inrockuptibles*, 17 ianuarie 2015). Până unde pot ajunge cochetăria estetică și postura de rebelă, mai ales când tu însăți ai devenit o personalitate a establishmentului?

Dar mai primejdioasă decât aceste derapaje simptomatice este voința de face din viol o crimă împotriva umanității, mai gravă decât crima și imprescriptibilă. Victimele violului, conform unei mișcări pornite acum mai mulți ani, ar deveni astfel reprezentantele genocidului modern. Ce este pornografia? se întreba Andrea Dwornik acum mai bine de douăzeci de ani. Un „instrument al genocidului", „Dachau introdus în dormitor și sărbătorit"[88]. Iată de ce oprimarea femeilor este comparabilă cu persecutarea evreilor sub naziști. Un anume Frédérik Detue, universitar și specialist în mărturii despre crimele în masă, a putut, într-un text stupefiant, să compare declarația lui Adèle Haenel, de pe Mediapart, din 4 noiembrie 2019, despre felul în care a fost agresată de regizorul Christophe Ruggia, cu mărturia lui Primo Levi, fost deportat la Auschwitz. După părerea lui Detue, și unul, și celălalt ar fi răspuns principiului sobrietății, în așa fel încât să pregătească terenul judecătorilor fără a recurge „la patetismul victimei sau la vehemența răzbunătorului"[89]. Numele lui Robert Antelme și Walter Benjamin au fost și ele aduse în discuție pentru a o sărbători pe „supraviețuitoarea" Adèle Haenel, al cărei scriitor preferat, de altfel, este Louis-Ferdinand Céline. Paralela e surprinzătoare, pentru a nu spune nerușinată. Nu există scară Richter a suferințelor, dar nu ne-am putea gândi la o ierarhizare care să permită conceperea violenței ca multiplă? Chiar trebuie să ajungem până la nazism pentru analiza violența sexuală? De ce trebuie totul raportat la acel moment al istoriei și considerat că o femeie violată este echivalentul martirilor Shoahului, bărbați și femei? Această „lege a lui Godwin"[90] suscită stări maladive și

---

88 Andrea Dworkin în 1981, citată de Lynn Segal în *Dirty Looks, Women, Pornography, Power*, BFI Publishing, Londra, 1993, p. 12.

89 Frédérik Detue, „Sfidarea testimonială a lui Adèle Haenel. Pentru o revoluție culturală în Franța", *Lignes de crête*, 11 decembrie 2019.

90 Regulă emisă în 1990 de avocatul american Mike Godwin, referitoare la rețelele sociale, care sună astfel: „Cu cât ține mai mult o discuție online, cu atât probabilitatea de a găsi o comparație implicând naziștii sau pe Adolf Hitler se apropie de unu". (*N.t.*)

poate explica de ce unele feministe se doresc uneori mai „evreice“ decât evreii, cu riscul de a cădea într-o neînfrânată iudeofobie.[91]

Ambiguitatea #MeToo

Modernitatea înseamnă irumperea celor dominați pe scena publică, progres pe cât de real, pe atât de paradoxal. Ieri se îndura, azi se protestează. Tolerarea opresiunii nu încetează să scadă. Adversitatea constituia cândva o necesară încercare, de acum oferă o rațiune de a fi, o identitate aproape. Cu următoarea consecință: noile generații fiind generații răsfățate, sunt infinit mai vulnerabile. De unde și bătălia simbolică pentru cucerirea statutului de paria. S-o luăm pe Samantha Geimer, drogată și sodomizată de Roman Polanski la vârsta de 13 ani și jumătate. Odată bazat procesul pe plângerea formulată de mamă pentru *statutory rape* (răpire de minor), odată înțelegerea în stil american perfectată (pedeapsă cu închisoare pentru 90 de zile, redusă la jumătate cu examen psihiatric urmat de despăgubire financiară), aceasta nu numai că l-a iertat, dar, ulterior, l-a și felicitat pentru diferitele distincții pe care le-a primit. Unei jurnaliste care a întrebat-o ce crede despre declarația lui Adèle Haenel, din *New York Times* (24 februarie 2020) — „A-l premia pe Polanski înseamnă a scuipa în față toate victimele. Înseamnă: «Nu e chiar atât de grav să violezi femei»“ — i-a răspuns:

> „Nu sunt deloc de acord. Să ceri tuturor femeilor să suporte greutatea agresiunii, dar și ca toată lumea să

[91] În legătură cu această temă, de citit articolul lui Sabine Prokhoris, „L'emprise, vous dis-je!“, *Libération*, 22 ianuarie 2020.

se indigneze pe veci, înseamnă să le scuipi în față pe toate cele care și-au revenit și au trecut la altceva în viața lor. Să aduni grămadă victimele pentru a-i sancționa pe cei care s-au comportat urât înseamnă să le mai faci o dată victime. Nimeni nu are dreptul să-i spună unei victime cum ar trebui să gândească și să se simtă. Când nu sunteți de acord ca o victimă să ierte și să dea pagina, pentru a satisface o egoistă nevoie de ură și pedeapsă, nu faceți decât să o răniți și mai adânc. O victimă are dreptul să lase în urmă trecutul și un agresor are și el dreptul de a se reabilita și de a-și răscumpăra greșeala, mai ales când a recunoscut-o și și-a cerut iertare."[92]

Surprinzătoare replică, dar care nu o angajează decât pe Samantha Geimer. Așadar nu suntem niciunul în măsură să le dictăm comportamentul celor care au reușit să se salveze, nici în sensul uitării, nici al traumei. Lucrurile acestea țin de un parcurs intim, deseori îndelungat și dureros. Fantomele ies la suprafață, făcând și mai dificilă cicatrizarea. Atrocitatea unor abuzuri se lovește uneori de tăcerea autorităților, de neîncrederea celor apropiați (vezi minunatul film al lui François Ozon, *Grâce à Dieu*, 2018, despre pedofilia în Biserică). Trebuie știut doar că reparația e posibilă, odată recunoscută vina și sancționat agresorul. E întotdeauna riscant să comercializezi durerea femeilor, să le arunci în mizerie morală pentru a le transforma în eterne damnate.

Noua mentalitate consacrată de #MeToo reprezintă un progres sau o „evoluție dezastruoasă pentru feminism" (Laura

---

92 Peggy Sastre, „Samantha Geimer: «Nimeni nu are dreptul să-i spună unei victime cum ar trebui să gândească»", *Slate*, 28 februarie 2020.

Kipnis)? Nu e surprinzător că fenomenul s-a născut la Hollywood, cu amestecul lui de narcisism fără limite și arivism necruțător. Feministele sud-americane explică pe bună dreptate că #MeToo este enunțat pornind de la *eul* anglo-saxon, pe când în America latină au fost instituite, începând din 2015, colective *Ni una mujer menos, ni una muerta más* („Nicio femeie mai puțin, nicio victimă mai mult") care pornește de la un *noi* colectiv[93]. Showbizul are un fel al lui de a dramatiza tot ce atinge, confiscând nenorocirea altora. Indignarea tunătoare urmează amețelii și revirimentelor spectaculoase. Industria divertismentului se potrivește prost cu marile cauze politice, pe care deseori le face derizorii și lipsite de sens. #MeToo este totodată o mișcare sindicală de promovare a unor actrițe care astfel au obținut foarte multe roluri în 2019: dincolo de protestele bombastice dai de ambiția profesională, de creșterea cotelor de piață pentru noile generații. Și de ce nu? Poate că #MeToo nu se va dovedi altceva decât un instrument de redistribuire a puterii în sânul elitelor: lovitură de palat, revoluție burgheză, carierism furibund, voința de a se impune sub masca virtuții feministe. Există o plăcere iconoclastă în a demola figuri masculine cunoscute precum Kevin Spacey, Placido Domingo, Woody Allen, Luc Besson, Louis C.K. etc., indiferent care ar fi gradul de responsabilitate al fiecăruia (sarcină care, o reamintim, privește numai justiția). A arunca toate aceste personalități puternice în aceeași oală, a le provoca prăbușirea, are ceva dintr-o noapte de 4 august[94] a societății spectacolului, dintr-o punere contemporană la stâlpul infamiei. Tot ce s-a ridicat cândva trebuie dat jos. Dincolo de furoarea răsturnării, o predare de ștafetă. Noile elite ucid precedentele elite, înainte de a fi și ele, în viitor, fără nicio îndoială, eliminate la rândul lor.

---

93 Rita Laura Segato, „Observăm în America Latină apariția unei politizări feminine", *Le Monde*, 19/20 ianuarie 2020.

94 În noaptea de 4 august 1789, Adunarea Națională Constituantă a decretat desființarea privilegiilor feudale. (*N.t.*)

Deliciile linșajului

Când crimele sunt dovedite, ca în cazul lui Harvey Weinstein sau ale lui Epstein, nu mai e nimic de zis. În cazul celorlalți, în așteptarea judecății, speța trebuie cercetată, ceea ce ia timp. Denunțătoarele își pierd răbdarea: o simplă nominalizare pe lista neagră este egală cu un verdict, ca pe vremea maccarthysmului. Procedeul se poate întoarce însă împotriva denunțătorilor conform legii reversibilității. A fost și cazul Sandrei Muller, inițiatoarea #BalanceTonPorc, după ce un anume Éric Brion, fost director de televiziune, i-a spus, în 2012, în timpul unei petreceri bine udate cu alcool, la Cannes: „Ai sânii mari. Ești genul meu. O să te fac să ai toată noaptea orgasme". Cuvintele, evident grosolane și lăudăroase, au „traumatizat" durabil cvadragenara care le-a denunțat public autorul în 2018, atrăgând asupra acestuia blamul societății, pierderea locului de muncă și depresia. La rândul ei, Sandra Muller a fost condamnată în septembrie 2019, în urma plângerii depuse de Éric Brion. Curtea a considerat că „ofensa sexistă" stabilită de Legea Schiappa în 2018 nu îndreptățea reclamanta să își defăimeze agresorul, să-l târască public în noroi până când „viața i-a fost complet ruinată" și a ajuns în „situație de izolare socială"[95]. Această afirmație aduce laolaltă reproșuri care umblă pe rețelele sociale, reducându-se adesea la simple invective.

Astfel, actrița Adèle Haenel, care a depus plângere împotriva regizorului Christophe Ruggia, acuzat de gesturi deplasate pe când aceasta era încă minoră, a chemat la schimbarea modalității

95 Jurnalista, condamnată la plata a 15 000 de euro cu titlu de despăgubiri pentru prejudiciu moral, a decis să facă apel. Avocata lui Éric Brion, Marie Burguburu, a calificat-o drept „turnătoare". Colectivul *Îndrăzniți feminismul* a reclamat decizia tribunalului ca fiind „o decizie pur și simplu scandaloasă" și a afirmat: „Justiția patriarhală a trecut".

de a „construi adevărul". Fraza inspiră o oarecare îngrijorare. În materie de drept, adevărul ține de reconstituirea cât mai exactă a faptelor, nu în construcție. Dacă adevărul este construit, înseamnă și că poate fi manipulat, cum o spusese deja Platon în *Cratylos*. Ceea ce te duce cu gândul la cuvintele lui Margaret Atwood în legătură cu #MeToo: „Bineînțeles că asta are și efecte pozitive, dar nu trebuie să cădem în greșeala de a crede că toate femeile sunt niște îngeri fără defecte și că spun sistematic adevărul. Fiindcă, surpriză, nu e adevărat".

Putem împărtăși frustrarea numeroaselor militante, legată de lipsurile justiției în privința reprimării violului. În Franța, conform unor statistici contestate, numai 10% dintre femeile victime ale violurilor depun plângere și numai 3% dintre violuri ajung în instanță.[96] (De unde se știe că 90% dintre celelalte femei nu au depus plângere, din moment ce nu au declarat vreun viol? De unde aceste cifre?) Nu e nicio îndoială că pompa înghețată a mașinăriei juridice, ceremonialul ei complex, limbajul ei tehnic la fel de obscur ca acela al latinei bisericești au de ce să înspăimânte profanul și să le descurajeze pe acelea care ar dori să depună plângere. Obligația judecătorilor de a fi rezervați, labirintul procedurilor, caracterul penibil al interogatoriilor care obligă reclamanta să intre în detaliile vieții sale sexuale înaintea unor martori și mai ales chinul de a fi față-n față cu agresorul dă acestei instituții o dimensiune inumană.

---

96 „Numai 1% dintre violatori sunt condamnați și fac închisoare, ceea ce nu este normal", zicea Marlène Schiappa în 2016. Cifra este contestată de Ministerul Justiției. Judecătorii de instrucție menționează că din 100 de plângeri, 80 sunt clasate în urma anchetei preliminare, din lipsă de probe sau fiindcă sunt bazate pe susțineri incoerente. Din 20% dintre plângeri, care sunt urmate de cercetare judiciară cu investigare extinsă, confruntare între protagoniști, audiere de martori, 5% primesc decizie de neîncepere a urmăririi penale, iar 15% sunt înaintate tribunalului. Dintre acestea doar unul sau două cazuri ajung la condamnare cu închisoarea, restul primind condamnare cu suspendare. Procesul este lung, prea lung, mai ales când reclamantele depun plângerea la douăzeci sau treizeci de ani după comiterea faptelor: în asta rezidă adevărata dovadă de slăbiciune.

Numai că exact această detașare face justiția indispensabilă, temperând furorile vindicative. Dacă dă senzația de răceală, aceasta se întâmplă fiindcă reprezintă acea a treia parte, lipsită de pasiuni, care introduce distanța necesară. A afirma, cum a făcut-o un fost ministru de interne, că în anumite ocazii „emoția depășește regulile juridice" înseamnă pur și simplu să ridiculizezi statul de drept. Regula este precisă tocmai pentru a putea ține deoparte emoția. Judecătorul este încarnarea justiției fiindcă este un arbitru: pentru a califica infracțiunea, cântărește și examinează argumentele pro și contra. Stabilirea faptelor este de o extremă subtilitate. Înseamnă cuvântul cuiva împotriva cuvântului altcuiva. Se poate foarte bine dori să se întărească arsenalul juridic, dar nu se poate forța justiția să devină ceea ce nu este: un tribunal de excepție, o procedură expeditivă și sumară. Chiar și crimele ucigașilor în serie, chiar și procesele pentru terorism iau ani întregi. Nu se poate cere acestei instituții ceea ce preconizează unii: o estimare după cum bate vântul, după instinct.[97] Cea mai groaznică involuție cu putință.

Pe bună dreptate, justiția exasperează dorința noastră de a pedepsi, fiind făcută ca mai întâi să cerceteze și apoi să condamne. În cazul violului, acestuia trebuie ca mai întâi să i se precizeze caracteristicile: dacă nu a existat penetrare evidentă, este redefinit ca agresiune sexuală și judecat de instanța pentru drepturi civile, nu de cea penală (mai ales fiindcă aceasta din urmă este și așa foarte încărcată). Să ne amintim că, în Franța, magistratura

---

97 Laure Murat se arată indignată că, *din instinct*, Hollywoodul acordă impunitate lui Woody Allen din cauza celebrității sale și a sistemului bazat pe abuz de putere. Și cere ca, *din instinct*, să fie ascultate acuzațiile lui Dylan Farrow împotriva tatălui ei vitreg și să se ia „în considerare o voce pe care o cultură a devalorizat-o și o mișcare mondială (#MeToo) a reabilitat-o". Cel mai neînsemnat lucru care s-ar putea spune este că a fost auzită. Proscrierea lui Woody Allen e pe drumul cel bun (Laure Murat, op. cit., p. 113).

este în majoritatea ei alcătuită din femei, de la bun început prea puțin suspectate că ar putea avea vreo simpatie față de agresorii masculini, tot așa cum primirea femeilor supuse violențelor s-a îmbunătățit considerabil în comisariatele de poliție (uneori în detrimentul bărbaților sistematic puși sub semnul întrebării). Majoritatea violurilor sunt de proximitate, se produc în general în familie, la domiciliul victimei sau al agresorului, de către tați sau mame asupra copiilor lor, de către soți sau amanți asupra partenerilor.[98]

Trăim o epocă bizară, în care simpla apărare a statului de drept face din tine un complice în ochii partizanilor statului de forță. Delațiunea nu mai este clandestină, ca sub ocupația germană, ci publică, înflăcărată, iar „populismul penal" (Marie Dosé) e la apogeu.

Câmpul echivalenței

Nu se pot însă compara toate situațiile, toate țările, alinia destinul franțuzoaicelor la cel al afganelor, pakistanezelor, sirienelor, mexicanelor care trăiesc în sărăcie. Un minimum de nuanțare este necesar pentru a nu risca să denaturăm analiza și să transformăm un timp de pace în timp de război permanent: o pariziană din burghezia de mijloc nu are deloc aceeași soartă cu a unei indience din cea mai de jos castă sau a unei africane lipsite de apărare. Prima dispune de resurse juridice, morale, politice fără termen de

98 Conform anchetei Virage, 3,7% dintre femei au fost supuse unui viol sau unei tentative de viol pe parcursul vieții. În Franța, 75 000 de femei ar fi violate anual. Numai un viol din unsprezece face obiectul unei plângeri, iar numărul plângerilor s-a dublat din 1985.

comparație cu femeile din acele țări. Acest mod de a o scălda este unul prin care se ascund suferințele specifice ale celor mai defavorizate. Este momentul să spunem sus și tare: gata cu amalgamul! Există motive serioase de a face presiuni asupra justiției pentru a-i accelera mersul, dar nu pentru a o discredita. S-ar zice că singura finalitate a unui anume discurs militant este aceea de a camufla sistematic tabloul, deși situația femeilor, orice s-ar spune, este mai bună în Europa și în Statele Unite decât în anii 1950 sau 1960. Este alarmantă prioritatea mișcării feministe, printr-o facțiune a sa vindicativă, de o parte și de cealaltă a Atlanticului. Programul acesteia nu este dezvoltarea femeii, ci eliminarea bărbaților și a tot ce e masculin pe acest pământ. Multe militante nu se recunosc în acest radicalism, dar, temându-se să nu fie taxate drept „colaboraționiste ale patriarhatului", nu îndrăznesc să spună: „Nu în numele nostru". Este adevărat că ura ține la cald și sudează un grup mai bine decât orice altceva. Puritanele îndreaptă un deget acuzator către înaintași. Este probabil ca și ele, peste douăzeci sau treizeci de ani, să fie târâte pe banca acuzaților de propriii copii care le vor condamna pentru această dovadă de maccarthysm. Nu ne trăim decât lumea și timpul nostru și vom fi judecați de cei ce ne vor urma, care ei înșiși vor fi chemați la judecată de succesori, pentru faptele lor.

Reciprocitatea ne obligă deci să deschidem și dosarele noilor Torquemada, al inchizitoarelor publice, și să le supunem la rândul lor unei examinări fără concesii.[99] „Cățelele de pază puritane neofasciste", după cum le numește Valérie Toranian[100], reducând relațiile dintre oameni la niște rapoarte de poliție, se expun la

---

99 Astfel, Virginie Despentes a fost acuzată, printr-o scrisoare deschisă, de fotografa Chloë des Lysses, de formă gravă de hărțuire. Chloë des Lysses a fost imediat făcută, în micul mediu al notabilităților, fascistă, nebună, târâtură, curvă. Exact, notează Peggy Sastre, argumentele folosite pentru discreditarea femeilor-victime ale violului (sursa: Twitter).

100 Valérie Toranian, „César 2020: l'avènement d'un nouveau monde", *Revue des Deux Mondes*, martie 2020.

rândul lor aceluiași tratament. Robespierre, să nu uităm, a sfârșit la ghilotină.

A învăța civilitatea

Ce e de făcut pentru a opri violatorii și violenții? Să formăm jandarmii în așa fel încât să primească mai eficient reclamațiile și poliția pentru a izola soții ori partenerii periculoși, spre a le proteja soțiile și copiii. Fără nicio îndoială. Dar, mai ales, să facem educație de la cea mai fragedă vârstă: să învățăm femeile să nu tolereze niciodată să fie lovite, să sesizeze situațiile nesănătoase, să plece când s-a umplut paharul. Să educăm băieții să sesizeze reticența celei pe care o doresc, să nu insiste dacă aceasta nu este de acord. A nu fi dorit de persoana dorită este deseori experiența fondatoare a iubirii și prima ei nefericire: să fii pătruns de tristețe în preajma unei ființe pe care o lași indiferentă. Trebuie reabilitată arta de a face curte, de a celebra delicatețea și așteptarea în locul lăcomiei prădătoare.

Măsuri de bun-simț care implică pedagogie și inteligență. Trebuie de asemenea luminat, prin literatură, poezie, cinema, sentimentul iubirii în întreaga sa frumusețe și măreție, sesiza dimensiunea magică a erotismului departe de obscenitatea industrială a pornografiei. Este adevărat că femeia, în îmbrățișare, este profesor al lipsei de grabă, combătând precipitarea și simplismul. Că învață bărbatul valoarea timpului, îmbinarea dintre răbdare și senzualitate, explorarea minuțioasă a teritoriilor trupești. Că îl învață să își întârzie plăcerea, să își contrazică natura, după cum poate solicita pretendentului asumarea de menajamente și a unui comportament anume, chiar dac-ar fi ca acesta să se simtă mistuit

de dor. Trebuie ținute la distanță și brutalitatea bădăranului, și graba adolescentului. Tot ce înseamnă factor de civilitate, adică de complexitate, ridică Erosul la un nivel unic de efervescență. E greu de înțeles de ce unele feministe resping și violența, și galanteria, în loc să o susțină pe cea de-a doua împotriva celei dintâi. Oare pentru că aceste sfătuitoare țin să facă imposibilă viața femeilor care încă mai iubesc bărbații? Ura față de sexul masculin profită de toate subterfugiile.

Capitolul 7
Biologia e o nălucă?

Încă de la începuturile lui, feminismul oscilează între două viziuni contrare: când celebrează feminitatea ca fortăreață inexpugnabilă, când vede diviziunea genurilor ca un stereotip de sfărâmat încă din copilărie — băieții ar trebui să se joace cu păpușile și să se îmbrace în roz, iar fetele să se joace cu trenulețul electric și să facă tot ce le este permis bărbaților, iar asta de la meseriile rezervate sexului masculin, fie ele și cele mai dure, până la sporturile violente. Tot ce poate face un bărbat poate face și o femeie, în pofida pseudodiferențierii. Dușmanul e natura. De altfel, bărbații și femeile nici nu există, în curând vor fi grefate utere celor dintâi și penisuri, celorlalte și oricine neagă această posibilitate nu e decât un transfob. Fiecare dintre noi e ce vrea el să fie, din proprie voință, independent de constituția sa la naștere. Prin urmare, ne jucăm cu vorbele, ne referim la ovular în loc de seminar, la matrimoniu, nu la patrimoniu. Dacă acest soi de talcioc semantic e de ajuns nevoii de egalitate, cu atât mai bine.

Într-un caz, sexele sunt definite ca tot atâtea țări etanșeizate unele față de altele. În celălalt, sunt proclamate ca interșanjabile, se face tabula rasa din antica demarcație, biologia este decretată ridicolă, simplă construcție socială care trebuie anulată dintr-o trăsătură de condei. Nu a fost dată afară din laboratorul unde lucra o cercetătoare din Anglia, fiindcă a spus că „un bărbat nu ar putea deveni niciodată femeie"? Și scriitoarea J.K. Rowling, insultată și considerată transfobă fiindcă a susținut-o și a scris

că biologia sexului este o realitate[101]? LGBTQIA+ solicită, de exemplu, toalete neutre pentru cei care nu se recunosc ca aparținând categoriilor patriarhale de bărbați și femei, scandal care inflamează Statele Unite de câțiva ani încoace. (Din punctul meu de vedere, aș lupta pentru ca acele locuri să fie curate.) Toți cei care suferă de „disforie de gen" și au sentimentul, ca la anumiți gnostici, că sufletul le este prizonier într-un corp greșit, suflet de femeie în corp de bărbat și invers, propun noi protocoale gramaticale: oricine se poate prezenta drept un el (*he*), ea (*she*) sau eal (*they*) dacă nu se recunoaște în niciunul dintre cele două sexe. Drapelul curcubeu, reprezentativ pentru noile distincții, emblemă apatridă de gen, etalează astfel unsprezece culori diferite cărora li s-ar mai putea adăuga și altele. Cel care l-a conceput, Daniel Quasar, se recunoaște drept „queer, semibărbat, nonbinar" ale căror pronume sunt „Xe/xem/xyr" (*sic*). Marea mișcare de emancipare se transformă într-o „supă alfabetică autoparodică de identități inventate"[102]. Categoriile au devenit de neînțeles, jargonul acesta derutând. Nu se poate părăsi binarismul decât ajungând la o înșiruire fără sfârșit. Se propovăduiește refuzul sexului biologic încă din leagăn, în numele principiului că „micuțul ar putea fi o micuță"[103], se practică fluiditatea genurilor, obișnuințelor, vestimentației. Ființe „percepute ca" fete sau băieți și care nu vor să fie astfel, își zic „a-gender", fără gen, și cer să fie recunoscute ca neutre, refuzând să li se spună domnișoară sau domnule. În avioanele Air Canada nu se mai spune domnule sau doamnă pasagerilor pentru a nu „mégenrer"[104], formă gravă de discriminare pentru persoanele aflate în

---

101 Twitter, 6 iunie 2020.

102 Brad Polumbo, „It is time for LGB and T to go their separate ways", *Quillette*, 26 octombrie 2019. Autorul notează că lesbienele, gay-i și bisexualii sunt poate pe cale de a rupe relațiile cu transgenderii. Joe Biden, pentru a se pune bine cu cei din urmă, a cerut, înainte de a se răzgândi, închisori unisex, ceea ce ar condamna femeile închise acolo la violuri sistematice.

103 Ibid.

104 A greși, a răstălmăci genul, a „răsgeni"... (*N.t.*)

afara clasificării tradiționale. Am întâlnit în Franța un exemplu hazliu, în emisiunea *Arrêt sur images* din iulie 2018, al acelui bărbos care refuza, în platou, să i se spună „domnule" fiindcă se simțea non-binar, și încă mai puțin să fie considerat alb fiindcă își spunea semilibanez[105].

Facebook a dezvoltat în 2017 o aplicație cu nu mai puțin de 58 de opțiuni de acest tip: semifată, semibăiat, aromantic, poliîndrăgostit, fetișist, cast, asexual etc. În toate situațiile ipotetice, lucrul de care trebuie să se scape este dictatura definiției. Numai că refuzul etichetărilor nu le anulează, ci doar se mulțumește să le multiplice. Așa că aparții categoriilor celor care refuză categoriile: astfel, când Paul B. Preciado, fost Beatriz Preciado, scrie în *Libération*: „Corpurile noastre trans-gen sunt un act de disidență față de sistemul sex-gen"[106], tot printr-o raportare la o normă, pe care el/ea o recuză, se definește: „Critica normelor de gen, rasiale, sexuale, patriotice". A-l denumi pe celălalt ar fi deci „a-l încarcera în cuvinte"[107] (Wendy Delorme[108]). Tot astfel stau lucrurile dacă ne referim la un bebeluș, băiețel sau fetiță. Suntem pe teritoriul revendicării puerile a minidiferențelor: individualizarea pe care fiecare o adăpostește în sine este atât de prețioasă încât cea mai mică aluzie la ea o face să se simtă violentată. Să fii denumit este o înspăimântătoare efracțiune. Fiecare ar trebui să aleagă singur ce vrea să fie și să interzică celuilalt să-l categorisească. Tot ceea ce ne este dat de starea civilă, părinți, familie, corp trebuie respins în beneficiul unei singularități ca nicio alta. Nimeni nu moștenește niciodată nimic, ci se recreează. Iată scopul acestei deconstrucții care, în fond, nu este decât culmea narcisismului contemporan: să te construiești tu însuți pe tine pornind de la nimic, ca baronul

---

105 *Arrêt sur images*, emisiune de Daniel Schneidermann, 1 iulie 2018.
106 *Libération*, 19 martie 2019.
107 *Le Monde*, 31 octombrie 2019.
108 Scriitoare, actriță și feministă franceză născută în 1979. (*N.t.*)

Münchhausen care ieșea din nisipurile mișcătoare trăgându-se singur de păr.[109]

Lucrul acesta ține de un voluntarism medico-prometeic dublat de un vocabular pur cosmetic. A înmulți clasificările și acronimele înseamnă a reface un cuib identitar exact la aceia care doresc să deschidă un larg evantai al posibilităților. Fantasma revoluționară a paginii albe pe care omenirea ar scrie o nouă istorie se sprijină întotdeauna pe negarea vechii lumi. A te numi „non-binar", pentru a prelua retorica la zi, nu înseamnă mare lucru: un soi de nici așa-nici așa politic aplicat sexului biologic. Respingând diferența, aceasta este reonorată în pofida promotorului. Negarea întărește determinarea. Mai degrabă decât să fii ce ești, nu ești ce sunt ceilalți. Artificiu grosolan. Și-n definitiv, de ce nu non-trinitar, non-cuaternar, non-trans? Suntem destul de departe de mișcările homosexuale clasice sau de fascinația pe care au trezit-o întotdeauna hermafroditii sau travestiții. Există un vertij, în general legat de adolescență, în a face slalom printre identități lichide, a nu fi nici asta, nici aia, nici bărbat, nici femeie, nici homo, nici hetero, nici tânăr, nici bătrân. Această definire de sine prin sustragere este analogă teologiei negative a lui Maimonide și a unui anume creștinism, Dumnezeu definindu-se prin ceea ce nu este, fiindcă, depășind orice atribut omenesc, nu poate fi nimic precis.[110] Trebuie deci măturate toate nomenclatoarele anterioare, toate pseudodistincțiile. Lucrurile stau așa de la toalete până la penitenciare, unde transgenderi masculini, declarându-se femei, au putut solicita să fie trecuți în sectorul pentru femei spre a putea

---

109 Pe această temă și privitor la aceste aberații, de văzut și excelenta lucrare a lui Jean-François Braunstein, *La Philosophie devenue folle*, Grasset, 2018. Comentând textele lui Johannes Scottus Eurigena, unul dintre discipolii săi a scris: „A pune întrebarea «ce este» (*quid*) (...) înseamnă a cere o definire a obiectului. Numai că a defini înseamnă a determina o ființă, a o așeza de la bun început în cadrul unei multiplicități care o înglobează, a face din ea o ființă printre alte ființe împreună cu care formează un tot (...). Deci nu din slăbiciune Dumnezeu nu știe ce este, ci pur și simplu fiindcă nu este nimic care să poată fi definit. Jean-Claude Foussard, *Cahiers de l'Université Saint Jean de Jérusalem*, 1986, nr. 12, p. 122.

obține favorurile sexuale ale celorlalte deținute.[111] (În închisorile americane, transgenderii sunt izolați în sectoare separate.)
Presa franceză a sărbătorit, în iunie 2020, alegerea primului primar transgender, în comuna Tilloy-lez-Marchiennes, din nordul țării. Ne bucurăm sau, mai degrabă, nici că ne pasă, sexualitatea unui ales contează mai puțin decât competențele sale. Este o lege nescrisă în Hexagon: fiecare face ce vrea cu viața lui. După cum a declarat și personajul principal, Marie Cau, „ar fi trebuit să fie un noneveniment". Fără a intra în problema complexă a genului, să observăm că Simone de Beauvoir anticipase mișcarea, scriind o frază deseori contestată: „Nu te naști femeie, femeie devii". Așadar anatomia nu mai e o predestinare, chiar dacă își păstrează prerogativele: niciodată nu va putea un bărbat să procreeze sau să aibă orgasm ca o femeie și nici o femeie să cunoască bucuriile erecției. Nu există nici confuzie, nici apropiere, ci doar oscilare și poate că asta și vrea să semnaleze acest moment al „genului". Individul contemporan vagabondează deseori printre definiții și sexualități, ca un pelerin care îmbrăcă diferite costume de-a lungul existenței lui. Relațiile sunt departe de a fi mereu armonioase în interiorul mișcării minorităților. În Anglia, spre exemplu, militanți trans au fost amenințați în 2019 cu moartea de feministe care îi acuzau să se închid în turnul lor de fildeș.[112] În Franța, feministele lesbiene au susținut-o pe scriitoarea J.K. Rowling împotriva linșajului activistelor trans, subliniind că multe persoane, intoxicate de ideologia „tranziției", regretă că și-au schimbat sexul și doresc să evolueze către o „detranziție", adică să revină la sexul originar.[113] Daunele fizice sunt grave și ireversibile. Din acest punct de vedere, cele

---

Cum a fost cazul, în 2018, în Anglia, cu o anume Karen White, violator cunoscut, dar care se considera femeie. Dus într-o închisoare pentru femei, acesta a atacat patru deținute pentru a avea contact sexual cu ele (în Douglas Murray, op. cit., p. 246).

Suzanne Moore, „Women must have the right to organize. We will not be silenced", *The Guardian*, 2 martie 2020.

113 „Nous, féministes, soutenons J.K. Rowling contre le lynchage des activistes trans", *Le Figaro*, 11 iunie 2020.

mai sexiste prejudecăți ies la suprafață chiar la persoanele care se considerau departe de ele.[114] Femeile sunt amenințate cu violul de către transgenderi! Mărul discordiei rămâne biologia: esențială pentru feministele clasice, pură ficțiune pentru activistele trans care se țin scai de sfintele scripturi ale lui Judith Butler. E de domeniul evidenței că luptele minoritare nu coincid și nici chiar prezența demonului de serviciu, „masculul heterosexual alb", nu ajunge pentru a potoli vrajba. Ne aflăm într-o fundătură teoretică, iar aceasta nu poate decât accelera furia turbată a tuturor contra fiecăruia.

O utopie postsexuală încurajează chirurgia, iar ideologia ar vrea să ardă diviziunile moștenite de la natură. Sub păsărească politico-filosofică, nu e greu de recunoscut vechea neîncredere religioasă în corp și sexualitate și visul angelic care traversa un anume creștinism primitiv: dezerotizarea ființei umane. Totuși este bine că omenirea e împărțită-n două: bipolaritatea produce o bogăție omenească de necrezut, inclusiv în privința indeciziei între una și alta dintre părți. E încă și mai bine că fiecare persoană își confirmă și respinge sexul biologic și acționează altfel decât ar fi fost de așteptat ținând cont de apartenența ei. Nu există decât două sexe, dar mii de modalități de a trăi această dualitate. Iar cei care resping această diviziune i se conformează cu atât mai mult cu cât i se opun. Este, de exemplu, impresionant să-l vezi pe Paul B. Preciado (fost „trans *in-between* neoperat", *„drag-king"*) descriindu-și metamorfoza în bărbat ca pe aceea a unui martir: să contrariezi biologia, să părăsești o blestemată ordine socială care te-a făcut să te naști femeie, să fii supus unor injecții dureroase cu testosteron, să rămâi șaptesprezece ani pe divanul psihanaliștilor

---

[114] În 2018, în timpul London Pride Festival, un grup de lesbiene a dat năvală acuzând transgenderii că și-au însușit ilegal sărbătoarea. Puțin mai târziu, presa gay din Regatul Unit a acuzat acele femei de bigoterie și de discurs al urii, iar un vorbitor a sugerat că ar fi trebuit târâte afară „de țâțele lor fleșcăite" (în Douglas Murray, op.cit, p. 216). După cum remarcă autorul, mișcarea trans, departe de a contesta diferențe existente, le subliniază.

„albi și heterosexuali, patriarhali și colonialiști", toate astea au un preț. Iar acest preț e exorbitant. Pe care acest mutant ni l-a comunicat[115] cu o derutantă onestitate: dincolo de sloganurile pe care le debitează, nu ajunge să treacă de la o stare la alta, ci e în tranziție către o regiune irespirabilă unde se trezește singur, cu riscul de fi luat drept un ins cu probleme mintale.

115 Paul B. Preciado, *Je suis un monstre qui vous parle. Rapport pour une académie de psychanalystes*, Grasset, 2020.

Capitolul 8
Purificarea artelor, ridicarea mulțimilor

Și ce va deveni arta în aceste împrejurări? (...) Opere teatrale, în care se va susține catehismul, binele împotriva răului (...). Tablouri respectând paritatea, bărbat, femeie, negru, alb, bătrân, tânăr, handicapat, prin câmpuri de grâu bio și plantații de roșii de permacultură?

Mazarine PINGEOT, *Le Monde*, 28 iulie 2020

În campusul Universității Stanford, în ianuarie 1988, în prezența reverendului Jesse Jackson, minoritățile defilează strigând sloganul: *Hey, hey, ho, ho, Western culture's got to go*[116]. Cultura occidentală trebuie să plece! De atunci, această dorință de tabula rasa nu încetează să se răspândească. În anii 1990, lectura din Herman Melville e pusă sub acuzare: „Nu există nicio femeie în întreaga carte, intriga frizează rea-voința față de animale și cea mai mare parte dintre negri mor înecați când se ajunge la capitolul 28"[117], scrie un student în *New York Times* despre *Moby Dick*. Cât despre limba obișnuită, engleză ori franceză, aceasta provoacă suferințe de neînchipuit minorităților, așa că trebuie modificată, înghețată

116 Richard Bernstein, „In dispute on Bias, Stanford is likely to alter Western culture program", *New York Times*, 19 ianuarie 1988.
117 Citat în François Cusset, op. cit., p. 233.

în sintagme eufemizate, în parafraze care să nu deranjeze pe nimeni: astfel, un handicapat va fi numit „diferit conformat", un surd, „deficient auditiv", un obez, „supraponderal" sau un mort, „plecat pe veci". În Franța nu se mai spune negru, ci Black, recursul la limba engleză permițând evitarea acuzei de rasism. Lupa politică este mutată la nivelul limbii, consolare, pansament psihic care nu schimbă cu nimic condiția indivizilor în cauză, dar îi liniștește pe cei care îl utilizează și le ușurează conștiința. Trebuie îndepărtate orice cuvânt sau atitudine care ar putea răni, altfel riscând să fi pus sub urmărire de lobby-ul victimelor, reale ori imaginare, care fac să „domnească un soi de teroare judiciară"[118]. Cuvintele urâte trebuie prohibite, iar cel care le utilizează trebuie pedepsit tot așa cum, în Evul Mediu, trebuia sancționat cel care îi hulea pe Dumnezeu, Biserica sau buna-cuviință. Gura îi era spălată cu săpun și, dacă recidiva, i se tăia limba sau i se coseau buzele.

Trebuie exclusă orice ofensă ce ar putea indigna urechile sensibile. Mișcarea *No platform* (să nu iei cuvântul în public) sau *Cancel culture* în Statele Unite, Canada și Regatul Unit (punerea sub interdicție a oricărei persoane ale cărei idei sunt considerate sexiste sau rasiste) restrânge, cu o largă majoritate, extrem de sever libertatea cuvântului, dacă nu chiar tinde să pună căluș oricărui contravenient.[119] Cenzura se justifică imediat ce contracarează viziunea activiștilor celor mai radicali. Numeroase ziare practică prevenția, de exemplu *New York Times*, simbol și martir al corectitudinii politice, de teamă să nu fie acuzate de complezență față de vreo opinie disidentă. Dezacordul nu mai este autorizat.

---

118 Anne-Marie Le Pourhiet, „Dreptul francez e Charlie?", *Le Débat*, mai-august 2015, nr. 185, p. 33.

119 În 2017, 60% dintre universitățile britanice restrânseseră dur libertatea cuvântului. Astfel, militantei feministe de stânga Germaine Greer i-a fost interzis să se exprime, din cauza opiniilor ei incorecte despre transgenderi. Dacă extrema stângă este intolerantă, unele universități de dreapta îi expulzează pe cei care critică Israelul sau pledează în favoarea avortului (vezi Eric Kaufman, *Whiteshift. Populism, immigration and the future of white majorities*, Allen Lane, 2018, p. 278).

Să curățăm grajdurile lui Augias?

Nu este de ajuns să se impună cenzura celor care nu gândesc cum trebuie; trebuie procedat și la curățarea retroactivă a Marii Culturi care nu este altceva decât un rezervor al celor mai abominabile grozăvii rasiste și machiste. Acum treizeci de ani, feministele americane îi biciuiau pe Picasso, Balthus, Renoir, Degas, pe toți acei artiști care transpiră ura față de femei pe care le pictează ca fetițe lascive sau le taie-n bucăți, le mutilează, le degradează, le urâțesc, cum o face întreaga sculptură abstractă a secolului XX.[120] Gauguin trebuie cenzurat, explică o anume Adele Gavi pe site-ul cotidianului *The Guardian*, cu ocazia expoziției de la National Gallery consacrată artistului, între octombrie 2019 și ianuarie 2020. Aceasta le sugerează organizatorilor să fie interesați de „mediile artiștilor formidabili" și uneori necunoscuți, mai degrabă decât de acest „pervers pedofil". Și conchide: „Suntem în 2020 și nu mai trebuie să promovăm agresori sexuali". Gauguin deține privilegiul de a-și trece-n cont toate ticăloșiile: este în același timp răufăcător sexual, pedofil, rasist și colonialist.

Pe scurt, de acum grandoarea ori frumusețea unei opere de artă nu mai rezidă în complexitatea sau în inventivitatea ei formală, ci în conformarea la credoul moral al timpului. Feministele franceze pornesc la rândul lor curățenia în cultura europeană sau națională. Dragoste curtenitoare, galanterie, libertinaj? Am văzut ce-nseamnă: pur și simplu viol ascuns sub cuvinte care-ți iau ochii. Marele pictor Fragonard? Un abominabil propagandist al agresiunii trecute în culorile imoralității și ale scenelor

120 Marilyn French, *The War Against Women*, Ballantine Books, 1993, pp. 165–166.

deșănțate.[121] Celebrul său tablou *Zăvorul* (circa 1777), în care un bărbat trage dinspre pat, cu o mână, o femeie pe jumătate dezbrăcată, împingând ivărul de la ușă, este văzut ca o apologie a forței. (Invers, criticul de artă și romanciera Sophie Chauveau îl descrie pe Fragonard ca inventator al iubirii, pictor al bucuriei și al ultimelor sclipiri ale libertinajului.[122])

Procesul de excomunicare nu se mai oprește: după Balthus și Gauguin, pictorul austriac Egon Schiele face obiectul unor admonestări severe, respins pentru modalitatea de a reprezenta femeile. În 2018, când Viena îl comemora, Londra, Kölnul și Hamburgul refuzau să participe la campania de afișaj în vederea evenimentului. Se reinventează „infernul", acel loc blestemat din marile biblioteci în care erau închise operele erotice sau obscene, în numele luptei împotriva culturii patriarhale.[123] În 2017, prin zece mii de semnături, se cerea MET din New York să retragă o pânză a lui Balthus care reprezenta o fată cu picioarele desfăcute și chiloți albi. Petiția îl acuza că „romanțează sexualizarea copilului". Lucru adevărat, dar care nu justifică solicitarea de interzicere: un mare pictor deranjează și tocmai prin asta îl poți recunoaște. Unele militante încearcă prin toate mijloacele să împiedice difuzarea filmului *J'accuse* al lui Roman Polanski, ieșit în noiembrie 2019, în numele protejării femeilor, și acuză spectatorii de complicitate cu „pedocriminalul". Faptul că acest film constituie o reflecție asupra cazului Dreyfus și a antisemitismului devine circumstanță agravantă. De altfel, ar trebui interzise toate creațiile regizorului. Pe când autodafeuri feministe?

Woody Allen și-a văzut scoase din programul de la Grand Central Publishing *Memoriile din Statele Unite*, în martie 2020,

---

Valérie Rey-Robert, op. cit., pp. 205 sqq. Criticul de artă Daniel Arasse respinge cu totul această „interpretare vulgară" și cere privitorilor să se lase impregnați de pictură fără a o reduce la elementele erotice.

122 Sophie Chauveau, *Fragonard. L'invention du bonheur*, Gallimard, 2013.

123 Luc Le Vaillant, „Quand la censure passe la peinture au crible", *Libération*, 11 decembrie 2017.

fiindcă niște funcționari ai editurii au protestat împotriva publicării lor (Editura Stock, filială a grupului Hachette, le-a publicat în Franța, în luna mai a aceluiași an). Acuzat că și-ar fi violat fiica adoptivă, Dylan Farrow, pe când aceasta avea 7 ani, de fiul lui, Ronan Farrow, și de fosta soție, Mia Farrow, care arată față de regizor o aversiune patologică, Woody Allen a negat întotdeauna cu fermitate și a fost absolvit de acuzație în urma mai multor anchete judiciare. Numai că bănuiala pătează trainic reputația. E uitată mărturia lui Moses Farrow, fiul adoptiv cel mare al Miei Farrow și al lui Woody Allen, care a respins mereu alegațiile la adresa tatălui său și a insistat asupra caracterului violent al Miei Farrow: conform lui Moses, actrița își bătea copiii, iar procesul nu este decât o invenție monstruoasă. Onestitatea minimală în domeniu cere să fie ascultate toate părțile și să nu te pronunți într-un caz pe care nu îl cunoști. În iunie 2020, France Inter va refuza să difuzeze materialul publicitar pentru carte, iar editorul, Manuel Carcassonne, va fi acuzat că promovează un pedofil. Calomniatorii au avut câștig de cauză. Unele nume celebre nu mai constituie dosare juridice documentate, ci simptome ale unei nebunii generale.

Cum să filmezi un cur?

De acum, nu mai suntem iubitori de cinema sau de literatură, ci judecători care urmăresc cărțile, filmele, picturile dintr-un unghi exclusiv etic.[124] Nu mai există capodopere, ci doar opere ale capilor propagandei occidentale, înspăimântători doctrinari,

[124] Nathalie Heinich, „On ne peut pas traiter des représentations commes des actes réeles", interviu cu Ève Beauvallet, *Libération*, 1 decembrie 2017.

colonialiști, macho și rasiști, de la Cervantes la Faulkner, acești DWEM (*Dead White European Males*), acești masculi europeni albi și morți. Puterea emancipatoare a marilor texte prin care s-a format gândirea critică a omului modern, loc al unei distanțări a culturii europene față de ea însăși, este astfel negată.[125] Literatura nu mai este creație, punere în scenă sau descifrare a unei epoci: nu mai este decât expresia dominației celor puternici sau rebeliune a minorităților. Orice conflict sau propunere șocantă trebuie anulate. Nu se mai creează, se atestă: și-apoi, n-au decât s-o ducă rău proza, talentul, imaginația. Numai corectitudinea mărturisirii contează, fie ea și complet reconstruită conform canoanelor stângismului occidental, ca a guatemalezei Rigoberta Menchú, militantă a poporului maya, laureată a premiului Nobel pentru Pace în 1992.[126]

Procesul de excomunicare nu se oprește aici: trebuie rectificate și marile spectacole de operă. Eroine celebre precum Carmen sau Traviata cedează nu din perseverența iubiților lor, ci fiindcă au fost forțate. Pentru opera *Carmen* de Georges Bizet, regizorul Leo Muscato decide să nu lase tânăra țigancă să moară, așa că, în 2018, la Opera din Florența, aceasta își va ucide agresorul. „În vremea noastră, marcată de valul de violențe la adresa femeilor, este de neconceput să se aplaude moartea uneia dintre ele." O mamă din Anglia protestează împotriva faimoasei povești pentru copii *Frumoasa din Pădurea Adormită*: cum aceasta nu și-a dat prin somn acordul pentru sărutul eliberator, înseamnă că a fost agresată. Redresarea culturală e la treabă.

În seara Oscarurilor din 9 februarie 2020, la Los Angeles, actrița Natalie Portman, „feministă angajată", purta o minunată capă Dior pe care erau brodate numele regizoarelor care nu

---

125 Danièle Sallenave, DWEMS, *Le Messager européen*, nr. 5, Gallimard, 1991, p. 99.

126 *Moi, Rigoberta Menchú, Une vie et une voix. La révolution au Guatemala*, transcriere și traducere Élisabeth Burgos, Gallimard, 1983. Élisabeth Burgos, mare militantă de stânga sud-americană înainte de a se fi ridicat curajos împotriva regimului castrist și venezuelean, a fost și prima soție a lui Régis Debray. Vezi și Dinesh D'Souza, *L'Éducation contre les libertés*, Gallimard, Le Messager 1991, cap. 3.

fuseseră nominalizate. Gestul se susține chiar dacă actrița a fost foarte criticată de *consurorile* ei pentru faptul de a fi turnat numai cu regizori de sex masculin. E drept să vrei să militezi în cinematografie pentru paritatea de gen a regizorilor. Numai că o privire nu e mai puțin „generică", pentru a utiliza groaznicul jargon la zi, dacă regizorul e bărbat ori femeie. Să fixezi cote etnice sau de „gen" în artă înseamnă să o denaturezi. Dacă o operă de artă este doar reprezentativă pentru o fracțiune din populație, nu mai este creație, ci alegere proporțională. În care caz fiecare film, carte, spectacol de operă ar trebui să cuprindă automat un procent fix de membri ai minorităților. Mai mult, se confundă două lucruri: bunele intenții cu talentul care nu are nicio legătură cu justiția. Să ne bucurăm că, în Franța, lumea celei de-a șaptea arte se îndreaptă către mai multă diversitate și că Academia care acordă premiile César, de exemplu, și-a stabilit noi statute pentru a lărgi baza de recrutare. Numai că a restabili un anume echilibru în creație presupune apariția operelor de artă. Doar rezultatul contează, iar acesta nu are sex. Un film prost, chiar realizat de feministe pure și dure, tot un film prost va rămâne.

Criticul Iris Brey îi reproșează regizorului Abdellatif Kechiche, autorul filmului *Mektoyb my love* (2017), că e părtinitor masculin după modul în care filmează femeile și „cururile" acestora. Deci a filma cururi e în sine un act de angajare politică![127] Ne-am crede întorși în ceasurile cele mai frenetice ale anilor 1970, când poziția misionarului era de dreapta, sodomia, de stânga și poziția pe la spate, act subversiv. Și cum oare femeile care nu se supun acelei *„male gaze"* filmează fesele celorlalte femei? Dar pe ale bărbaților? Există un unghi sau un travelling care oferă un punct de vedere progresist asupra acestei părți anatomice? Cum e de calificat cultura posteriorului în Africa sau în Brazilia unde

127 Citat în Laure Murat, op. cit., p. 162.

este venerată, iubită, adulată această entitate, cum ar trebui calificate frumoasele fese mari? Trebuie filmate formele, masa, volumul ansamblului, privilegiată inerția ori dinamismul? Cum să faci dreptate elocvenței liniei curbe? Vor fi cenzurate clipurile rap și hip-hop care uzează și abuzează de funduri bine reliefate, o vom aplatiza pe Kim Kardashian? Sau simpla amintire a faptului că femeile au fese și sâni, adică un corp ca toată lumea, este de netolerat pentru campioanele noastre într-ale moralității, că acest corp poate fi dezirabil, că această carne e moștenirea noastră comună?

Filmele cu subiect lesbian, revendicate ca atare, nu sunt diferite sub nicio formă de filmele heterosexuale: sunt bune ori proaste, numai talentul, care nu are sex, face diferența între unele și altele. Caroline Fourest povestește că, înainte de a-și face *coming out*-ul lesbian, se identifica în personaje masculine, mai ales când acestea sărutau fete frumoase. Și la fel se identifică și acum.[128] Relația de iubire dintre femei este la fel ca relația de iubire dintre cele două sexe: aceeași gelozie, aceeași tandrețe, aceeași frumusețe și, uneori, aceeași cruzime. De la bun început, nicio superioritate ori inferioritate morală. Marcel Proust, cel mai mare romancier al iubirii, deși era homosexual, a știut cel mai bine să vorbească pentru toți.

Pasiune totalitară

Toate operele culte ar trebui revizuite, inclusiv *Blow-up* al lui Antonioni (1966). Laure Murat explică în *Libération* că acest

128 Caroline Fourest, *Génération offensée. De la police de la culture à la police de la pensée*, Grasset, 2020, p. 92.

film trebuie văzut ca o incitare la viol, fiindcă practică prin regie și planuri de filmare o intolerabilă misoginie. De altfel, mai susține, ar trebui ca întreaga istorie a artei, a cinematografului și a literaturii să fie recitită sub unghiul violului, dacă este adevărat că, după cum explică istoricul de artă și fost conservator muzeal Régis Michel, „obsesia sexuală a artei occidentale este violul"[129] (*sic!*). Viermele e-n fruct. Vinovatul e desemnat, piesele dosarului, adunate, procesul poate începe. Arta occidentală ar fi deci obsedată de viol? Pe bune? *Nașterea lui Venus* al lui Botticelli (1485), *Odalisca brună* al lui François Boucher (1745), *Dejun pe iarbă* al lui Manet (1865), *Extazul Sfintei Tereza de Ávila* al lui Bernini (1652), *Îmbarcare pentru Cythera* al lui Watteau (1717), *Sărutul* lui Gustav Klimt (1908), toate cheamă la viol? Hai să fim un pic serioși. Numai dacă nu considerăm dorința heterosexuală și dragostea unui bărbat și a unei femei în general drept viol mascat. Numai că atunci nu ne mai aflăm în cadrul istoriei artei, ci al ideologiei.

Fiecare epocă își alege clasicii de referință și îi îndepărtează pe alții. Una este însă să urmărești misoginia unui anumit corpus literar, cum a făcut-o Kate Millett în cartea ei *Sexual Politics*[130], referindu-se la Henry Miller, Norman Mailer sau Jean Genet, și alta să alcătuiești liste de cărți sau de regizori care trebuie proscriși fiindcă sunt albi și de sex masculin. Chiar dacă Laure Murat recuză orice formă de interdicție, instaurează exact o nouă ambianță a suspiciunii. De acum, întregul său corpus literar, artistic, este supus unei severe vigilențe. Nu mai este vorba despre reconsiderarea unor mari autori, ci despre evaluarea lor din punctul de vedere al unui cod moral fixat de contemporani. Extirpatorii au trecut la fapte.

---

129 Laure Murat, *„Blow-up*, revăzut și inacceptabil", *Libération*, 12 decembrie 2017. De văzut și *Une révolution sexuelle*, op. cit., p. 88.

130 Kate Millett, *Sexual Politics*, Doubleday, New York, 1970.

Până nu demult, un profesor, bărbat sau femeie, vă incita să iubiți opera, poezia, teatrul, pictura sau literatura, explorându-i bogăția. De acum, acesta a ajuns un director de conștiință care vă explică de ce nu trebuie să aveți încredere în clasici, ba chiar să-i dați la o parte. Iată problema canonului universitar: din moment ce trebuie să se dea cale liberă exigențelor minorităților, nu pot fi tolerați în programă, fără a fi examinați, Shakespeare, Chaucer, Cervantes, Balzac, Molière sau Goethe, martori și propagandiști ai unor moravuri opresive. La începutul lui 2020, Universitatea Yale, prin vocea lui Tim Barringer, directorul departamentului de istoria artei, a decis să nu mai predea această materie decât pornind de la „problemele de gen, clasă și rasă" și să abordeze „implicarea sa alături de capitalismul occidental" sau legătura cu „schimbările climatice". Barringer justifică decizia prin faptul că numeroși studenți sunt deranjați de canonul idealizat „produs de artiști albi, europeni, heterosexuali și masculini". Se pune problema de a oferi o perspectivă mai largă, de a îndrepta atenția către extraordinara bogăție a artelor indiene, africane, amerindiene și din Oceania, inițiativă absolut lăudabilă. Numai că arta extraoccidentală poate fi apreciată cu atât mai mult cu cât îți cunoști propria cultură și dispui de un bagaj de referințe și de emoții care te fac apt să le guști și pe acelea ale altor civilizații. Cum am putea admira metafizicile grandioase ale sufismului, hinduismului, budismului, să înțelegem tradițiile străine dacă începem prin a le călca în picioare pe ale noastre, dintr-un soi de ignoranță militantă? Să ne ferim de cel ce nu pune preț pe ce e străin decât disprețuindu-se pe sine: aversiunea pe care o dovedește va sfârși prin a se răsfrânge și asupra lucrurilor la care ține. E deci de temut acest demers care presupune umilirea artei europene de la Renaștere încoace, și asta fiindcă nu este conformă cu niște clișee la modă, *queer*, rasiste, feministe. Doar că aceste clișee sunt ele însele atât de occidentale, încât rămâi prizonier exact stării de care încerci să scapi.

Măsura, luată încă o dată în numele bunelor intenții, seamănă teribil cu sfaturile lui Jdanov, tovarăș de drum al lui Stalin, care, din anii 1930 până în 1948 (când a murit), definea arta socialistă ca pe un instrument ce participă la educația ideologică a maselor. Cenzor nemilos, biciuia decadența artei burgheze și cerea intelectualilor, „ingineri de suflete", să participe la educarea proletariatului. Dmitri Șostakovici și Serghei Prokofiev, acuzați de disonanță și atonalism, au devenit și ei ținte. Alt exemplu: la New York, Muzeul de Artă Modernă (MoMA), celebru pentru a fi expus avangarda americană de după 1945, este deschis de acum tuturor culturilor lumii, femeilor, negrilor și altor minorități, pentru a scăpa din „povestea occidentală". Nu ne aflăm astfel, încă o dată, într-o anumită formă de condescendență cosmetizată estetic, în care primatul nu mai este oferit operelor artistice pentru calitatea lor, ci artiștilor pentru originea lor? Rămânem cu disperare occidentali până și în felul în care respingem occidentalocentrismul.

Alt semn de oportunism: la Baltimore, directorul Muzeului de Artă Modernă a vândut mai multe pânze ale instituției, printre care un Rauschenberg și un Warhol, pentru a „cumpăra opere ale unor artiști subreprezentați, în cazul dat, negri și femei"[131]. Ce va crede vizitatorul despre aceste pânze? Că sunt expuse nu pentru originalitatea sau îndrăzneala lor, ci fiindcă autorul este un negru sau o femeie. Poate fi un gest mai disprețuitor de-atât? Umilința nu atacă decât naivii. Numai că definirea și scandalul Canonului sunt, mai ales, un mijloc de a asigura preeminența Americii în literatură, pictură, cinematografie și teatru, după cum bine a sesizat profesorul William Marx de la Collège de France, și de a o îndepărta de Europa. Încarnând numai ea diversitatea, America trebuie să promoveze superioritatea producțiilor sale și să nu frecventeze decât operele publicate în idiomul Imperiului.

---

131 Citat în Laure Murat, op. cit., p. 1347.

Comedia divorțului e un teatru de umbre destinat străinătății. Uniformitatea se naște astfel din pseudodiversitate...

În minunata ei carte *Citind Lolita în Teheran*, scriitoarea de origine iraniană Azar Nafisi, exilată în ziua de azi în Statele Unite, povestește cum organiza cândva, în republica islamică, un atelier de lectură clandestin, în care tinerele își scoteau vălul pentru a se deda plăcerii de a citi împreună clasici interziși de regimul molahilor. Mai înainte, pe când preda *Marele Gatsby* împotriva directivelor conducerii, își imagina procesul fictiv ce ar fi putut avea loc la universitate: Republica Iran contra Marelui Gatsby, pus în scenă cu procurori și avocați reali. Minunată alegorie. Așteptăm cu nerăbdare ca feministele și „subalternele" noastre să inițieze un proces împotriva lui Fitzgerald, Hemingway și celor ca ei și să le condamne cărțile impure la universitățile Sorbona, Berkeley, Columbia. *Pasiunea minoritară e pasiune totalitară.* Democrația secretă spontan totalitarism imediat ce nu își echilibrează principiile fundamentale, Libertate, Egalitate, Justiție, Fraternitate, prin contraputeri care să le tempereze și să le aclimatizeze. Chiar vor trebui rescrise toate tragediile clasice ale grecilor, ale lui Shakespeare sau Racine, fiindcă incită la uciderea femeilor sau acordă un rol negativ unei persoane care nu e de culoare albă, de exemplu maurului Othello, în piesa cu același nume, care, de altfel, aduce în scenă un necruțător război al sexelor? Chiar trebuie excluse anumite povești pentru copii, precum *Scufița Roșie*, vinovată că reproduce o schemă în același timp sexistă — slăbiciunea feminină — și specisistă — imaginea negativă a lupului? Sau *Cei trei purcelușI* în care este lăudat un animal murdar din punctul de vedere al Islamului? Pe când excluderea lui André Gide pentru pedofilie în Egipt sau Magreb, a lui Victor Hugo, fiindcă până la moarte s-a adresat batjocoritor prostituatelor și servitoarelor, sau a lui Arthur Rimbaud, care ar fi făcut trafic de arme și de sclavi la Marea Roșie? Prieteni și prietene cenzori și cenzoare (în limbaj nonsexist), hai la treabă, sarcina e gigantică! Deja în cea mai

mare parte a editurilor anglo-saxone sunt angajați *sensitivity readers*, controlori de sensibilitate, care decid dacă cutare ori cutare pasaj al unui manuscris nu va jigni cutare ori cutare minoritate. Editurile plătesc „recititori" pentru a nu răni eventualii cititori cu stereotipuri ultragiante.[132] Fenomenul a ajuns și în Franța, unde „determinatori editoriali" recitesc și consiliază autorii în legătură cu termeni sau expresii șocante.

Pentru o poliție a gândirii

Cum să nu te îngrijoreze să vezi revenind pasiunea interdicției, mai ales la stânga stângii, să vezi renăscând Sfântul Oficiu în numele celor oprimați? Va fi așezat oare în spatele fiecărui actor sau regizor un jandarm care să supravegheze conformitatea operei cu criteriile zilei? La fel ca în cazul realismului socialist în URSS, adeziunea morală la normele corectitudinii politice este preferabilă talentului. Scriitorii așa-numiți minoritari nu ar trebui judecați decât după meritele artistice, nu celebrați fiindcă sunt minoritari. Mai rău: marile romane nu pot fi publicate ca atare, fără atenționări, fără *trigger warnings*, avertismente pentru cititori că anumite pasaje i-ar putea incomoda. Clasicii nu trebuie lăsați pe mâna oricui de frică să nu șocheze sufletele. Ne întoarcem în secolul al XIX-lea burghez, sub cele mai urâte aspecte ale lui: temutul procuror Ernest Pinard, care a înfierat *Madame Bovary* a lui Flaubert pe 29 ianuarie 1857 pentru „ultragierea moralei publice și religioase și a bunelor moravuri" sau a condamnat în luna august a aceluiași an *Florile răului* ale lui

[132] Géraldine Smith, op. cit., pp. 249–250.

Baudelaire pentru „expresii obscene sau imorale", face emuli (în Franța a trebuit așteptat până în 1949, când Curtea de Casație a reabilitat *Florile răului*). Astfel, în statul american Virginia, două opere clasice, *Aventurile lui Huckleberry Finn*, a lui Mark Twain, și *Să ucizi o pasăre cântătoare*, de Harper Lee, este recomandat să nu fie predate în școli din cauza numărului mare de injurii rasiale din aceste cărți. Contrasens manifest, după cum foarte bine explică National Coalition Against Censorship (Coaliția Națională împotriva Cenzurii): cele două cărți permit, din contră, elevilor să ajungă la o „înțelegere istorică a relațiilor rasiale în Statele Unite". Trebuie făcută deosebirea dintre o carte rasistă și una în care anumite personaje țin discursuri rasiste. Însă tot ce ține de complexitate trebuie eradicat. Clasicii trebuie curățați și judecați din punctul de vedere al prezentului. Fiindcă prezentul este judecătorul absolut al veacurilor trecute. La rândul lui, *New York Times* cere ca romanul lui Mark Twain să fie însoțit de un avertisment: „Cartea tratează rasismul într-un mod care poate provoca traume sau perturba căpătarea de cunoștințe". Cât despre deja amintitul *Mare Gatsby* al lui Fitzgerald (1925), cotidianul sugerează: „Carte aducând des în scenă o injurioasă și înfiorătoare violență misogină". Morala e salvată.

În Statele Unite, o întreagă viață intelectuală este amenințată cu moartea din cauză de neconformitate: editori, jurnaliști, cercetători, profesori sunt dați afară pentru ceea ce susțin sau pentru preferințele lor. Unii scriitori nu mai sunt publicați în cazul în care contravin liniei stabilite. Cel mai mic dezacord cu ideologia zilei este văzut ca o insultă la adresa „justiției sociale" până acolo încât unele spirite eminente s-au îngrijorat și au denunțat noul maccarthysm de stânga.[133] Noua cenzură nu vrea, precum cea

[133] „Rezistența noastră în fața lui Donald Trump nu trebuie să ducă la dogmatism și coerciție." Petiție publicată simultan în zece țări și semnată de douăzeci de intelectuali, autori, cercetători, mai ales anglo-saxoni, printre care Salman Rushdie, Mark Lilla, J. K. Rowling, Margaret Atwood, Thomas Chatterton, Kamel Daoud etc, *Le Monde*, 9 iulie 2020.

veche, să îndepărteze de urechile caste cuvintele ofensatoare, ci se dorește inclusivă și protectoare. Cu riscul de a-i infantiliza pe cei pe care își propune să-i conducă spre vârsta adultă. Nu trebuie ca anumite texte sau imagini să provoace elevilor ori studenților o suferință latentă[134]: înainte de toate, școala trebuie să fie un spațiu securizat. Elevii sau studenții cei mai fragili trebuie să fie așezați aproape de ușă, în așa fel încât să poată ieși ușor dacă sunt confruntați cu o scriere sau cu o ilustrație delicată. Într-o țară în care violența, în special cu uz de armă, e aproape zilnică, în care crimele în masă țin cu regularitate prima pagină, acest babysitting al tinerilor adulți e stupefiant. Cultura nu mai este o deschidere exaltantă, surprinzătoare, ba chiar care deranjează, către universuri necunoscute, ci închiderea eului în spatele unor metereze protective. Nu e departe infantilizarea lumii. În loc ca spiritele să fie crescute, sunt micșorate.

---

134 „An introduction to content warnings and trigger warnings", University of Michigan, decembrie 2017.

Capitolul 9
Atotputernicia patriarhatului?

Femeia va fi cu adevărat egala bărbatului
în ziua în care, într-un post important,
va fi numită o femeie incompetentă.

Françoise GIROUD (1983)

De ce să susținem minoritățile? Pentru a lărgi norma sau pentru a o torpila? În primul caz, sunt integrate categorii excluse până atunci, precum accesul tuturor la căsătorie, care nu urmărește să distrugă instituția matrimonială, ci o extinde și pentru homosexuali și lesbiene, spre a le permite acestora întemeierea unei familii. În al doilea caz, este utilizată diferența etnică sau sexuală pentru a distruge ordinea socială, sfera existenței comune. Fiecare opțiune presupune politici diferite. Între homofobia unora și sectarismul altora este întotdeauna de descoperit distanțarea convenabilă care este aceea a compromisului inteligent, a extinderii drepturilor.

Heterorism

Fiecare generație ironizează orbirile înaintașilor, le denunță complezența scandaloasă, mai ales cea a generației 1968 față

de pedofilie. Susținere abilă din partea celor ce-o fac și, de altfel, destul de adevărată. Toleranța față de aceste practici, încurajată de Guy Hocquenghem, René Schérer, Tony Duvert și chiar de Michel Foucault, se înscria în marele tablou al fiorului fără de tabu. „Nebunii după pedofilie" țineau s-o rupă cu orice preț cu normele penale și familiale. *Baby boomers*, îmbătați de o libertate absolută, care s-ar fi dorit autoconcepuți, fără părinți și fără tradiții, s-au văzut puși să dea socoteală de către propriii copii care i-au târât în fața tribunalului indignării. Seniorii care își lichidaseră părinții s-au trezit uciși de propria progenitură care le-a cerut să își ispășească păcatele. Numai că iluziei celor dintâi, care nu observau nimic nou sub soare, le răspunde aroganța nou-veniților care își închipuie că inventează ei lumea, deși adesea doar se mulțumesc să o redescopere. Starea de grație a unei nașteri târzii (Helmut Kohl) nu te face nici mai lucid, nici mai inovator. Există ceva mai rău decât un nătărău bătrân care-și asumă condiția: un nătărău tânăr și-nfumurat, care se crede mai inteligent doar fiindcă s-a născut cu treizeci sau patruzeci de ani după tine. În acest domeniu, prostia nu așteaptă să i se-adune anii. Mai e o motivație a distorsiunii feminismului actual: *blestemul de a moșteni*. Când citești sau recitești textele marilor pioniere, cu tot cu contradicțiile și compromisurile lor, Simone de Beauvoir, Gisèle Halimi, Simone Veil, Françoise Giroud, Benoîte Groult, Élisabeth Badinter și altele, care și-au asumat riscuri imense și s-au înscris în istoria schimbărilor decisive, ți-ai spune că s-a rupt cureaua de transmisie. Pentru a urma acestor înalte figuri, e mare ispita de a le țintui la stâlpul infamiei, ispita de a te preface că nimic nu s-a mai întâmplat de la începutul secolului XX încoace. Pentru un mic număr de *Pasionaria* hipermediatizate, a blestema sexul masculin ține de acum loc de program unic.

Chiar este vorba cu adevărat despre a combate violul? Sau această cruciadă, ca aceea din anii 1970, a grupului *Gouines*

rouges[135], nu este decât un pretext pentru a viza un alt obiectiv, abolirea heterosexualității? La Paris, în 2019, un festival feminist propunea „ieșirea din heterosexualitate (...) piatră unghiulară a construcției patriarhatului"[136]. Era explicat, conform ideologiei în curs, că binaritatea sexuală era constituită social, și nu un dat. Încă o dată, biologia era văzută ca un camuflaj politic.

> „Se discută mult despre gen, dar mai puțin despre producțiile morfologice, despre hormoni sau genom, care și ele sunt condiționate de politici de restrângere a mișcării sau de alimentație a femeilor, care generează de-a lungul anilor o binarizare corporală. Corpurile nu sunt un dat, ci arhive ale sexismului și patriarhatului."

Fiindcă,

> „economia capitalistă este o economie rasializată și colonială (...) familia de dorit este o familie albă, o descendență albă, un ideal de puritate și de normalitate care va izola toate familiile care nu sunt albe, și provin din anumite medii populare, într-un soi de clasă periculoasă (...), prin intermediul heterosexualității care a restructurat dominația colonială și rasistă într-un context specific francez".[137]

Heterosexualitatea este o simplă invenție istorică, iar femeile nu ar trebui să își trăiască viața împreună cu bărbații.

---

135 Născute dintr-o sciziune a FHAR, Frontul Homosexual de Acțiune Revoluționară, *Gouines rouges* au apărut în 1971, au publicat o revistă, *Le torchon brûle*, și și-au bazat acțiunile pe teoriile lui Monique Witting pentru care „lesbienele nu sunt femei, fiindcă femeile nu există decât în sistemul heterosexual". După o scurtă fuziune cu MLF, gruparea s-a dizolvat în 1973.

136 „On ne naît pas hétérosexue.le, on le devient", interviu luat de Matthieu Foucher lui Juliette Drouar și Tamar, *Les Inrockuptibles*, 20 septembrie 2019.

137 Ibid.

Și aici, teoreticienele noastre din Hexagon se dovedesc teribil de provinciale. De multă vreme, în Statele Unite unele voci susțin că actul iubirii heterosexuale e o invadare. Raportul sexual obișnuit este o oroare, afirmau feministele americane încă din anii 1980. „Comparați ce spune victima unui viol cu ce spune o femeie care tocmai a făcut dragoste. Cuvintele li se aseamănă mult", explica jurista Catharine MacKinnon în 1989. „În această lumină, distincția dintre actul sexual normal și violul anormal este că acela normal are loc atât de des încât nu se mai găsește nimeni care să-l blameze."[138] „Fizic", întărește afirmația Andrea Dworkin, „femeia, în cursul actului sexual, este un spațiu invadat, un teritoriu literalmente ocupat chiar dacă nu s-a opus rezistență, chiar dacă femeia ocupată a spus: Da, te rog, da, mai repede, da, mai vreau."[139] Extraordinară e, în această frază, modalitatea în care acceptul femeii este considerat nul și neavenit. Femeia nu poate accepta să facă dragoste cu un bărbat fiindcă este o eternă minoră. Care mai este diferența față de discursul patriarhal cel mai obișnuit? Dacă o femeie acceptă un act de o asemenea josnicie, o face fiindcă a fost îndoctrinată: altfel, cum ar putea să își dorească servitutea de parcă i-ar fi libertate? O femeie nu dorește niciodată, i se impune să creadă că dorește, după cum va spune mai târziu Geneviève Fraisse. Acuplarea clasică este aproape mai nocivă decât violul, fiindcă este trăită ca act voluntar. Aceea care îi spune da despotului coios este cu adevărat o sclavă în măsura în care sclava este incitată de stăpân să își dorească această condiție.

Iată deci fondul problemei. „Heterosexualitatea este la fel de naturală ca țarcul cu gard electrificat în care sunt băgate vacile", spune Virginie Despentes.[140] Una e să-l părăsești prin decizie personală, alta fiind supus oprobriului public.

---

138 Catharine MacKinnon, *Towards a Feminist Theory of the State*, Harvard UP, 1989, p. 146.

139 În Robert Hughes, *La Culture gnangnan. L'invasion du politiquement correct*, Arléa, 1994, p. 10.

140 *Technikart*, iunie 2019.

Femeia sfântă și martiră?

Și numeroși bărbați consideră actul sexual și, mai exact, penetrarea, ca fiind de o bestialitate insuportabilă. Romancierul Lionel Duroy își mărturisește „rușinea de a fi bărbat" și adaugă că „agresivitatea actului sexual îi e greu de suportat".[141] Gabriel Cohn-Bendit se ridică împotriva coitului și falusului, invocând faptul că penisul poate fi cu ușurință înlocuit cu mâinile, gura, buzele. Apariția pe piață a Viagrei l-a indignat: „Coitul în sine este o violență fizică și simbolică (...) producătoare de clitocrație pentru a ajunge în final la falusocrație".[142] În sfârșit, istoricul Ivan Jablonka, stupefiat că „pereții orașelor noastre transpiră testosteron", predică o etică a comportamentului ireproșabil al bărbaților față de femei în toate domeniile și, în special, în acela al seducției care „ar trebui apropriat de justiția de gen". (*sic*)[143] Nu e sigur că recomandarea va fi de mare ajutor unui adolescent sau unui bărbat preocupat să își încânte iubita. Să fim în stare, continuă Ivan Jablonka, „să recuzăm în noi masculul necioplit, bruta, porcul"[144]. De mirare cum metaforele animaliere ce revin de sub pana sa sunt cele prin care Biserica biciuia libidoul credincioșilor. Animalul trebuie făcut una cu pământul! Toți acești domni au fost precedați în materie de cartea de pionierat a lui John Stoltenberg, fost partener al Andreei Dworkin, *A refuza să fii bărbat*, apărută în Statele Unite în 1992.[145] Întrucât masculinitatea este prin excelență un raport

141 Marine Landrot, „Lionel Duroy: «Il y a toujours un livre pour vous sauver de désespoir»", *Télérama*, 20 aprilie 2019.

142 Gabriel Cohn-Bendit, „La molécule miracle ne fait que renforcer la suprématie du pénis. Le Viagra, ou la tyrannie du coït", *Libération*, 15 octombrie 1998.

143 Ivan Jablonka, op. cit., p. 347 și p. 326.

144 Ibid, p. 390.

145 John Stoltenberg, *Refuser d'être un homme. Pour en finir avec la virilité*, Éditions Syllepse, 2013.

de putere prin intermediul pornografiei, al violenței conjugale și al militarismului, trebuie neapărat „să ne solidarizăm cu femeile, desolidarizându-ne de patriarhat", fiindcă „femeile sunt în general mai utile decât bărbații, iar viața lor este mai bogată și mai echilibrată".[146]

Unde s-a observat că femeile ar fi „mai bune" decât bărbații? De unde povestea asta? Se judecă de parcă ar exista o „natură" feminină obligatoriu bună, în antiteza unei „naturi" masculine rele, întotdeauna rele. Este esențializat fiecare sex. Faptul de a fi fost oprimate și subjugate de-a lungul istoriei nu le-a transformat pe cele dintâi în îngeri. De fiecare dată când au ajuns într-o poziție de putere, regine, împărătese, prim-miniștri, gardiene în lagăre de concentrare în timpul celui de-al Doilea Război Mondial sau participante active la genocidul la care a fost supusă populația Tutsi, s-au purtat cu aceeași logică implacabilă și aceeași inteligență sau ferocitate ca bărbații. Când Daesch a ocupat Mosul și Raqqa, miliții feminine numite hisba verificau dacă celelalte femei aplică șaria: 20 de lovituri de bici pentru o abaya prea mulată, 5 lovituri pentru machiaj sub niqab, 10 pentru ieșirea afară din casă fără tutore legal și moartea prin lapidare pentru femeile considerate adultere.[147] În martie 2020, un proces pentru crimă împotriva umanității a fost intentat la München lui Jenifer Wenisch, o nemțoaică de 28 de ani, membră a poliției moravurilor a Statului islamic, acuzată că ar fi lăsat să moară de sete o fetiță de 5 ani, o yazidă cumpărată ca sclavă în Irak, în 2015. Wenisch era urmărită în justiție pentru crimă de război, trafic de ființe umane și tortură. Violența și cruzimea nu sunt deloc prerogative masculine. Femeile nu au dat dovadă de așa ceva până acum din motivul excluziunii sociale. Dar *a fost luată drept calitate ceea ce nu*

146 Ivan Jablonka, op. cit., p. 406.
147 Leïla Mustapha și Marine de Tilly, *La Femme, la vie, la liberté*, Stock, 2020.

era decât o împiedicare provizorie de a comite un rău. O conducătoare de firmă, o conducătoare de stat pot fi sclipitoare, competente, geniale, dar a le atribui o superioritate morală pe baza apartenenței lor sexuale e o himeră. Puterea corupe în egală măsură bărbații și femeile dacă nu este echilibrată prin contraputeri, după cum o știa și Montesquieu.

Există o excepție în această idealizare a femininului, ba chiar o diviziune a muncii în Franța: tinerii de la periferii au dreptul la un machism superlativ și la supunerea fetelor; bărbatul „alb" are obligația de a-și mărturisi greșeala, de a-și cere iertare în public și de a exclude orice urmă de virilitate. Ceea ce arată foarte bine sociologul Fatiha Agag-Boudjahlat, citată de Houria Bouteldja: pentru aceasta din urmă, bărbații „indigeni" și-au păstrat coaiele. Patriarhatul alb „vrea să pună mâna pe femeia indigenă", dar nu știe că se adresează unui adversar, unui dușman redutabil care își va apăra bunul. Și asta va și face bărbatul indigen. Își va apăra interesele de bărbat. Rezistența îi va fi implacabilă: „Nu suntem pederași", exclamă Houria Bouteldja, care subliniază: „Nu, trupul meu nu îmi aparține. (...) Aparțin familiei mele, clanului meu, cartierului meu, rasei mele, Algeriei și Islamului. Aparțin istoriei mele și, cu voia lui Dumnezeu, voi aparține și urmașilor mei".[148] După cum subliniază Fatiha Agag-Boudjahlat, femeia orientală are datoria de a se supune, iar bărbatul oriental, datoria de a domina. Cât despre homosexualitate, pentru Houria Bouteldja nu este decât un virus occidental făcut pentru devirilizarea orientalilor: „Albii se bucură de *coming out*-ul masculului indigen în același timp din homofobie și din rasism. După cum oricine știe, «homălăul» nu este chiar un bărbat, tot așa cum arabul care își pierde puterea virilă nu mai este bărbat". Dacă aceleași cuvinte ar fi fost spuse în Franța de o personalitate de dreapta sau de extremă dreapta, indignarea ar fi explodat. În cazul prezentat,

---

148 Fatiha Agag-Boudjahlat, op. cit., pp. 37–38.

doar o tăcere jenată: musulmană de origine algeriană, doamna Bouteldja e dublu imunizată. Poate face elogiul lui Ahmadinejad, poate considera Shoahul ceva insignifiant, poate emite fraze la limita antisemitismului, e de neatins. Ba chiar e sărbătorită de personalități de „stânga" precum Annie Ernaux! Așadar, pe de o parte, supramasculii, caizii, bărboșii, marii frați purtători ai unei sfinte și vârtoase virilități ca pe vremuri, după cum îi putem vedea în filmul lui Ladj Ly, *Mizerabilii* (2019), pe de alta lingăul, burghezul pocăit, ușor efeminat, care merge cu bicicleta, mănâncă bio, își calculează carbohidrații și trebuie să se arate prevenitor, romantic, să își ceară iertare pentru că există și să jure că va face penitență. Stranie împărțire a sarcinilor. De te-ntrebi dacă nu cumva anumite feministe ultras nu sunt fascinate de manierele arhaice, de hipervirilitatea brutală.[149] Deci, dacă adevărata crimă a bărbaților este că nu mai sunt macho? Să luăm Gay Pride: în Franța, manifestarea nu le vorbește decât celor deja convinși, derulându-se întotdeauna în cartierele celor relaxați material din capitală. Nu ar fi mai convingătoare în departamentul Seine-Saint-Denis sau în zonele scăpate de sub control, supuse dublei dominații a bandelor și salafiștilor și unde homosexualitatea și persoanele transgen, din cauza prejudecăților și a religiei, sunt considerate încă drept dând dovadă de criminalitate, de comportament deviant? Mai mult, există temerea că sosirea masivă de imigranți de cultură musulmană în Europa ar putea crește nivelul de violență la adresa femeilor „libere", adică, din punctul de vedere al agresorilor, care

---

149 De citit în legătură cu acest subiect Lucas Hollister, „Virginie Despentes et le domaine du genre", *Extension du domaine de la littérature*, 2019. Autorul afirmă că Virginie Despentes este obnubilată de virilitatea violentă. Și citează: „Tot ce e amuzant de făcut e viril, tot ce permite supraviețuirea e viril, tot ce te face să câștigi teren e viril" (*King Kong Théorie*, p. 128). Despentes pare consternată că violența virilă e interzisă femeilor și se dovedește fascinată de putere, de bande și de sânge. Pe această temă, de citit excelenta analiză a lui Marc Weitzman, care constată similitudinea dintre Virginie Despentes și Éric Zemmour, dovedind ambii simptomele unei fascinații mic-burgheze pentru brutalitatea jihadistă („Les terroristes ont gagné", *Le Point*, 1 august 2020).

li se oferă, cum ne previne disidenta Ayaan Hirsi Ali în ultima ei carte.[150]

Reeducarea masculului alb

Heterosexualitatea ar fi deci o regulă impusă tuturor de ordinea socială. Michel Foucault, citat de Judith Butler, amintea, în această privință, o „dureroasă problemă" pentru fiecare, bărbat sau femeie, constrânși să îmbrace zi de zi acest costum pentru a se conforma ansamblului de prejudecăți.[151] Așa că recomanda dezintoxicarea, ca de un drog care dăunează grav. De unde și apelul lansat femeilor de către unele militante radicale de a întrerupe legăturile cu bărbații, de a înceta să mai fie paralizate de dragostea pentru aceștia. Pentru activista Juliette Drouar, care denunță „dresajul" heterosexual, cuplul nu e altceva decât „o persoană dominantă, fără martori și față-n față, și o persoană structural dominată de «el». Cum se poate supraveghea, exploata și pedepsi mai bine de-atât? Fundamental, heterosexualitatea presupune ca dominatorul să poată, la adăpost de alte priviri, să își supravegheze permanent dominata, chiar și-atunci când aceasta doarme".[152]

Cu mai multă concizie și dreptate, Balzac spusese: „În dragoste, întotdeauna unul suferă și celălalt se plictisește". Lucru valabil și pentru cuplurile homosexuale, fie ele de gay ori de lesbiene, nu mai puțin patogene decât celelalte. Care dintre noi, în viața conjugală, rezistă încercării timpului? Dacă nu ar exista această

150 Ayaan Hirsi Ali, Prey. *Immigration, Islam and the Erosion of Women's Rights*, Harper and Collins, 2020.
151 Judith Butler, *Trouble dans le genre*, La Découverte, 2006, p. 18.
152 Citată de Maïa Mazaurette, „L'hétérosexualité, c'est terminé?", *Le Monde*, 9 februarie 2020.

calitate esențială a iubirii care se cheamă indulgență, nicio familie nu ar rezista mai mult de câteva luni. Filosoafa Manon Garcia deplânge la rândul ei faptul că până și feministele independente se bucură să fie dorite de bărbați, se simt fericite în brațele acestora și la adăpost de sarcinile menajere, de lenjeria corect împăturită, de micul dejun minunat pregătit, în loc să își revendice autonomia. Se cred libere, dar sunt supuse.[153] Ceea ce înseamnă că nu vede că până și unei femei libere îi poate plăcea siguranța tot atât cât pasiunea, viața casnică și înflăcărarea erotică. Pe cât ordinea morală și religioasă incrimina cândva în Europa homosexualitatea, mai ales pe aceea masculină, văzând în ea opera diavolului, pe atât diabolizarea heterosexualității dovedește același tip de dogmatism, dar inversat.

Chiar dacă feminismul american, ca și acela francez, nu are nimic dintr-o doctrină monolitică și e traversat cu furie de curente opuse, întotdeauna se fac auzite cele mai extremiste care exercită o autoritate ce le terorizează pe cele mai moderate. Este discreditat chiar actul iubirii care ar perpetua ideea stării de grație sub stindardul ofertei generoase de plăcere. Pentru a te opune „contrarevoluției *straight*[154]"[155] (*sic*, întotdeauna utilizarea *globish*[156] este adevăratul idiom al neciopliților), trebuie discreditate normele heterosexuale care sunt în sine o oribilă perversiune. „În vastul proiect al nivelării morale, nu este de ajuns ca deviantul să fie normalizat. Trebuie ca normalitatea să fie considerată deviere."[157]

---

153 Manon Garcia, *On ne naît pas soumise, on le devient*, Climats, 2018. Păcat că autoarea nu a profitat de excelenta temă a supunerii voluntare pentru a-și aprofunda cercetarea. Pentru aceasta, ar fi trebuit să își pună întrebări legate de natura sentimentului iubirii care aservește și în egală măsură dezvoltă. Dar, vai, recade în toate stereotipurile zilei, fără a le pune sub semnul întrebării.

154 Calificativ preluat din limba engleză pentru a defini o persoană heterosexuală. (*N.t.*)

155 Christine Bard, Mélissa Blais, Francis Dupuis-Déri, *Antiféminismes et masculinismes d'hier et d'aujourdhui*, PUF, 2019, p. 40.

156 Globish, Broken English = versiune, jargon simplificat al englezei în care nu sunt utilizate decât cuvintele și expresiile cele mai întrebuințate în general de nonanglofoni. (*N.t.*)

157 Charles Krauthammer, *Le Débat*, 1994, nr. 81, p. 168.

Fiindcă heterosexualitate nu înseamnă nimic altceva decât constrângere (Adrienne Rich[158]), iar dorința este o construcție artificială, fiecare femeie demnă de acest nume ar trebui să se despartă fără întârziere de ele.

Asupra tuturor relațiilor dintre sexe, la serviciu ca și acasă, apasă de acum norii negri ai suspiciunii. Și cea mai mică glumă de natură erotică nu este altceva decât anticamera crimei. De acum, nu educarea contează, ci reeducarea. De unde și faptul că foarte multe firme din Anglia și din Statele Unite, ba chiar și *New York Times* își supun angajații de sex masculin la teste vizând prejudecățile inconștiente, sub formă de chestionare, pentru a le depista gradul de conformitate. Aceste IAT (*Implicit Association Tests*, teste de asociere implicite), create la Harvard, folosesc de acum ca referință în universități, campusuri studențești și birouri, chiar dacă pertinența lor e pusă sub semnul întrebării.[159] Se pune problema depistării, la bărbații albi de o anumită vârstă, a prejudecăților ascunse cu privire la minorități sau femei, pentru a le putea elimina mai eficient. Suntem cu toții niște sălbatici care habar nu au de asta și care, încă din clasele mici, trebuie reformați. Dacă fuziunea dintre „rasă" și știință ne-a lăsat amintiri funeste, aceste teste uită să fie aplicate și presupunerii care le generează: principiul că numai bărbatul alb e doldora de gânduri dușmănoase față de alții. Pe 20 ianuarie 2020, Gabrielle Bouchard, pe atunci președinta Federației Femeilor din Québec, sugera pe Twitter să fie interzise sau abolite relațiile heterosexuale, pentru a pune capăt feminicidelor din regiune. Ulterior și-a regretat afirmația, dar tonul era dat: va veni ea ziua...[160]

---

158 Adrienne Rich, „La contrainte à l'hétérosexualité et l'existence lesbienne", *Nouvelles questions féministes*, nr. 1, 1981. Citată de Christine Delphy în prefața la ediția franceză a lui John Stoltenberg, op. cit.

159 Douglas Murray, op. cit., p. 90.

160 Alice Coffin, delegată EELV, explica, în septembrie 2018, în timpul unei dezbateri asupra RUAM (reproducerea umană asistată medical): „A nu avea un soț mă expune mai degrabă la a nu fi violată, ucisă, bătută. Și prin asta evit și ca ai mei copii să pățească la fel. Ar trebui amintite câteva date legate de tați, e un pic cam

În realitate, însăși existența bărbatului e un scandal, bipedului peniat ar trebui să i se pună capăt, să dispară de pe suprafața pământului.

Panică în emancipare

În tinerețe, în anii 1970–1980 ai secolului trecut, râdeam de avertismentele conservatorilor. Aceia preziceau, după căderea tabuurilor, haosul și dezlănțuirea unor pulsiuni neînfrânate. Nu greșeau decât în legătură cu un singur punct. Dincolo de poarta interdicțiilor, nu anarhia domnește, ci războaiele civile ale libidoului, furia tuturor împotriva tuturor. Fiecare categorie, grup sau subgrup face presiuni continue, subversiunea dorinței se exercită sub semnul unei denigrări agresive: bătăi de tobă, bubuit de canonadă. Libertinajul devine o armă îndreptată împotriva adversarilor imaginari. Egalitatea exasperează justițiarii și nu e niciodată suficient de egală, însă libertatea dezamăgește. Exaltantă când este invocată, ajunge teribil de prozaică atunci când este câștigată. Doar atâta e?! Trebuie trezită iar, la date fixe. „Floarea libertății nu înflorește decât în pușcării", zicea cântărețul și disidentul est-german Wolf Biermann. Autonomia câștigată de femei nu le-a anulat vechile responsabilități de mamă și de soție și se traduce printr-o supraîncărcare a muncii. Pierderea preeminenței bărbaților nu i-a scăpat pe aceștia de funcțiile care le aparțineau. Și unii, și alții s-au trezit într-o zonă de incertitudine în care trebuie să își creeze noi modele pornind de la cele vechi. Acest amestec explică nostalgia

dramatic să ni se tot fluture referința paternă așa, pur și simplu, fără a cunoaște realitatea". (*Russia Today*)

unor femei pentru modelul de macho clasic pe care să-l deteste, pe când bărbații se miră să aibă aproape femei atât de libere și de tradiționaliste în același timp, întrucât vor și independență, și să fie protejate. Emanciparea face din noi niște ființe dezorientate, care plutesc între mai multe roluri. Celălalt mă îngrijorează când nu stă la locul lui și nu rămâne permanent într-o funcție anume: feminitatea nu se mai declină la unicul nivel de mamă, aiurită cu pretenții literare, muză ori curvă și nici masculinitatea sub unicele trăsături ale șefului, patronului, ale clasicului *pater familias*. De unde și o una și aceeași nostalgie a clarității: spune-mi cine ești ca să știu și eu cine sunt; cele două sexe caută siguranța într-un arhetip, pentru a pune capăt indeciziei și a-l închide pe celălalt într-o definiție limpede.

Am cucerit numeroase libertăți la finalul secolului trecut și asta ar trebui să fie un prilej pentru a ne bucura. Pentru mulți militanți, aceste libertăți, la plural, sunt însă principalul obstacol în calea Libertății cu majusculă. Ca atare, trebuie negate cu înverșunare progresele înregistrate și purtat de parcă am mai fi încă în situația din secolul al XIX-lea, ba chiar dinainte de Revoluția din 1789, și ar fi necesară ridicarea batalioanelor de soldați pentru răsturnarea tiraniei. Logica mizei totul sau nimic: fie libertatea și egalitatea sunt totale, fie nu există, și cel mai mic privilegiu al unei categorii este văzut drept ceva abominabil. Libertatea merge mână-n mână cu responsabilitatea și constă și în a nu imputa altora propriile erori, implică, așadar, ieșirea din cultura scuzei. Totuși, aceasta proliferează: cu cât sunt acordate mai multe drepturi unor indivizi sau unor grupuri, cu atât acestea denunță o înfiorătoare dominare și își inventează noi dușmani. Este aceasta nenorocirea unei libertăți insațiabile care nu-și poate niciodată acorda vreun moment de odihnă. Căutarea aceasta pătimașă seamănă cu un blestem dacă nu ajunge la o artă de a trăi noutatea. Istoria recentă a culturii occidentale nu este altceva decât o

îngrămădire simultană de tabuuri și de eliberări: o dimensiune este amplificată, alta, pusă sub lacăt. Ambuteiajul de emancipări amețește și provoacă dorința de emancipare de sub emancipatori. Se proliferează astfel spectrul sinistru al unei *eliberări fără sfârșit, care multiplică interdicțiile*. Drepturile noastre câștigate se întorc împotriva noastră ca tot atâtea pălmuiri. Cuvintele potrivite înseamnă acțiune, spuneau grecii, sunt o modalitate de a răspunde marilor tragedii prin expresii esențiale. Numai că și cuvintele eronate provoacă, la rândul lor, acțiuni greșite și noi tragedii. În acest punct am ajuns.

Să nu-ncurcăm epoca

Este meritul lui Chateaubriand să fi redescoperit, înaintea lui Tocqueville, o pasionantă lege istorică: preexistența unui eveniment față de momentul declanșării lui. Astfel, a putut scrie că „revoluția (de la 1789) era împlinită înainte de a fi izbucnit: e o greșeală să se creadă că ea a răsturnat monarhia, când nu a făcut decât să-i disperseze ruinele, adevăr dovedit de prea slaba rezistență pe care a întâlnit-o revoluția".[161] Monarhia și Biserica erau în decădere de mult timp când a survenit cucerirea Bastiliei și Noaptea de 4 august.[162] Se poate afirma același lucru și despre prăbușirea tabuurilor, în mai 1968, deja măcinate în momentul în care s-a pretins că erau nimicite. Un regim, o dinastie, un cuplu și chiar o națiune nu se năruie decât atunci când sunt deja moarte.

---

161 François-René de Chateaubriand, *Mémoires d'outre-tombe*, tom I, p. 986, citat în Antoine Compagnon, *Les Antimodernes*, Gallimard, 2005.

162 Noaptea în care Adunarea Națională Constituantă a desființat privilegiile feudale. (*N.t.*)

La fel stau lucrurile, *mutatis mutandis*, și cu patriarhatul din zilele noastre: în Occident oricum agonizează, deși e fluturat ca o sperietoare. Nu-i trăim triumful, ci confirmarea prăbușirii. În țările democratice, bărbatul devine „desuet"[163]: cunoaște tot mai mult eșecul școlar, mai ales în mediile populare, și nu mai este necesar pentru procreare. Și-atunci nu este ciudat că, în momentul în care femeile câștigă puterea la școală, în întreprinderi, în cercetare, o parte a mișcării feministe să se cantoneze în tânguiri și să ofere o imagine în același timp de chin și de furie a sexului lor? Doar dacă victimizarea nu este un subterfugiu pentru câștigarea locurilor din față. Bărbații sunt pe cale de a-și pierde preeminența, inclusiv în sfera profesională, cu excepția matematicii și a fizicii, care rămân bastioane masculine, fără a se ști dacă este vorba despre un fenomen de rezistență din partea sexului masculin ori de lipsă de interes din partea celuilalt sex. E corect să fie denunțate faptul că în anumite structuri ierarhice nivelurile superioare nu sunt accesibile decât unei anumite categorii de persoane, precum și diferențele salariale, dar trebuie recunoscut că, în Occident, pe termen mediu și lung, avantajul politic și simbolic revine femeilor. În majoritate, ele sunt cele care cer divorțul. În general, sunt mai educate decât bărbații[164], inclusiv în lumea arabo-musulmană, chiar dacă acolo încă supuse regulilor arhaice de dominație.[165] S-a putut chiar vorbi, în Statele Unite, despre „pelicula reziduală de bărbați dominanți" (Hanna Rosin) care păstrează iluzia de a stăpâni lucrurile în continuare, dar care nu mai sunt decât niște dinozauri cu care te obișnuiești.[166] Predominanța familiilor mono-

163 Laëtitia Strauch-Bonart, *Les hommes sont-ils obsolètes?*, Fayard, 2018. Pentru autoare, diferențele salariale se vor diminua în mod natural, iar puterea de negociere a femeilor va crește. Dubla tendință a angajărilor în secolul XXI este aceea a ascensiunii femeilor și a declinului relativ al bărbaților. Femeile vor fi cel mai bine titrate dintre cele două sexe.

164 Emmanuel Todd, „Aujourd'hui, les femmes sont plus éduquées que les hommes", interviu acordat lui Sébastien Lapaque, *Revue des Deux Mondes*, aprilie 2018.

165 Hakim El Karoui, *L'Islam, une religion française*, Gallimard, ianuarie 2018.

166 Hanna Rosin, *The End of Men. Voici venu le temps des femmes*, éditions Autrement, 2013.

parentale hetero sau homosexuale este exclusiv feminină, ceea ce înseamnă că un număr important de copii, băieți și fete, vor fi educați într-un regim cvasimatriarhal (conform lui Emmanuel Todd) care rămâne de definit. Pătrunderea tehnicii în comportamentul social, contracepția, avortul, procreația asistată medical, purtarea sarcinii de o altă persoană fac bărbatul inutil în procesul de reproducere, chiar dacă posibilitatea de a crea cândva copii în eprubetă va face inutile și femeile potențial născătoare.

În mod tradițional, genul feminin era asociat cu renunțarea (surorile Brontë, Jane Austen, Cehov, Balzac, Flaubert). Iluziile pierdute o priveau mai mult pe ea decât pe el. Nici nu ieșea bine la suprafață un vis, că și era supus unui duș rece. În ziua de azi, mișcarea se inversează, iar ambiția suprimă resemnarea. La nivel social egal, în cadrul clasei medii occidentale, fără îndoială este mai simplu să fii o tânără de 20 de ani decât un băiat de aceeași vârstă. *Girl power* prevalează.

Poate fi măsurată importanța acestor schimbări? Este astfel deschisă calea unei egalități sporite a condițiilor, dar și unei rivalități în creștere și unei potențiale segregări legale a sexelor la locul de muncă, în restaurant, la universitate[167]: femeile se reunesc între ele, departe de bărbați.[168] Femeia este într-adevăr viitorul bărbatului, dar fără bărbat.

---

167 Conform unei anchete Bloomberg din decembrie 2018, teama de intentarea unui proces sau de probleme financiare este atât de mare în lumea finanțelor, încât majoritatea funcționarilor refuză să ia cina în doi cu vreo colegă, să stea alături în avion, să doarmă la același etaj în hoteluri, de frică să nu ajungă obiectul unui șantaj. În Douglas Murray, op. cit., p. 86.

168 Conform lui Géraldine Smith, în Statele Unite, obiectivul feminist al unei societăți inclusive trece mai întâi prin separarea genurilor. Chiar și online, o bună parte dintre grupurile virtuale sunt *de facto* interzise bărbaților. Exact ca odinioară, mixajul e de acum exclus. La cea mai mică dificultate, femeile protestează: *Stop! You are making me really uncomfortable.* Géraldine Smith, op. cit., pp. 76–78.

Spre o pace înarmată?

De parcă ar trebui să se răzbune pe libertățile acordate acum o jumătate de veac în materie de dragoste, epoca noastră dorește în același timp permisivitatea și penalul, orgasmul și pedeapsa. Riscând să nu recolteze decât voluptatea supliciului. Ceea ce domnește de acum în relațiile dintre sexe este, ca în Statele Unite, o pace înarmată, legături carnale și de iubire sub înaltă supraveghere judiciară. Până și pandemia de COVID-19, începând din iarna lui 2019, a dat ocazia unui nefericit șovinism de gen: femeile făceau observația că un grup de femei ținuse țara-n picioare, în timp ce cocoșii se-nfoiau pe la tribune, bărbații subliniau că o imensă majoritate de subiecți masculini, 73%, plătise cel mai greu tribut maladiei, pe când cei angajați în serviciile esențiale, cei care fac livrări la domiciliu, șoferii de camioane, încărcător-descărcătorii sunt cei care au menținut Franța pe linia de plutire. Să nu intrăm totuși în aceste meschine calcule contabile.

A trăi împreună a ajuns din ce în ce mai greu de când a fost emancipat sexul: în realitate, el s-a emancipat de noi. Nu se mai înțelege nimic, se construiesc noi modele, fără a le abandona cu totul pe cele vechi. Melancolie postrevoluționară: este decorticat, de pildă, actul iubirii până la cele mai mici etaje ale sale, pentru a fi decretat iluzoriu și, pentru a spune lucrurilor pe nume, dezamăgitor. Nenumărate anchete dovedesc decepția femeilor[169] prin comparație cu făgăduielile exorbitante ale vremii. Hipersexualizării lumii și mijloacelor de comunicare în masă le răspunde o așteptare frustrată: „dreptul la plăcere" este o revendicare rar împlinită.

169 Sarah Barmak, *Jouir. En quête de l'orgasme féminin*, La Découverte, 2019. Conform autoarei, 50% dintre femei se consideră nesatisfăcute, fie din lipsa dorinței, fie din cauza greutății de a atinge orgasmul.

Sex, da, dar cu garantarea rezultatelor. Brassens deja o spusese: „95% dintre femei se indispun trăgându-și-o[170]". (Să adăugăm că și bărbații pot fi cuprinși de un sentiment identic. În dragoste, totul e reciproc.) Un site internet, *T'as joui?*, înființat de jurnalista Dora Moutot, exasperată de suficiența bărbaților, îi avertizează că trebuie să cunoască anatomia feminină înainte de a se arunca într-o aventură. Plăcerea feminină implică abandonarea egoismului masculin. De acord! Din acest punct de vedere, redescoperirea extaziată a clitorisului de către unele feministe exhală un delicios parfum retro, căci același discurs era deja susținut, în aceiași termeni, în anii 1970–1980. Nici aici nu e nimic extraordinar în afara persistenței unei tragice ignorări a realităților. Mulți bărbați ar putea și ei să se plângă de neîndemânarea femeilor. Căsătoria, spunea atât de prozaic Kant, înseamnă aproprierea organelor genitale de ale celuilalt. Fără a merge până la apropriere, puțină știință de a face lucrurile este întotdeauna bine-venită și de o parte, și de cealaltă. Nicio milă față de netoții și de neîndemânaticii de ambe sexe. Cunoașterea nu a ucis niciând plăcerea.

Alt exemplu de bădărănie reciprocă: acei amanți care se evaluează fără umbră de bunăvoință (regăsim așa ceva în literatura de dragoste a secolului al XVIII-lea, mai ales la Choderlos de Laclos). Fiecare dintre aceștia, indiferent de sex, are dosarul lui în care sunt notate performanțele, dimensiunile, specialitățile: sunt astfel sancționați bădăranii, dar și fanfaronii și lăudăroasele. Calitatea erecției, rezistența, tandrețea mângâierilor, igiena intimă, frumusețea suspinelor, eleganța hainelor și a lenjeriei intime, totul merită o apreciere[171], iar filmulețele indiscrete vin

---

170 Georges Brassens, *Quatre-vingt-quinze pour cent*, 1972. De citit și Sonia Feerchak, *Les femmes s'emmerdent au lit. Le désir à l'épreuve du féminisme et de la pornographie*, Albin Michel, 2015.

171 Modelele „violator", „macho" sau „cunifob" sunt susceptibile de a distruge o întreagă viață sexuală. Maïa Mazaurette, „En 2039, toutes les femmes notent leurs amants, utopie ou dystopie?", *Heidi News*, 8 ianuarie 2020.

uneori să pigmenteze cuvintele. Vai de cel considerat „cunifob“[172]! Piața plăcerii sexuale îi este închisă, cu excepția cazurilor în care își cere public iertare sau își schimbă identitatea. Există riscul de instaurare a unei atmosfere de ultragiere generală, în care fiecare îl vorbește de rău pe celălalt, online, subliniind cele mai respingătoare detalii. Altă trăsătură a epocii: umbra uriașă a Dreptului se ridică de acum între îndrăgostiți ca o redutabilă lamă de ghilotină. Ceea ce nu reduce cu nimic nici romantismul, nici erotismul, dar le face mai fragile. Uitați-vă, de exemplu, la acei indivizi care alcătuiesc dosarele partenerilor lor, în caz de litigiu, păstrând cu scrupulozitate, după cum o fac deja anumiți avocați, SMS-uri, e-mailuri, scrisori, ba chiar înregistrări ale discuțiilor purtate între ei, ca tot atâtea probe pentru un eventual proces. Ființa iubită se poate transforma cândva într-un dușman de moarte, deci trebuie să te pregătești și să îți pui la punct armele. Teribilă conversie a idilei în război subteran de gherilă.

Angoasa și minunea

Să nu visăm la o armonie perfectă între cele două părți ale speciei umane: datul anatomic, posibilitățile oferite unora și interdicțiile la care sunt supuși alții, capacitatea de a da naștere sau diferența dintre voluptăți pun pentru totdeauna obstacole visului înțelegerii armonioase. Numai că între idilă și război există mii de alte opțiuni. Fiecare sex rămâne pentru celălalt izvor de spaimă și de farmec, într-o împărțire imprecisă între atracție și groază. Sexualitatea feminină rămâne acel continent întunecat,

[172] Frica de cunilingus. (*N.t.*)

subliniat de Freud, inclusiv pentru femei. Nu există decât două sexe, dar, pentru unii, ar mai fi și altele. Cine ar fi crezut, acum douăzeci și cinci de ani, că vom asista în Franța la o asemenea desfășurare de ură și de furie, care invadează cu regularitate scena americană? Acolo am ajuns și noi, cu diferența a câtorva nuanțe culturale. Opresiunea femeilor a fost atroce, dar asta nu înseamnă că eliberarea lor va fi minunată. Emanciparea înseamnă, pentru ele, și dreptul de a-și asuma toate defectele bărbaților și de a le mai adăuga câteva. Poți fi feministă fără a te lăsa trasă pe sfoară: doctrina nu epuizează nici misterul răului, nici vraja pasiunii. În dragoste nu există decât cazuri particulare, or, ca orice ideologie, feminismul nu se bazează decât pe statistici, detestând excepțiile. Nu înțelege afinitățile elective, e surd la comuniunea sufletelor și la tumultul simțurilor.

Să nu ignorăm suferințele și eșecurile generate de jumătate de veac încoace de lenta dezintegrare a patriarhatului, de criza masculinității, care a urmat înțelegerii dureroase de către femei a recentei și fragilei lor libertăți. Să nu ignorăm faptul că pe unii bărbați îi mâhnește această stare a lucrurilor și țin să pedepsească în mod colectiv sămânța cea rea a trădătoarelor și perfidelor; că, invers, unele femei visează la o răzbunare apocaliptică împotriva sexului așa-zis tare, ceea ce, la rigoare, putem înțelege, dar nu și accepta. Vechea luptă pentru egalitate și demnitate va continua și nu vedem în numele a ce ar trebui să o cenzurăm. Criticarea sexismului rămâne necesară. Numai că se confruntă două feluri de logică: una vindicativă, în același timp bazată pe proceduri și suspicioasă, și una pozitivă, care insistă asupra valorilor comune mai degrabă decât asupra a ceea ce ar scinda. Solicitarea egalității absolute este un monstru insațiabil care riscă să îi tragă și pe unii, și pe alții într-o spirală implacabilă de dorință și de rivalitate. Dorința de echitate trebuie temperată prin plăcerea coabitării și inteligență: ceea ce ne unește rămâne mai puternic decât ceea ce ne dezbină. E în sarcina noastră să alegem între o discordie

sterilă și una fertilă, în așa fel încât să prezervăm atmosfera de prietenie erotică și de iubire dintre sexe, care ar trebui să fie scopul oricărei civilizații.

Oare acest tip de omenire care se anunță va fi alcătuit din două mari triburi campate de-o parte și de alta a unui fluviu, ce nu vor putea sta de vorbă decât prin intermediul avocaților? Văzuse oare bine Alfred de Vigny, când scrisese, în poemul *Mânia lui Samson*, din 1839: „Femeia va avea Gomora, bărbatul va avea Sodoma, Și, aruncându-și de departe priviri inflamate, Vor muri și-unii, și-alții, fiecare de-a lui parte?" Putem spera că va rămâne cel puțin o lume a frumuseților și a credințelor împărtășite de ambele părți. În numele a ce s-ar putea menține străvechea relație? Numai în numele fericirii de a fi împreună, fiindcă dușmanul combătut este totodată ființa dorită, iar a le despărți ar însemna să-i fie amputată fiecăruia o parte esențială din sine însuși.

Partea a doua

Antirasismul exterminator

Tinerele generații manifestează pentru a afirma invizibilitatea culorilor și universalitatea valorilor. Nu există, într-o viață împlinită, decât ceea ce faci pentru a șterge ura cu ajutorul Dreptului și al libertăților.

Lionel ZINSOU[173]

---

173 Lionel Zinsou, „Suis-je assez noir?", *Le 1*, iunie 2020. Lionel Zinsou, franco-beninez, patron de firmă, fost prim-ministru al Beninului, a făcut obiectul unor atacuri xenofobe în Africa fiindcă e metis și francez. Dublu păcat…

Capitolul 10
Cruzimea e albă

Spânzurați albii.

Nick CONRAD, rapper, 2018[174]

Nicio afirmație sau comportament ținând de ura de rasă, de clasă, de specie, de discriminarea pe bază de vârstă, validitate, stare psihică ori greutate, transfob, prostitutofob, islamofob, homofob nu vor fi tolerate. Sexismul antimasculin, ca și rasismul antialbi/albe nu există.

Meute de chiennes, weekend feminist desfășurat în departamentul Sarthe, în perioada 12–13 septembrie 2020

În cartea sa *Cool Memories* (1993), Jean Baudrillard face o analogie îndrăzneață între *SOS-Racisme* și *SOS-Baleines*: „Într-un caz este denunțat rasismul, în celălalt este urmărită salvarea balenelor. Și dacă primul caz era și un apel subliminal la salvarea rasismului și deci miza luptei antirasiste ca ultim vestigiu al pasiunilor politice,

174 „Mă-ntorc în creșe și-ucid bebelușii albi, Prindeți-i repede și spânzurați-le părinții." Nick Conrad nu se consideră rasist, ci vrea doar să atragă atenția asupra problemei rasismului antinegri, inversând relația. Pe scurt, nu e decât ficțiune... nu e decât artă! Nick Conrad a fost condamnat la plata unei amenzi de 5 000 de euro pe baza plângerii pentru rasism antialbi și incitare la crimă, depusă de Licra (Liga Internațională Contra Rasismului și Antisemitismului) în toamna lui 2019. A făcut apel.

așadar o specie virtual condamnată?"[175] Baudrillard nu greșea: operațiunea de salvare a reușit dincolo de așteptări. Nu încetăm să descoperim zilnic noi forme de discriminare, în legătură cu orice grup sau persoană care se simte discreditată ori batjocorită. Nu e nicio nevoie de a salva rasismul, fiindcă acesta naște ceva inedit în fiecare dimineață. Cuvântul s-a diluat într-o asemenea măsură încât a ajuns să însemne orice, inclusiv contrariul său. Secte microscopice nu au altă funcție decât aceea de a dezgropa noi zăcăminte, de la glotofobi (cei care ironizează accentele) până la grasofobi, fără a-i uita pe adolescentofobi. Acestea le etichetează pe rând, încercând să antreneze opinia publică într-o indignare prefabricată. Cariere întregi se construiesc în jurul denunțării ofenselor, fie ele reale ori imaginare: inepuizabilă mană cerească. Exact în momentul în care societățile noastre sunt cele mai tolerante, sunt descrise ca abominabile cu asupra de măsură. Nu s-a încercat, acum câțiva ani, să ni se explice că termenul „domnișoară" constituie o categorie sexistă?[176] Cea mai mică reticență ori ironie la adresa unui individ, unei categorii, unei religii este interpretată ca înjosire și condamnată.

O maladie a densității

Acum șaptezeci de ani, după conferința de la Bandung, un anumit număr de țări, preocupate să scape din situația de diviziune

175 Jean Baudrillard, *Cool Memories*, Galilée, 1993. Umoristul Pierre Desproges propunea să fie trecut rasismul la plural: „Există rasiști negri, arabi, evrei, chinezi, ba chiar și ocru-crem și antracit-argintiu. Însă SOS-Cutare nu-i biciuie decât pe berrișonii (locuitorii din Berry) cu tenul cum se cuvine sau pe parizienii mâncători de baghete proaspete".

176 Julie Muret, *Osez le féminisme*, octombrie 2011.

generată de Războiul Rece, s-au reunit pentru a combate imperialismul occidental, pentru a obține independența coloniilor și a răsturna regimurile politice opresive. Termenul de „alb" a căpătat atunci un sens metaforic și a înglobat Europa și Statele Unite. Acum însă e folosit în sensul lui denotativ: culoarea pielii și nimic altceva stă la baza judecății. Analiza a sărăcit. Albii, într-adevăr, sunt singurii care pot fi călcați în picioare fără ca asta, deocamdată, să atragă cine știe ce penalizare. Societățile multirasiale care se anunță vor fi societăți multirasiste, în care va fi mereu nevoie de un al treilea, din exterior, pentru a susține edificiul și a frâna războiul tuturor împotriva tuturor.

Maladie a comprimării oamenilor, a anulării distanțelor pe un glob atins de o densitate sufocantă, rasismul traduce în primul rând alergia ființelor omenești unele la altele. Fiecare vrea să fugă, să scape de intolerabila promiscuitate. Suntem în prezența patologiei punctelor de fricțiune. Încercați să fiți binevoitor într-un metrou plin ochi, la Paris, la Londra sau la New York, la ore de vârf, când fiecare pasager vă este dușman și se bate pentru a-și păstra un spațiu în care să poată respira. Nu dai de figuri în mulțime, ci doar de corpuri pe care trebuie să te străduiești să le eviți. Simplul fapt că un grup se protejează și se închide în fața altora poate fi calificat drept rasism — „există tot atâtea tipuri de rasism câte grupuri au nevoie să își justifice existența"[177], spunea Pierre Bourdieu, chiar fundamentul societăților omenești e așa, iar termenul cunoaște o augmentare exponențială. Pentru a scăpa de această maladie, ar trebui ca omenirea să renunțe la diversitate, să fie o singură specie în toate colțurile planetei, să nu vorbească decât o singură limbă și să excludă orice diferențiere. Claude Lévi-Strauss își manifestă disprețul față de acest soi de argumente esențialiste în anumite pagini ale sale. Deși, în 1952,

---

177 Pierre Bourdieu, *Questions de sociologie*, 1980, Éditions de Minuit, p. 254, citat în P.A. Taguieff, *La Force du préjugé. Essai sur le racisme et ses doubles*, Tel Gallimard, 1987, p. 34.

propovăduia, în *Rasă și istorie*, colaborarea și interconectarea culturilor, treizeci de ani mai târziu scria: „Diversitatea (societăților omenești) rezultă în mare parte din dorința fiecărei culturi de a se opune celor care o înconjoară, de a se distinge de ele — într-un cuvânt, de a fi ea însăși; aceste culturi nu se ignoră, împrumută ocazional una de la alta, dar, pentru a nu dispărea, trebuie, în alți termeni, să persiste între ele un anumit grad de impermeabilitate". Și adăuga: „Nu e nicio vinovăție în a așeza un mod de viață și de gândire deasupra tuturor celorlalte și de a nu te simți atras de cutare sau cutare mod de viață, respectabil în sine, dar care se îndepărtează mult prea mult de acela de care ești legat tradițional. (...) Prezervarea sinelui presupune de acum distanțare, dacă nu cumva chiar o formă de surditate".[178] Într-un cuvânt: faptul de a dori să rămâi între cei apropiați nu e o crimă. Xenofilia nu e obligatorie. Comandamentul evanghelic „Să vă iubiți unii pe alții" trebuie înlocuit cu o regulă mai simplă: „Începeți să nu vă mai detestați". Baza oricărei vieți sociale este indiferența binevoitoare. Trebuie doar sancționată sau prevenită exprimarea verbală sau fizică a urii, știind însă că nu va dispărea niciodată. Antirasismul nu se constituie într-o politică.

Contra „albtriarhatului"

Nu mai există rase, ni se spune, chiar și cuvântul ar trebui eliminat din limbajul oficial, după cum a propus Parlamentul francez în 16 mai 2013 și după cum s-a angajat candidatul Hollande în 2012, pentru a tăia craca de sub picioarele „tuturor teoriilor grețoase".

178 Claude Lévi-Strauss, *Le regard éloigné*, Plon, 1983, p. 15.

Servind fundamental celor mai groaznice rătăciri, cuvântul „nu-și găsește locul în ordinea noastră juridică" (Alfred Marie-Jeanne, raportor al propunerii). Nu mai există rase în afara aceleia, blestemate, a bărbatului alb, ne explică vocile autorizate de-o parte și de cealaltă a Atlanticului. Dacă ripostezi că însuși acest enunț este rasist, fiindcă esențializează o categorie de populație, ți se răspunde că și această biată obiecție este dovada rasismului tău, prin aceea că refuzi să ți-l recunoști. Simplul fapt de a fi „alb", ne explică Françoise Vergès, denunțătoare apucată de streche a „albtriarhatului", este un privilegiu nemaipomenit, pe care titularii nu vor să-l recunoască. Femeile albe ne obosesc, explică tot Françoise Vergès[179], citând-o pe Reni Eddo-Lodge: „De ce nu mai vreau să discut despre problema rasei cu albii".[180] Iar asociația afrofeministă Collectif Mwasi, care apostrofează și disprețuiește „feminismul alb", precizează: „Nu suntem nici prietene, nici tovarășe, iar tu ești dușmanul nostru politic. Nu dorim nici feminismul tău inclusiv, nici feminismul tău condițional (...). Pe scurt: câinii noștri nu vânează împreună".[181] „Femeilor albe nu le place să li se spună că sunt albe", într-atât de normal li se pare acest lucru.[182] Militanta afrofeministă Maboula Soumahoro con-

---

179 Nepoată de frate a marelui avocat din insula Réunion, Jacques Vergès, fost membru al Rezistenței trecut de la anticolonialism la extrema dreaptă, fiică a lui Paul Vergès care a fost un adevărat proconsul al aceleiași insule, Françoise Vergès manifestă o mare bunăvoință față de islamul extremist, față de voalul islamic și de Tariq Ramadan. Conform revistei *Le Canard enchaîné*, a dat din coate pe lângă Nicolas Sarkozy pentru a obține președinția Comitetului Național pentru Memoria și Istoria Sclaviei și apoi pe lângă François Hollande pentru a-i prelungi ocuparea postului etc. (Anne-Sophie Mercier, „Les énervés de la Race", *Le Canard enchaîné*, 24 iunie 2020) În cadrul mișcării decolonizatoare și antirasiste, trebuie, ca bun marxist ce te afli, să-ți vezi de interes. Se poate observa cum cea mai mare parte dintre actorii mișcării, cu vorba mânioasă la ei, sunt mai întâi în căutare de funcții bine plătite, care pentru a conduce un muzeu al colonialismului, care un muzeu al sclaviei, care o instituție publică. O fi statul francez rasist, colonialist, sclavagist, dar banii-i dă!

180 Françoise Vergès, op. cit., p. 42.

181 Mwasi, *Afrofem*, Éditions Syllepse, 2018, p. 43. Printre dușmancele albe sunt citate Lou Doillon, Laurence Rossignol, Anne Hidalgo, Élisabeth Badinter, care se opun voalului și islamului politic, printre altele.

182 Françoise Vergès, op. cit., p. 41.

sideră că un bărbat alb nu poate încarna antirasismul, întrucât „nu poate avea dreptate în fața unei femei negre sau unei arabe". Blestemul impurității, ca-n vremurile bune ale coloniilor: se joacă iarăși aceeași piesă, doar că invers, cu actori noi.[183]

Recunoașterea „privilegiului alb" de către albi privilegiați, în cercuri intelectuale șic, ca în cazul lui Virginie Despentes[184], constituie la rândul său un privilegiu ridicat la pătrat: orgoliul moral, dincolo de afișata umilință, de a se ridica deasupra plebei înghesuite în preacurata ei conștiință.[185] „Albii nu pot înțelege ce simt negrii", spune istoricul Pascal Blanchard (care însă pare că a reușit). Formulare specială care reia cuvânt cu cuvânt categoriile coloniale albi și negri. Ai crede că citești *Tintin în Congo*, prin mania de a esențializa realități diferite. „Albii", continuă filosoful Pierre Tevanian, „sunt într-adevăr bolnavi de o boală care se numește rasism, care îi afectează pe toți, în moduri diferite, chiar și când nu sunt rasiști."[186] „A fi alb înseamnă a fi născut în această dublă impostură: beneficierea de un privilegiu și degenerarea respectivului privilegiu. A părăsi privilegiul înseamnă a trăi clipă de clipă o asceză."[187] Să te referi la un „privilegiu alb" înseamnă să faci milioane de oameni vinovați de faptul că s-au născut. E același lucru ca și când în Africa s-ar vorbi despre un „privilegiu negru". Chiar și când îți pierzi un privilegiu economic, nobiliar, statutar, pielea tot de culoare deschisă îți rămâne. Nici un „alb" nu are dreptul de a se considera victimă a rasismului: abia atunci s-ar dovedi un rasist abominabil, căci doar e rasist de la natură, tot așa cum atomul e radioactiv sau cucuta,

183 *Le Canard enchaîné*, id.
184 Virginie Despentes, France Inter, 3 iunie 2020.
185 Autorul afro-american W.E. Dubois a vorbit cel dintâi, în 1935, despre salariul psihologic al muncitorilor albi. Expresia „privilegiu alb" a fost elaborată de o americancă bogată, Peggy McIntosh, în 1987, *Privilegiul alb și rucsacul invizibil*. Ca întotdeauna în America, se confundă banii și culoarea pielii, într-o veritabilă negare a realității de clasă. Astfel, un cerșetor alb care trăiește pe străzi ar fi favorizat prin comparație cu un milionar negru, asiatic sau hispanic!
186 Volum în colaborare, *De quelle couleur sont les Blancs?*, La Découverte, 2013, p. 29.
187 Ibid., pp. 32–33.

otrăvitoare. Orice-ar face, tot e de vină: crima lui este aceea de a fi. Războiul epidermelor este în același timp implacabil și simplu: există un Rău și mai mulți Persecutați. Printr-o teribilă ironie, aplicăm asupra noastră același portret schematic pe care coloniștii îl aplicau popoarelor colonizate; procedăm față de noi înșine la o desemnare colectivă. Întoarcere a culpabilității metafizice, a vechii inculpări rasiale care condamnă oamenii *nu pentru ceea ce fac, ci pentru ceea ce sunt*.

Asociațiile clasice din Franța, „susținute de militanți albi mai degrabă îmbătrâniți" (Éric Fassin)[188], MRAP, Licra, Liga Drepturilor Omului, SOS-Rasism, cu mari nuanțe care le deosebesc, sancționează discriminarea în numele principiului universalismului republican; noile lobby-uri (CRAN, CCIF, Brigada antinegrofobie etc.) se constituie după familii etnice sau religioase. Acestea își recrutează adepții direct din cartierele mărginașe și interzic și cea mai mică derivă, pentru a obține recunoașterea mediatică și a înainta într-o piață în plină expansiune. A vorbi despre „rasizat" în legătură cu orice persoană neagră sau arabă, chiar și când nimeni nu a insultat-o sau atacat-o, înseamnă să instalezi în materie de drept și de mentalitate un privilegiu care să permită, de exemplu, să fie declarat nevinovat, de la bun început, pe oricine are pielea de culoare închisă. Dacă această persoană este prinsă asupra faptului, fie el furt sau agresiune, se va bănui imediat că poliția a acționat motivată de rasism. Principiul se extinde până la nivelul terorismului, vinovații trebuind să fie exonerați din același motiv (invocându-se „islamofobia").

---

188 Anne Chemin, Marc-Olivier Bherer, Julia Pascual și Séverine Kodjo-Grandvaux, „«Racisé», «racisme d'État», «décolonial», «privilège blanc»: les mots neufs de l'antiracisme", *Le Monde*, 26 iunie 2020. Éric Fassin, ca de altfel și Pascal Blanchard, au fost recuzați de Houria Bouteldja și de Indigènes de la République în 2011, ca fiind albi și paznici ai templului (*Libération*, 29 iunie 2016). Minunată întoarcere a ciomagului...

Există astfel riscul de a se crea baronii de exonerați în cadrul „minorităților vizibile", care vor fi absolvite de faptele lor pe baza felului în care arată. Noțiunea de rasism de stat, deja enunțată de islamiști odată cu arestarea unor suspecți de confesiune musulmană, începe să aibă consistență în justiție (deși, în Franța, statul este antirasist conform Constituției). Dacă este legitim, de exemplu, să se denunțe brutalitatea poliției, care nu poate fi negată, față de anumite categorii, în general cele mai sărace (vestele galbene știu ele ce știu), sau verificarea sistematică a actului de identitate, e îndoielnic să se invoce în legătură cu aceste lucruri un rasism structural sau sistemic.[189] Un abuz semantic tinde să prezinte delincvenții ca pe niște eroi și polițiștii, ca pe niște ticăloși. Pe francezi îi indignează mai ales starea de haos permanent, grevele, răzmerițele, violențele, atentatele în care a alunecat țara noastră de douăzeci de ani încoace și utilizarea excesivă a jandarmeriei pentru colmatarea faliilor sociale.

Conform acestei incriminări, este pusă în cauză însăși existența forțelor de ordine. Istoria complexă a poliției franceze poate fi schițată în linii mari în felul următor: până în anii 1980 și până la moartea studentului Malik Oussekine, este brutal represivă — se trage cu muniție de război în greviști, în manifestanți —, cu excepția lui Mai 1968, paranteză miraculoasă datorată inteligenței prefectului Grimaud. Pe măsură ce poliția își temperează metodele, delincvenții devin violenți și nu ezită să arunce cu pietre, să ucidă ori să linșeze funcționari, șoferi de autobuz, pompieri, primari ori persoane particulare, și asta de câte ori le vine la îndemână. Tineri însuflețiți de ura față de uniformă și de indiferența

189 Conform unui raport asupra rasismului, redactat de Comisia Națională Consultativă pentru Drepturile Omului, făcut public în 18 iunie 2020, Franța se situează la un înalt nivel de toleranță față de minorități, chiar dacă persistă vechile stereotipuri, chiar dacă sunt considerate abuzive controalele poliției după aspectul facial, în special când este vorba despre tineri. Dintre toate minoritățile, persoanele negre sunt cel mai bine acceptate. Încă o dată, ne situăm la nivelul legii lui Tocqueville.

totală în fața legilor sociale bat și insultă după cum îi îndeamnă disperarea.[190] Aceștia nu se mai tem și atacă în voie, siguri că justiția nu-i va sancționa decât nesemnificativ. O întreagă facțiune a stângii și a dreptei extreme vede în polițist, fie el bărbat sau femeie, încarnarea blestemată a statului burghez și capitalist. Instituția și-a pierdut din respectabilitate pe măsură ce pare a fi câștigat în omenie: în realitate, pierde pe ambele câmpuri și nu mai încarnează monopolul violenței legitime, ce trebuie să știe să reacționeze proporțional. Măreția și obligația poliției republicane este de a nu tolera în rândurile ei nici cele mai mici abuzuri ori insulte ca acelea la care este supusă zilnic de revoltați, tâlhari sau alți cetățeni obișnuiți. Prin natura ei, e domeniul unei profunde ambiguități: personifică în egală măsură protecția și interdicția, este aplaudată când elimină teroriștii, dar este înjurată când pune bastoanele pe salariați, pe greviști, părând a întrupa arbitrariul legii puse în serviciul celor puternici. Ambiția îi e dificil de realizat: combinarea exemplarității cu eficiența. Așa că se află într-o situație simbolic imposibilă.

Așadar ar trebui schimbate statul, societatea: ceea ce merge de la obligatoria îngenunchere și dezarmare a tuturor forțelor de poliție din Franța, cum o cer unii, până la demantelarea instituțiilor marcate de păcatul originar al „albității". Se solicită poporului în întregul lui supunerea în fața dictatului unor grupuscule: faptul că unui ministru de interne i-a putut da prin cap fie și pentru o clipă, în iunie 2020, să pună să îngenuncheze angajații poliției în curtea Ministerului de Interne din Piața Beauvau, pentru a „combate rasismul", spune multe despre servilismul unora dintre edilii noștri. Ca regulă generală, cu cât Republica își cere mai multe scuze, cu atât e mai copleșită de reproșuri. Statul care se

---

190 Maurice Berger, pedopsihiatru, notează că majoritatea crimelor cu violență sunt comise de persoane aparținând culturilor exogene bazate pe inegalitatea bărbați/femei, poligamie, căsătorie forțată, în care spectacolul coerciției este frecvent (opinii culese de Alexandre Devecchio, *Le Figaro*, 13 iulie 2020).

căiește este un stat hărțuit, mereu pus pe cerut iertare și exprimat regrete. Un stat care nu mai conduce, ci care întinde și obrazul stâng după ce a fost pălmuit pe dreptul. Să nu subestimăm rolul justiției la originea mișcărilor actuale: ideea că legea se aplică inegal, fiecăruia după rang și culoarea pielii, este de nesuportat.[191] Dar cum să tinzi către egalitatea în drepturi, dacă este reclamată încă de la început exonerarea unora și împovărarea altora? Orice alb ar fi vinovat din naștere, orice nonalb, nevinovat, conform noii Vulgata. Separarea cromatică va simplifica munca judecătorilor.

În Statele Unite, ne dezvăluite *The Guardian*, și mai ales la Denver (Colorado), femei albe progresiste plătesc până la 2 500 de dolari pentru a învăța, în timpul unei mese, în ce măsură sunt rasiste fără să știe, sub patronajul unei gazde negre și bogate, care se delectează umilindu-le și bătându-le la cap până-n pânzele albe.[192] Există o dimensiune masochistă incontestabilă în aceste ceremonii și aproape o voluptate de a se lăsa insultate. După cum bine a văzut universitara Blake Smith[193], conotația erotică a acestor discursuri era deja prezentă la Frantz Fanon[194], cel puțin în operele sale de tinerețe, care reprezintă rasismul antinegri ca pe o dorință sexuală inversată, o fantasmă a negrului superputernic care va pune coarne bărbatului alb (se știe în ce măsură, în sudul Statelor Unite, iubirea dintre negri și albi este încă văzută ca o anomalie de ambele comunități). În masochismul occidental poate fi descoperită și o formă subtilă de orgoliu: denigrarea de sine ascunde într-o oarecare măsură o glorificare deturnată. Răul nu poate veni decât din noi, disprețuirea afișată a propriei

---

191 O propunere de proiect de lege, înaintat de comisarul divizionar Abdelkader Haroune, propune în iunie 2020 să fie aruncat în aer „plafonul de sticlă al înaltei funcții publice" și poliția, mai ales, să fie deschisă diversității.

192 Poppy Noor, „Why liberal women pay a lot of money to learn over dinner how they're racist", *The Guardian*, 3 februarie 2020.

193 Blake Smith, „Frantz Fanon and the American racial Eros", *Tablet*, 14 aprilie 2020.

194 Psihiatru și eseist, militant pentru libertatea Algeriei și decolonizare, 1925–1961. (*N.t.*)

culturi este încă un mijloc de a rămâne superioară tuturor celorlalte. Rămânem proprietarii exclusivi ai barbariei și îi negăm orice prezență la alții.[195]

Putem conchide că epoca noastră ar fi inventat o raritate conceptuală: *antirasismul rasist* care și-a digerat propria critică și se poate desfășura cu adevărat. Cei în cauză se apără și explică faptul că asta nu are nicio legătură cu vreo culoare a pielii, ci că „albul" trimite la o structură de dominare care este aceea a istoriei coloniale a Europei. Pentru a înțelege bine ce este în spatele acestui raționament, trebuie admisă următoarea propoziție: orice femeie neagră, arabă, indiană este dominată prin natura ei, chiar și când este milionară; orice femeie albă este substanțial dominatoare, fie ea săracă sau bolnavă. Cum s-a ajuns la această concluzie găunoasă? „Nu există echivalență strictă între rasă și culoare", ne spune profesoara de filosofie politică Magali Bessone, care denunță privilegiul alb, ignoranța albă și propovăduiește *„Whitness Studies"*, în franceză în text.[196] Rokhaya Diallo și-a exprimat pe Twitter regretul că în Franța plasturii sunt numai roz sau albi, în loc să existe și unii adaptați carnației pielii negre! De asemenea, mai afirmă, nu a existat niciodată genocid între albi. „Regimul rasist nazist" a ucis evreii fiindcă îi expulzase din rasa albă și, de altfel, mulți erau negri. Doamna Diallo pare să confunde aici evreii din Europa centrală și occidentală, principalele victime ale Reichului, cu evreii Falash Mura, din Etiopia, cunoscuți de publicul larg în anii 1970, când au putut emigra, nu fără dificultate, în Israel, în urma războiului civil din acea țară. Legăturile dintre evreii Falash și iudaismul oficial s-au țesut la începutul secolului XX, grație filantropului Edmond Rothschild. Acești evrei africani rămân expuși unei anumite respingeri în Israel, chiar dacă

---

195 Am dezvoltat tema în *La Tyrannie de la pénitence, essai sur le masochisme occidental*, Grasset, 2006 [În limba română, *Tirania penitenței. Eseu despre masochismul occidental*, traducere din limba franceză de Vasile Zincenco, Trei, 2007].

196 Afirmație notată de Séverine Kodjo-Grandvaux, „Racisme: «La couleur demeure un marqueur de privilèges»", *Le Monde*, 13 octombrie 2019.

există parlamentari etiopieni în Knesset, iar ministrul emigrării, Pnina Tamano-Shata, sosită din Etiopia în 1984, în cadrul Operațiunii Moise, nu-și pierde speranța de a ajunge într-o bună zi președintele statului evreiesc. Prin urmare, e greu de susținut că naziștii i-au persecutat pe evrei fiindcă erau negri (chiar dacă Wehrmachtul și SS-ul s-au arătat de o cruzime ieșită din comun față de soldații senegalezi din armata franceză, pe care îi acuzau că sunt „înnegroțiți"). Să ne amintim un pic: naziștii nu apărau albii, ci arienii, rasa superioară, și-i considerau pe francezi, pe slavi, pe evrei suboameni de eliminat. În general, ura față de albi ajunge întotdeauna la ura față de evrei.

Talmeș-balmeș istoric

Acest tip de iluzie retrospectivă nu e nou. Aimé Césaire deja îl practicase. În 1955, în plină luptă pentru decolonizare, marele poet martinichez îl avertiza pe „foarte distinsul, foarte umanistul, foarte creștinul burghez al secolului XX că poartă în el un Hitler care se ignoră, că Hitler locuiește în el, că Hitler îi este demonul, că, dacă îl anatemizează, o face ilogic și că, în fond, ceea ce nu-i iartă lui Hitler nu e crima în sine, crima împotriva omului, nu e umilirea omului în sine, ci crima împotriva omului alb, umilirea omului alb și faptul că aplicase Europei proceduri colonialiste care, până atunci, nu priveau decât arabii din Algeria, muncitorii din India și negrii din Africa".[197] În ajutorul memoriei: primul genocid oficial din istoria europeană este exterminarea albigenzilor (1209–1229), adică a catarilor și a vaudezilor,

197 Aimé Césaire, *Discours sur le colonialisme*, Présence africaine, 2004, pp. 13–14.

sub cârja papei Inocențiu al III-lea care a lansat o cruciadă în Béziers, Carcassonne și Languedoc, sub lozinca „Omorâți-i pe toți, Dumnezeu îi va recunoaște pe-ai săi". Masacrarea generalizată era lege în războaiele medievale, în care populațiile erau trecute prin foc și sabie, iar cruzimea acelor conflicte ne oripilează pe bună dreptate. Regimul colonial nu a avut nimic excepțional, aplicând în colonii metodele de represiune și de tortură prezente în metropolă de foarte multă vreme.[198] Europa a fost mai întâi propriul ei călău, înainte de a supune America, Asia și Africa poftelor ei nemăsurate.

Și, din nou, Aimé Césaire: „Nazismul acesta a fost suportat încă dinainte de a fi supuși lui, a fost absolvit, s-au închis ochii de câte ori a venit vorba despre el; a fost legitimat fiindcă, până atunci, nu se aplicase decât popoarelor noneuropene; nazismul acesta a fost cultivat, există o responsabilitate în apariția lui, a fost ajutat să se nască, să crească, a fost degustat înainte de a fi înghițit cu tot cu apele înroșite, de toate fisurile civilizațiilor occidentale și creștine". După Nürnberg, s-a dovedit a fi mare tentația de a asimila nazismul și colonialismul: dacă Hitler și-a fost propriu înaintaș cu mai multe veacuri, atunci suferința colonizaților este egală cu aceea a deportaților, iar despăgubirile, mai ales cele morale, trebuie să fie identice. Comparația cu Shoahul este însă eronată. Colonialismul și sclavia sunt crime împotriva umanității, dar nu sunt de aceeași natură cu exterminarea programată a unui popor. Armenii din Turcia și populația Tutsi din Ruanda știu bine asta.

Avocata Rosa Amelia Plumelle-Uribe, originară din Columbia, care trăiește în Franța, denunță „ferocitatea albă!", nu

---

198 Jean-François Bayard, *Les Études postcoloniales. Un carnaval académique*, Karthala, 2010, p. 63: „Violența și excluziunea pe care le aducea Republica se regăsesc în metropolă, mai ales în timpul zdrobirii pe cale militară a mișcării sociale din iunie 1848, a rezistenței la lovitura de stat militară din 2 decembrie 1851 sau a Comunei din Paris, din 1871, în represiunea armată a grevelor muncitorești, în regimul juridic la care erau supuși femeile, minorii, sărăcimea, servitorii, militarii, cei cu probleme mintale sau în practica efectivă a drepturilor omului: starea de excepție din colonii nu era, din păcate, chiar atât de excepțională".

pe aceea neagră sau roșie. Omul alb este genetic determinat să ucidă și se rupe de restul omenirii pentru a o putea aservi.[199] O tară de neispășit, după cum explică în prefața lucrării profesorul Louis Sala-Molins (care a colaborat la un moment dat cu Dieudonné[200] la scenariul unui film despre *Codul negru*[201], înainte de a rupe orice legături cu numitul). Ca atare, denunță „voracitatea lipsită de scrupule (...) a națiunilor alb-americane ale creștinătății" și vede întreaga aventură a albilor „ca pe o spirală neîntreruptă a ororii".[202]

O abjecție liniștită

Așadar societățile noastre ar fi expuse unui „rasism atmosferic" (Rokhaya Diallo), unui rasism „imperceptibil" (Pap N'diaye), cu atât mai nociv cu cât poate fi amprentat de bune intenții. Iar Franța ar fi „ontologic xenofobă", incapabilă să își depășească reflexele coloniale, dacă e să credem Comitetul contra Islamofobiei în Franța, apropiat de Frații Musulmani. Limba însăși e rasistă, și mai ales „istoria cuvintelor care încep cu N la feminin și la masculin"[203]. Tablele negre din Canada ar trebui

199 Rosa Amelia Plumelle-Uribe, *La Férocité blanche. Des non-Blancs aux non-Aryens, ces génocides occlutés de 1492 à nos jours*, Albin Michel, 2001.

200 Dieudonné M'Bala M'Bala, umorist și actor francez, născut în 1966, militant antisemit și negaționist, apropiat de Frontul Național al lui Marine Le Pen. (*N.t.*)

201 Edict al lui Ludovic al XIV-lea privitor la statutul sclavilor din coloniile franceze.

202 Louis Sala-Molins este totodată autorul unei cărți despre Tora, *Le Livre rouge de Yahvé*, La Dispute, 2004, în care afirmă că „Israelul stă la originea barbariei povestite în Tora" și că „fiii lui Iacob sunt primii autori israeliți ai genocidurilor". „Iahve a pus bazele păcii circumcișilor pe un vas plin cu prepuțuri și a bazat dreptul sfinților pe sângele nevinovaților." În acest fel e stabilit caracterul ucigaș al poporului evreu printr-o confuzie între trecut și prezent. Vezi și Shmuel Trigano, *La Construction du juif comme barbare*, Pardès, 2005.

203 Françoise Vergès, op. cit., p. 53.

să își schimbe numele[204], cât despre probele pentru admiterea în funcții publice, solicitate migranților și copiilor lor, acestea sunt, în 2008, considerate de CRAN (Consiliul „Reprezentativ" al Asociațiilor Negre) discriminatorii, din cauza nivelului prea înalt de cultură generală pretins. Dificultățile limbii franceze sunt, ca în anii 1990–1991, văzute de unii ca o „insultă la adresa egalității" pentru toate persoanele imigrante.[205] Ca să nu mai vorbim despre rasismul care ar domina în artă, școală, muzică clasică, prea albe și neadaptate la diversitatea etnică[206], în sfârșit, la fel și matematica[207]. Rareori, cu excepția Germaniei anilor 1930, au fost într-o asemenea măsură calomniate limba, cultura și artele în numele Rasei!

În Statele Unite, după cum se va întâmpla peste puțin timp și în Franța, fețele palide vor trebui să își recunoască avantajul încă de la grădiniță și să își ceară iertare. Unica identitate autorizată este *identitatea de căință*. Actrița Rosanna Arquette, extrem de „angajată la stânga", a scris pe Twitter în august 2019: „Îmi pare rău că sunt născută albă și privilegiată. Mi-e silă de lucrul ăsta. Și mi-e așa de rușine". Te naști „rasizat", după cum te naști rasist, iar acest statut este, ca și regalitatea, un titlu ereditar care se transmite din generație în generație. Neamurile paria, negrii sau arabii (curios de ce nu și asiaticii), merg pe lângă neamurile persecutorilor. Este astfel acordată o linie inepuizabilă de creditare doar prin simpla motivație a nașterii: patos cu origine-n suferință. Fiecare copil alb ce se naște, de la Vladivostok la Valparaiso, de la Trondheim până-n Urali, este un tiran potențial,

---

204 Eric Kaufmann, op. cit., p. 174.

205 După cum semnalează Paul Yonnet în *Voyage au centre du malaise français. L'antiracisme et le roman national*, Gallimard, 1993, pp. 195–197.

206 „Muzica clasică este intrinsec rasistă", conform asociației New Music USA. Mediul muzicii clasice este instituția „cea mai puțin diversă a țării", conform *New York Times*, și maschează „o problemă rasistă". Sursă: Paul May, profesor la Universitatea Québec/Montréal, 21 iunie 2020.

207 Catherine Gewertz, „Seattle schools lead controversial push to «rehumanize» math", *Education Week*, 14 octombrie 2019. Conform acestui proiect, matematica ar fi fost acaparată de cultura occidentală, pentru a justifica opresiunea și rasismul.

chiar și dacă aparține unei familii sărace și exploatate. Încă din curtea școlii, din recreație, micile noastre capete blonde ori brune ar trebui să facă cunoștință unele cu altele prezentându-se drept descendenți ai sclavilor, ai colonizaților, ai celor ce transportau sclavii negri, ai exploatatorilor, devenind astfel contemporani ai unor eventuale crime teribile comise cu mai multe secole înainte de niște necunoscuți pierduți în negura vremurilor la Nantes, Bordeaux, La Rochelle, Saint-Louis de Sénégal, instaurând un soi de război civil al memoriilor. Nu mai există decât categorii abstracte, „albul", „negrul", „arabul", nu și persoane distincte în care putem descoperi afinități clare, cu care putem lega prietenii trainice, independent de convingeri, de tenul alb sau colorat, de rădăcini. Nu mai suntem indivizi, singularități, ci doar eșantioane.

Militanta fundamentalistă Houria Bouteldja povestește următoarea întâmplare: „Într-o zi, bunica, în vizită în Franța, s-a dus la spital să îl vadă pe tata, fiul ei deci, care tocmai ieșise dintr-o operație și împărțea salonul cu un domn, un alb, probabil aflat în agonie. Cuprinsă de milă, s-a aplecat asupra acestuia din urmă și l-a sărutat așa cum o mamă și-ar săruta fiul. Mai târziu a regretat. Nu cumva păcătuise sărutând un necredincios? Nu cumva Dumnezeu urma să o pedepsească și să-i închidă porțile raiului? Nu cumva trădase?" Houria Bouteldja descrie întâmplarea ca fiind dovada unui elan spontan urmat „de o întoarcere la rațiunea indigenă, la rezistență. Într-adevăr, omul acela nu era dintre ai noștri"[208]. O rațiune indigenă față-n față cu o rațiune albă? Sigur că da, albul nu este om, ci, mai degrabă, o subspecie, un „ciorchine mănat", după cum tot autoarea va spune utilizând o expresie neologică destul de îndoielnică, pe care tot ea

---

208 Houria Bouteldja, *Les Blancs, Les Juifs et nous. Vers une politique de l'amour révolutionnaire*, La Fabrique, 2016, pp. 46–47.

a creat-o după expresia „francez de viță veche“[209]. Chiar dacă autoarea se apără de așa ceva, nu poți să nu sesizezi dezumanizarea ființelor inferioare…

[209] „Ce soir oui jamais“, France 3, 2 iunie 2007; Houria Bouteldja avea să fie cercetată în 2010 pentru injurii rasiale, acuzații ridicate în 2012. Un emul al ei, militantul indigenist Taha Bouhafs, apropiat al lui Assa Traoré, l-a etichetat pe Éric Zemmour ca „sub-uman“ (7 august 2020). „Ciorchine mănat“, *untermensch*, „antirasiștii“ nu vor înceta niciodată să ne surprindă.

Capitolul 11
Cum s-au născut Albii?

De-a lungul secolelor, albii nu au avut vreun statut special. Mulți erau vânduți ca sclavi pe la marginile Europei, iar prizonierii cu ochi albaștri sau verzi erau foarte apreciați („sclav" vine de la „slav"). Și vikingii din Europa de Nord, și piratii din Maghreb, aflați în serviciul Sublimei Porți, făceau în incursiunile lor mii de prizonieri. În Corsica, de exemplu, Turnurile genoveze ridicate începând din secolul al XVI-lea în puncte strategice, aveau rolul de a semnala, prin focuri, expedițiile corsarilor care atacau satele de pe coastă și luau cu ei toți locutorii valizi pentru a-i vinde ca sclavi în Tunisia, Egipt sau Orientul Apropiat. Dublin sau Veneția au fost, în Europa, mari piețe unde erau vânduți bărbați, femei și copii. Circasienele, georgienele și caucazienele erau printre cele mai căutate pentru frumsețea lor până pe la jumătatea secolului al XIX-lea.[210]

Mitul perfecțiunii estetice grecești s-a născut odată cu apariția romantismului, iar termenul „caucazian" a fost inventat de un universitar german, Johann Friedrich Blumenbach, în 1825, pentru a denumi albii superiori, termen care va cunoaște un succes fulgerător în Statele Unite. Acesta include nord-africani și, în Orient, toate populațiile de până la Gange, mult dincolo de Urali.[211] (În Franța, termenul „caucazian" se referă la cei care

[210] După cum notează istoricul afro-american Nell Irvin Painter în cartea ei de referință *Histoire des Blancs*, Milo, 2019, p. 49.
Ibid., p. 81.

locuiesc în sudul Rusiei, la ceceni, ingușI etc.) Până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, sclavia negrilor și a albilor a mers în paralel, înainte ca numărul primilor să prevaleze zdrobitor și ca Africa să ajungă un câmp de bătălie pentru două mari căi ale traficului, cea occidentală și cea orientală, ca să nu mai punem la socoteală și traficul intern de pe continentul african. Când Europa se aruncă în aventura colonială, istorici și medici, precursori ai pangermanismului, se folosesc de o lectură în diagonală a lui Tacit și de mitul acestuia legat de Germania aflată la hotarele Imperiului Roman, pentru a face diferența dintre adevărații germani și „albii murdari" de la periferie, slavi, latini, și a transforma frumusețea albă în categorie politică.[212] Și așa, savanți, antropologi, lingviști rivalizau în a construi un tip uman ideal, o rasă ariană scutită de orice amestec.

E de-ajuns o picătură

Miza se va deplasa de la Lumea Veche la Lumea Nouă. Un prieten al lui Alexis de Tocqueville, Gustave de Beaumont, și-a dat seama de existența tensiunilor suscitate de identitatea rasială în America, în romanul său *Marie ou l'esclavage aux États-Unis*. Intriga se bazează pe o sentință sinistră, aflată în funcție pe vremea aceea: „E de-ajuns o singură picătură de sânge negru" (pentru

Johann Joachim Winckelmann (1717–1768) este cel care a popularizat mitul conform căruia vechii greci erau prea rafinați pentru a folosi culoarea în artă (Nell Irvin Painter, op. cit., p. 65). Drept care își sfătuia studenții să utilizeze ipsos alb, fără culoare. Lucru dezmințit și de arheologi, și de simpla vizitare empirică a marilor situri, de exemplu palatul minoic Cnossos, din Creta, unde frescele au fost recolorate conform pigmenților originari.

a fi trecut printre negri, conform segregaționiștilor din epocă).[213] Părinții fondatori defineau americanul drept un om nou, eliberat de prejudecățile bătrânei Europe, cu excepția totuși a sclavilor din Sud, care nu intrau în viziunea acestei umanități regenerate. Sufragiul universal devenea, în secolul al XIX-lea, numai cel al bărbatului adult alb.

Cine erau pe atunci într-adevăr albi? Anglo-saxonii descendenți ai pelerinilor de pe *Mayflower* ori hoardele păduchioase venite din Europa, care debarcau în Staten Island? Irlandezii, italienii, slavii, evreii care tocmai băteau la porțile Paradisului au fost de la bun început văzuți ca niște suboameni de ținut la distanță. Să ne amintim că pe Statuia Libertății e gravat celebrul poem al Emmei Lazarus, care sintetizează o anume stare de spirit americană:

„Trimiteți-mi pe toți cei istoviți, pe toți cei sărmani de la voi, / Trimiteți-mi cohortele voastre ce-aspiră la libertate, / Rămășițele de pe țărmurile voastre preapline. / Trimiteți-mi dezmoșteniții ce mi-i aduce furtuna. / Cu lumina-mi le voi limpezi poarta de aur".

Între poem și realitate se cască mereu o prăpastie. E prea puțin spus că acele „cohorte" nu erau bine-venite. Astfel, irlandezii au fost puși pe același plan cu negrii, calitatea lor de catolici devenind o circumstanță agravantă. Thomas Carlyle (1795–1881), scriitorul englez fascinat de „noua lumină venită din Germania", îi compara cu niște cimpanzei. Și pe francezi îi considera „o populație de maimuțe", metaforă pe care o vom regăsi în pangermanismul și în propaganda nazistă din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Catolicii au fost desemnați drept rebuturi ale speciei

---

[213] Așa-numitul principiu al „negritudinii invizibile", numită și hipodermă, care însemna, pentru cei afectați, un statut de inferioritate, mai ales în sudul Statelor Unite. Regula se aplica și „Pieilor Roșii" care se amestecaseră cu albii. Mișcarea *Black Power*, din anii 1970, a utilizat și ea noțiunea pentru a-și lărgi baza de militanți din segmente cât mai largi de populație. Despre acest subiect, de văzut excelenta *Question métisse* a lui Fabrice Olivet, Mille et Une Nuits, 2011.

omenești, iar Ku Klux Klanul a înrolat milioane de americani în ura față de această religie. Numeroși preoți au trecut prin chinul tăvălirii prin catran și pene, s-au declanșat răzmerițe împotriva irlandezilor, care s-au soldat cu morți și răniți.

Printre teoreticienii WASP (*White Anglo-Saxon Protestants*) ai superiorității rasiale bântuie o „teutonomanie răvășitoare" (Nell Irvin Painter) care îi împinge spre refuzarea oricărei metisări.[214] Salvarea rasei albe va sosi din nordul Europei. Aceasta va fi împărțită descrescător, de la nordicii aflați în vârful piramidei, la alpini și mediteraneeni, cei din urmă bastardizați de contactul cu Africa și Orientul. Începând din 1896, se face diferența între migranții veniți din Europa de Nord, considerați serioși și respectuoși, și cei veniți din Europa de Sud și de Est, despre care exista temerea că vor îngroșa rândurile criminalilor și neasimilabililor.[215] Arianul, frumoasa bestie blondă, fascina mult înaintea teoriilor lui Alfred Rosenberg, ideologul celui de-al Treilea Reich. Acesta era descris ca fiind superior celților și slavilor de către Gobineau și toți rasistologii de după el. „Fetișismul craniometric", care va cunoaște o dezvoltare importantă în Franța, sub ocupația germană, opune dolicocefalul blond, prototip al purității și frumuseții, brahicefalului, în general mai scund, chiar dacă o infinitate de modele de creștere fac această taxinomie aproximativă. Arianul, o constată o întreagă literatură a secolului al XIX-lea, la fel ca suprematiștii albi de acum, este o specie pe cale de dispariție. Și nu se vorbește despre el decât pentru a spune că e amenințat cu dispariția.

---

214 Contele Arthur de Gobineau și teoreticianul francez al rasismului Vacher de Lapourge detestă și ei amestecul, chiar dacă îi dau alt înțeles. Pentru Gobineau înseamnă acuplarea arienilor cu nonarienii; pentru Lapourge, împreunarea dolicocefalilor blonzi cu brahicefalii șateni, lucru care, pentru el, era o erezie. Lapourge va dovedi o uimitoare presimțire, prezicând un conflict major bazat pe indici cefalici: „Sunt convins că în următorul secol milioane de oameni se vor omorî unii pe alții pentru un grad mai ridicat sau mai coborât al indicelui cefalic". Nu se-nșela. Despre povestea complexă a teoreticienilor rasismului, de văzut și Pierre-André Taguieff, op. cit., p. 252.

215 Eric Kaufmann, op. cit., p. 42.

Albii impuri

În SUA, trecerea imigranților irlandezi printre albi a fost dureroasă și s-a plătit, mai întâi, prin desconsiderarea italienilor, a slavilor și, bineînțeles, a evreilor. Putem vedea în filmele lui Scorsese cât de mult prejudecățile dintre naționalități și etnii au putut modela diferitele curente ale crimei organizate și în ce măsură prezența, de exemplu în sânul mafiei italiene, a unui criminal irlandez (*The Irishman*, 2019) a putut bulversa ierarhii și leza respectivele prejudecăți. Marea criminalitate, în Statele Unite ca și în alte părți, rămâne asociată unei naționalități anume (așkenazi, ruși, ucraineni, chinezi, fără a uita cartelurile mexicane din ziua de azi și marile bande latino-americane sau negre, ele însele cu subdiviziuni familiale) și asta motivat de limbă și de loialitate. Prezența vreunui element străin rămâne excepțională. Toate acestea având drept fundal afro-americanii respinși, umiliți și expuși, în pofida Războiului de Secesiune și odată abolită sclavia, în nordul Statelor Unite, unui rasism generalizat, cel puțin egal cu cel din sud.

Toni Morrison observa că primul cuvânt care iese din gura imigranților, cât de săraci ar fi, în clipa în care ating pământul american, este, după „OK", termenul „negru". Consolarea de a ști că este întotdeauna cineva aflat într-o condiție mai jos de a ta, cineva încă mai sărac decât tine, fie că vii dintr-un sat din Abruzzo, din vreo regiune aridă a Scoției sau dintr-un ștetl polonez. America, unde societatea civilă a precedat statul, mai ales în Vest, a inventat linșajul, adică acea pedeapsă expeditivă care se traduce prin spânzurarea prezumaților vinovați. Mulțimea se opunea puterii șerifului, care ar fi vrut să apere arestații, ba chiar îl ucidea dacă nu găsea mijloacele de a o potoli. Minerii ruși, ucraineni erau linșați la fel ca siucșii, chinezii, evreii sau negrii,

când aveau ghinionul de a fi bănuiți de populație. Linșajele erau prilej de distracție, de chefuri, ba chiar de excitație sexuală, după cum o arată James Baldwin.[216] Comunitatea se reunea în jurul cadavrului dezmembrat sau ars. O versiune modernă a acestor pedepse extrajudiciare este încarnată în persoana „vigilenților", justițiari privați care lichidează discret criminalii grațiați de tribunale (fenomen căruia îi stau mărturie filme cu Charles Bronson, Clint Eastwood ori serialul *Dexter*). Evreii au fost multă vreme acuzați de conspirație, alături de negri, în vederea distrugerii visului american, și excluși până prin anii 1990, din anumite locuri, cluburi private și altele, rezervate elitei. Ura față de nou-veniți combina stigmatul rasial cu ura de clasă. Aceștia erau săraci, murdari și vorbeau o limbă de neînțeles. Înșuși Bill Clinton recunoștea că înaintașii lui nu deveniseră „albi" decât cu timpul.[217]

Albul defavorizat, *white trash*, obiect al disprețului elitelor albe metropolitane, devine, în ziua de azi, modelul umanității degenerate: dacă e să te iei după un anumit număr de savanți, sărăcia, crima și alcoolismul constituie tare ereditare. Reproducerea acestor populații decăzute ar constitui un pericol major. De unde și recursul la sterilizarea forțată a persoanelor cu handicap sau a celor cu deficiențe mintale, procedeu care a ținut până prin anii 1960. Ku Klux Klanul a triumfat între cele două războaie mondiale, atacând catolici, evrei și oameni de culoare (*Katholics, Kikes*[218] *and Kolored*), având, în 1920, 5 milioane de membri. Pe vremea aceea, militanții săi defilau cu zecile de mii, în uniformele cu cagulă și pălărie țuguiată, capirotul, analogă celei purtate de penitenți în procesiunile din Săptămâna Mare în Spania (cele două ramuri dușmane ale creștinismului își împrumută totuși uniformele). Pentru ei, cei care nu erau protestanți nu erau americani.

---

216 James Baldwin, *Face à l'homme blanc*, Gallimard, 1968, pp. 260–286.
217 Eric Kaufmann, op. cit., pp. 57–58.
218 *Kikes* = jidani.

În ziua de azi, ajunși minoritari și concurați de alte grupuscule neonaziste, klaniștii, divizați în confrerii rivale, continuă să fie sursă de inspirație pentru supremațiștii albi și colapsologi.

Frumusețea este încă albă?

A fost nevoie de al Doilea Război Mondial și de ororile celui de-al Treilea Reich pentru ca rasismul delirant să se atenueze, cel puțin acela al protestanților față de ceilalți „albi". În 1945, o tânără evreică, manechin, actriță și politician, Bess Myerson, este desemnată Miss America. Lupta pentru drepturi civile a explodat în anii 1960, odată cu Martin Luther King, și a dus la promulgarea marilor legi împotriva segregării rasiale votate sub John Fitzgerald Kennedy și Lyndon Johnson. America abia de-a evitat un regim de tip apartheid. Vremea preeminenței omului alb pare revolută și alte modele de frumusețe, de eleganță se impun, încarnate în zilele noastre de Barak Obama, Naomi Campbell, Lupita Nyong'o, Jennifer Lopez, Rihanna sau Beyoncé, pentru a nu cita decât cele mai cunoscute nume, sau de actorii din filmul cu supereroi *Black Panther*, din 2018. Una dintre marile probleme ale „demoralizării albe" vine și din transferul de preeminență estetică, altădată proprietate exclusivă a fețelor palide, către metiși și „meteci", negri, arabi sau eurasiatici. Ei sunt noile modele. Alteritatea „cafea cu lapte" sau „caramel" devine tendința. *Black is beautiful*, se zicea în anii 1980. *Young, gifted and black*, cânta Donnie Hathaway în 1970, pentru a trezi stima de sine a tineretului afro-american. În 1993, revista *Time* prezenta noul chip al Americii: o femeie măslinie, care, în Europa, ar fi putut trece drept italiancă din sud sau andaluză. Un amestec care era o medie

a tuturor tipurilor etnice ale țării, un soi de curcubeu facial. Din diversitate se năștea un nou stereotip, pe care chirurgia estetică se va strădui să-l reproducă la scară mare: buze cărnoase, ten bronzat, pomeți înalți. Un pur compromis statistic.[219] Ceea ce nu împiedică, în Asia de Sud-Est, de exemplu, dorința de albire a pielii cu diverse creme și de protejare de razele solare, ca aristocratele franceze din vremea lui Ludovic al XIV-lea, care nu-și doreau să semene cu țăranii, „animalele acelea sălbatice, negre, livide și arse de soare din cap până-n picioare" (La Bruyère). Nici, în Africa, utilizarea metodelor de albire cutanată, periculoasă pentru epidermă, dar care continuă să facă ravagii, ca și obiceiul întineririi părului și adăugării de extensii. Cât despre Europa, aici gustul unora de a fi arși de soare, arămii pe tot parcursul anului, se plătește deseori prin melanoame datorate supraexpunerii la soare.

De douăzeci de ani se petrece un fenomen capital: în Statele Unite (Europa și, mai ales, Europa latină rămân deoparte), legitimitatea estetică își schimbă tabăra. Eleganța, meritocrația, arta oratorică, inteligența par a-și fi ales locul alături de Obama, pe când Trump, cu incultura, coafura extravagantă, vulgaritatea și registrul lui lexical limitat încarnează revanșa celor umiliți, a albilor de rând strâns legați de modul lor de viață, suferind de obezitate, alcoolism, atinși de criza opiaceelor.[220] Votul lor în favoarea candidatului republican a constituit o revanșă prin care să își comunice starea mizerabilă și confuzia. Cei care „au fost realmente în capătul celălalt al cozii la visul american" (Arlie Russell Hochschild), ironizați de Hillary Clinton — „puteți pune jumătate dintre partizanii lui Trump în ceea ce aș numi coșul cu demni de batjocură" (septembrie 2016) —, l-au ales pe cel care nu-i trata

---

219 O publicație pentru femei nota: „În ziua de azi sunt de dorit buze cărnoase ca ale africanelor, asociate cu pomeți înalți caracteristici slavilor și tenul bronzat, ca-n Orientul Mijlociu". (*Marie Claire*, septembrie 2019)
În legătură cu acest subiect, de văzut excelentul articol al lui Brice Couturier, „Donald Trump, leader des hommes blancs en colère", *Revue des Deux Mondes*, aprilie 2018, pp. 65 sqq.

drept nemernici ai istoriei. Ceea ce jurnalistul de televiziune Van Jones, el însuși afroamerican, a numit *whitelash*, întoarcerea ciomagului alb, refulatul rasial.

Capitolul 12
America și Franța: rasa și cetățeanul

E crâncen să fii negru. Nu ați fost niciodată negru?
Eu am fost cândva, pe când eram sărac.

Larry HOLMES, fost campion al lumii la box, categoria supergrea, între 1978 și 1985

În 1984 m-am întâlnit la Paris, împreună cu câțiva prieteni, cu scriitorul afro-american James Baldwin, refugiat în Franța din 1948 (ca și scriitorul afro-american Richard Wright, sosit aici în 1946). Era deja bolnav, dar la fel de combativ, și avea să moară în Saint-Paul-de-Vence în 1987. La un pahar, în Saint-Germain-des-Prés, care încă nu era devorat de lume, ne-a explicat în ce măsură patria lui Voltaire și a lui Victor Hugo i-a salvat viața: nici măcar o singură dată — invers decât muncitorii nord-africani, țintă a tot felul de tracasări — nu fusese deranjat de cineva din cauza culorii pielii sau a ceea ce încă nu se chema „orientare sexuală" (prefera bărbații). Curios lucru, exact lipsa de interes a francezilor față de aceste subiecte îl salvase. Detașarea acestora în privința lui, legea tacită din Hexagon conform căreia fiecare își trăiește viața așa cum crede de cuviință, fuseseră, pentru el, o surpriză și o ușurare[221]. Și preciza: „Francezii nici nu mă văd.

James Baldwin, „Mourir en français", *Marbre*, revistă înființată de Olivier Binst, nr. 1, noiembrie-decembrie 1986.

Unii m-au luat totuși în grija lor, altfel probabil că aș fi murit de foame. În rest, francezii m-au lăsat în pace. M-au scăpat de cârjele rasei. Lucru care sperie, dar care mie mi-a făcut un serviciu".[222] A și scris, într-una dintre nuvelele sale: „Niciodată nu i-aș putea urî pe francezi, fiindcă m-au lăsat liber să-mi trăiesc viața după bunul meu plac. Iubesc Parisul și-l voi iubi mereu. Este orașul care mi-a salvat viața. Mi-a salvat viața, dându-mi posibilitatea să mă găsesc pe mine însumi".[223] Ne-a povestit mai ales cum trupele americane, în timpul războiului, tratau mai bine prizonierii germani decât pe soldații negri ai propriei armate. Ne-a amintit că nominalizarea, din 1937, a lui Gaston Monnerville, deputat de Guyana, în funcția de subsecretar de stat pentru Colonii a declanșat furia Germaniei și a Italiei fasciste și cum propaganda nazistă a atacat violent „Franța înnegrită". Și ne-a mărturisit: în Franța nu exista „rasism libidinal", căci dorința trecea peste prejudecata culorii pielii, exact invers decât în Statele Unite.

O altă americancă naturalizată în Franța, Joséphine Baker (1906–1975), dansatoare, cântăreață și membru de frunte al Rezistenței, declara pe 12 mai 1957, în Congresul LICA (viitoarea Licra)[224]:

> „Când am ajuns la Paris, m-am trezit în fața unor oameni ca voi. Am fost fericită să simt totuși pe stradă, că puteam chema un taxi fără să mă tem că va refuza să mă ia. Eram fericită și să știu că, dacă mi se făcea foame, m-aș fi putut opri în orice restaurant.
>
> Când m-am îmbolnăvit, am fost fericită să știu că unui medic alb și unei infirmiere albe nu le era rușine să

Interviu acordat lui Henry Louis Gates Jr., citat în Michel Fabre, *La Rive noire, De Harlem à la Seine*, Lieu commun, 1985, p. 206.

223 James Baldwin, op. cit., p. 175.

224 Régis Debray a propus, pe bună dreptate, ca rămășițele lui Joséphine Baker să fie mutate la Panthéon. Totodată, ar fi timpul ca James Baldwin să aibă și el o placă comemorativă sau o stradă cu numele lui.

mă atingă. Iar aceștia au luptat pentru viața mea, aici, în Franța, lucru pentru care vă sunt recunoscătoare. M-ați salvat. Știam că aici voi fi salvată, că voi putea trăi pentru o cauză, iar această cauză e fraternitatea omenească.

Am venit. Nimeni nu mi-a zis: «neagră». Nimeni nu mi-a zis: «negresă», cuvânt care mă rănea groaznic. Și, dintr-odată, puțin câte puțin, toate temerile au dispărut. Am devenit o femeie care are încredere în viață, o femeie care a fost crescută de Franța căreia îi dăruiesc întreaga mea gratitudine. Pot zice c-am fost ridicată până-n nori".

Impasul rasial

Într-una dintre cărțile sale celebre, *Va veni focul*, James Baldwin relatează vizita lui la fondatorul grupului radical Nation of Islam, Elijhah Muhammad, într-un frumos cartier din Chicago. Bărbatul acela blând și măreț, căruia Louis Farrakhan, „Hitlerul negru", i-a fost discipol înflăcărat, era convins de caracterul demonic al albilor: aceștia din urmă aveau să dispară, iar captivitatea afro-americanilor să ia sfârșit, fiindcă „Dumnezeu e negru"[225]. Tocmai fiindcă sunt africani rătăciți prin America, Allah nu a vrut să pună capăt existenței Statelor Unite încă din 1913. Iată de ce propovăduia, cum o va face ulterior și Malcolm X, separarea comunității afro-americane de America albă. „Reparționist", cum e acum scriitorul Ta-Nehisi Coates, cerea guvernului federal

225 James Baldwin, *La prochaine fois, le feu*, Folio Gallimard, 2018, p. 74, prefață de Christine Taubira [În limba română, *Va veni focul*, traducere din limba franceză de Elena Marcu, Black Button Books, 2020].

șase sau șapte state datorate, după părerea lui, negrilor drept „arierate" ale muncii sclavilor. James Baldwin, arestat și hărțuit de mai multe ori, povestește în această carte cum liderul partidului nazist de pe atunci, George Lincoln Rockwell, a dat bani partidului lui Malcolm X, întrucât erau amândoi de acord cu necesitatea de a menține albii și negrii separați[226]. (În 1961, Louis Farrakhan l-a invitat pe liderul acestui partid să se exprime privitor la calamitatea reprezentată de jidovimea mondială.) Și unii, și alții visau la o Americă monocromă.

Ceea ce Franța a reprezentat și reprezintă încă pentru negrii americani, mulțumiți să scape de obsesia rasială, Statele Unite încarnează acum pentru numeroși negri francezi care caută dincolo de Atlantic soluția pentru necazurile lor. Se vede clar în ce măsură cazul Adama Traoré, tânărul francez negru mort într-un comisariat de poliție în 2016, în circumstanțe deocamdată neelucidate[227], a servit drept catalizator mobilizării unei părți a cartierelor mărginașe, după uciderea lui George Floyd, în Statele Unite, la finalul lunii mai 2020. Numeroși militanți ar fi vrut să stabilească în Hexagon un comunitarism etnic. Asta să fie soluția? Să-ncercăm să descurcăm ițele. După cum se exprimă, de pildă, cercetătorul Shelby Steele, el însuși afro-american, culpabilitatea albilor în Statele Unite a ajuns, de la revoluția drepturilor civile din

---

226 Ibid., p. 110.

227 Un comitet, Adevărul pentru Adama, copiat după mișcarea pentru drepturi civile din America din anii 1960, a fost înființat de sora acestuia, Assa, în 2016. Sfătuită de doi intelectuali „albi" de extremă stângă, Geoffroy de Lagasnerie, sociolog de profesie, și de scriitorul Édouard Louis, dar și de militantul islamo-indigenist Youcef Brakni, Assa a făcut din fratele ei, traficant de droguri, tâlhar cu mână armată și presupus violator, simbolul rasismului polițienesc, ceea ce, până una-alta, nu a fost dovedit, doi dintre polițiștii care l-au arestat fiind antilezi. Comitetul Adevăr pentru Adama este infiltrat, totodată, de numeroși activiști apropiați de Dieudonné. (Vezi Assa Traoré, Geoffroy de Lagasnerie, *Le Combat Adama*, Stock, 2019.) Cédric Chouviat, comisionar mort în mâinile poliției, după un incident dur, filmat, în fața Muzeului Branly, pe 23 ianuarie 2020, era alb. Familia acestuia a cerut mult mai sobru să se facă dreptate și respectivii polițiști să fie suspendați. Assa Traoré, pentru gloria mediatică, a inaugurat în Noisy-le-Sec o frescă în propria-i onoare, în care este reprezentată legată la ochi și curgându-i lacrimile, văzându-se clar o nouă Marianne.

anii 1970 și desegregare, o monedă de schimb și pentru o tabără, și pentru alta. Pe când Martin Luther King făcea apel la demnitatea națiunii americane și la ridicarea ei morală, „fructul neascultării civile fiind creația unei comunități frățești", cum scria el[228], succesorii lui s-au specializat în indignarea lucrativă. Mustrările de conștiință albe constituie, de acum, o deviză sub care liderii negri fac calcule și pe care pariază: cea mai mică ciocnire, cel mai mic incident permit de fiecare dată repunerea pe tapet a datoriei.

Noțiunea, conform lui Steele, nu are niciun sens dacă este comparată situația actuală cu aceea de dinaintea revoluției drepturilor civile. Cu atât mai mult cu cât el însuși a suferit efectele segregării în tinerețe, când negrii și albii erau separați în autobuze ori în instituții publice, poate evalua cele două momente istorice. Iar albii, a căror acțiune de autoevaluare este minimalizată, trebuie să își asume pentru totdeauna greșeala al cărei revers ar fi menținerea comunității negre în credința că nu are nici o responsabilitate. Dintre toți marii lideri, numai Malcolm X, conform lui Steele, a încercat emanciparea afro-americanilor independent de influența albă, prin solidaritate, muncă, autoeducare, separare și sacrificiu.[229] Pe scurt, a insista mereu pe „barbaria fondatoare" a albilor le oferă acestora, cumva, cheile puterii: de ei depinde totul, acum și-ntotdeauna. De partea lor e forța, de partea „victimelor", neputința. Această exaltare a păcatului originar alb devine astfel o strategie perfidă pentru menținerea marginalizării afro-americanilor. Privilegiul moral este un blestem practic.

Shelby Steele, care a scris această carte în 2006, nu putea prevedea ce avea să se întâmple de atunci: inegalități salariale și patrimoniale persistente, reiterarea de crime împotriva negrilor,

---

228 Martin Luther King, *Stride towards freedom. The Montgomery story*, Harper and Row, New York, 1958, p. 102.

229 Shelby Steele, *White guilt. How black and whites together destroyed the promise of the civil rights era*, Harper, 2007, p. 59.

provocate mai ales de forțele polițienești. (În 2019, 1 000 de persoane au fost omorâte de poliția americană, a cărei brutalitate e legendară, 23% fiind negri, care nu reprezintă decât 13% din populație.) Aceste execuții arbitrare, reproduse cu o regularitate macabră, nu mai par doar niște excepții, ci urmarea altor metode de segregare (care se perpetuează încă și mai mult în sistemul judiciar și carceral). Afro-americanii trebuie pedepsiți fiindcă au îndrăznit să ceară egalitate în drepturi. Un refren înfiorător, reluat la date fixe: o singură bavură și întreg spectrul trecutului revine în grabă, distrugând o jumătate de secol de realizări.

Pentru Shelby Steele, referirea permanentă la eroarea albă are în contrapartidă vulnerabilitatea sporită a afro-americanilor. Este „o luptă pentru menținerea inferiorității negrilor", reprezentați ca veșnic damnați. Toate problemele lor, slabe rezultate școlare, sărăcie persistentă, violențe interne[230], droguri, sunt văzute ca rezultat al unei injustiții rasiale, mai degrabă decât ca ținând de propria responsabilitate. Iar liberalismul alb, odată omagiată diversitatea, rămâne un alibi abia camuflat. Shelby Steele folosește cuvinte dure la adresa noii elite albe „care se disociază", care s-a eliberat de rasism, de sexism, de militarism și, din acest motiv, se umflă-n pene cu superioritatea sa morală[231]. Nimic nu-i place mai mult unui american alb de stânga decât prietenia unui negru furios, care-l spală de orice bănuială de rasism. Virtutea trebuie ostentativ prezentată și afișată o considerabilă deschidere spirituală. Cu antirasismul se întâmplă la fel cum se întâmplă cu credința: trebuie încontinuu date dovezi, pentru a evita reprosul de situare nici prea-prea, nici foarte-foarte. Astfel poate fi înțeleasă epidemia de genuflexiuni la care am asistat în primăvara lui 2020: voința

---

230 Un afro-american are de douăzeci de ori mai multe șanse să fie omorât de un alt afro-american, decât de un polițist alb (sursă LCP, „USA, comment combattre la gangrène du rasisme", 1 septembrie 2020). Fenomen care face parte din tragedia unei comunități dislocate prin sclavagism și segregare și care este lipsită pentru moment de un lider charismatic.

231 Ibid., p. 150.

de a cere public iertare și de a îndepărta violența, gest simbolic al mișcării pentru drepturi civile a lui Martin Luther King, din anii 1960. Numai că afro-americanii doresc, fără îndoială, să fie tratați ca oricare alt cetățean, nu ca niște zei în fața cărora îngenunchezi după ce i-ai călcat în picioare.

Să ne ferim de darurile efemere, deseori urmate de depreciere: se ridică pe culme o minoritate și se înjosesc celelalte, aruncate, îngropate. Astfel, *New York Times* a decis, în iunie 2020, să scrie cuvântul *Negru* cu majusculă și cuvântul *alb* cu minusculă, pentru a repara o nedreptate istorică. Simplu paternalism tipografic, balsam pentru cosmetizare. Autodeprecierea emfatică a albului și idealizarea sistematică a negrului ar putea foarte bine fi preludiul unor răsturnări cărora numai istoria le deține secretul. Atenție la capcanele rațiunii penitențiale: în acest domeniu, granița dintre sinceritate și mascaradă e tare subțire. Vine un moment în care a fi negru, în Statele Unite, înseamnă a intra într-o cămașă de forță etnică, într-o „oboseală a rasei" care determină gesturi și cuvinte precise.[232] Identitatea ar fi trebuit să fie eliberare, dar nu e decât pușcărie. Este fundătura despre care mărturisește, de exemplu, și tânărul scriitor afro-american Thomas Chatterton Williams, care s-a exilat la Paris, obosit de delirurile pigmentare din țara lui de origine.

America antamează, după câte se pare, o a doua revoluție a drepturilor civile, care o va completa pe cea dintâi și va genera alianța dintre negrii și albii progresiști. Să adăugam acest lucru raționamentului lui Shelby Steele: dacă, din întâmplare, albii ar dispărea din Statele Unite sau ar fi reduși la o mână de oameni, nu e sigur că afro-americanii ar fi mai bine tratați de alte minorități, precum asiaticii, hispanicii, haitienii sau africanii care nu simt că ar avea vreo obligație morală față de ei (Eric Kaufmann[233]). Fără

---

232 Shelby Steele, op. cit., p. 172.
233 Eric Kaufmann, op. cit., p. 308.

albi, a fi afro-american într-o societate multirasială va fi dificil: vor pierde privilegiul persecutatului și vor fi supuși concurenței victimizante a altor grupuri, de exemplu amerindienii, care au și ele multe de suferit fără a se bucura de aceeași publicitate. O Americă mai multicoloră nu va fi și mai tolerantă.

Un import malefic

Chiar trebuie să ridicăm la rang de cauză națională lunga și tragica discordie dintre albi și negri în Statele Unite? Coșmarul nord-american este deportat pe încetul în Franța, din moment ce ne citim de acum istoria prin intermediul lui. Dar, în loc să-l traducem și să-l adaptăm, ne mulțumim să îl copiem. Dacă prima greșeală a Satelor Unite se numește sclavie și segregare, a doua este apartheidul legislativ oficial, prin care această mare națiune crede că va ieși din rasism: de acum, fiecare e cantonat în propria identitate, etnie, culoare a pielii, confesiune. Poporul american e împărțit legal în 126 de grupuri etno-rasiale orientate spre naționalitățile de origine, sau în 63 de „rase" oficiale. Astfel, este adus înapoi exact răul care se pretinde a fi combătut. Fiecare recensământ este o încercare dificilă în care se amestecă originile geografice, culoarea pielii, grupul lingvistic, ascendența. Fiecare nou grup, de exemplu arabii sau perșii, solicită propria căsuță, chiar dacă există dreptul de a bifa mai multe, pentru o opțiune multirasială.[234] Recensământul populației bazat pe știința statis-

[234] Vezi Benoît Bréville, „Quelle est votre race?", *Le Monde diplomatique*, iulie 2019. De-a lungul secolului XX, recenzorii literalmente au creat rase, mexicani, hinduși etc., care vor legitima divizarea societății americane.

tică, cu fluctuațiile de rigoare, a fost multă vreme modalitatea de construire a națiunii americane și a ierarhizării ei pe grupuri.[235]

Păstrând proporțiile, etnicizăm și problemele sociale din Franța și, prin fraudă semantică, rezervăm calificativul „cartiere populare" acelor zone mărginașe, deseori ale dezmoșteniților sorții, în care trăiesc copiii sau nepoții imigranților.[236] Este o imagine a poporului în același timp sentimentală și ținând de Lumea a Treia. Eroare tragică, explicând, printre altele, fuga clasei muncitoare către extrema dreaptă, neglijarea categoriilor defavorizate, agricultori, funcționari, mici întreprinzători proletarizați, „albi modești din provincie" (Aymeric Patricot[237]) care au alcătuit nucleul vestelor galbene. Toate acestea decurg din propunerea făcută socialiștilor, în 2010, de către Fundația Terra Nova, de a abandona populația de ieri în beneficiul alianței cu burghezii urbani cosmopoliți și cu cartierele mărginașe. Primatul rasialului asupra socialului, a etnicului asupra politicului, a minoritarismului asupra normei, a memoriei asupra istoriei explică prăbușirea mișcărilor clasice de stânga și recrudescența mișcărilor de extremă stângă, reconvertite în apărătoare ale fidelității etnice. În loc să se angajeze o luptă colectivă în favoarea progresului și a apărării egalității în fața legii, social-democrațiile se împotmolesc într-un flirt dubios cu mișcările indigeniste și decolonizatoare, mercenare ideologice ale unei anumite Americi.

---

235 Paul Schor, *Compter et classer. Histoire des recensements américains*, EHESS, 2009.

236 Gradul de sărăcie în Seine-Saint-Denis este între 33% și 45%, față de 14% în restul Franței.

237 Aymeric Patricot, *La Révolte d'une communauté qui n'existe pas*, Lé Scheer, 2020, p. 20.

Istoria reîncepe cu fiecare dintre noi

Niciun grup și niciun individ nu rezistă tentației de a se defini drept victimă, chiar dacă unica suferință i-a fost aceea de a se fi născut și chiar dacă pune sechestru pe acest atribut care este al adevăraților nefericiți: stare de transsubstanțiere care te ridică deasupra oamenilor obișnuiți și te plasează în categoria celor de neatins. Victimizarea din principiu implică faptul că orice om este memoria vie a întregii omeniri, că nu o reîncepe pe aceasta, ci doar o prelungește, o metabolizează. Fiecare alb înseamnă toți albii din toate veacurile, fiecare negru duce în el întreaga istoria a Africii și întreg traficul cu sclavi, în fiecare celulă a sa. Ceea ce înseamnă să uităm că istoria reîncepe cu fiecare dintre noi, cu riscul de a crede că ducem pe umeri greutatea tuturor morților și că nu avem niciun mijloc de a scăpa. Pariul oricărei societăți democratice este să smulgă omul din ghearele fatalității. Este întotdeauna o operațiune delicată instrumentalizarea memoriei cu scopuri politice. Greșeala se oprește la cel care a comis-o și nu se extinde, ca o otravă, asupra descendenților, după cum nenorocirea nu se transmite urmașilor ca o povară de cărat obligatoriu.

Președintele Obama a respins deseori simplismul unei lumi văzute în alb și negru. Într-un discurs ținut la Convenția Națională Democrată, în 2004, a declarat: „Nu există o Americă neagră și o Americă albă și o Americă latină sau asiatică. Există Statele Unite ale Americii". Și s-a definit astfel: „Copil al unui negru și al unei albe, născut în creuzetul rasial din Hawaii, cu o soră pe jumătate indoneziană, dar care ușor ar fi putut fi luată

drept mexicană sau portoricană, un cumnat și o nepoată de origine chineză, rude care semănau cu Margaret Thatcher și altele care ar fi putut fi luate drept Bernie Mac, cu reuniuni ale familiei, de Crăciun, care te duceau cu gândul la o ședință a Adunării Generale a ONU, nu am avut niciodată cum să-mi restrâng originea pe o bază rasială, nici cum să îmi apreciez propria valoare conform uneia tribale".[238] Să îl citățm din nou pe Martin Luther King: „Nu trebuie să fim judecați după culoarea pielii, ci după calitatea caracterului nostru". A te considera „mândru" că ești alb ori negru (sau trans sau gay) pare un lapsus bizar. Fiindcă astfel se subînțelege contrariul a ceea ce aparent ai afirmat: că ar putea să îți fie și rușine fiind ceea ce ești. Nu este cazul nici să preamărim, nici să denigrăm ceea ce suntem din naștere, bărbați, femei, negri, arabi, evrei, ci să avem grijă ce facem cu originile noastre. Singurul lucru care ne poate îndemna să ne simțim mândri este felul în care ne construim soarta, departe de ereditate și de fatalitate.

Barack Obama nu este „descendent de sclavi" și nu a adoptat niciodată dramaturgia unui anume spectacol afro-american, ci a scris-o el însuși, fiind obligat, cu răbdare, să câștige voturile comunității afro-americane, să înțeleagă intim codurile etnicității negre. Nu a fost chinuit de „teroarea albă" (Richard Wright[239]), iar identitatea și-a ales-o mai degrabă singur decât a moștenit-o. Până în ziua de azi i se reproșează exact această „impuritate", ceea ce dovedește surescitarea din Statele Unite în fața incertitudinilor etnice. Pentru republicani, este un fals american, un musulman mascat; pentru stânga, un impostor. Avocatul Ralph Nader l-a acuzat că nu e decât un „Uncle Tom în serviciul Wall Street". Polemistul și profesorul Cornel West spunea că nu e decât „un alb în piele neagră". Afirmațiile sunt infame și spun multe despre mentalitatea din Statele Unite.

---

238 Barack Obama, *L'Audace d'espérer*, Presses de la Cité, 2007, p. 236.
239 Richard Wright, *Black Boy*, Gallimard, 1974.

Există o fraternitate neagră sau albă?

În prefața, numai nuanțe și subtilități, a cărții scriitorului nord-american Ta-Nehisi Coates, *Une colère noire*, romancierul franco-congolez Alain Mabanckou precizează că, deși asemănător la culoarea pielii cu colegul lui nord-american, sunt departe unul de altul prin istorie.[240] Când Ta-Nehisi Coates oferă, sub forma unei scrisori către fiul său, un pamflet scris cu talent și plin ochi de furie împotriva Americii albe, „un sindicat desfășurat pentru a-i proteja puterea exclusivă de dominare și de control asupra corpurilor noastre", Alain Mabanckou respinge precaut ideea unui popor negru. „Negrul american are o anumită idee despre Africa, bazată pe un mit, africanul are o idee clară despre Africa și pretinde dreptul asupra ei direct de la sursă." Mai mult, Mabanckou respinge orice idee de „fraternitate": „În Statele Unite am în permanență sentimentul că nu voi fi niciodată integrat în comunitatea neagră americană. Deși mi se spune «frate», sunt făcut să pricep limpede că există lucruri pe care nu le voi putea sesiza niciodată (...) că este posibil ca unii dintre strămoșii mei să fi complotat cu omul alb în toată acea perioadă dureroasă. Sunt iubit, adulat ca un frate, având aceleași «rădăcini», dar, totodată, sunt perceput ca un izvor de probleme pentru această comunitate".[241] Când, în

240 Ta-Nehisi Coates, *Une colère noire. Lettre à mon fils*, Autrement, 2016.

241 Ta-Nehisi Coates, op. cit., p. 12. În cartea sa *Huit leçons sur l'Afrique* (Grasset, 2020), serie de conferințe ținute la Collège de France, Alain Mabanckou relatează cum, la Ann Arbor (Michigan), un anume Tim, afro-american, nu înceta să-i amintească de rădăcinile sale africane, adică barbare, după care a început să-l insulte, să-l facă vânzător de sclavi, pentru a încheia amenințându-l cu un revolver (pp. 151–155).

1821, foștii sclavi americani au plecat în Africa pentru a înființa Liberia, prima republică independentă de pe continent, în 1847, s-au purtat cu autohtonii ca niște aristocrați disprețuitori și ca niște stăpâni nemiloși. Tragică ironie: *settlers* (coloniștii) se confruntau cu *natives* (indigenii), pentru a le impune condițiile muncii forțate. Atrocele război civil care a izbucnit acolo în anii 1970 este și un ecou îndepărtat al acelor tensiuni. Se știe că, în Africa, afro-americanii sunt, în general, văzuți ca fiind „albi" fiindcă sunt bogați și aroganți.[242] Să adăugăm că pentru noi, francezii, un afro-american înseamnă în primul rând un cetățean american cu tot ceea ce aceasta implică în termeni de superioritate culturală, lingvistică sau economică.

De multă vreme Europa a încetat să mai fie monocoloră, în Vest în orice caz, datorită colonizării, și în Est, în ziua de azi, ca urmare a migrațiilor de masă din ultimii ani. Națiunile noastre se construiesc de acum prin amestec și policromie și e absurd să fie negată această realitate. Niciun cetățean nu ar fi cazul să își dorească să fie redus la culoarea pielii ori la fenotipul său, la sex ori la vârstă, ceea ce ar ține de o viziune strict medicală, polițienească ori statistică. Toate acestea țin doar de hazardul nașterii: suntem persoane multiple care, printre altele, sunt negre, albe sau arămii, dar care nu se lasă reduse la această simplă catalogare. Încă o dată, Mabanckou o spune foarte bine: nu există comunitate „neagră" în Franța, întrucât nu există o istorie comună a tuturor acestor indivizi, fie ei antilezi, senegalezi sau congolezi, afro-descendenți sau sub-saharieni, care nu vorbesc aceeași limbă și nici măcar nu își pot „revendica monopolul funest al victimei"[243] fiindcă unii

---

242 Temă a minunatului roman al lui Ahmadou Kourouma, *Allah n'est pas obligé* (Le Seuil, 2000, Premiul Renaudot). În carte se povestește mai ales cum sergentul Doe, în 1980, după o lovitură de stat reușită, a luat direct din pat toți senatorii liberieni cu ascendență afro-americană, i-a aliniat în izmene pe plajă și i-a împușcat, pentru a-i pedepsi pentru felul în care se comportaseră (pp. 97 sqq).

243 Alain Mabanckou, op. cit., pp. 147, 148.

dintre înaintașii lor au fost sclavagiști. *Culoarea pielii nu a dus niciodată la solidaritate.*

Cât despre America de acum, aceasta trăiește o dublă tragedie: încă de la începuturile sale, se laudă că l-a inventat pe *self made man*, reconstrucția de sine, departe de blestemul continentului european care își închide locuitorii în predestinare. Iată însă că a redescoperit povara istorică: înrădăcinarea fiecăruia în căsuța sa biologică. Culoarea trebuie afișată, altfel riscând pedeapsa excluziunii. Cruntă ironie: America se dorea oarbă la origini, la credințe, dar moștenita uniformă tocită a epidermei iată că se întoarce în forță. Pentru a se opune „rasismului structural și sistemic", Statele Unite au inventat un „antirasism structural și sistemic": același lucru, dar invers și cu aceleași efecte. Când, de exemplu, în vara lui 2020, niște manifestanți care se revendicau de la mișcarea *Black Lives Matter* apostrofau o femeie albă, care stătea în balconul ei, cerându-i să părăsească respectivul cartier, căci era teritoriu negru, se instalau în logica pură a segregării. Fiecare la el în cartier!

Va fi necesară multă finețe pentru a coase la loc legăturile dintre grupuri, pentru a colmata rănile, pentru a resuscita liberalismul rasial al lui Barack Omaba, bazat pe un centrism de compromis. „Avem istorii diferite, dar împărtășim aceleași speranțe." Lucrarea enormă desfășurată de la începuturile segregaționismului va trebui regândită și depășită. Tot viitorul Statelor Unite poate că se va juca în opoziția dintre Martin Luther King și Malcolm X: reconciliatorul sau separatorul? Este probabil ca dintre cele două variante să se aleagă o soluție discutabilă de compromis. *Separare improbabilă, coabitare problematică.* Tensiunile vor rămâne aprinse între majoritatea albă în declin demografic și celelalte comunități care nu încetează să își negocieze teritoriile și să își apere imaginea cu o susceptibilitate extremă. Cel mai mic incident poate degenera în revoltă, ba chiar în război civil, agravată de proliferarea armelor de foc, peste 300 de milioane, și de o congenitală cultură a violenței. Straniu destin al acestei mari națiuni fondate

pe eliminarea triburilor indiene. Patru secole mai târziu, a ajuns o națiune de triburi aflate în permanent dezacord unele cu altele.

În sfârșit, să mai adăugăm următoarele: tuturor americanilor, artiști, scriitori, regizori, actori, muzicieni, albi, negri, asiatici, latino-americani, care nu mai suportă atmosfera carceral ă din țara lor și vor să respire aerul libertății, să le spunem limpede că Franța este gata să îi primească așa cum a știut s-o facă, după al Doilea Război Mondial, cu sute de intelectuali, cântăreți de jazz, romancieri, victime ale segregării.[244] Veniți să vă refugiați pe pământul națiunii artei de a trăi și a toleranței. Vă așteptăm. „Este mai multă libertate într-un pâlc de case din Paris decât pe tot teritoriul Statelor Unite." (Richard Wright)

---

244 Asupra acestui moment istoric, de văzut excelentul studiu al lui Michel Fabre, *La Rive noire, De Harlem à la Seine*, op. cit.

Capitolul 13
Dacă n-ar fi existat, ar fi trebuit inventat

Cruzimea oamenilor albi a fost, până-n
ziua de azi, mai distructivă decât orice altceva.

Françoise VERGÈS[245]

Există mai multe antirasisme, dintre care unul nu este decât inversarea în oglindă a rasismului obișnuit. Este îngrijorător să vezi tinerele generații îmbrățișând cu entuziasm această rătăcire, închipuindu-și că se bat pentru o lume mai bună. Clasic, stânga pretindea că eliberează fiecare individ de comunitatea sa de origine, pe când dreapta, că îl menține acolo. Celebra formulare a lui Joseph de Maistre: „Am văzut în viața mea francezi, italieni, ruși; știu chiar, grație lui Montesquieu, că poți fi și persan. Cât despre om, declar că n-am întâlnit niciodată vreunul. Dacă totuși există, atunci asta se-ntâmplă fără știrea mea".[246] Uriașa separare este distrusă: stânga clasică, cu excepția unei minorități, apără cu dinții determinarea identitară pe care cândva o respingea și lasă dreptei flamura libertății și laicității, discreditând aceste noțiuni. Tragic schimb de situație: întreaga istorie a progresismului de treizeci de ani încoace este aceea a renunțărilor sale. Lupta de

245 Françoise Vergès, op. cit., p. 102.
246 Joseph de Maistre, *Considérations sur la France*, 1796.

rasă e pe cale de a lua locul luptei de clasă, după cum prevăzuse Raymond Aron încă din anii 1960.

Diavolul alb

Cum să fii rasist asigurându-ți totala impunitate? Alegând unanim o altă țintă. Iată deci apărut dreptul de a urî complet liniștit „Albul". Dacă asta explică totul, de la nefericirea personală și inegalitățile din lume până la încălzirea globală, atunci nu e cazul să te lipsești de plăcerea de a-l pune cu botul pe labe, indiferent cât ar costa.[247] Cum corectitudinea politică înseamnă obligația fiecăruia de a-și cântări spusele, e bine uneori să te mai și eliberezi și să-ți strigi cu nevinovăție ura față de fețele palide, sub cele două aspecte ale lor, masculin și feminin, pentru a mai scăpa de tensiune. Doar la asta folosește „diavolul alb" (Malcolm X):

> „Când spun că omul alb este un diavol, vorbesc cu autoritatea dată de istorie (...). Istoria omenirii arată că omul alb, ca popor în sine, nu a făcut niciodată binele (...), ne-a spoliat tații și mamele de cultura mătăsii și a satinului și ni i-a adus în țara asta în burta unei nave (...). Ne-a ținut în lanțuri de când am ajuns aici. De acum, vremea acestui diavol cu ochi albaștri e pe punctul de a apune".[248]

---

247 Într-un articol semnat alături de alte nume, Greta Thunberg explică faptul că încălzirea globală este și consecința „sistemelor de opresiune colonialistă, rasiste și patriarhale" care trebuie demantelate (Les Décodeurs, „Non, Greta Thunberg n'a pas vraiment érit: «Le climat change à cause du racisme»", *Le Monde*, 9 decembrie 2019). Nu a spus-o, deși a spus-o fără a o spune: minunată cazuistică!

248 Nell Irvin Painter, op. cit., pp. 350–351.

Profesorul la City University din New York (până în 1993) și afrocentristul Leonard Jeffries face astfel de considerații din abundență: negrii sunt popoarele soarelui, care au inventat totul, dar li s-au furat comorile de către „popoarele de gheață", demoniacii descendenți ai europenilor (la care Jeffries a adăugat o doză zdravănă de antisemitism, care avea să-l coste postul de profesor). Pentru el, melanina dovedește superioritatea intelectuală și morală a negrilor asupra leucodermelor.[249] Aceasta permite „dialogul cu vibrațiile universului și administrarea razelor ultraviolete ale soarelui".[250] Din fericire, Albul este aici: ca Satana, pentru Baudelaire, dacă Albul nu ar fi existat, ar fi trebuit inventat. Dacă dispariția lui ar face lumea mai bună, numeroși voluntari, să fim siguri de asta, ar înceta să se mai reproducă, după cum deja recomandă anumiți ecologiști. Să fie astfel ameliorată familia umană? Mă tem că nu. „Albii" nu pot fi șterși fizic de pe fața pământului, căci au devenit indispensabili edificiului antirasist. Trebuie ținuți în viață pentru a li se putea pune mai bine în cârcă tot ce e rău.

Este și efectul snobismului în această denigrare: când Delphine Ernotte, ajunsă în fruntea France Télévision, declară, în 2015, că nu mai vrea „o televiziune a albilor trecuți de 50 de ani", când multinaționala L'Oréal dorește să suprime cuvintele „alb", „înălbitor" și „curat, luminos" de pe produsele sale, riscând să supere destui consumatori, nu fac decât să cedeze și una, și cealaltă spiritului vremii, dublei maladii democratice a mimetismului și conformismului. Se știe în ce măsură mijloacele de comunicare în masă, preocupate să fie permanent una cu actualitatea, rivalizează unele cu altele în această cursă. Pentru ele, „tot ce e real e rațional" și merită deci tămâiat, chiar dacă „realul" trebuie schimbat peste șase luni. Se urmăresc unele pe altele, se talonează și se-ntretaie cu regularitatea unui banc de pești. Conduita le-o dictează moda

---

249 *Time Magazine*, 24 iunie 2001.
250 Ibid., 15 mai 2009.

și epoca. Măcar de nu ar avea consecințe concrete acest *white bashing*. Fiindcă nu există exemple în istorie când vreun grup etnic sau cultural, desemnat drept țintă a vendetei generale, să nu o fi sfârșit prin a fi supus relelor tratamente.

Violențe „antirasiste"

Trei exemple: presa a vorbit mult despre evenimentele îngrijorătoare care s-au petrecut la Universitatea Evergreen, din statul Washington. În 2017 i se acordă depline puteri unui nou comitet de etică, însărcinat cu menținerea echității în materie rasială sau sexuală. Acest comitet redactează o cartă antirasistă, derivată din „intersecționalism", care penalizează orice persoană care nu este în acord cu respectaiva cartă. Un profesor, Bret Weinstein, protestează în momentul în care o directivă cere albilor, studenți și profesori, să rămână acasă o zi pe lună și denunță discriminarea bazată pe culoarea pielii. Este insultat și amenințat. Profesorii albi trebuie să se prezinte public, în fața unui tribunal al studenților, expunându-și privilegiile și orientările sexuale. Nu pot lua cuvântul decât dacă li se dă voie. Un sociolog plătit gras, Robin DiAngelo[251], milionara antirasismului, sosește la universitate pentru a denunța albitatea toxică, susținând că rasismul, pentru albi, este sistemic, ca un gaz care îi asfixiază fără ca ei să își dea seama. Numai albii „sunt rasiști 24 de ore din 24", de la naștere până la moarte. Să ceri dovezi ale acestui rasism celor care te acuză de el, înseamnă rasism la pătrat. Campusul studențesc se transformă

[251] Robin DiAngelo este autoarea volumului de succes în SUA *Fragilité blanche. Ce racisme que les Blancs ne voient pas*, Les Arènes, 2020.

în tribunal popular, în numele incluziunii și al echității. Membri ai personalului universității sunt sechestrați într-o încăpere unde sunt batjocoriți de activiștii care-i înjură. Totul cu acordul tacit al administrației și profitând de tăcerea celorlalți studenți, îngroziți de mâna de colegi cu influență asupra participanților la respectiva acțiune. Până la urmă, Bret Weinstein, împiedicat să mai predea, va fi dat afară, nu fără a obține 500 000 de dolari ca despăgubire.[252] Chiar dacă este vorba despre un caz deocamdată izolat, ceea ce s-a întâmplat la Evergreen este simptomul unei derive extremiste care își bate joc de litera Constituției.

Al doilea exemplu: în Regatul Unit, între 1997 și 2013, o bandă de origine pakistaneză a comis la Telford și Rotherham violuri și abuzuri asupra a aproape 1 000 de copii drogați și bătuți. Cele mai multe dintre victime erau fete albe și câteva adolescente din comunitatea asiatică. Ceea ce a constituit una dintre cele mai vaste rețele de pedofilie descoperite în Anglia a putut supraviețui din cauza delăsării serviciilor sociale și a poliției care se temeau să nu fie acuzate de rasism. Le-a trebuit un deceniu pentru a începe o primă anchetă și asta numai în momentul în care doi copii și mama acestora au fost omorâți. O femeie care ancheta violurile a fost obligată să urmeze cursuri de sensibilizare la diversitate, fiindcă vorbise despre originea violențelor.[253] Jurnalista Joanna Williams, de la revista *Spiked*, s-a arătat surprinsă de tăcerea celor de la #MeToo în legătură cu acel caz, pe care o explică prin originea socială a persoanelor implicate, femei aparținând clasei muncitoare, nu înaltei societăți, și prin personalitatea agresorilor care, dacă ar fi fost bărbați albi și puternici, ar fi fost denunțați la vreme. Scandalul de la Telford a fost comparat cu cel de la Köln. Ministrul de interne de la acea dată, Theresa May, a deplâns

---

252 Marianne Grosjean, „Sous couleur d'antiracisme, le campus d'Evergreen instaure un régime de terreur discriminant les Blancs", *La Tribune de Genève*, 10 iulie 2019.

253 France Inter, 19 martie 2018.

faptul că „instituționalizarea corectitudinii politice și teama de a nu fi taxat drept rasist au contribuit la acoperirea crimelor atât de mulți ani". Se va spune că toate aceste fapte diverse nu însemnă chiar mare lucru, ci doar o întoarcere, cu celălalt capăt, a bâtei din partea grupurilor care au îndurat atâtea și-atâtea. Istoria însă trebuie să aparțină revanșei sau reconcilierii? Dacă un anume antirasism ajunge o piață a vociferării și a pogromului autorizat, asta se întâmplă fiindcă împrumută armele rasismului de ieri, căruia îi este cu exactitate simetric. Căruia îi e continuator, cu alte mijloace.

În sfârșit, cum poate fi înțeleasă promovarea neamestecului, care a ajuns și în Franța de puțină vreme — bărbații și femeile, albii și negrii, homosexualii și heterosexualii nu ar trebui să se amestece unii cu alții —, altfel decât ca o copie răsturnată a celor mai delirante practici de extremă dreaptă? „Albul", fiind dominator de la natură, trebuie exclus pe cât se poate de la întrunirile militante. În 2017, de exemplu, sindicatul educatorilor Sud Éducation 93 a organizat ateliere de „non-mixtitate rasială" care l-au înfuriat pe ministrul educației, Jean-Michel Blanquer. Interdicția fusese decisă în numele luptei anticolonialiste și antiimperialiste.[254] Susținătorii se mulțumesc, cu un stupefiant mimetism, să inverseze retorica segregaționistă care exalta numai albii, în detrimentul negrilor. Aici avem contrariul: se denigrează „fețele de cretă" pentru a ridica în slăvi alte culori ale pielii, atribuindu-le toate calitățile. Nelson Mandela și Martin Luther King se-ntorc probabil în morminte, ei, care propovăduiau tocmai binefăcătoarea coexistență. Cu această epidermizare isterică a dezbaterii, rămânem de-a dreptul pe calea vechilor distincții

---

254 În primăvara lui 2016, efemera mișcare *Nuit Debout*, dirijată de cercetătorul Frédéric Lordon, care a luat în stăpânire pentru câteva săptămâni Piața République, organiza întruniri feministe interzise „cisgenilor", cuvânt infernal care desemnează bărbații albi heterosexuali. După cum s-a exprimat cu acea ocazie avocatul Alain Jakubowicz, era vorba despre „un Ku Klux Klan inversat" pentru care unicul criteriu valid e culoarea pielii.

născute de sclavie. Apartheidul, fie el și de stânga, tot apartheid rămâne. Astfel, în ziua de azi nu pică deloc bine să fii actor alb de vârstă medie la Hollywood: în numele reechilibrării istorice, sunt angajate preferențial persoane de culoare, femei și LGBT.[255] Cei care protestează sunt considerați rasiști și trimiși la coșul de gunoi al istoriei.

Rasismul clasic transformă biologia în destin. Antirasismul rasist, la fel. Fiecare e prizonierul culorii pielii sale, culturii de origine și credințelor. Până și fostul campion al fotbalului Lilian Thuram, preocupat să protesteze, pe bună dreptate, împotriva țipetelor ca de maimuță scoase de spectatori în timpul meciului retur de la Cagliari (Italia), din septembrie 2019, la adresa lui Romelu Lukaku, atacantul belgian de la Inter Milano, cel mai bun marcator al echipei sale, s-a crezut obligat să explice că „există un rasism al culturii albe. Este necesar să ai curajul de a afirma că albii se consideră superiori și chiar sunt convinși de asta".[256] Chiar să ții de curaj că tu cazi tocmai în greșeala pe care pretinzi că o demaști: definirea individului prin culoarea pielii sale? Supralicitarea în extremism pigmentar riscă să devină regula. Nu am văzut oare cum Françoise Vergès îi reproșează icoanei americane a desegregării, Rosa Parks, că a fost „albită" de sistem și despărțită de comunitatea militantă? Când nu ți-ai asumat niciodată nici cel mai mic risc politic, e caraghios să dai lecții marilor figuri ale trecutului. Și-asta zău că-i culmea.[257]

Nu trebuie să ne credem imunizați în fața unui rău numai fiindcă îl respingem.

---

255 Se consideră antitetici Bipoc (Black, Indigenous, people of colour) și Mennemy (White male enemy of the diversity movement), negrii, indigenii și persoanele de culoare și bărbații albi dușmani ai diversității (*Daily Mail*, 13 ulie 2020).

256 Arnaud Gonzague, „Lilian Thuram: «Pourquoi les Blancs devarient-ils être les seuls à n'être jamais désignés par la couleur?»", *L'Obs*, 5 septembrie 2019.

257 Françoise Vergès, op. cit., pp. 93–94.

Capitolul 14
În dulcea tradiție a vechii uri

„Scuze, jidane" nu e o expresie antisemită în arabă, ci face parte din limbajul curent. E o insultă trecută în limbajul curent.

Nacira GUÉNIF, sociolog indigenist, apropiată de Frații Musulmani[258]

Rasismul este un fenomen universal. Niciun continent, niciun popor nu e imun. Cuvântul nu se poate declina la plural. Se poate deghiza în multiple costumații, religioase, doctrinare, sanitare, ba chiar, după cum am văzut, sub poleiala antirasismului. Este însă absolut exact că Europa și Statele Unite au dat prejudecăților inerente tuturor societăților o cauțiune „științifică", iar aceasta a permis, printre altele, cuceririle coloniale, comerțul cu sclavi, dar și catalogarea unor clase periculoase (proletariat, cerșetori, servitori). Subaprecierea unor alte popoare a devenit o teorie politică justificatoare a expansiunii și a exploatării. Prin Gobineau, Vacher de Lapouge, Chamberlain și, în sfârșit, cu Alfred Rosenberg, teoreticianul celui de-al Treilea Reich, Europa

258 *The Times of Israel*, 26 ianuarie 2017. Citat extras din procesul intentat lui Georges Bensoussan. Nacira Guénif va recidiva pe 13 iunie 2020, când manifestanții urlau „Jidani împuțiți!" în timpul unei manifestații pentru Adama Traoré. Pe scurt, să spui „arabi împuțiți sau negri împuțiți" este o crimă, dar să spui „jidani împuțiți" e doar un obicei nevinovat...

a raționalizat etnocentrismul cu scopuri nedemne. „Înainte de secolul al XVIII-lea, aveam «rasisme» formulate în limbajul mitului; începând din secolul al XVIII-lea avem un rasism care pretinde că vorbește în cel al științei"[259] (Christian Delacampagne). Dacă Europa a teoretizat răul, a încercat totodată și să inventeze remediul, producând antidoturi la ideologiile abominabile născute pe pământul ei. Societățile noastre și-au creat, după catastrofa celui de-al Doilea Război Mondial, toate instrumentele juridice, politice, filosofice pentru a combate rasismul și a-l trimite în afara legii. Cu un succes relativ.

Albi falși

Nu e oare tragic să regăsim ideologia *Blut und Boden* (sânge și pământ), fundament al doctrinei național-socialiste, la persoane care se cred imunizate la astfel de otrăvuri? Tot așa cum ura nu e niciodată la fel de mare ca atunci când vorbește în limba iubirii, rasismul nu e nicicând la fel de pervers ca atunci când ia chipul contrariului său. În 2016, revista americană de centru stânga *The Atlantic* se întreba cu seriozitate dacă evreii sunt albi.[260] Întrebarea nu era una anodină: dacă evreii sunt albi, atunci toată istoria lor trebuie reconsiderată. Altfel spus, treceau de partea răului și se bucurau de un privilegiu nemeritat. Problema este complexă: pentru extrema dreaptă, evreii sunt văzuți ca niște albi impuri care corup America și o denaturează. Pentru stânga, sunt niște

259 Christian Delacampagne, *Une histoire du racisme*, Livre de Poche/France Culture, prefață de Laure Adler, 2000, p. 142. De văzut și Catherine Coquery-Vidrovitch în *Les Crimes du colonialisme, Le postulat de la supériorité blanche*, pp. 863 sqq.

260 Emma Green, „Are Jews white", *The Atlantic*, 5 decembrie 2016.

impostori care pretind monopolul suferinței pentru a eclipsa suferințele oamenilor de culoare. Pe măsură ce se integrează, reintră în categoria „caucazienilor" și capătă un statut superior. Drept concluzie a lungii ei anchete, jurnalista de la *The Atlantic*, Emma Green, conchide că e o problemă complicată. Firește, numai o țară obsedată de rasă își poate pune întrebări de un asemenea absurd.

În SUA, „albul nu este o culoare a pielii, ci o categorie care marchează puterea", ni se spune. În realitate, reușita socială i-a făcut pe evrei și mai vulnerabili și a sporit aversiunea față de ei. Albitatea nou căpătată nu e decât un motiv în plus de a fi urâți. Fiindcă rămân *Albi nesiguri*. Nu destul de albi pentru extrema dreaptă, mult prea albi pentru extrema stângă și pentru minorități. În ambele ipoteze, simulează: se prefac a fi integrați în majoritatea albă sau că sunt solidari cu frații lor negri, deși de fiecare dată sunt deja de partea cealaltă. Niște uzurpatori.

Sionism egal nazism

O istorie în doi timpi. După cum explică, de la înălțimea teribilei seriozități a ideologului, profesorului Enzo Traverso, cândva, în Statele Unite, evreii și negrii luptau împreună împotriva rasismului și a colonialismului. Dar această solidaritate s-a făcut țăndări. Din 1948, evreii au trecut „linia culorii", s-au îmbogățit și au devenit „albi", adică opresori.[261] Odată cu reușita lui socială, evreul ar fi intrat în rasa superioară (albă); odată cu înființarea

[261] Enzo Traverso, *Les Juifs et la ligne de la couleur*, în colab., *De quelle couleur sont les Blancs?*, op. cit., pp. 253–261.

statului Israel, ar fi contractat maladia europeană a naționalismului și a colonialismului și asta l-ar fi pierdut. Ieșit din ghetou, nu mai încarnează „acea alteritate negativă" care îl făcuse unic cândva. „Evreul nu mai este outsiderul intern: acum acesta este arabul, este negrul, excolonizatul adică, locuind acum în metropolă și devenit cetățean francez."

Se știe că scriitorului Frantz Fanon îi plăcea să amintească vorbele profesorului său de filosofie: „Când auziți vorbindu-se de rău de evrei, ciuliți urechea, despre noi se vorbește". Un antisemit era obligatoriu un negrofob, cuprinși unul într-altul, într-una și aceeași aversiune. Afluxul de sânge negru, zisese Hitler, e rezultatul unui complot evreiesc.[262] În Statele Unite, negrii și evreii au împărțit mult timp o aceeași solidaritate a exclușilor: erau și unii, și alții indezirabili cărora accesul la spațiul public le era interzis, căci era rezervat numai pentru WASP. Minunata unitate s-a făcut bucăți și aici, și de cealaltă parte a Atlanticului: evreul nu mai este „fratele nefericit", conform lui Frantz Fanon, ci acela a cărui tragedie o eclipsează pe-a noastră și ne împiedică să fim solidari. În America, fricțiunile, pentru a nu spune confruntările dintre evrei și negri nu sunt rare: cea mai spectaculoasă rămâne aceea din 1991, din cartierul Crown Heights, din Brooklyn, când revoltele antisemite au degenerat în pogrom ca urmare a unui accident de circulație care a dus la decesul unui copil negru. Zile întregi de distrugere au dus la uciderea unui student evreu. S-a strigat „Moarte evreilor" și „Hitler nu și-a terminat treaba". Pe 10 decembrie 2009, doi trăgători care se revendicau de la mișcarea *Black Hebrew Israelites* (care însă s-a dezis de ei) au omorât patru persoane într-o băcănie cușer din

---

262 „Contaminarea provocată de afluxul de sânge negru pe malurile Rinului, în inima Europei, răspunde la fel de bine setei de răzbunare sadică și perversă a acestui dușman ereditar (Franța) al poporului nostru ca și calculului rece al evreului care vede în asta un mijloc de a începe metisarea continentului european pornind din centrul lui și, infectând rasa albă cu sângele unei omeniri de joasă speță, de a stabili bazele propriei dominații (...) poluarea raselor (este) păcatul ereditar al omenirii", *Mein Kampf*, cap. 9, p. 388 sqq, citat în P.-A. Taguieff, op. cit., p. 161.

Jersey City. O parte a mișcării *Black Lives Matter* înclină totodată de partea înverșunării stângiste și a iudeofobiei, în numele luptei pentru cauza palestiniană.[263] După cum bine a sesizat scriitorul anglo-nigerian Ralph Leonard, antisemitismul negru este de aceeași natură cu antisemitismul alb. Vechi refren care se reproduce și la unii, și la ceilalți.[264] Romanciera afro-americană Alice Walker, autoarea volumului de succes *Culoarea purpurie*, militantă propalestiniană și pro-BDS, l-a susținut public, în *New York Times*, pe conspirationistul britanic David Icke, care vede în coronavirus „creația dinastiei bancare evreiești Rothschild". „Dați-vă seama, a comentat scriitoarea, că în sfârșit ajungem să realizăm dimensiunile invizibilului."[265] George Floyd, dacă e să ne luăm după un articol din Mediapart, a fost omorât de polițiști pregătiți în Israel[266], informație dată mai departe de o deputată laburistă britanică și amplu preluată pe rețelele sociale. Concluzie: pe George Floyd l-au asasinat sioniștii! Chiar și în Franța, 40 de militanți ai Tribu Ka, mișcare suprematistă neagră, au defilat pe 28 mai 2006 prin cartierul evreiesc din strada Rosiers, din Paris, proferând insulte antisemite. Mișcarea s-a dizolvat, s-a reconstituit sub alt nume, s-a dizolvat din nou, iar fondatorul ei, Kémi Séba, refugiat acum în Benin, de unde lansează anateme la adresa „Republicii masonice", a fost condamnat la un an de închisoare cu suspendare. Tribu Ka pare să fi fost înlocuită cu o Ligă pentru Apărarea Neagră Africană, grupuscul de provocatori care, nemulțumiți doar cu „excomunicarea" din

---

263 Precum fondatoarea *Women's March*, Tamika Mallory, apropiată a lui Louis Farrakhan, sau Linda Sarsour, militantă palestiniană apropiată de Hamas și islamistă convinsă.

264 Pentru Chanda Prescod-Weinstein, actele antisemite ale albilor nu trebuie confundate cu cele ale negrilor. Numai cei dintâi ar fi de vină pentru derivele eventuale ale unor afro-americani, prizonieri fără să vrea ai unor scheme antievreiești ale supremaților albi. Refuzul de a recunoaște realitatea este astfel complet. Citat în Ralph Leonard, „Black or White, it's the same old anti-semitic pathology", *Quillette*, 7 ianuarie 2020.

265 InfoJmoderne, 31 mai 2020.

266 Philippe Giraldi (fost ofițer CIA), „Des gilets jaunes à George Floyd. Comment Israël a militarisé la police occidentale", Mediapart, 29 iunie 2020.

comunitatea africană a lui Sibeth Ndiaye, purtătoarea de cuvânt a guvernului Macron până în iulie 2020, au manifestat împotriva deschiderii la Paris a unei expoziții Tutankamon, acuzând organizatorii că i-au albit pe faraoni care, după părerea lor, erau negri, ceea ce până și egiptenii resping.

Shoahuri la discreție

Cu cât invocă mai mult evreii tragediile prin care au trecut, cu atât sunt mai urâți, fiindcă acele vicisitudini le eclipsează pe cele ale altor comunități. Pentru Houria Bouteldja, Shoahul nu are cum ieși în evidență, „nici măcar în retrovizor nu apare". „Shoah? Cel supus colonizării a suferit cu zecile. Exterminări? La discreție."[267] Nu doar că Shoahul nu a servit drept antidot pentru antisemitism, dar chiar l-a reaprins și iată cum evreii sunt invidiați pentru tragedia lor care nu e decât o podoabă în plus pe blazon: uniforma de deportat a ajuns un costum de toreador sclipind de atâtea paiete. Lumea nu-i va ierta niciodată pe evrei pentru Auschwitz, spunea psihologul israelian Zvi Rex, într-o formulare preluată după Theodor Adorno. Cum să se facă legătura dintre supraviețuitorul de ieri, aureolat cu întreaga oroare a sistemului nazist, și colonizatorul de azi care, în Israel, îi oprimă pe palestinieni? Scriitorul chilian Luis Sepúlveda, mort în 2020, a stabilit o continuitate lipsită de echivoc:

> „Astăzi, ca și ieri, urâm naziștii pentru suferințele evreilor, țiganilor, homosexualilor, celor care li se

267 Houria Bouteldja, op. cit., p. 54 și p. 111.

opuneau. Astăzi, ca și mâine, evreii vor fi urâți din cauza suferințelor palestinienilor, la care au fost supuși de o castă războinică dirijată de Sharon. La Auschwitz și la Mauthausen, în Sabra, Shatila și Gaza, sionismul și nazismul își dau mâna".[268]

„Numai pentru ei e": iată ce se aude din toate părțile. Evreii își iau partea leului și câștigă pe toate planurile. Sunt „favoriții Republicii", mai zice Houria Bouteldja, care ar fi fost excelentă în rolul de comisar pentru problemele evreiești[269] (nici acum nu e prea târziu). Bouteldja somează deci evreii francezi să repudieze Israelul. Conform ei, pe parcursul a cincizeci de ani, aceștia „vor trece de la statutul de paria la cel de *dhimmi*[270] ai republicii, pentru acoperirea nevoilor statului-națiune și la cel de pușcași senegalezi[271] pentru nevoile imperialismului occidental".[272] Cândva țap ispășitor al Occidentului, evreul este de acum, în versiunea lui sionistă, arhetipul colonialismului. E deci un Alb la pătrat, chintesența Albului, dar care pierde în ambele variante. De aici, în Franța, rasismul și antisemitismul, legate între ele odinioară, sunt din ce în ce mai diferențiate. Obsesia identitară a triumfat asupra marilor cauze generaliste de ieri.[273]

---

268 Luis Sepúlveda, *Une sale histoire*, Anne-Marie Métailié, 2005, p. 44.

269 Comisariatul General pentru Problemele Evreiești, organism creat în 1941 de regimul de la Vichy. (*N.t.*)

270 Termen istoric din dreptul musulman, referitor la persoanele de religie monoteistă nonmusulmană, protejate de statul musulman printr-un pact protectiv. (*N.t.*)

271 Corp militar alcătuit din africani, utilizat de trupele coloniale. (*N.t.*)

272 Houria Bouteldja, op. cit., p. 51.

273 Dacă sunt comparate actele rasiste, conform statisticilor oferite de Ministerul de Interne, se constată că, în 2018, actele antisemite au explodat, crescând cu 74% față de anul anterior, 514 față de 311 în 2017, și cu 27% mai mult în 2019, ajungând la 687, incluzând aici acțiunile propriu-zise și amenințările. Actele antimusulmane erau, în 2018, la cel mai coborât nivel istoric din 2010 și, în 2019, nivelul a rămas de asemenea relativ scăzut — 154 —, în pofida atacului armat din fața moscheii din Bayonne, soldat cu răniți grav. Actele anticreștine, incluzând profanarea de cimitire și jefuirea de edificii, rămân cele mai numeroase (1 063). Să ne amintim că, în Franța, evreii reprezintă 1% din populație, iar musulmanii, între 8% și 10%.

Clasic, se operează distincția dintre un rasism de superioritate și unul de inferioritate; unul se bazează pe dispreț, celălalt, pe gelozie. Antisemitismul, spunea Cioran, care știa ce spune, este cel mai mare elogiu la adresa evreilor. După cum nota Vladimir Jankélévitch, pe urmele lui Léon Poliakov, ura față de evrei nu este ura la adresa celuilalt, ci la adresa „alterității minimale", la adresa celui aproape la fel ca tine, celui care îți seamănă, dar nu ești tu, deși sunteți foarte apropiați. Acestuia i se pune în seamă o omnipotență disimulată sub ținuta slăbiciunii. Îndură persecuții pentru a continua să domnească. Fragilitatea lui aparentă îi ascunde prost voința de putere. După cum afirma propaganda nazistă, evreul este în același timp bolșevicul care vrea să distrugă capitalismul și bancherul care îl promovează și se încarnează sub două înfățișări, care aparent se dușmănesc, pentru a înșela omenirea.

Răsturnarea valorilor

Modernitatea înseamnă și o inversare a valorilor. Fascismul contemporan este deseori antifascist în declarații: am putut vedea acest lucru în cazul guvernului naționalist al lui Milošević și al aliaților lui sârbi din Bosnia, Ratko Mladić și Radovan Karadžić, în timpul războiului din fosta Iugoslavie, care își justificau acțiunile criminale și genocidare prin lupta împotriva unui imaginar al patrulea Reich.[274] Noua ciumă brună se deghizează în dușman al

[274] Trimit aici la cartea mea *La tentation de l'innocence*, Grasset, 1995, cap. VI, „L'innocence du bourreau". Pe această temă, de văzut și articolul lui Rémy Ourdan despre negaționismul sârbesc în legătură cu crimele în masă comise de trupele lui Ratko Mladić în Srebrenica, demne urmașe ale *Einsatzgruppen* germane, și despre rolul de escroc moral al regizorului Kusturica („Balkans: le poison du déni, 25 ans après le massacre de Srebrenica", *Le Monde*, 10 iulie 2020).

ciumei brune, lucru de necombătut, căci își conține deja propria critică (este cazul, în Franța, al milițiilor neomussoliniene Black Blocs și al grupurilor brun-roșii Antifa). Falsificarea e grosolană, dar merge. Pierre-André Taguieff o notase: la Conferința de la Durban, din 2000, antirasismul oficial a devenit cureaua de transmisie a noului antisemitism, unul inatacabil, căci este împodobit cu pavăza virtuții, a respectului față de Celălalt. Reînnoire a iudeofobiei de ieri reconvertită în aparentul său contrariu: o surpriză divină, cum deja numise Jankélévitch antisionismul, acest drept de a urî evreii după toate normele conștiinței. În numele luptei împotriva Israelului, cea dintâi datorie a unui antirasist ar fi să fie antisionist. Vedem făcându-și apariția un nou venit în lupta politică: „antifascistul antisemit", ca profanatorii cimitirului evreiesc din Sarre-Union, care jurau să „combată nazismul... până la ultimul evreu".[275] Savuros oximoron. Retorica antinazistă este utilizată pentru a promova însăși ideologia nazismului: nu putem înțelege nimic din mișcările actuale dacă nu luăm în calcul această răsturnare. Marx își descrisese deja ideologia ca referindu-se la o „lume pe dos" pe care își propunea să o pună la loc pe picioare. Iată deci că este recomandat să fii antisemit pentru a ucide național-socialismul. E groaznic că o generație care nu a cunoscut cel de-al Doilea Război Mondial, dar se revendică de la mișcarea de rezistență, începe prin a reproduce exact gesturile călăilor.

Întrucât o parte din tineret manifestează, pe bună dreptate, începând din primăvara lui 2020, împotriva violențelor poliției și a rasismului, trebuie de asemenea amintite crimele antisemite care au însoțit istoria recentă a Franței: din 2006, doisprezece evrei francezi au fost uciși de islamiști fiindcă erau evrei, de la Ilan Halimi la Mireille Knoll. Ca să nu-i mai punem la socoteală pe cei 60 000 de evrei care au fost nevoiți, din 2010 încoace, să

---

275 Marion Van Renterghem, „L'antisémitisme impulsif de 5 gars «sans problèmes»", *Le Monde*, 20 februarie 2015.

își schimbe domiciliul, nemaiputând să trăiască în cartiere cu majoritate musulmană, unde se simțeau amenințați. Este vorba despre o *alya* internă, exil intern, după cum recunoștea prim-ministrul Édouard Philippe în *L'Express*.[276] Să ne amintim că orașul Malmö, din sudul Suediei, care adăpostește o comunitate puternică arabă și o mică minoritate evreiască, ar putea deveni în curând *judenfrei*, într-atât atacurile împotriva evreilor le face acestora imposibilă siguranța. În clipa în care evreii încep să dea rău în cadrul castingului pentru victima ideală, devine dificil, ba chiar periculos, să se plimbe cu *kipa* pe cap fără a fi insultați sau fără a se teme pentru viața lor. Numeroși copii evrei nu mai pot merge în anumite școli publice și nici Shoahul nu mai poate fi făcut cunoscut în multe instituții de învățământ, după cum evidențiia Raportul Obin încă din 2004.[277]

Pentru căi de conviețuire rezonabile

Europa și Franța au ridicat, de patru decenii, toate barierele morale și juridice pentru a preveni întoarcerea „bestiei imunde" (Bertolt Brecht). Însă poate, acum, după cum o fac stânga laburistă britanică sau mișcarea Franța nesupusă din Hexagon, să practice un

276 Vincent Mongaillard, „Antisémitisme: obligés de déménager parce que juifs", *Le Parisien*, 25 februarie 2019.

277 Jean-Pierre Obin, *Les Signes ey manifestations d'appartenance religieuse dans les établissements scolaires*, La Documentation française, 2004. În afara Shoahului, au fost puse sub semnul întrebării și romanul *Madame Bovary*, fiindcă este povestea unei femei adultere, dar și planurile bisericilor și Voltaire care l-a insultat pe Profet. Toate sunt „haram", păcat...

antisemitism prin reținere, în numele clientelismului. E o rațiune matematică simplă în această atitudine: și în Marea Britanie, și în Franța, votul evreiesc este minoritar (respectiv 290 000 și 500 000) prin comparație cu votul musulman (3 140 000 în Regatul Unit, între 5 și 7 milioane în Franța). Este ceea ce se cheamă „teorema lui Boniface", după numele politologului Pascal Boniface care, cel dintâi, a procedat la acest calcul pentru Partidul Socialist la începutul secolului (deși acesta se apără de orice proces de intenție). Constrânși să facă deosebirea între cele două minorități, mulți intelectuali și responsabili politici, pe de altă parte simpatizanți ai cauzei palestiniene, preferă, în numele unui antirasism strict, să-i abandoneze pe evrei în beneficiul musulmanilor, considerându-i pe primii pe nedrept favorizați, pe ceilalți pe nedrept dezmoșteniți (în Franța, acest fapt se referă în special la cei proveniți din Maghreb, Mali și insulele Comore, pe când musulmanii britanici provin din Pakistan, India și Bangladesh și deseori o duc mai bine). Actele de violență, crimele împotriva evreilor francezi, intimidările au fost explicate prin anxietatea tinerilor din cartierele mărginașe sau prin conflictul din Orientul Apropiat. În toate orașele Vechii Lumi, primari și guvernanți, din simple rațiuni electorale, trebuie să decidă dacă sunt de partea puternicelor comunități musulmane sau de partea minorității evreiești. E ușor de imaginat pe care-i vor lăsa baltă pentru a strânge voturi.

Oare nu în Franța, liderul mișcării Franța nesupusă, Jean-Luc Mélenchon, a acuzat, fără niciun motiv, lobby-ul evreiesc francez sau, mai exact, CRIF (Consiliul Reprezentativ al Instituțiilor Evreiești) că a dus la eșecul lui Jeremy Corbyn la alegerile legislative britanice din toamna lui 2019? Și nu același Jean-Luc Mélenchon, ateu declarat și dușman al religiei când este vorba despre creștinism, a participat la o defilare împotriva „islamofobiei" în luna noiembrie a aceluiași an, umăr la umăr cu organizații cunoscute pentru radicalismul lor? În ambele cazuri, oportunismul inspiră angajarea politică a aleșilor.

Stranie spirală: antirasismul sfârșește prin a aluneca exact în situația pe care o demasca, adică ura față de un grup precis, care ură face mai mult pentru coeziunea unei comunități decât toate apelurile fade la „a trăi împreună". Încă din 1930, Sigmund Freud ne prevenise în *Civilizația și neajunsurile ei*: „Este mereu posibil să unești o mare masă de oameni prin legăturile de iubire dintre ei, cu o singură condiție: să mai rămână alții în afară, pentru a avea în cine să se lovească". Din acest punct de vedere, evreii reprezintă totemul perfect: prin împrăștierea lor în lume sunt în același timp apropiați și îndepărtați. Asemănători cu cei din jur și diferiți, totodată. În sfârșit, se bucură de privilegiul anteriorității și rămân ținta preferată. Sunt marcați de forța tradiției. O dată secată hora țapilor ispășitori imateriali, capitalism, liberalism, bani, sunt întotdeauna acolo pentru a concentra asupra lor furia și frustrarea din partea extremei drepte, dar și a extremei stângi, încă o dată frați, chiar dacă dușmani. Evreii nu epuizează rasismul antialbi, dar constituie o verigă importantă. Și chiar dacă nu sunt pe această planetă decât aproape 14 milioane de evrei, rezistența și încăpățânarea lor de a nu dispărea însuflețesc ostilitatea la adresa lor. Antisemitismul este o pasiune care traversează secolele și se hrănește la fiecare cincizeci de ani din propria sa respingere. Shoahul nu a făcut decât să ațâțe jăraticul urii.

Capitolul 15
Iluminism sau romantism?

Franța albă nu mai există și cei care nu o iubesc nu au decât să plece din ea.[278]

Rokhaya DIALLO

Antirasismul e prins, încă de la originile lui, într-o contradicție explozivă: constrâns să proclame universalitatea speciei umane, trebuie să-i apere particularitățile. Universalismului eterat îi preferă universalismul încarnat. „Omenirea e una, dar vorbește mai multe limbi", spunea Raymond Aron. „Oricine uită unul dintre cei doi termeni recade în barbarie." Este cunoscută opoziția dintre iluminism și romantism: adepții celui dintâi fac apel la Om cu majusculă, eliberat de orice contingență geografică ori culturală, cei ai celui de-al doilea, invers, înțeleg să regăsească omul de carne, atașat de teritoriul său, de patrie, de idiom. Inclusiv primele popoare. Omenirea este o singură familie, care trebuie să evite dublul coșmar al uniformizării și al balcanizării.

---

[278] Rokhaya Diallo, *À nous la France!*, Michel Lafon, 2017, p. 30.

Culturi subalterne, culturi de neatins

Antirasismul etnic sau confesional înclină mai degrabă către elogierea micilor diferențe care izolează fiecare grup de toate celelalte. Astfel trebuie înțeles diferendul aproprierii culturale, adică tentativa albilor de a lipsi „grupurile subalterne" de trăsăturile lor distinctive. De aceea se consideră necorespunzător să vinzi *burrito* dacă nu ești mexican. În 2017, un cuplu de americani „albi" de pe Coasta de Vest, care deschisese un camion-restaurant în care vindea acest produs, a primit amenințări cu moartea și a trebuit să își închidă afacerea.[279] Ar trebui oare noi, ca francezi, să interzicem consumatorilor americani să mănânce cartofi prăjiți (*french fries*, în engleză), baghete sau croasanți? Un alb nu are dreptul să poarte *dread*-uri, care aparțin culturii jamaicane, să practice „aproprierea capilară", și nici un scriitor să își imagineze personaje de culoare[280] sau Elvis Presley să cânte muzica negrilor.[281] Pictorul Hervé Di Rosa, însărcinat să ilustreze, în 1991, pe pereții Palatului Bourbon marile realizări ale Adunării Naționale, printre care și abolirea sclaviei în 1794, a fost acuzat de rasism de către universitara Mame-Fatou Niang pe motiv că personajele feminine au buzele groase și roșii, ceea ce ține „în același timp de publicitatea pentru firma Banania și de benzile desenate *Tintin în Congo*". În realitate, crima lui Hervé Di Rosa, care pictează întotdeauna chipuri exagerate și guri cu buze cărnoase, în tradiția unui anumit gen

279 Citat în Douglas Nirray, op. cit., p. 147.

280 Este ceea ce a pățit Timothée de Fombelle, autor de succes pentru tineret, fiindcă personajul ultimei sale cărți, *Alma*, este o fată neagră: editorul său american, Walker Books, a decis, în 2020, să nu îl publice.

281 Exemple oferite de Géraldine Smith, op. cit., pp. 257–259.

de benzi desenate, este că e alb și că îndrăznește să picteze bărbați și femei de culoare. La o simplă privire îndreptată către pictura africană contemporană se observă că artiștii de acolo nici nu procedează de obicei altfel, fie că este vorba despre școala Poto-Poto din Congo-Kinshasa, fie de JP Mika sau de mulți alții.

Tot așa s-ar putea interzice unui „dominant" să facă yoga, practică gimno-respiratorie a societăților colonizate, să joace rol de persoană cu handicap dacă e sănătos sau să cânte gospel dacă nu e negru.[282] În toate aceste cazuri nu ar fi vorba decât despre lucruri furate de la foștii dominați sau colonizați. Este interzis să te pui în locul altora, fiindcă fiecare cultură este o insulă și a te muta pe acea insulă înseamnă a-i expropria locuitorii. Justin Trudeau, prim-ministrul canadian, a fost obligat să își ceară scuze că practicase *black face* în 2001, în timpul unei petreceri studențești, când se deghizase în Aladin, utilizând un machiaj de culoare închisă. Însă recidivase, îmbrăcându-se în mag indian și în sikh pios în timpul unui dezastru de călătorie la Delhi, în februarie 2018. Justin Trudeau este cu adevărat Fregoli[283] al Canadei, capabil să intre în orice costumație și în pielea tuturor personajelor. Cât despre sărbătorirea Halloweenului în Statele Unite, aceasta a ajuns o adevărată probă de foc, într-atât de mare e teama ca, abordând o anumită costumație, să nu se simtă rănit cutare sau cutare membru al unei „minorități oprimate".

Când regizoarea Kathryn Bigelow, în 2017, a realizat un film dispunând de un buget considerabil, *Detroit*, despre revoltele rasiale din 1967 din respectivul oraș, a fost imediat atacată, albă fiind, pentru pretenția ei de a pune mâna pe istoria etnicilor afro-americani. În Québec, regizorul Robert Lepage a fost nevoit să renunțe, în 2019, la spectacolul *Kanata* („satul", în limba huron), care se referea la primii locuitori ai Canadei, fiindcă nu avea în distribuție

---

282 Mathieu Bock-Côté, *L'Empire du politiquement correct*, Le Cerf, 2019, p. 184.

283 Leopoldo Fregoli, 1867–1936, actor, ventriloc și muzician italian vestit pentru schimbările rapide de costum și personaj. (*N.t.*)

actori autohtoni. Până la urmă, l-a prezentat Ariane Mnouchkine în Franța, la Théâtre du Soleil, întrucât în trupa ei erau și indieni, și afgani, și sud-americani: cu ce era astfel mai acceptabil, că doar afganii, sud-americanii și indienii din India nu au nicio legătură cu amerindienii din Canada? Numai popoarele dintâi ar avea dreptul să vorbească despre popoarele dintâi, negrii despre negri, indienii despre indieni, albii având unica obligație de a face penitență. Alt exemplu caraghios a putut fi văzut în momentul în care candidata democrată la alegerile americane Elizabeth Warren și-a declarat, în 2019, ascendența amerindiană, ca urmare a unui test ADN aproximativ care a fost respins ulterior de populația Cherokee și a costat-o, din partea lui Donald Trump, porecla „Pocahontas". În Canada, Yolanda Bonnell, dramaturg de origine ojibwe (grup de triburi din nordul Americii) și sud-asiatică, *queer* pe de altă parte, a cerut criticilor albi să nu scrie despre piesa ei[284]. Pretenția ei era că „numai indigenii negri și persoanele de culoare pot înțelege spectacolul". Albii au dreptul să fie spectatori („este important ca martorii să fie prezenți, pentru a înțelege efectele mereu actuale ale colonialismului"), dar trebuie să păstreze tăcerea în legătură cu ceea ce au văzut. Bufoneria atinge aici culmea: narcisismul minoritar regăsește, în megalomania lui, moravurile de dinainte de Revoluție. Aceste microevenimente, după cum bine a observat Mathieu Bock-Côté, nu sunt niște bancuri oarecare, ci acte politice care trebuie să simbolizeze jefuirea sistematică a popoarelor dominate de către cultura occidentală.

Această repliere este, totodată, și simbolul unei adevărate singurătăți metafizice. Când sociologa americană Alice Goffman a publicat o anchetă despre tineretul de culoare din ghetouri, despre hărțuirea polițienească al cărei obiect îl reprezintă și despre „precaritatea sa juridică"[285], a devenit obiectul unei polemici: cu

---

284 David Caviglioli, „Une dramaturge canadienne demande aux critique blancs de ne pas écrire sur sa pièce", *Biblio Obs*, 19 februarie 2020.

285 Alice Goffman, *L'Art de fuir. Enquête sur une jeunesse dans le ghetto*, Le Seuil, 2020.

ce drept o albă oferă o poveste despre nefericirea neagră? Într-o contraanchetă, se relevă o serie de erori flagrante, chiar dacă, până la urmă, cartea a fost reeditată și reabilitată de *New York Times*, iar Vaticanul intelectual de stânga i-a pus la dispoziție autorizația oficială de tipărire. În postfață, sociologul Didier Fassin, suspect totuși de complezență, fiind profesor la Princeton, observă că „nu poate fi ocultată existența unei suspiciuni *a priori* în mediile intelectuale afro-americane radicale față de cercetătorii albi care fac anchete în mediile negre, moștenire a unei îndelungate dominații rasiale la care a contribuit și lumea academică". Toate acestea sunt corecte, dar atunci de ce să te mai interesezi de problemele comunității afro-americane, din moment ce aceasta nu vrea să discute despre ea decât cu ea însăși? Acest separatism identitar face dificilă orice întâlnire.

Se postulează o afinitate exclusivă între un grup dat și manifestările sale culturale (Thomas Pavel[286]), care ar acționa ca un revelator al problemelor lui. În realitate însă, ce leagă culturile mexicană, amerindiană, thailandeză, samoeză, dogon sau masai, toate atât de diferite și fără vreo legătură unele cu altele, în afara prezenței, ascunse într-un ungher întunecat, a infamului Alb? O corelare negativă. Identitatea personală, reflectare a identității colective, ar fi deci „comoara cea mai sfântă"[287]. Omul este ancorat de rădăcinile lui ca stridia de stâncă. În numele unei critici a universalismului abstract al Iluminismului, diferențialiștii îl închid pe fiecare în celula lui comunitară, cu interdicția de a se părăsi pe sine însuși! A spune „eu" ar însemna întotdeauna a spune „noi", confirmând o apartenență mai degrabă decât anunțând o inovație. Celebrarea rădăcinilor, cândva temă de dreapta, este de acum revendicată de stânga: fiecare se îmbată până la extaz de propria singularitate, *women studies, black studies, trans studies*. Deși

286 Thomas Pavel, „Le rejet des classiques", *Le Messager européen*, 1991, p. 116.
287 Laurent Dubreuil, „Contre la politique d'identité", *Le Débat*, noiembrie-decembrie 2018, p. 142.

cultura neagră americană face parte dintre comorile umanității, deși a inventat bluesul, jazzul, soulul, hip-hopul, deși strălucește în pictură și literatură, se cere să fie păstrată doar pentru sine, cu interdicția de a fi imitată. Oare o Jessye Norman, care are revelația muzicii clasice retransmise la radio, într-o după-amiază de sâmbătă, prin *Lucia di Lammermoor* a lui Donizetti, sau Barbara Hendricks, remarcată de un meloman într-o biserică obscură din Sud, pe când intona imnuri, ar fi acuzate în zilele noastre de trădare culturală? Ce să mai vorbim despre Aretha Franklin cântând *Ave Maria* al lui Schubert, picurând accente și ritmuri *negro spiritual* în imnul sacru și producând o bulversantă polifonie? Nina Simone și-a declarat deseori tristețea de a nu fi făcut o carieră de pianistă clasică din cauza culorii pielii. Îmi pare rău că trebuie să reamintesc un lucru atât de evident: în materie de muzică, de pictură, de literatură, de alimentație, îndrăzneala stă în împrumut, în citare, în jocurile de influențe, fiindcă arta nu cunoaște nici ziduri, nici frontiere (nu vorbește oare Angélique Kidjo, cântăreața din Benin, în legătură cu acest subiect, despre expansiunea culturală?). Ce ar fi marea romancieră afro-americană Toni Morrison fără dubla filiație față de William Faulkner și Virginia Woolf?

De acum, cuvântul de ordine este autenticitatea: coincidența dintre microcosmosul individual și macrocosmosul comunitar. Să ne amintim că *authentos*, în greceşte, comportă întotdeauna o conotație agresivă, însemnând a avea puteri depline și a comite o crimă.[288] Îți afișezi singularitatea, impunând celorlalți ordinul de a o recunoaște și de a o respecta. Se vorbește mereu „ca femeie, ca gay, ca hispanic", ceea ce invalidează orice punct de vedere împărtășit, după cum bine observa Mark Lilla a doua zi după înfrângerea lui Hillary Clinton, din 2016.[289] Mai departe acesta

---

288 Lionel Trilling, *Sincérité et authenticité*, Grasset, 1994, p. 158.

289 Mark Lilla, „The end of identity liberalism", *The New York Times*, 18 noiembrie 2016.

explică deruta printr-o campanie axată pe clientelism comunitar și îi imploră pe democrații americani să se întoarcă la cele inspirate de Roosevelt spre a redescoperi interesul pentru binele comun.[290] Să nu uităm că teoreticiana americană Iris Young (1949–2006) a mers până la a propune o cetățenie diferită pentru fiecare minoritate, cu drepturi, cod civil și penal deosebite, aruncând în aer întreaga comunitate națională. Poziție care ne apropie de apartheidul sud-african. Ființa umană înseamnă racordare și extracție. Pentru ca racordarea să nu devină lanț trebuie să fie posibilă și extracția, îndepărtarea de locul de origine.

Punți sau ziduri

Ordinul de a face corp comun cu ceea ce suntem ne duce către cele mai retrograde teorii ale apartenenței. Identitarismul cere fiecăruia să se confunde cu originile și etnia sa, fără a încerca să iasă din limitele lor. De aici, un anumit antirasism oscilează în permanență între două propoziții: fie propovăduiește amestecul tuturor cu toți, bolul de salată (în engleză, *salad bowl*) în locul creuzetului (*melting pot*), fie recomandă etanșeizarea. Pe de o parte, zidurile care divizează oamenii sunt de netrecut, pe de alta, acestea nu sunt decât niște membrane ușor de traversat. Se oscilează între nediferențiere și patriotism etnic.

Prima versiune a fost încarnată, în anii 1990, prin campania fotografică Benetton: fuziunea progresivă a tuturor popoarelor Terrei, alb, negru, asiatic, bărbat sau femeie, tânăr sau bătrân

290 Mark Lilla, *La Gauche identitaire. L'Amérique en miettes*, Stock, 2018.

într-una și-aceeași persoană, mereu la fel și mereu diferită, fără vârstă ori culoare. Ființele omenești sunt una și cu un singur chip, reîncarnându-se sub diferite înfățișări, într-un vertiginos caleidoscop. Invers, diferența pe care o reprezintă celălalt prin comparație cu mine este o barieră pe care nu ar trebui niciodată nici măcar să-mi dea prin gând să o răstorn. Nu suntem departe de filosofia segregării, care împărțea oamenii în categorii străine unele de altele, în cadrul aceleiași societăți. Comunitățile, la fel și religiile, sunt convenabile fiindcă descarcă indivizii de alegeri personale complicate, indicându-le drumul de urmat: e de ajuns să se conformeze dogmei sau tradiției. Fericită nuntire cu sine însuși: iată ce permite etnicitatea, dreptul de a-ți îmbrățișa și cultiva cu pasiune rădăcinile.

Barierele rasiale sunt mai etanșe decât cele de gen. Dacă este posibil pentru un bărbat să devină femeie sau viceversa ori pentru un individ să se revendice de la două părți ale umanității, este greu în schimb, pentru moment, să fie transrasial. În ierarhia minorităților, după cum bine au observat Eric Kaufman și Laurent Dubreuil, culoarea pielii este un avantaj superior orientării sexuale.[291] Aceasta nu este negociabilă și constituie una dintre acele frontiere pe care nimeni nu are dreptul să le depășească, nici măcar când deține pașaport de bunăvoință progresistă. În cel mai bun caz, poate fi dovedită o eschivare, în cel mai rău, o umilitoare parodie. Astfel, când feminista Rebecca Tuvel a pledat pentru un transrasialism[292] care s-ar putea derula cu dinamica transgen, a fost atacată cu violență: dacă acest particularism poate fi dobândit de unii, pentru alții e pierdut. O simplă deghizare și câteva aranjamente cosmetice nu sunt decât o opțiune printre altele. Culoarea pielii încetează să mai încarneze povara tragică a condiției negre (sau indiene sau indigene), care devine o

---

291 Eric Kaufmann, op. cit., pp. 311 sqq, și Laurent Dubreuil, op. cit., pp. 48–49.
292 Rebecca Tuvel, „In defense of transracialism", *Hypatia*, 29 martie 2017.

posibilitate printre altele (în schimb, nu se spune nimic despre femeile negre, numeroase, care își întind părul sau încearcă să își albească pielea).

Aceleași neplăceri le-a suferit și o altă activistă, Rachel Dolezal, responsabilă de consiliu în cadrul NAACP (Asociația Națională pentru Dezvoltarea Persoanelor de Culoare) din Spokane (statul Washington). Cu puternice convingeri personale, s-a căsătorit cu un afro-american cu care a făcut copii, prezentându-se dintotdeauna drept femeie neagră[293], desenându-se, în copilărie, în culori maronii, deși părinții ei biologici sunt albi din Montana. Iată deci de ce crimă era vinovată. Așa că a fost dată afară de la universitate, huiduită și trimisă la albitudinea ei. Faptul că atât de mult timp a putut trece drept afro-americană a fost considerat un scandal. Fluiditatea are și ea limitele ei: dacă este interzis să te dai drept negru, înseamnă că natura și biologia nu și-au pierdut chiar toate drepturile. Vai de cei ce vor să trișeze: dacă o femeie albă ar putea deveni neagră, ar însemna că faimoasa linie de demarcație a culorii e o ficțiune și că beneficiile colaterale obținute grație acestui statut sunt și ele fictive. Tocmai acest spectru al diluției înnebunește oamenii.

Metișii ca dovadă

Dacă vreodată albii vor dispărea, după cum par a-și dori unii, vor fi deci înlocuiți de persoane în nuanțele *chocolat-clair*, *café-au-lait*, conform unui întreg spectru policrom de parcurs. A crede că metisarea va eluda, ca prin minune, orice segregare, fiindcă fiecare îl

293 Laurent Dubreuil, op. cit., pp. 50–51.

va purta pe celălalt în el, ține de naivitate. Neîncrederea pe care o trezesc, pentru cei turbați după clasamente, mulatrii sau cei doar pe sfert amestecați este suficientă pentru a împrăștia iluzia unei coabitări fericite. Metisul e vinovat de ambiguitate pe scara distincțiilor.

> „Sunt născut în Franța și mi-e greu să mă identific ca negru sau ca alb. Câteodată sunt negru, câteodată sunt alb și un pic din amândouă în cea mai mare parte a timpului. Sau, mai degrabă, ceilalți, dintr-o reflectare întâmplătoare ori dintr-un lapsus, mă albesc sau mă înnegresc după cum le vine."[294]

Marele scriitor ivorian Ahmadou Kourouma spunea mai sever, referindu-se la trecutele vremuri ale colonizării:

> „... când întâlnești un mulatru, te afli în fața unui om trist că nu e alb, dar fericit că nu e negru. Viața e întotdeauna dureroasă pentru aceia care îi iubesc pe cei care-i exclud și îi detestă pe cei care îi acceptă".[295]

În veacurile trecute, în America Latină, stăpânii spanioli sau portughezi s-au înverșunat să creeze o stratificare socială maniacală, bazată pe culoarea pielii: metis pentru rezultatul unirii dintre un european și o indiancă, mulatru pentru cel dintre un negru și o spaniolă, zambo pentru persoanele născute din relația dintre negri și amerindieni, ca să nu mai punem la socoteală toate nuanțele din Antilele franceze, sferturi, cincimi, optimi, într-un soi de degradeu fără sfârșit.[296] În anii 1990, gherila maoistă Sendero Luminoso

---

294 Fabrice Olivet, op. cit., p. 8.
295 Ahmadou Kourouma, *En attendant le vote des bêtes sauvages*, Points-Seuil, 2000, p. 106.
296 Christian Delacampagne, op. cit., pp. 143–144.

din Peru, mișcare indigenistă, propunea eliminarea fizică a tuturor metișilor, trădători ai descendenței amerindiene. Toate aceste persoane cu „sângele amestecat", eurasiatici, afroasiatici, toți acești hibrizi cu pielea deschisă la culoare și părul creț experimentează deseori respingerea din partea celor două grupuri din care au apărut, fiind în același timp înlăuntrul și în afara lor, deci inclasabili. Acești cameleoni, personaje pasionante pentru romancieri (să ne gândim la V.S. Naipaul sau Hanif Kureishi), sfâșiați între două culturi, între două continente, poartă în ei toate blestemele moștenirii lor. *Inky* (negri cerneală), așa erau numiți elevii indieni în colegiile britanice, în vremea dominației engleze. Numai că anglo-indienii nu erau altceva decât „o castă de semialbi, creată în interesul englezilor de a avea șefi de echipe"[297]. Trădători în ochii indienilor, aceștia erau, pentru englezi, niște „bastarzi" cu ascendență necunoscută, apăruți „din dezmățul vreunui vulgar răcan britanic" și nu ar fi produs probabil decât „o grămadă de tuciurii".

Dacă atitudinea reprobatoare față de „albi" s-ar generaliza în Europa, ar putea atinge și metișii nu îndeajuns ori prea deschiși la culoare.[298] Printr-un paradox care amintește de celebrul adagiu nord-american „o singură picătură de sânge negru poate strica și cea mai încântătoare carne", iată că o picătură de sânge alb te-ar putea arunca în tabăra stăpânilor de sclavi. Chiar dacă este vorba despre noțiuni viciate — care presupun identități perfect alterate de amestec —, nu e mai puțin tulburător să ajungă să fie apărate, în numele antirasismului, puritatea etnică și identitară. Astfel, în timpul unei adunări de susținere pentru Adama Traoré și „împotriva rasismului", pe 2 iunie 2020, la Paris, un polițist negru a fost numit „vândut"; „Nu ți-e rușine să fii de partea lor?", se răsteau la el unii dintre participanți (respectivul polițist a depus plângere, între

297 Bunny Suraiya, *Adieu Calcutta*, Albin Michel, 2015.

298 Să ne amintim că „eliberații de culoare", metișii afro-caraibieni revoltați, au jucat un rol important în abolirea sclaviei, întrucât au forțat „autoritatea colonială să recunoască faptul că un individ nonalb poate fi liber" (în Frédéric Régent, *La France et ses esclaves*, Grasset, 2007, p. 211).

timp, împreună cu alți colegi, victime ale aceluiași fel de insulte). Iată cu adevărat victoria postumă a celui de-al Treilea Reich: cine și-ar fi putut imagina că, la șaizeci și cinci de ani de la moartea lui Adolf Hitler, strigătul „Trădător de rasă" va răsuna pe străzile Parisului, din partea manifestanților „antirasiști"? Alți funcționari sunt calificați drept „slugoi arabi" sau „lachei negri". Aceiași care se declară partizani ai diversității, refuză ca poliția franceză să includă în rândurile ei negri, arabi, asiatici! Melanina contra leucodermei: toți sperjurii, toți vânduții vor fi deci considerați albi, Bounty[299], Cappuccinos, Oncle Tom, negri pe dinafară, albi pe dinăuntru. Oare nu-l considera Malcolm X pe Martin Luther King „negru de casă", valet în serviciul stăpânilor[300]? Se dorește evident radicalizarea dezacordurilor după cheful fiecăruia: în comunitățile musulmane de origine maghrebiană, „collabeurs"[301] sunt stigmatizați în clipa în care se îndepărtează de islam și sunt considerați vânduți celorlalți — „kouffar", necredincioșii. Dacă un negru gândește altfel decât „frații", atunci o face ca un „toubab" și sigur e un trădător al cauzei. Din acel moment trece drept „spărgător de grevă al unui sindicat etnic" dedicat apărării intereselor comunitariste.[302]

Se știe că metișii, mai ales antilezii, sunt văzuți uneori ca agenți dubli, conținând coexistența redutabilă de stăpân și de sclav (la care se adaugă ranchiuna față de africanii care și-au vândut strămoșii negustorilor de sclavi europeni sau arabi). „Genetic, mă aflu și în tabăra victimelor, și în cea a călăilor", spune foarte

---

299 Apelativ insultător la adresa negrilor aparent trecuți de partea albilor, prin similitudine cu dulciurile cu același nume, care au la mijloc cocos și pe dinafară ciocolată. (*N.t.*)

300 „Dacă, în general, e teoretic șubred, iar moral nu tocmai loial să respingi un argument sau o poziție făcând trimitere la «rasa» celui care vorbește, ce să mai spui de atitudinea care constă în a discredita universaliștii, negri sau arabi sau de alt fel, făcându-i «albi»! Este de parcă aceștia ar fi trădători ai «rasei» lor, bineînțeles sociale." (Stéphanie Roza, op. cit., p. 157)

301 Maghrebian considerat trădător de către o parte a comunității lui, mai ales dacă o critică public. (*N.t.*)

302 Jim Sleeper, *Du racisme libéral. Comment la fixation de la race a tué le rêve américain*, Rowan and Littlefield Publishers, Boston, 2002, citat în Géraldine Faes și Stephen Smith, *Noirs et Français!*, 2007, Pluriel, p. 385.

clar Fabrice Olivet, sfâșiat de cele două handicapuri. Iar evoluția antisemită a comicului Dieudonné, metis franco-camerunez, a putut fi explicată ca simptom al unei identități africane incerte, deci supralicitate. Ezitare în cazurile îndoielnice: iată ce a făcut cândva ca recensământul american să claseze, într-o singură familie, mai mulți membri ca mulatri în 1880, negri în 1900, din nou mulatri în 1910, înainte de a deveni albi în 1920. Dacă „albii" ar urma să dispară cândva, înlocuiți de multiple forme de metiși, atunci aceștia din urmă vor ocupa poate locul delicat asumat până atunci de cei dintâi. Isteria purității va evolua în acest sens, după cum a evoluat în sens invers în secolul trecut.

Să fie epiderma politică?

În Statele Unite, oricine simpatizează cu „puterea albă" își pierde calitățile inerente afro-americanilor. Să fii gay sau negru este o identitate politică de la care nu trebuie să te abați. Nu a fost expulzat simbolic cântărețul și producătorul Kanye West, bărbatul lui Kim Kardashian, din comunitatea neagră fiindcă l-a susținut pe Donald Trump? Din aceleași motive, Peter Thiel, homosexual și fondator al firmei PayPal, a fost alungat din „Biserica gay" (Douglas Murray[303]). Scriitorul Ta-Nehisi Coates a explicat cum Kanye West nu era un „liber cugetător", ci un campion al „libertății albe".[304] Până și Joe Biden, într-o nefericită deviere, a decretat la un post de radio, în 22 mai 2020, că un negru care îl votează pe Trump nu este un negru. Ulterior și-a retras afirmația.

303 Douglas Murray, op. cit., p. 152.
304 Ibid., p. 157.

Una este să vrei să dobori vechea prejudecată a islamului și a creștinismului, care asocia negrul pielii cu negrul sufletului, „blestemul lui Ham"[305]. Alta e să exalți negritudinea, afrocentrismul, să generezi mode de gândire radical diferite, să stabilești o legătură între patrimoniul genetic al unui individ și calitățile lui intelectuale și morale cu, exact ca pe vremea coloniilor, atributele inferiorității sau ale superiorității unora sau altora.[306] Chiar să existe o rațiune neagră și o rațiune albă, după cum, cândva, existau o știință proletară și o știință burgheză? Biologia determină din nou oamenii conform postulatelor rasismului „științific" al secolului al XIX-lea.

E bizară înverșunarea cu care anumite curente „progresiste" calcă în picioare ceea ce numesc „albi", explicând, totodată, că nu manifestă niciun fel de discriminare în privința acestora. Pentru ele, a discuta despre un rasism antialbi înseamnă a vorbi pe limba Adunării Naționale, fiindcă victimele rasismului nu pot fi rasiste și nu au nicio legătură cu prejudecățile care grevează majoritatea populației.[307] Or, tocmai inversul e cel ce se produce: în Franța, rasismul și alergia la celălalt sunt multiplicate cu viteză exponențială între grupuri și comunități, nomazi, romi, maghrebieni, africani, ceceni, vietnamezi, chinezi[308], evrei, „gali": de acum, totul se explică în termeni de fizică, de puritate a sângelui și de diferență.

---

305 Justificare religioasă care explică sclavia negrilor prin *Geneză*. „Noe lucra la vie. Într-o zi a băut vin și s-a îmbătat. Unul dintre fiii lui, Ham, și-ar fi bătut atunci joc de el, spre deosebire de ceilalți frați, Sem și Iafet. Când i s-a spus lui Noe, acesta l-a blestemat pe Canaan, cel mai mic fiu al lui Ham, spunând că acesta va fi «sclavul sclavilor pentru frații lui»", în Olivier Pétré-Grenouilleau, *Les Traites négrières. Essai d'histoire globale*, Gallimard, 2005, p. 31.

306 Despre afrocentrism există o veritabilă bibliotecă și în engleză, și în franceză. Despre figura controversată a lui Cheikh Anta Diop (1923–1986), inventatorul Egiptului african, vezi Catherine Coqeury-Vidrovitch, care i-a alcătuit un portret nuanțat și mai degrabă pozitiv în *Le Débat*, nr. 208, ianuarie-februarie 2020, pp. 178 sqq.

307 Damien Charrieras, „Racisme(s)? Retour sur la polémique du „racisme anti-Blancs" en France", în *De quelle couleur sont les Blancs?*, op. cit., pp. 244 sqq. Abjecția rasistă este aici dublată de negarea ei.

308 În august 2016, mii de asiatici au manifestat pe străzile Parisului, pentru a cere mai multă siguranță a persoanei și a denunța atacurile cărora le sunt obiect din partea tinerilor „rasizați" din cartierele mărginașe.

Ca să nu mai punem la socoteală homofobia și transfobia care domină în „cartiere". Iluminații rasei proliferează ca iluminații medievali și cu aceeași intransigență. Antirasismul afișat este un bumerang care se întoarce în forță împotriva celor care se proclamă unicii lui deținători. Au dat lecții altora, merită acum să primească și ei una. Și iată cum renasc obsesia pedigriului și vechile diferențieri născute de sclavie. Sunt readuse la viață rănile care se presupunea că au fost închise. Final al conceptului de umanitate ca unitate în multiplicitate, triumf al arenei, al țarcului, ca ansamblu de specii incompatibile.

Societate postrasială sau hiperrasială?

Rămâne de aflat cum va evolua „stigmatizarea" Albului, bărbat sau femeie, dacă se va accentua în Statele Unite în momentul în care, în această țară, procentul de „caucazieni" va ajunge sub 45%, în 2050, conform unei previziuni din 2018 a US Census Bureau. Numai că, dintr-o prejudecată și ea rasistă, Biroul American pentru Recensământ consideră „albă" persoana ai cărei părinți sunt și ei la fel. Ceea ce înseamnă să se uite că mulți copii născuți din căsătorii între asiatici, hispanici și albi se consideră albi. Albul va absorbi asiaticii și hispanicii, prin mariaje interetnice din ce în ce mai numeroase, cu prețul „albirii" celor din urmă? Altfel spus, asistăm oare la lărgirea grupului „alb" mai degrabă decât la dispariția lui[309]? Ceea ce ar însemna că America va rămâne albă din

309 Ipoteză extrem de nuanțată a lui Eric Kaufmann, op.cit., pp. 414–415.

punct de vedere cultural, în pofida creșterii populației latino, de stânga pe plan economic, dar mai degrabă conservatoare în legătură cu subiectele culturale. Contrar predicțiilor suprematiste, s-ar putea ca populația „caucaziană" să rămână etnie lider în cadrul creolizării generalizate. „Albii", numeric în declin, vor păstra o anume preeminență economică[310], chiar dacă sunt talonați, dacă nu cumva chiar depășiți de asiatici. Numai că Statele Unite, prin ADN-ul lor istoric, rămân tributare unui blestem persistent: distrug segregările pentru a le putea reface mai bine, mulțumindu-se să ridice în slăvi o minoritate pentru a coborî o alta, în așteptarea celei ce va urma. Mult mai riguroasă pare concepția franceză a cetățeniei universale și a laicității, chiar dacă unele spirite colonizate ar vrea să instaleze la noi o „democrație rasială și sexuală" (Éric Fassin), adică un apartheid adaptat, nu ca atare.[311]

Dincolo de o adunare de oameni mâhniți, care își povestesc nenorocirile care i-au atins și își arată rănile, o națiune este mai întâi un spirit colectiv, legat de o limbă, bazat pe o istorie și o memorie comune, și orientat către viitor. Mai mult decât oricând, indiferența declarată față de identitate și religie asigură măreția unui contract social. Cea mai frumoasă victorie asupra opresorilor și exterminatorilor de ieri este coexistența, în societățile noastre, a populațiilor pe care, odinioară, prejudecățile și mentalitățile le declarau incompatibile, este accesul foștilor dominați la rangul de ființe asemenea tuturor celorlalte. Milioane de oameni de origini diferite trebuie să învețe să trăiască umăr la umăr. Străbunii lor poate că s-au omorât unii pe alții din motive care par de acum fie obscure, fie absurde. Cei de acum pot continua să cultive o

---

310 Richard Alba, „The myth of a white minority", *The New York Times*, 11 iunie 2015. În 2018, venitul mediu al gospodăriilor albe era cu 70% mai ridicat decât cel al gospodăriilor negre, adică 70 642 dolari față de 41 692. Problema comunității afro-americane, în pofida constituirii unei burghezii negre, este absența unui patrimoniu serios de-a lungul mai multor generații.

311 Éric Fassin, „Le fin de l'exception raciale en France", *Libération*, 11 iunie 2020.

memorie agresivă și să rivalizeze în ranchiună sau, din contră, să construiască un proiect comun. Într-un cuvânt și pentru a o spune răspicat: oricine nu iubește negrii, arabii, indienii, asiaticii, homosexualii, femeile libere, laicii, ateii, oricine e ostil diversității fizionomiilor, pluralității modurilor de viață, toleranței religioase, nu trebuie să trăiască în metropolele occidentale. A greșit secolul, pentru a relua o celebră expresie a lui Troțki. Oricine nu suportă să vadă „fețe de cretă", „leucoderme" și își dorește să le aservească, să le umilească, să le trateze ca pe niște suboameni tot pe un drum greșit a luat-o și ar trebui fie să își schimbe mentalitatea, fie să plece pe alte meleaguri mai îngăduitoare. Întrucât, cu excepția vreunei catastrofe, este de crezut că Europa tot cu pielea deschisă la culoare va rămâne, ca majoritate. Un antirasism luminat ar trebui să fie dovada unei înțelepciuni a coexistenței, în care indivizi aparținând tuturor culturilor locuiesc într-un același spațiu. De asemenea, ar trebui să includă o inteligență a discernământului și să distingă ceea ce ține de prejudecată, de ignoranță sau de voința de a face rău. Ideal ar fi să se ajungă la indiferență față de culoare, de etnie, să nu sară în ochi decât talentele, numele proprii, reușitele excepționale, nu indivizii încastrați în categorii preexistente. Dar suntem mai departe decât oricând de așa ceva. *„Black lives matter"* (viețile negrilor contează), zic afroamericanii. *„All lives matter"* (toate viețile contează), ar trebui să le răspundă francezii. Să nu divizăm omenirea.

Oamenii trebuie uniți în scopuri măreațe, dacă nu, se vor omorî unii pe alții pentru diferende mizerabile și un nu mai puțin mizerabil procent de sânge. Lipsa interesului față de culoarea pielii face parte dintre utopiile de care lumea are nevoie ca orizont etic[312], știind că se va lovi întotdeauna de prejudecăți și de aversi-

[312] Pentru multe persoane din Statele Unite, vechea idee a lui Martin Luther King, conform căreia indiferența față de culoarea pielii dovedește noblețea societăților civilizate, este văzută ca rasistă. Un anume Eduardo Bonilla-Silva, profesor la Duke University, vede în ea chiar triumful rasismului (Douglas Murray, op. cit., pp. 126–127). Autorul explică faptul că alegerea lui Obama este manifestarea

uni. Trebuie lucrat la lărgirea familiei umane, nu la rumegarea fără sfârșit a nenorocirilor trecutului. A reconstitui, prin sofisme, o rasă blestemată și etnii binecuvântate, înseamnă a recădea într-o nouă ierarhie, în care bruta brună înlocuiește bruta blondă. Unde-ar mai fi progresul?

cecității față de culoare, ceea ce constituie culmea rasismului. Putem înțelege că e vorba, în această poveste, despre o nișă profesională de exploatat și că indiferența față de chestiunea rasială ar fi o veste foarte proastă pentru cei care din asta trăiesc. Rasismul este de două ori abominabil: o dată pentru cei care suferă din cauza lui, o dată din cauza celor care obțin rente grase de pe urma lui.

Partea a treia

Să-nchidem ochii vechiului european?

Lumea s-a schimbat. Franța lui Clodio Pletosul, a lui Jeanne d'Arc, a lui Philippe Pétain, a lui Charles de Gaulle nu mai e! Astăzi există Franța Ligii pentru Apărarea Neagră Africană.

Liga pentru Apărarea Neagră Africană, 2020[313]

Prefer condamnările condoleanțelor.

Golda MEIR, 1969

---

313 Președintele acesteia, Egountchi Behanzin, susține că statul francez este „totalitar, terorist, sclavagist, colonialist" și cere „redenumirea (*sic*) străzilor, pieților și liceelor". Mai solicită ca Montesquieu, Napoleon și De Gaulle să fie băgați într-un „muzeu al oamenilor răi", care ar fi „pandantul negativ al Panthéonului". Stéphane Kovacs, „Statues vandalisées: ces activistes qui veulent «purifier» l'histoire de France", *Le Figaro*, 26 iunie 2020.

Capitolul 16
Frica de Celălalt?

În 2011, un film francez a avut un răsunet imens: *Invincibilii*, cu Omar Sy și François Cluzet. Povestea este a unui tetraplegic bogat, Philippe, care angajează un îngrijitor, Driss, tânăr senegalez dintr-un cartier sărac, care tocmai făcuse închisoare pentru spargerea unui magazin de bijuterii. Între cei doi bărbați, proveniți din universuri antagonice, se naște o prietenie impresionantă. Filmul poate fi văzut ca un elogiu al toleranței și umorului, împotriva prejudecăților[314], dar și ca o metaforă a declinului bătrânului european, bolnav, regenerat de către un african dinamic, care îl face să redescopere parapanta, automobilul și canabisul (Jean-François Braunstein)[315]. O civilizație în declin își pune soarta în mâinile unei culturi în ascensiune. De aici, gândul te duce la profeția demografului Alfred Sauvy: secolul trecut, acesta prevedea deja o dispariție progresivă a Vechii Lumi și își imagina tineri sosiți din alte părți, venind să închidă ochii bătrânilor europeni buimaci și sterili[316], administrându-le, într-un fel, ultima împărtășanie.

---

314 Prostia fiind abisală, filmul *Invincibilii* a fost bănuit, în Statele Unite, de rasism de către revista *Variety*. Un oarecare Jay Weissberg acuză regizorii de flirt cu un „rasism demn de Unchiul Tom" și-l consideră pe Omar Sy „o maimuță de companie care-l învață pe Albul încuiat cum să se distreze" (*Variety*, 29 septembrie 2011). Cel interesat poate aprecia comparația.

315 Despre acest film și despre *Des hommes și des dieux*, de citit percutantul articol al lui Jean-François Braunstein, „Des hommes et des vieux", apărut în *8 semaines avant*, în 7 martie 2012.

316 Alfred Sauvy, *L'Europe submergée. Sud-Nord dans 30 ans*, Dunod, 1987: „Poate un popor muri de bătrânețe, se poate stinge blând în beatitudine? Să fi existat în preistorie sau în istorie morți tandre?", se întreabă acesta pe coperta a patra.

După ce și-a adus contribuția, omul alb se poate de acum gândi la extincție: Pentru el a venit vremea să dispară, să plece în vârful picioarelor de pe scena istoriei.

Să ridicăm toate barierele?

Un zvon care se tot repetă, un refren aproape, umblă prin toată mass-media și pe toate rețelele de socializare: „Albul" nu-l poate înțelege pe Celălalt, este „o fortăreață inexpugnabilă".[317] Dar să punem și întrebarea: Celălalt îl înțelege pe Alb? Celălalt înțelege un alt Celălalt în afară de el: africanul, indienii din America, indienii, popoarele din Papua-Noua Guinee, chinezii, pe locuitorii insulelor Oceaniei etc.? Nu este oare Europa alcătuită din popoare atât de diferite și care abia de se cunosc? Ce poate fi mai exotic pentru noi decât Islanda, samii din nordul Suediei, popoarele din Siberia sau romii din Europa Centrală? Nu se cască o prăpastie între un finlandez și un sard? În numele înaltei figuri a Alterității, un anumit număr de intelectuali încurajează cu înflăcărare imigrația. Conform maoistului Alain Badiou, aceasta ar trebui să ne permită „cel puțin să ne fim nouă înșine străini, să ne proiectăm în afara noastră suficient pentru a nu mai fi prizonierii acestei îndelungate istorii occidentale și albe care se încheie".[318] Filosoful Achille Mbembe pledează, la rândul lui, pentru dreptul africanilor de a circula peste tot în Europa doar prezentând pașaportul și insistă asupra „imperativului renunțării la frontiere". Trebuie pus totul în circulație, fiindcă Lumea Veche îmbătrânește și trebuie

317 Houria Bouteldja, op. cit.
318 Alain Badiou, *De quoi Sarkozy est-il le nom?*, Nouvelles Éditions Lignes, 2007.

să se deschidă spre populațiile mai tinere și mai numeroase din Africa. Un sarcastic ar zice că este vorba aici despre un elogiu adus fugii de creiere, care prejudiciază în primul rând națiunile africane. Destinul oricărei migrații este și de a concura la binele metropolei-țintă și de a reveni cândva în țara de plecare, înarmată cu noi experiențe și noi cunoștințe. Este o aventură întotdeauna colectivă. Nu propunea oare fostul secretar de stat Rama Yade, într-o luare de poziție publicată în 2020, ca statele africane să își ia înapoi migranții abandonați[319]?

Achille Mbembe denunță și „desfășurarea de tehnologii coloniale de reglare, în era electronică, a mișcărilor migraționiste, cu tot cortegiul lor de violențe cotidiene". Ceea ce îi permite să propună o paralelă excesivă între controlul la frontiere și imperialismul secolului al XIX-lea: „Prin urmare, politica europeană de luptă împotriva imigrației urmărește în viitor un regim inedit de segregare planetară. Acesta, în mai multe privințe, nu este decât echivalentul «politicii raselor» de ieri. Iar Africa e ținta principală". Pare-se că există totuși o diferență între a-i filtra la frontieră pe cei care sosesc și a ocupa o țară străină: într-un caz este refuzat accesul pe teritoriul național, în celălalt este invadat și controlat un alt teritoriu. Putem critica ambele atitudini, dar nu le putem confunda. De mirare, pe de altă parte, cum filosoful nostru nu spune o vorbă despre politica dezastruoasă a numeroase guverne africane, despre dictatură, corupție, despre puciurile repetate, despre criza de supraîndatorare din sudul Saharei[320] sau despre realitatea islamului radical care face ravagii în întreaga

---

319 Rama Yade, „Seule l'Afrique avec sa jeunesse en perpétuel mouvement apparaît en capacité de penser la destinée colective de l'humanité", *Le Monde*, 6 aprilie 2020.

320 Conform lui Dominique Strauss-Khan, coeficientul de îndatorare în Africa subsahariană a trecut de la 30% în 2012 la 95% la finele lui 2019 (*Jeune Afrique*, 23 martie 2020). Se profilează o nouă criză a îndatorării, care riscă să mineze pentru mulți ani dezvoltarea acelor țări aflate, de altfel, în plină explozie demografică. De unde și apelul multor șefi de stat africani, din mai 2020, la o nouă anulare a datoriilor, asemănătoare cu aceea din 1996, a acționarilor care au acceptat, pentru țările sărace și foarte îndatorate, reducerea datoriilor cu 90%. Numai că multe

Africă subsahariană. Astfel, în 2020, Burkina Faso și Mali s-au prăbușit, pradă unui cvasirăzboi civil, atacate din toate părțile, măcinate de birocrație, incompetență, jihad, dar, bineînțeles, toate s-au întâmplat numai și numai din cauza Europei.[321]

În materie de flux migrator, nimeni nu se miră că „migranții", acest neologism de care poți trage cum vrei, ca de un cauciuc, aleg exclusiv să o ia spre Europa occidentală, nu spre Maghreb sau Mashriq, spre țările din Golful Persic ori spre imensa și neocupata Rusie. Și asta fiindcă știu că Europa este un spațiu de drept și arealul unor scrupule exacerbate: dacă ajungi pe țărmurile ei și, dacă se poate, sub ochiul mass-media, ești ceva mai sigur că vei fi primit sau cel puțin ascultat. Pe acest plan, Papa Francisc este cel care a dat tonul, odată cu vizita pe care a făcut-o în insula Lampedusa, în 8 iulie 2013, când a biciuit „mondializarea indiferenței". Pentru suveranul pontif, unica politică în domeniu este ospitalitatea necondiționată (decembrie 2017). „A-l adăposti pe Celălalt înseamnă a-l adăposti pe Dumnezeu însuși." Așa că Francisc a propovăduit deschiderea de coridoare umanitare, cerând ca integritatea familiilor să fie întotdeauna privilegiată, „favorizând reunirea familială inclusiv a bunicilor, fraților, surorilor și nepoților, fără a fi condiționați de puterea lor economică" (14 ianuarie 2018. În timp, va atenua tonul recomandării.) Este în firea lucrurilor ca liderul Bisericii să vadă în fiecare refugiat figura lui Hristos — „Iată, stau la ușă și bat", spune Iisus în Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul (3, 20) — și să reafirme

țări din Sud s-au îndatorat, cu mai multe miliarde de dolari, la instituții private și mai puțin înțelegătoare.

321 Conform statisticii Oficiului Francez pentru Protecția Refugiaților și Apatrizilor, în 2019 patru solicitanți de azil din zece (41%) au fost africani, urmați de afgani, albanezi și georgieni. În ultimii doi ani, solicitările sosite de pe continentul african au crescut cu regularitate. Conform statisticilor Ministerului de Interne, în 2019 Franța a primit 276 576 de imigranți cu acte în regulă. Pentru azil politic avem 132 614 persoane, plus 50 000 de minori neînsoțiți care ar reprezenta, conform poliției, o parte importantă a delincvenței juvenile. Cifrele nu includ și imigranții clandestini.

principiile Evangheliei, chiar dacă, ceva mai târziu, pare a fi fost cuprins de îngrijorare observând starea de spirit din țările care primiseră migranți. Numai că, între conflictul dintre conștiință și realitate, singurul câștigător ar trebui să fie compromisul care constituie decizia politică. Papa are mâinile curate fiindcă nu și le bagă-n toate mizeriile.[322] Alternativa nu este între bine și rău, ci între diferite grade de imperfecțiune. Nu avem de ales decât între mai multe lucruri neconvenabile, dintre care ar trebui să îl preferăm pe cel mai inofensiv.

În plan practic, ospitalitatea nu poate opera în detrimentul suveranității, ajungând pur și simplu sinonimă cu jertfa. Frica nu de străin, ci de a nu ajunge străin la tine acasă, teama de nesiguranța culturală (Laurent Bouvet) nu constituie o fantasmă „reacționară". S-a văzut limpede cum, în Anglia, partizanii Brexitului erau gata să își sacrifice avantajele economice pentru a opri imigrația (care, în bună parte, provine din Europa de Est). Nu se pune problema de a stopa fluxurile migratorii, ci de a le controla, pentru a nu pierde echilibrul propriilor societăți. Cum va reuși altfel statul providențial, deja saturat la nivel de obligații, să achite pensiile, să suporte îngrijirea socială și asigurările de sănătate, dacă este solicitat peste măsură de nou-veniți? Chiar dacă migranții vor contribui la finanțarea sistemului de pensii, câștigul ar fi anulat de costurile școlarizării, formării profesionale, îngrijirilor paliative, numeric peste medie.[323]

În alte timpuri, aceste apeluri la primire fără rezerve ar fi fost definite utilizându-se termeni din inventarul invaziei sau colonialismului. Ei, la naiba cu astfel de cuvinte peiorative! De acum nu mai este vorba decât despre dragoste, ascultare a celuilalt, radioasă deschidere. Iar exact țările care își închid porțile sunt considerate

---

322 Aluzie la o frază a lui Charles Péguy: „Kant are mâinile albe fiindcă-i sunt curate".

323 Într-un sondaj de opinie realizat la Dakar, 92% dintre respondenți s-au declarat interesați să emigreze în Europa, 40% dintre ei chiar ilegal, fie și cu riscul de a-și pierde viața. Sumele trimise familiilor de către cei plecați în străinătate sunt sursă de statut social ridicat și de prestigiu (în Eric Kaufmann, op. cit., pp. 212–213).

odioase, ca grecii huiduiți de sufletele pure în februarie 2020, când președintele Erdoğan le-a lansat un asalt de mii de migranți către frontiere, pentru a-și face uitată politica dezastruoasă din Siria: să insulte Europa, să o umilească este strategia favorită a despotului neootoman care vrea să relanseze un război religios între islamism și creștinism.[324] La modul ideal, fiecare refugiat care sosește dintr-o țară aflată în război ar trebui să fie primit, hrănit, adăpostit, să i se dea un loc de muncă, ba chiar să beneficieze de acces privilegiat la cetățenia țării de refugiu. Ceea ce ar însemna să se uite reacțiile populației la afluxul de străini și șomajul care bântuie în numeroase țări. Ar însemna să fie uitată, de asemenea, o lege simplă: dacă nu este vorba decât despre câteva mii de persoane de salvat, sarcina e evidentă. Însă când este vorba despre zeci, sute de mii, dacă nu cumva chiar de milioane, ordinea priorităților se schimbă: acolo unde triumfă numărul, morala capitulează[325] Drept care cade în sarcina politicienilor să distingă între ce e preferabil și ce e detestabil.

---

324 „Orice proiect, plan politic sau economic în regiune și în lume este sortit eșecului dacă Turcia este exclusă de la participare. Lucru valabil din Balcani până la Mediterana, din nord până în sudul Africii", Erdoğan, 18 mai 2020.

325 Stephen Smith, profesor de studii africane la Duke University, Carolina de Nord: „Când scriu că 7/10 din migrațiile africanilor se efectuează în sânul Africii și doar 3/10 către restul lumii, printre care și Europa, mi se spune: Vezi bine că e puțin! Numai că acești coeficienți aplicați la o populație care va trece de la 1,3 la 2,4 miliarde în 2050, vor sfârși prin a însemna multă lume" (*L'Express*, 25 septembrie 2019). Și mai departe: „Africa este o sală de așteptare de 1,3 miliarde de locuitori, la porțile Europei" (*Le Figaro Magazine*, 12 și 13 octombrie 2019, afirmații obținute de Alexandre Devecchio).

Doar un străin ne va salva?

Cine este acest Celălalt pe care trebuie să-l primim printre noi? Un străin din vecinătate ori un mântuitor care strălucește în inalterabila lui splendoare? Nenumărați procurori vorbesc în numele lui. Astfel, profesorul Didier Fassin exclamă: „Franța va fi judecată de istorie pentru atitudinea ei față de migranți".[326] Africanistul Jean-François Bayart vorbește, referindu-se la politica noastră de subcontractare a problemei migrației libienilor și turcilor, despre „statul de abjecție". „Impunem aliaților noștri africani să facă ei munca murdară de a da înapoi migranții în locul nostru (...). Republica, administrația, poliția, clasa politică își pierd și sufletul, și onoarea."[327] Mai ciudat e că raportul consilierului de stat Thierry Tuot, din 11 februarie 2013, înaintat prim-ministrul Jean-Marc Ayrault, în legătură cu „politica de integrare și în favoarea unei societăți inclusive", se deschide cu un citat din Novalis: „Și mai mult decât ei toți, superbul Străin cu ochii adânci, cu pasul ușor, cu buze-ntredeschise și fremătând de cântece". Epigraf unic care se poate citi ca o declarație de dragoste anticipată, făcută unui personaj imaginar venit de peste mări și țări.

Oricine refuză să-l iubească pe acest Străin magnific va fi pedepsit. Doi avocați specializați în „drepturile omului", Omer Shatz și Juan Branco, au depus în iunie 2019 o plângere pe lângă Curtea Penală Internațională, acuzând Uniunea Europeană de „crime împotriva umanității" având ca obiect migranții, din cauza unei politici vizând „jugularea cu orice preț a fluxurilor migratorii

---

326 Marie Lemonnier, „Migrants: «La France sera jugée par l'histoire»", *BibliObs*, 9 februarie 2018.

327 Jean-François Bayart, „Migrants: sortons de «l'État d'objection»!", *Le Monde*, 19 aprilie 2018.

către Europa, inclusiv prin uciderea a mii de civili care fug din zone de conflict armat" (3 iunie 2019). Laureat al premiului Nobel pentru literatură, J.M.G. Le Clézio denunță „un insuportabil refuz al omeniei" în voința președintelui Republicii Franceze de a „vrea să facă deosebirea între migranții economici și refugiații politici".[328] Când se știe că o parte importantă dintre cei care cer azil vine din Georgia și din Albania, totuși această deosebire nu mai pare absurdă.[329] Dacă dreptul de azil politic este obligatoriu, solicitanții de azil economic nu ar trebui să fie admiși decât în funcție de necesitățile țării de destinație. „Orice om persecutat pentru acțiunile sale în favoarea libertății are drept de azil pe teritoriul Republicii."[330]

Tot astfel, Patrick Boucheron, profesor de istorie medievală la Collège de France, atacă guvernul care, după părerea lui, nu a mers niciodată atât de departe în disprețul manifestat față de drepturile omului ca în momentul în care a refuzat să-i sprijine pe cei care suferă, agresând totodată pe cei care chiar oferă asistență, precum ONG-urile și vapoarele cu ajutoare umanitare. Imigrația ne întărește, scrie același.[331] De parcă, rămași doar cu noi înșine, am fi mai săraci și lipsiți de toate cele. Fără respectivii străini, nu am fi decât niște albi mărunți și patetici, agățați de vechile credințe și de obiceiuri desuete.

Să ne amintim că, începând din 2015, Europa a salvat 730 000 de migranți, ceea ce mulți contestă subliniind, pe bună dreptate, că alte mii au pierit înecați în Mediterana.[332] Propria generozitate ni se întoarce împotrivă: fiindcă am vrut să ne asumăm problema

---

328 În *L'Obs*, 10 ianuarie 2018.

329 Franța înregistrează lunar în medie 1 000 de cereri de viză din Georgia (Tatiana Sevora, „Pourquoi les Géorgiens sont-ils si nombreux en France?", *La Vie*, 10 iulie 2019).

330 Articolul 53.1 din Constituția de la 1858.

331 „Migranții vor fi din ce în ce mai numeroși, trebuie să-i primim, este și o datorie, și o șansă. (...) Țara ar fi mult mai puternică dacă ar fi mai liberă și mai deschisă, dacă ar desface parâmele Vechii Lumi și ar înceta să se complacă în ranchiune reîncălzite" (Patrick Boucheron, *L'Obs*, 10 ianuarie 2018).

332 Audrey Tison, Insta d'Europe, France Culture, mai 2019.

migrației, devenim răspunzători pentru fiecare persoană înghițită de valuri. Printr-o bizară torsiune, cei care salvează din mare sunt acuzați că sunt călăi. Pe pământul Europei se refugiază disidenții și persecutații. Iată de ce e atât de ușor ca scrupulele să se întoarcă împotriva ei, punând-o în dificultate. Virtuosul e prins în propria capcană, căci a confundat interesul cu datoria.

Ce este un migrant? *Noul erou al martirologiei contemporane, care a înlocuit proletarul și luptătorul de gherilă.* E în același timp străinul care ne va regenera și damnatul planetei. Totul trebuie să se oprească înaintea lui, căruia îi este interzis să reflecteze ori să tergiverseze, într-atât condiția sa impune caritatea. Vaticanul i-a ridicat un monument pe teritoriul său.[333] „Străin am fost și m-ați primit", spune Evanghelia (Matei 25, 35). Autodepreciere europeanului merge mână-n mână cu idealizarea Străinului împodobit cu toate virtuțile. Fără el, am vegeta într-un azil de bătrâni. Este în același timp persecutatul și mântuitorul, „îngerul" care ne smulge din egoistul nostru confort. Unica noastră datorie în privința sa este să fim gazde afectuoase. Trebuie să avem, zice revista *Esprit*, „curajul ospitalității".[334] Filosoful Étienne Balibar cere instituirea unui drept al ospitalității, care să impună statelor obligații irefutabile în favoarea migranților: respingerea acestora trebuie interzisă, la fel și agresarea și închiderea în tabere speciale, dar și distrugerea rețelelor de traficanți, lucru care le-ar putea pune în pericol viața acestor rătăcitori pe care filosoful francez îi redenumește „o parte mobilă a omenirii".[335] Ați citit bine: trebuie salvați traficanții! Floarea rafinată a filosofiei franceze în ajutorul traficanților de ființe omenești.

---

333 Pe 29 septembrie, Papa Francisc a dezvelit un grup statuar din bronz, al artistului canadian Timothy Schmalz, intitulat *Angels unaware* (*Îngerii inconștienți*), reprezentând 140 de migranți într-o ambarcațiune, sub cuvântul de ordine: „Acordați o atenție deosebită străinului".

334 *Esprit*, vara lui 2018.

335 Étienne Balibar, „Pour un droit international de l'hospitalité", *Le Monde*, 17 august 2018.

Să regenerăm bătrânul om alb

Marile națiuni ale Europei nu ar trebui să aibă altă vocație decât aceea de a fi centre de primire, săli ale pașilor pierduți, după cum o dovedesc bancnotele de 10, 20 și 50 de euro care reprezintă arcade, poduri, piețe goale așteptând să fie umplute cu cetățeni din lumea-ntreagă. Colapsologul Yves Cochet, adept al întoarcerii la trăsura cu cai (propunând să înlocuim uzinele de automobile cu herghelii), explica, în ianuarie 2019, în cotidianul *Ouest France*: „Limitarea numărului nașterilor ne-ar permite să-i primim mai bine pe migranții care ne bat la uși". Altfel spus, lumea occidentală ar trebui să se sinucidă lent. Paul Yonnet o observase încă din 2006: se dorește să se facă din imigrație vectorul regenerării Franței care ar trebui să colaboreze la propria transformare.[336]

Mișcarea migrațională este ireversibilă, nu poate fi oprită. Deplasările sunt înscrise în ADN-ul omenirii, după cum o afirmă și Pactul de la Marrakech, pact mondial pentru migrații sigure, semnat la 10 decembrie 2018 de 160 de țări. Documentul consideră migrația drept „un fenomen ineluctabil și benefic". Pactul *„soft law"*, adică fără caracter obligatoriu, care stabilește „un cadru de cooperare juridică neconstrângător", cere totuși ca „înlocuirea lucrătorilor să fie organizată" și să înceteze „subvenționarea organelor de presă care propagă sistematic intoleranța, xenofobia, rasismul și alte forme de discriminare față de migranți, cu deplina respectare a libertății mass-media". Stranie formulare extrem de orwelliană, care asimilează orice critică a politicii privitoare la migrație cu xenofobia și rasismul. Cine va decide ce text este injurios și ce text, tolerabil? Se cere o interdicție în numele libertății,

336 Paul Yonnet, op. cit.

ceea ce echivalează cu cenzură de fapt prin privare de subsidii. Un alt text al ONU, din martie 2000, propunea deja „migrațiile de înlocuire" ca soluție la declinul și îmbătrânirea unor populații. În fața acestui elan irepresibil, niciun zid, nicio frontieră, ni se spune, nu pot rezista. Demograful François Héran deplânge, la rândul lui, faptul că „ideologia carantinării naționale" din timpul epidemiei de COVID-19 împiedică „migranții" să vină în Franța, într-un text care este, totodată, un elogiu adus vagabondajului: „Tendința de a străbate mereu mai multe frontiere nu e nici o modă, nici o anomalie. E un tsunami".[337] Pereții sunt răi de la natură, fiindcă ne împiedică să-l vedem pe Celălalt. Și, după cum spune Alexandra Novosselof, doctor în științe politice, „niciun zid nu va opri migrațiile către Europa".[338] În realitate, conform acestei cercetătoare, zidurile nu ar exista decât în mințile noastre, iar statele care vor să se protejeze astfel vor fi mai izolate decât cei menținuți în afară!

Că ne place ori nu, suntem cu toții migranți: *Străbunii noștri, migranții*, explică istoricul Gérard Noiriel într-o conferință susținută pe 15 octombrie 2019 la Universitatea Populară din Fontenay-sous-Bois. Iată-ne aici într-un *extremism al alterității*. Pe calea problemei migrației se țese o dublă miză: pe de o parte, cea a onoarei noastre; pe de alta, miza Celuilalt, Cel cu totul diferit ca vector al Mântuirii. Celălalt, Cel cu totul diferit, în teologie, e dintotdeauna numele lui Dumnezeu, al absolutului transcendent, mai ales pentru calvinistul Karl Barth, iar această noțiune a fost preluată de Emmanuel Levinas sau Jacques Derrida cu certitudinea că, „întrucât tot restul ne-a pierdut, numai un Celălalt cu adevărat Altul ne mai poate salva" (Philippe Chevalier).[339]

---

337 François Héran, „L'idéologie du confinement national n'est qu'un ruineux cauchemar", *Le Monde*, 26 aprilie 2020.

338 Citată în Rémy Ourdan, „Les murs dans le monde en réponse aux nouvelles peurs", *Le Monde*, 2 februarie 2018.

339 Philippe Chevalier, *Être soi. Actualité de Sören Kierkegaard*, François Bourin Êditeur, 2011, p. 106.

Fatalismul altruist

Ciudat lucru, creștinismul sentimental este însoțit în Europa de o pierdere a credinței, invers decât în Statele Unite: cu cât pietatea dă înapoi, cu atât mai mult o practicăm, cu fervoarea unor caterisiți, o caritate pe cât de înflăcărată, pe atât de năucă. Profesăm bunătatea. E cazul să o spunem, alături de Chesterton: „Lumea modernă e plină de idei creștine care-au luat-o razna". Iată-ne intrați, din 2013 încoace, în istoria sfântă a migrantului, nouă figură hristică. Am putea numi amestecul bizar de pasivitate și compasiune „fatalism altruist". Întrucât fluxurile migratoare nu pot fi frânate, le îmbrățișăm cu entuziasm. Celălalt nu este un alt eu însumi, ci strălucește, prin chiar lipsurile lui, într-o îndepărtată și inalterabilă splendoare. Binecuvântăm în el ceea ce e negativ în noi, reversul propriilor noastre dificultăți. Ne este revelator și trebuie să îl consider ca pe o parte din mine, care mă locuiește și mă completează, indiferent despre cine ar fi vorba — afgan, kurd, etiopian. E contravaloarea exemplară a lumii pe care o încarnăm. Ce ilustrare mai bună a acestei viziuni decât momentul în care, acum doi ani, pe o plajă spaniolă, au debarcat niște tineri africani, alergând printre turiștii întinși pe prosoapele de plajă și înfricoșați de respectiva năvală? Lipsa de omenie a celui sătul, pe de o parte, energia oprimatului pe de alta. Noul bun sălbatic ne maltratează pentru a ne trezi.

Trebuie neapărat să ajungi străin la tine acasă pentru a-l putea primi pe străin? Da, răspunde romanciera Marie Darrieussecq: „Trebuie să existe o cetățenie mondială, documente de identitate planetare. (...) Locuitorii părților de nelocuit ale Terrei se vor deplasa tot atât de mecanic ca mareele, iar această deplasare trebuie facilitată pentru a nu ajunge la o catastrofă globală. Unica

adevărată amenințare este frica de dizolvare, de a fi înghițit, frica albului de a nu se dilua în negru. (...) Micii albi ai Europei, în sensul de declasați ai sistemului, trăiesc teroarea de a se fi înnegrit deja". Pe nedrept, căci „omenirea viitorului va fi bej-închis, cu părul negru. Franța, lumea întreagă se vor metisa".[340] Houari Boumédiène, președintele Algeriei între 1965 și 1978, o spusese deja: „Într-o zi, milioane de oameni vor părăsi părțile meridionale, sărace, ale lumii și vor năvăli în locurile relativ accesibile ale emisferei nordice, în căutarea supraviețuirii".[341] Acel adversar al Franței era gata să ocupe toate țările europene. Dincolo de dubla profeție, să reținem următoarele: nu mai există un acasă, la tine-acasă înseamnă la mine-acasă, noul individ planetar este în afara oricărui specific cultural. Trebuie să ne reconstruim societățile ca într-un joc de Lego sau, mai exact, ca într-un caleidoscop în care culorile variază fără încetare, la bunul plac al rotirii lui: hegemonia bătrânului om alb european trebuie să facă loc bogățiilor diversității. Identitatea minorităților, a migranților este întotdeauna pozitivă, cea a vechilor națiuni — întotdeauna regresivă. Dreptul de a migra oriunde, după dorință, de a te instala unde vrei, drept apărat de numeroși cercetători influenți precum Catherine Withol de Wenden[342], este în realitate o reabilitare a colonialismului împotriva fostelor națiuni coloniale, un soi de lucru împrumutat și-acum dat înapoi.

Numai că această idee generoasă a repopulării Vechii Lumi de către copiii altor continente nu este întotdeauna concludentă: simplul exemplu al Suediei, al orașului Malmö cu numeroasele sale naționalități, ajuns în pragul războiului civil, duce mai degrabă la respingerea tezei. „Este oare rezonabil să credem că războinici

---

340 Marie Darrieussecq, „Je dédie mon prix Médicis à Christiane Taubira", *Le Monde*, 15 noiembrie 2013.

341 Citat în Paul Yonnet, op. cit., p. 285.

342 Catherine Withol de Wenden, *Faut-il ouvrir les frontières?*, Presses de Sciences Po, 2014. Autoarea, partizană a dreptului mondial la mobilitate, răspunde favorabil întrebării, admițând totuși metodologiile specifice fiecărui stat.

paștuni și contabili scandinavi, muncitori britanici și ciobani somalezi sunt apți să construiască împreună o societate, să trăiască în armonie, să încurajeze metisarea copiilor lor? Răspunsul meu este nu, dar dogmele în vigoare nu încetează să-mi susure la ureche, asemenea unui sufleor de la teatru, că ar trebui să răspund da" (Pierre Brochand).[343] O societate poate fi multirasială, cum este cazul Franței, dar nu ar trebui să fie multiculturală, adică să adăpostească tradiții incompatibile cu convingerile noastre republicane. Toate credințele sunt compatibile, în Hexagon, dar subordonate unei legi unice, care este deasupra lor, iar acesta este fundamentul laicității societății. Așadar, fără privilegii, căci nimeni nu este deasupra dreptului în numele rădăcinilor, obiceiurilor sau religiei. În Franța, Dumnezeu este supus codului civil ca oricine altcineva. Nu vom fi niciodată anglo-saxoni!

343 Pierre Brochand, fost director al DGSE, fost ambasador al Franței — cuvinte spuse la un colocviu organizat de Fundația Res Publica (Eugénie Bastié, „Pierre Brochand: «L'Immigration est le défi le plus redoutable auquel nous sommes confrontés»", *Le Figaro*, 21 februarie 2020).

Capitolul 17
Caritate sau oboseală?

De fiecare dată când unul dintre noi decide să nu adauge un alt „dintre noi" masei deja enorme care s-a îngrămădit pe această planetă devastată, o nouă rază de speranță străpunge întunericul. Când toate ființele omenești vor alege să nu se mai reproducă, biosfera terestră se va întoarce la splendoarea ei de altădată.

Mișcarea pentru Extincția Voluntară
a Omenirii[344]

Cum să te miri că popoarele nu reacționează cu entuziasm la asemenea basme, că bătrânii „gali refractari", pentru a folosi limbajul lui Emmanuel Macron, se revoltă? Ne prefacem a nu ști că oferta generează cererea și că permeabilitatea frontierelor, rețelele de trafic de persoane, graba unor fundații pentru ajutorarea migranților de a se transforma în prestatori de servicii, de a crea, prin telefonia satelitară, o „uber-migrație" (Stephen Smith) suscită cheful de a pleca tot atât cât sărăcia sau războiul. În fiecare an, în Franța intră între 400 000 și 540 000 de persoane ținând de migrația noneuropeană.[345] Numărul este departe de a fi neglijabil dacă nu există capacitatea de a asigura acestor persoane condiții decente de trai și o integrare reușită în modul de viață francez. Oamenii trebuie

344 Voluntary Human Extinction Movement a fost înființată de un profesor de liceu, îngrijorat de starea ecologiei, Les U. Knight, în Oregon, în cursul anilor 1990. Respectivul propovăduiește sterilizarea colectivă.

345 Cifre oferite de François Héran în articolul citat, *Le Monde*, 24 aprilie 2020.

salvați, dar nu ar fi rău nici să fie descurajați candidații la exod încă din țările lor de origine. Una e să salvăm naufragiații când se află în apele noastre teritoriale și alta să vrem să terminăm cu „geopolitica frontierelor" (Michel Foucher).

Regândirea frontierelor

O frontieră nu este doar o delimitare arbitrară între două teritorii, este o rană care sângerează, pentru care s-au dat lupte. Totul sau o parte a nenorocirilor Europei vine nu din excesul, ci din absența frontierelor, mai ales în zonele centrale și orientale, respectivele regiuni fiind pe rând germane, poloneze, rusești, ucrainene, austro-ungare, otomane, cu deplasări de populații, nume schimbate, administrații modificate. Protejarea micilor state de lăcomia celor mari, cu garantarea granițelor, acesta a fost actul de inaugurare a Europei moderne. Însă cele întâmplate în insulele Lampedusa, din Italia, și Lesbos, din Grecia, în enclavele spaniole Ceuta și Melilla ne amintesc că Europa nu înseamnă întreaga lume, nici măcar o a doua ONU, și că nu își deschide decât cu reticență porțile celor care bat la ele. Sigur, granițele și le-a considerat întotdeauna mișcătoare. Și a erodat sentimentul național fără a-i substitui unul federal sau supranațional, a limitat suveranitatea statelor fără a o transfera unei instanțe superioare, care poate că nici nu va exista vreodată. Ceea ce trezește în centrul și în estul continentului revolta împotriva somațiilor Bruxellesului către o deschidere fără discriminare: căderea Zidului Berlinului a însemnat pentru aceste state reîntoarcerea în Europa, dar și regăsirea sentimentului național. Oprimate și colonizate de Uniunea Sovietică, împiedicate să își exprime identitatea, acestea au înțeles

să își refacă legăturile cu propria limbă, cu propriile tradiții, fără a lua în seamă recomandările unei noi puteri, cât de generoasă ar fi aceasta. De exemplu, țările din Grupul de la Visegrád, Polonia, Cehia, Ungaria și Slovacia, vor să decidă singure de ce muncitori străini au nevoie (majoritatea vin din Ucraina sau din alte țări vecine), fără a lăsa Bruxellesul să le dicteze comportamentul (însă, pe de altă parte, nu pot stăvili prăbușirea demografică și se golesc de forța de muncă efectivă, care pleacă la lucru în altă parte; orice-ar zice, și ele iau parte la sinuciderea generală a Vechii Lumi). Am trecut de la sentimentul de claustrare națională la spaima de spații deschise, de la claustrofobie la agorafobie, fiindcă Uniunea Europeană este incapabilă să își protejeze cetățenii și, până acum, nu s-a dovedit altceva decât un simplu spațiu economic deschis către toate vânturile. Candidații la ieșire s-ar putea înmulți odată cu finalizarea Brexitului, printre altele și din cauza excesivei permeabilități a frontierelor noastre.

Timorată și bulimică, Vechea Lume riscă să moară de obezitate, ectoplasma umflându-i-se pe măsură ce devine tot mai inconsistentă și negociază fără sfârșit integrarea de noi membri (acum se pune problema primirii Albaniei și Macedoniei, deși vechea construcție crapă peste tot). În Europa se amestecă neputința politică și speranța infantilă de a putea îngloba milioanele suplimentare de oameni veniți din Africa, Asia și Orientul Mijlociu. Frontiera nu este un arhaism de suprimat, ci condiția exercițiului democratic. Prin ea se instaurează o legătură durabilă între cei pe care îi adăpostește și le oferă acestora sentimentul unei memorii și al unei lumi comune. Fiindcă delimitează tot atât cât unește, rămânând deschisă la cele de care suntem îndepărtați. Este puntea care unește și poarta care separă. Trebuie să ai un domiciliu pentru a te putea deschide către exterior și este bine ca națiunile să fie diferite unele de altele pentru a putea exista. Europa trebuie să aibă curajul de a declara că e plină, să renunțe la vertijul nelimitării și, mai ales, să adopte o politică limpede a

primirii de persoane din afară. Stabilirea unei frontiere nu este un act de ostilitate, ci exprimarea voinței de bună vecinătate.

Și aici, ca oriunde altundeva, trebuie găsit echilibrul între ziduri și locuri de trecere, adică porozitatea eficientă care permite schimburile fără a aluneca în dublul impas al deschiderii și închiderii totale. (În vara lui 2020, Comisia Europeană părea să fie în căutarea unui „pact al migrației" mai realist, care să nu genereze „nici false speranțe, nici simple materializări ale unor aspirații".) O frontieră ar trebui să fie mai degrabă o ecluză decât un zid. Declarațiile înflăcărate ale artiștilor, starurilor showbizului sau sportului, care cheamă la primirea tuturor necăjiților lumii, cu condiția ca nu la ei acasă să le fie adăpostul, sunt în cel mai bun caz ridicole, în cel mai rău, obscene. Francezilor, ca tuturor celorlalte popoare, le place să se creadă generoși, dar practică solidaritatea cu intermitență. Să nu uităm nici că obligației de asistență îi răspunde și imperativul integrării. Oare nu avem de ales decât între o caritate iresponsabilă și o responsabilitate inumană?

În cazul de față se confundă trei lucruri: imigrația legală care continuă în Franța după reguli deja stabilite, tragedia persoanelor pierdute pe mare, care trebuie salvate de la înec, și modalitatea de a face față repetatelor valuri migratorii. Nu ajunge să se tot spună, iar și iar, de parcă s-ar recita o mantră, că „migrațiile sunt o șansă și o oportunitate pentru noi" (Cécile Duflot[346]). Generozitatea, indispensabilă în situație de criză, nu poate ține loc de politică externă a Europei.[347] Vor trebui cândva abordate fără tabuuri problemele reîntregirii familiilor și dreptului la cetățenie datorat nașterii pe un anumit teritoriu (deja drastic limitat, de exemplu,

---

346 Cécile Duflot, director general al Oxfam France, „Un mort de plus à Lesbos, un mort de trop, une honte pour l'Europe", *Le Monde*, 7 octombrie 2019.

347 „Europa nu se poate retrage în indiferență, într-o fortăreață care provoacă dorința, dar nu oferă și accesul. Iar Africa va trebui să recunoască faptul că e mai ales în pană de inspirație și că plecarea clasei de mijloc constituie un dezechilibru economic", Stephen Smith, articol citat, *Figaro Magazine*. Autorul sugerează, printre alte soluții, forme de migrație cu circulație limitată în timp sau contracte de sprijin între particulari europeni și candidați africani.

în insula Mayotte). În anii 1990, Congresul SUA a acordat pentru cinci teritorii din Pacific (Samoa, insulele Marshall, Palaos, Micronezia și insulele Mariane) dreptul de a controla imigrația pentru a-și putea menține majoritatea etnică.[348] De ce nu s-ar putea aplica o asemenea viziune și în unele țări europene?

Deformările inimii

Ce ar fi putut fi mai admirabil decât faptul că Angela Merkel a acceptat, în vara lui 2015, aproape un milion de refugiați sirieni care fugiseră de războiul civil? Era, din partea acestei fete de pastor, semnul unei spectaculoase repudieri a umbrei nazismului. Cancelarul se afirma încă o dată drept patron incontestabil al Vechii Lumi. După catastrofa celui de-al Doilea Război Mondial, Republica Federală era un exemplu pentru întreaga lume. Germania practica bunătatea într-o singură țară, ca altădată Stalin socialismul doar în URSS. Berlinul, deja predominant în Europa, rămânea la cârma jocului și în sensul rigorii, și în cel al compasiunii. Necruțătoare în iulie cu grecii, pe care cancelarul i-ar fi vrut dați afară din zona euro, numai zâmbete cu sirienii în septembrie, exercitând o duritate și o caritate imperiale. Numai că a fost vorba despre o caritate periculoasă. Cinci ani mai târziu, evreii germani practic nu mai îndrăznesc să se plimbe cu *kipa* pe cap, într-atât de mare e riscul de a fi agresați de refugiații care au supt lapte din biberonul antisemit al dinastiei Assad, în timp ce extrema dreaptă s-a întors în Parlament și neonaziștii, la terorism, visând să ucidă cât mai mulți evrei, arabi și turci cu

348 Eric Kaufmann, op. cit., p. 481.

putință. Se estimează la 24 000 numărul suprematiștilor înarmați din Germania, cam tot atâția câți potențiali candidați la jihad în Franța.

Înțelepciunea populară mediatico-umanitară nu se liniștește decât în fața gesturilor salvatoare, a acelor momente emoționante în care sunt primite ființe pe cale de a se pierde. Am văzut-o în vara lui 2019, când Papa l-a susținut pe actorul Richard Gere, venit la bordul navei *Open Arms* pentru a îndemna Italia lui Salvini să își deschidă porturile pentru cei 121 de migranți. Obținerea de plusvaloare de suflet sub ochiul camerelor de filmat este una dintre acțiunile favorite din show-biz. Ce se întâmplă ulterior cu acei naufragiați reține mai puțin atenția, faptul că ajung să fie extorcați de bani de către bande, exploatați de cei care le oferă locuințe insalubre la prețuri enorme, angajați pe salarii de mizerie de patroni violenți sau aruncați în tabere improvizate, în condiții rușinoase, cum se întâmplă în insula Lesbos din Grecia sau la Calais ori Grande-Synthe, în nordul Franței. Ce e mai bun ca omenie riscă să se transforme astfel în culme a indiferenței, din momentul în care nu ne mai pasă de viitorul refugiaților.

Să nu confundăm cuvintele de ordine ale caritățiii cu oboseala de a exista, fie ea și îmbrăcată într-un lirism second-hand[349], fiindcă atunci migrantul, refugiatul nu mai sunt decât un ciomag cu care să fim cotonogiți. Este cunoscută celebra *Fabulă a albinelor* a scriitorului englez Mandeville (1714), biblie a liberalismului economic, pe care Hegel îl va teoretiza mai târziu sub numele de „vicleșug al rațiunii": crezând că sunt în acord cu propriul egoism, oamenii se armonizează involuntar în vederea fericirii colective. Suma viciilor private contribuie la Binele colectiv. Nu cumva, când oamenii își propun să se comporte exclusiv conform regulilor

349 „Orice persoană care trece granița la noi este bine-venită, fie că a sosit în vizită, fie pentru a rămâne aici un timp oarecare. Orice persoană care trece granița la noi este sub protecția Franței. Să nu ne închipuim sub nicio formă că cei mai obidiți, în nesfârșitele lor visuri, consideră că Franța este singurul loc în care s-ar putea realiza" (Raportul Tuot, p. 21).

Binelui, riscă să producă efectul invers? Dacă istoria se îndreaptă către tot ce poate fi mai bun sub impulsul oamenilor egoiști, atunci ar însemna că s-ar îndrepta către tot ce este mai rău sub impulsul oamenilor altruiști? Cu alte cuvinte, nu cumva populismul, cu excesele lui de toate felurile, nu este altceva decât reacția la un dogmatism al Binelui, care aruncă o parte din opinia publică în brațele demagogilor și întreține, în însuși miezul Uniunii, un sentiment ostil propriului proiect[350]? Ceea ce înspăimântă popoarele este sentimentul foarte simplu al deposedării. Lucrurile apar fără să le putem controla și ni se cere să le acceptăm cu frenezie. De unde și fascinația exercitată de despoți ca Erdoğan, Xi Jinping sau Putin, care încă se mai bucură de privilegiul eficienței. Pentru ei a spune înseamnă a face, pentru noi, a tergiversa, a vorbi în pustiu. America va pieri poate din cauza viciilor ei, pe când Europa va sucomba din cauza virtuților.

Confuzia categoriilor

În Franța, de exemplu, Apărătorul drepturilor[351] Jacques Toubon, se arată indignat de hotărârea guvernului de a „stăpâni fluxurile migratorii“.[352] După părerea lui, ar trebui mai degrabă „să se orga-

350 Pentru a frâna încercarea dramatică, Hubert Védrine, fostul ministrul al afacerilor externe al lui François Mitterand, propune controlarea mai strictă a fluxurilor migratorii și diferențierea clară a celor ce solicită azil politic de migranții economici și instaurarea unei cote a imigrației legale (*Le Monde*, 28 iunie 2018).

351 DDD = Défenseur des droits = autoritate administrativă independentă, numită de președintele Republicii, cu un mandat unic de șase ani, având însărcinări legate de drepturile cetățenești, drepturile copilului, lupta împotriva discriminării, respectarea deontologiei în activitățile de securitate. *(N.t.)*

352 Maryline Baumard, „Pour Jacques Toubon, «le demandeur d'asile est mal traité» par le projet de loi sur l'immigration“, *Le Monde*, 22 februarie 2018. Jacques Toubon face parte dintre acei oameni de dreapta care s-au dotat, pe parcursul

nizeze parcursuri migratorii" și asta chiar existând deja o filieră a migrației legale. Gândul ne duce la faimoasele cuvinte ale lui Epictet: „Ai grijă ca lucrurile să se întâmple nu așa cum îți dorești tu, ci dorește-ți să se întâmple așa cum e să se întâmple și atunci vei fi fericit". Prin Străin nu o reconciliere viitoare e celebrată, ci propria noastră dispariție. Suntem deci somați să pierdem pe toate fronturile: frica de invazie sosită din Africa sau Asia persistă, iar refugiații prezenți deja pe pământul nostru sunt tratați într-o manieră degradantă, în primul rând în Paris. Un raport parlamentar din 2019 subliniază că în Seine-Saint-Denis situația a ajuns incontrolabilă, iar spectacolul de pe „colina drogurilor", de la Poarta Chapelle, loc al traficului și al deprimării, evacuat și reocupat constant până în 2020, nu putea decât oripila orice persoană de bun-simț. Taberele improvizate se deplasează, pe măsura intervențiilor poliției, dar nu dispar niciodată.

Ce mai contează: când, în septembrie 2019, președintele Macron a dorit să abordeze, fără tabuuri, problema imigrației, paznicii templului au dat alarma, amintindu-i că Franța trebuie să facă mai mult, că imperativul ospitalității ordonă să primești din ce în ce mai mulți migranți. Nu există niciun mijloc de a scăpa de acest destin.[353] Istoricul François Dosse, care i-l prezentase pe filosoful Paul Ricoeur, a încetat legăturile cu el din cauza unei „derive de dreapta", reproșându-i că prin afirmațiile pe care le face „accentuează dezintegrarea acestor populații fragilizate"[354] și se îndepărtează de etica propovăduită de maestrul comun. Încă o dată, neînțelegerea e totală: unei probleme politice i se răspunde

---

anilor, cu un supraeu de stânga, luând la bătrânețe-n brațe partidul binefăcătorilor. În cazul lui, întoarcerea a fost de 180 de grade.

353 De citit, de exemplu, din demograful militant François Héran (*Le Monde*, 24 septembrie 2019): „E vremea ca liderii noștri să se exprime în legătură cu imigrația mai degrabă în termenii rațiunii decât ai fricii" care ar face jocul extremei drepte. „Franța este departe, foarte departe de a fi prima țară din Europa în care să se ceară azil." De parcă s-ar pune problema unui concurs de bunătate.

354 François Dosse, „Emmanuel, tes propos sur l'immigration contribuent à la désintégration de ces populations fragiles", *Le Monde*, 3 decembrie 2019.

cu o injoncțiune morală. Se confundă cele două categorii, cea a deciziei și cea a fraternității. Evident că omenia te obligă să vii în ajutorul persoanelor care se înecă. Responsabilitatea îți dictează totodată să reflectezi la consecințele migrațiilor în masă. Admonestarea însă înlocuiește analiza și oricine obiectează e aruncat instantaneu în vagonul scabros al extremei drepte. Simplul fapt de a aminti existența unei „probleme a imigrației" (ca de altfel și una a islamului) este deja, în sine, în ochii unei anumite stângi morale, o crimă la adresa spiritului. Doar la citarea ei, conștiințele binelui se și indignează și se țin de nas (deși, prin tăcerea de care dau dovadă, devin aliații obiectivi ai extremei drepte). Dezbaterea e confiscată, fiecare tabără încercând să obțină drept de preemțiune asupra ei.

Capitolul 18
Tabuurile sclaviei

Cum se face că primele națiuni care au abolit sclavia, după ce au profitat din greu de ea, sunt și singurele care fac obiectul acuzațiilor și solicitărilor de reparații? Crima nu este imputată decât celui care și-a manifestat căința și a declarat comerțul cu oameni ca fiind un act de barbarie. De ce este blamat Occidentul, el și numai el, iar lumea orientală și africană este exonerată de orice incriminare? Fiindcă este bogat și sensibil la argumentele morale (quakerii americani au fost precursorii abolиționismului încă din 1688, când organizau filiere clandestine pentru sclavii fugari, *Underground Railroad*, dinspre sudul spre nordul Statelor Unite și spre Canada). În lumina acestor argumente și ca urmare a nenumăratelor revolte și acte de fugă din sclavie[355], lumea occidentală a ajuns, mai întâi în Portugalia, în 1761, ulterior în Danemarca, pe atunci asociată cu Norvegia, în 1782, după care în Anglia, în 1807 și 1833, să aboleasc și comerțul cu carne vie, și sclavagismul. În Franța, o primă abolire a fost votată în 1794, urmată de o restabilire a sclaviei, de către Napoleon, în timpul războiului din Santo Domingo cu Toussaint Louverture.[356] Comerțul cu carne vie nu avea să fie desființat decât în 1815, iar sclavia, în

355 *Negmarrons* sau *cimarrons* erau sclavii care fugeau și se ascundeau în munții sau pe înălțimile din insulele Réunion, Mauritius, din Jamaica, Brazilia, Guyana, Santo-Domingo și se opuneau cu armele încercărilor plantatorilor de a-i prinde și pedepsi.

356 François-Dominique Toussaint Louverture, 1743–1803, general și om politic franco-haitian, lider al luptei pentru eliberarea insulei Haiti. *(N.t.)*

1848, la îndemnul lui Victor Schoelcher.[357] *Europa nu sclavia a inventat-o, ci abolirea acesteia.* Chiar Europa — și asta cu mult înaintea Statelor Unite, a Africii și a restului lumii.

Uneltele însuflețite

Toți aboliționiștii sunt scandalizați de reducerea unei categorii de bărbați și de femei la rangul de „unelte însuflețite", „care aparțin unui semen" și pe care stăpânul lor avea dreptul să le tortureze, să le însemneze cu fierul roșu și să le folosească sexual (Aristotel).[358] Încă din 1748, Montesquieu, în *Despre spiritul legilor*, își bătea joc de justificările materiale și ideologice ale negustorilor de sclavi. Putem spune că aproape în aceeași perioadă, în Europa, în Statele Unite și, ceva mai târziu, în Maghreb și în Orientul Apropiat, sub impulsul Epocii Luminilor, un același spirit colectiv și-a exprimat oroarea față de aservirea ființelor omenești.[359] E de ținut minte că primul stat arabo-musulman care a abolit sclavia a fost Tunisia, în 1846, dar măsura nu a devenit efectivă decât odată cu protectoratul francez, în 1881. Va urma Imperiul Otoman, la finalul secolului al XIX-lea. Ultima piață de sclavi a fost închisă în Maroc în 1920 și, doi ani mai târziu, sclavia a fost abolită legal. Traficul cu ființe omenești nu a fost declarat ilegal în Yemen și în Arabia Saudită decât în 1962, în Mauritania în 1980, în 1992 în

357 Victor Schoelcher, jurnalist și om politic francez, deputat de Martinica și Guadelupa, 1804–1893. *(N.t.)*

358 Citat în Christian Delacampagne, op. cit., p. 62. Sclavul era exclus din sistemul legăturilor de rudenie; în Grecia antică, îi era interzis să se căsătorească. Dacă făcea copii, aceștia aparțineau stăpânului, dacă nu cumva acesta hotăra să îi elibereze.

359 Pe 3 iulie 1315, regele Ludovic zis Arțăgosul promulga un edict prin care orice sclav care punea piciorul pe pământul Franței era eliberat.

Pakistan și în 1999 în Niger (care l-a și incriminat în 2003, fiind prima țară din Africa de Vest care a votat o lege specifică pentru acest tip de crimă). Forme mai mult sau mai puțin fățișe de servitute îi vor lua locul în Sudan, Mauritania, Ciad și în Golful Persic. Conform asociației Walk Free, traficul de ființe omenești, munca forțată, aservirea femeilor și copiilor, inclusiv sub forma prostituției, ar greva asupra a circa 45 de milioane de persoane, în special în Pakistan, India, Africa și China.

Să spui, în ziua de azi, că au existat trei direcții ale comerțului cu sclavi, una orientală, care a început în secolul al VII-lea (17 milioane de înrobiți, conform estimărilor), una africană, care cumula utilizarea domestică și o rețea de export (14 milioane de persoane), și una atlantică, aceasta antrenând într-o perioadă mai scurtă deportarea a 11 milioane de persoane (dintre care numai 9 milioane au ajuns vii la destinație), ține încă de domeniul tabuului sau, cel puțin, de al comportamentului nelalocul lui. Să ne amintim că, în 2005, istoricul specializat pe comerțul cu sclavi negri Olivier Pétré-Grenouilleau a făcut obiectul unei campanii calomnioase din partea unui colectiv de persoane provenind din Antile, Guyana și Réunion, susținut de Christiane Taubira și de avocatul Gilbert Collard. Motivul furiei: împins de un rasism congenital, autorul ar fi negat caracterul genocidar al sclaviei. Nu îți extermini „marfa", afirmase istoricul, comerțul cu sclavi era legat de pofta de câștig, pe când genocidul este motivat de ura față de alții sau de un grup a cărui eliminare este dorită.

A fost nevoie de cartea-șoc a istoricului franco-senegalez Tidiane N'Diaye, *Genocidul voalat*, apărută în 2008, pentru ca mentalitățile să mai evolueze puțin. Autorul pare că respinge teza lui Pétré-Grenouilleau, dar, în realitate, o confirmă. Cartea este răvășitoare din mai multe puncte de vedere: prin informațiile prea puțin cunoscute pe care le dezvăluie, prin răsturnarea de perspective pe care o generează, prin noua ierarhizare pe care o

propune în legătură cu vinovăția civilizațiilor. Apariția studiului ar fi trebuit să provoace un seism, în special în Magreb sau în Orientul Apropiat. Printr-un curios lapsus, deși a făcut obiectul mai multor relatări, a fost primit într-o relativă tăcere. După câte știm, numai regretatul Malek Chebel, marele antropolog al civilizației islamice, a fisurat tabuul, publicând monumentala lucrare *Sclavia pe pământul islamului* (*Esclavage en terre d'islam*, Pluriel, 2010). Tidiane N'Diaye, african și musulman, nu a iscat nicio polemică fățișă, ci a fost supus unei strategii mai subtile de cenzurare prin eludare.

Teza pe care o susține e simplă: în cazul în care comerțul transatlantic cu sclavi, care a durat patru sute de ani, este pe bună dreptate considerat crimă împotriva umanității, atunci comerțul cu negri din Africa, derulat de lumea arabo-musulmană începând din secolul al VII-lea și încheiat oficial în secolul XX, poate fi asimilat cu exterminarea în masă, estimându-se că a făcut aproape 17 milioane de victime, ucise sau castrate. În timp ce 70 de milioane de descendenți sau de metiși africani populează Americile, din Statele Unite până în Brazilia, trecând prin Caraibe, doar o singură minoritate de negri a reușit să supraviețuiască pe teritoriul islamului. Comerțul arab cu sclavi negri a luat avânt în momentul în care au început să lipsească prizonierii albi originari din Europa Centrală și de Est. „Deficitul caucazian" a obligat cuceritorii să se întoarcă spre Africa. Începând din 652, emirul și generalul Abdallah Ben Said a impus nubienilor și sudanezilor un pact prin care le cerea livrarea de sute de sclavi. „Arabii au deschis astfel o cale marcată de umilințe, sânge și morți și vor fi ultimii care să o închidă oficial, în secolul XX, mult timp după occidentali."[360]

---

360 Catherine Coquery-Vidrovitch explică faptul că literatura arabă „din secolele al VIII-lea și al IX-lea, asociază pielea neagră cu caracteristici negative precum mirosul urât, fizionomia respingătoare, sexualitatea dezlănțuită, semne exterioare ale sălbăticiei sau ale debilității" (în Marc Ferro, op. cit., p. 867).

Subterfugiu teologic

Traficul se opera printr-un dublu subterfugiu, rasial și teologic. Dacă islamul împarte oamenii în credincioși și necredincioși, interzice totodată aservirea celor care cred în *Coran*. Numeroase popoare ale Africii, seduse de mesajul egalitar al Profetului, se vor converti curând la noua credință. Pentru a ocoli interdicția, traficanții vor considera că numai convertirea nu era de ajuns: bărbatul negru poate fi cumpărat sau vândut pentru că aparține unei omeniri inferioare. Chiar și marele istoric Ibn Khaldun (1332, Tunis–1406, Cairo) estima că la sud de Nil există o „rasă neagră (...) mai aproape de stadiul animal", ai cărei membri „seamănă mai degrabă cu animalele sălbatice decât cu ființele raționale (...) și câteodată se devorează unele pe altele; din această cauză nu merită să fie trecute printre oameni". În arabă, cuvântul *abid*, însemnând sclav, a devenit începând din secolul al VII-lea, sinonim cu negru, *Zenj*.[361] Cu mult înainte de marii teoreticieni europeni ai rasismului, lumea arabo-musulmană a justificat segregarea rasială față de africani prin disprețul provenit din învățăturile lui Mahomed. Pelerinii negri care se duceau la Mecca erau uneori răpiți de bogații negustori saudiți și vânduți la piață. *Coranul*, la fel ca *Biblia* în lumea creștină, a folosit și pentru tot ce a fost mai rău, și pentru tot ce a fost mai bine. Imperii întregi au fost distruse, ca acela din Ghana, în secolul al XI-lea, de către almoravizii veniți din Maroc și din Andaluzia, civilizații întregi au fost devastate și făcute praf și pulbere. Șeptelul căutat trebuia să fie tânăr și viguros: satele erau încercuite, savana, incendiată,

[361] „Cea mai groaznică jignire pe care un arab o poate profera la adresa unui alt arab este să-l facă negru, să-i zică negru" (în Ahmadou Kourouma, op. cit., p. 262).

pentru ca fugarii să nu se poată ascunde, iar bătrânii și bolnavii erau eliminați. Hăitașii, deseori însoțiți de aventurieri europeni, organizau expediții până în inima continentului pentru a se aproviziona cu carne proaspătă. Abanosul era vânat de armate întregi care făceau înțelegeri cu suveranii locali. Jihadul nu era decât un pretext pentru a pune la muncă sute de mii de oameni în serviciul proprietarilor lor preocupați să ducă o viață de trândăvie. Cum spunea proverbul: „Sclavul se bucură de bucuria stăpânului lui".

Comerțul oriental cu sclavi urma două drumuri, cel transaharian și cel maritim. Cel dintâi era cel al caravanelor care mergeau din oază în oază, târând cu ele mii de robi înlănțuiți care mureau de foame, de sete, de epuizare. Cărările erau semănate cu schelete. Odată ajunși la capătul călătoriei, supraviețuitorii erau etalați, evaluați și puși în vânzare: în secolul al XIX-lea, orașul Khartoum constituia cel mai mare antrepozit de sclavi din regiune.[362] Celălalt drum era cel pe Nil și pe Marea Roșie, odată cu creșterea importanței insulei Zanzibar, proprietate a sultanatului Oman. Acesta a colonizat întreaga Africă de Est cu ajutorul bancherilor indieni, al monarhilor locali și cu acordul tacit al britanicilor. Zanzibarul, mai mult decât insula Gorea de pe coasta Senegalului, ultramediatizat, a fost epicentrul unui fenomenal comerț cu sclavi. „Negrul" era înscris în tarifele vamale ca orice altă marfă. Negustorii duceau captivii până în Persia, în India, ba chiar până în China. Revoltele însă au fost nenumărate, cea mai celebră fiind cea a zendjilor, de pe actualul teritoriu al Irakului, împotriva puterii Abasizilor, între 869 și 883, zendji care au făcut față trupelor califilor timp de paisprezece ani, până când au fost zdrobiți.

---

362 Véronique Olmi, în romanul ei *Bakhita* (Albin Michel, 2017), povestește martiriul unei femei născute în 1869 în Sudan, răpită de negustorii de sclavi musulmani, vândută și revândută de mai multe ori până când consulul Italiei la Khartoum a dus-o la Roma. Aceasta s-a convertit la catolicism, a murit în 1947 și a fost canonizată de Ioan Paul al II-lea în anul 2000. În acest moment, Véronique Olmi nu ne-ar mai putea spune povestea, fiindcă ar fi acuzată de apropriere culturală.

Captivii erau castrați de călugării copți, în Egipt și în Etiopia, islamul interzicând respectiva practică. Ablațiunea era efectuată asupra unor băieți între 8 și 12 ani, în condiții de igienă înspăimântătoare. Aproape 80% dintre pacienți mureau ca urmare a acelor operații. Fantasma negrilor superpotenți, care ar fi riscat să dezonoreze femeile din haremuri, a dus la fabricarea masivă de eunuci, acei „paznici ai virtuții femeilor". Cât despre femei, acestea erau căutate pentru a deveni concubine în egală măsură pentru frumusețea și pentru reputata lor senzualitate. Copiii născuți din aceste relații erau însă uciși sau castrați, în așa fel încât acele legături forțate să nu producă nicio descendență demnă de un asemenea nume.[363] Mulatrii și metișii erau extrem de rari. „Castrând cea mai mare parte din milioanele de nefericiți, acțiunea a fost nici mai mult, nici mai puțin decât un adevărat genocid, programat în scopul dispariției totale a negrilor din lumea arabo-musulmană, după ce aceștia fuseseră uzați, utilizați, asasinați." Dacă e să-l credem pe Tidiane N'Diaye, comerțul arab cu sclavi a fost încă mai groaznic: „Deși nu există grade ale ororii și nici monopol al cruzimii, se poate susține fără riscul de a greși că negoțul cu sclavi negri și expedițiile războinice întreprinse de arabo-musulmani au fost, pentru Africa neagră, de-a lungul multor veacuri, mai devastatoare decât comerțul transatlantic cu sclavi". Afirmația e devastatoare, consecințele teoretice, încă mai mult, și ar merita să fie serios discutată. Marc Ferro scrisese încă din 1992, în *Cartea neagră a colonialismului*: „Mâna tremură când este vorba să fie evocate crimele comise de arabi, pe când inventarul crimelor comise de europeni ocupă, pe bună dreptate, pagini

363 Tidiane N'Diaye este contrazis de Catherine Coquery-Vidrovitch, pentru care asimilarea a avut loc fără probleme și „descendența acelor negri a sfârșit prin a se topi în cadrul populației" (op. cit., p. 868). Teza a fost nuanțată și de sociologul Cahit Gungor, care semnalează un metisaj al descendenților sclavilor negri în cadrul populației arabe sau berbere, confirmat de studierea genetică a populațiilor nord-africane.

întregi". Nu se pune problema exonerării Occidentului pentru crimele sale, ci a împărțirii echitabile a poverii...

Tăcerea elitelor

La finalul studiului, autorul își pune întrebări legate de tăcerea elitelor în fața respectivelor evenimente, în special cele din Africa, și o explică printr-o solidaritate în fața colonialismului alb, dar și ca sindrom Stockholm, în care urmașii victimelor pactizează cu descendenții călăilor pe seama Occidentului. Nu susținea oare, cu condescendență, Christiane Taubira, fost ministru al justiției: „Nu ar trebui prea des amintit comerțul cu sclavi arabo-musulmani, pentru ca tinerii arabi să nu poarte cu ei întreaga povară a crimelor arabilor"? (*L'Express*, 4 mai 2006) Prea mulți cercetători africani și afro-americani, deplânge Tidiane N'Diaye situația, încearcă să șteargă episodul monstruos pentru a nu-și pune în pericol prejudecățile sau confortul. Conferința de la Durban, din anul 2000, ar fi putut fi ocazia pentru arabi și negri să se explice și să își achite datoriile. Dar, vai, printr-o revelatoare refulare, Conferința de la Durban s-a mulțumit să acuze „entitatea sionistă" și să desemneze evreii drept cei ce favorizează nenorocirea universală. În Antile, se știe, rana deschisă a memoriei sclaviei se revarsă uneori sub forma unui antisemitism mai mult sau mai puțin asumat, în timp ce codul negru interzicea evreilor, rasă de ciumați, să facă negoț cu sclavi.

Teza lui Tidiane N'Diaye dă peste cap viziunea clasică a unei Africi dezmembrate numai și numai de imperialismele europene. Pentru istoric, nenorocirea acestui continent a fost sosirea

cuceritorilor arabi, începând cu secolul al VII-lea, aliați cu notabilități africane[364], iar europenii doar s-au grefat pe această preexistentă hegemonie pentru a o extinde și aprofunda. Dar cel puțin Europa și-a recunoscut zonele întunecate. Așteptăm ca lumea arabo-musulmană să își facă și ea mea culpa pentru rolul jucat în „vânătoarea de abanos" și să își pună necesarele întrebări legate de propriile zone întunecate. Pe bună dreptate a fost instituită o zi a comemorării sclaviei (mai degrabă ar fi trebuit numită a *sclaviilor*, singularul fiind restrictiv), fiindcă întreaga omenire este mânjită de această mârșăvie.[365] Această zi ar trebui să fie și una a bucuriei, celebrând totodată ieșirea colectivă a speciei umane dintr-unul dintre cele mai înfiorătoare păcate. Este indispensabil să fie cercetate originile și consecințele „infamului trafic" și să fie descris fenomenul în întreaga sa complexitate. De altfel, ce fac protestatarii noștri înflăcărați, din America și din Europa, împotriva sclaviei moderne? Unde erau când mii de femei și de copii, creștini, yazidiți, șiiți erau obligați la servitute domestică și sexuală de către jihadiștii Daech? Au țipat oare când CNN, în 15 noiembrie 2017, a dezvăluit comerțul cu sclavi din Libia, din cartierele de la marginea capitalei Tripoli? Nici nu i-am văzut, nici nu i-am auzit. Să fie scoși la lumină toți autorii crimelor, din Benin până în cele două Americi, din Aquitania până în Orientul Apropiat, iar crima să fie cunoscută și explicată cu toate ramificațiile și întinderea ei. Cum să nu fii scandalizat aflând că, în Martinica, în mai 2020, au fost dărâmate de activiști statuile lui Victor Schoelcher, marele abolиționist, sub pretextul că a fost „alb" și deci ar fi putut fi și el

364 „Înrobirea Africii de către arabi și colonizarea de către «notabili africani» existau deja înainte de sosirea europenilor. Colonizarea și sclavia nu au fost «inventii» venite din afara Africii, apărute pe continent în același timp cu «fețele palide»", scria Alain Mabanckou comentând cartea lui Yambo Oulloguem, *Le Devoir de violence*, apărută în 1968 la Seuil (Alain Mabanckou, op. cit., pp. 155–156).

365 Legea Taubira asupra trecerii sclaviei în rândul crimelor împotriva umanității, adoptată în 21 mai 2001, este, din acest punct de vedere, hemiplegică, întrucât nu recunoaște decât comerțul transatlantic cu sclavi, început în secolul al XV-lea, fără a se referi nici la traficul african, nici la cel oriental; nu scoate o vorbă nici despre sclavia albă, care a durat până în secolul al XVIII-lea.

sclavagist și rasist? Apare un nou risc, cel al etnicizării memoriei.[366] „Abolirea sclaviei, din 1848, și toate acțiunile care au făcut-o posibilă, nu sunt nici negre, nici albe. Abolirea este universală, e de culoarea libertății și ne aparține acum nouă, tuturor, cetățeni francezi egali în drepturi." (Mario Stasi)

Să ne amintim: sclavia a fost reinstaurată în Europa de două ori în secolul XX, în 1917, odată cu revoluția bolșevică, și în 1933, odată cu venirea nazismului la putere. Inventarea Gulagului după 1918, a deportării a milioane de „contrarevoluționari" și culaci în deprimanta Siberie, pe de o parte, lagărele germane pe de alta, împărțite în lagăre de muncă și de exterminare, constituie un dublu comerț „alb" cu sclavi care, în mai puțin de șaptezeci de ani, a făcut câteva zeci de milioane de morți prin epuizare, tortură și lichidare fizică.

366 CRAN, alături de alte asociații, a încercat să interzică unei profesoare din Nantes, Virginie Chaillou-Atrous, să predea în insula Réunion „istoria sclaviei, angajismului și economiei din colonii în insulele din sud-vestul Oceanului Indian, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea", pe motiv că, aparținând metropolei, leza un candidat local. A fost numită *„zorey* plină de ea și de competențele ei" — *zorey*, să ne amintim, erau turnătorii de pe plantații, care vorbeau creola și raportau stăpânilor discuții ale sclavilor care puteau sugera intenții de răzvrătire. Cum nominalizarea pentru respectiva catedră a fost anulată de justiția din Réunion, epuizată de scandalul ridicol, profesoara a decis să înainteze plângere pentru discriminare (*Le Monde*, 5/6 iulie 2020).

Capitolul 19
Către o Europă complicată cu idei simple

Mi se rupe de Notre Dame de Paris fiindcă mi se rupe de istoria Franței (...) oamenii or să plângă pentru niște vreascuri, pentru numele lui Allah, prea iubiți identitatea franceză, deși obiectiv ne doare-n cur de ea, nu e decât delirul vostru de amărâți de albi.

Hafsa ASKAR, membră UNEF, pe Twitter, în 15 aprilie 2019, după incendiul de la catedrală.

Cunoaștem celebrele cuvinte ale lui Karl Marx despre lovitura de stat a lui Louis-Napoléon Bonaparte: „Hegel remarcă undeva că toate evenimentele și personajele istorice se repetă așa zicând de două ori. A uitat să adauge: prima oară ca tragedie, a doua oară ca farsă".[367] Dar și Marx a uitat să adauge: „Tradiția tuturor generațiilor care au murit apasă greu pe creierul celor ce trăiesc". De unde vine sentimentul că anumite generații actuale sunt, în multe privințe, generații parodice, care repetă cu stângăcie ceea ce înaintașii lor au spus cu talent? În domeniul de care ne ocupăm, se vede limpede că marii înaintași ai anticolonialismului, Frantz Fanon, Léopold Sédar Senghor, Patrice Lumumba, Aimé Césaire, Albert Memmi, Edward Saïd, fie că suntem de acord cu scrierile lor, fie că nu, nu au fost înlocuiți până acum, ci doar pastișați. Se uită că aceste figuri ilustre, deseori formate la școala marxismului, erau

367 Karl Marx, *Optsprezece brumar al lui Louis Bonaparte*, 1852.

universaliste, ca mai târziu Nelson Mandela și Martin Luther King, și luptau pentru reconcilierea tuturor oamenilor, nu pentru confruntări tribale. Că luptau pentru lărgirea sferei universalului, pentru a face să pătrundă în ea și colonizații, sclavii, damnații planetei. Autoproclamații lor moștenitori le pervertesc mesajul și îl corup. Iată fondul ambiguității studiilor postcoloniale sau decolonizatoare.

Din acest punct de vedere, „colonialism" a devenit un cuvânt-valiză utilizat fără discernământ și depășit de vremuri. Oricine, conform propriilor înclinații, poate locui în țara virtuală a sclaviei sau a colonialismului, ajunse concepte confuze, habitate temporare învestite cu aparența realității, pentru a-și putea manifesta furia ori stupoarea. Principiul permite reînscrierea într-o tradiție glorioasă, cu prețul indiferent cărei distorsiuni. Generații de intelectuali și de militanți, inconsolabili la gândul trecutelor confruntări, reiau vocabularul luptelor de eliberare, la șaizeci de ani după obținerea independenței, propovăduind gângav un catehism scris de alții. De parcă nimic nu s-ar fi întâmplat până la ei. Lucru care amintește de acei soldați japonezi pierduți prin insulele Pacificului, care, în anii 1960, încă nu aflaseră că al Doilea Război Mondial se terminase. Să fii erou este o vocație care, odată încheiate luptele, îți asigură reputația de franctiror fără a te expune celui mai mic risc.

Este filosofia occidentală rasistă?

Critica universalismului, îndreptată împotriva Occidentului, este în realitate o dispută foarte occidentală, care merge până

la sfârșitul secolului al XVIII-lea și cuprinde două paliere: filosofia germană va reproșa raționalismului francez că neglijează diversitatea umană, culturile și tradițiile, denunțându-i voința de dominație care se va extinde ulterior prin cuceririle napoleoniene și prin colonialism. Curentul, ilustrat în Germania de Herder și de Fichte (cel din urmă fascinat de Revoluția din 1789), se găsea deja în germene la abatele Raynal, sălbatic denunțător al „barbarilor europeni" și, mai ales, la Rousseau, critic acerb al iluziilor Luminilor și fondator indirect al romantismului și antropologiei. Europa imperială se pretindea încarnarea universalului, dar se va dovedi teribil de provincială: Anglia și Franța se mulțumeau să impună, în numele Civilizației, care *puddingul* și brânza cedar, care bagheta și vinul roșu.

Așa-numitul curent „decolonial" înțelege să declare război fortărețelor emisferei nordice și să le dărâme. Occidentul trebuie să fie colonizat de foștii colonizați și învins de aceștia așa cum s-a întâmplat cândva cu romanii cei învinși de greci. Africa de dinaintea invaziilor coloniale, ni se spune, era un Eden care a fost distrus.[368] Chiar dacă mitul acesta este dezmințit de toți istoricii, prezumata distrugere trebuie plătită. Timpul acordat căinței nu mai este de ajuns: de acum se pune problema dinamitării Europei (și ulterior a Statelor Unite) din interior, iar europenii luminați trebuie să dea o mână de ajutor desfășurării acestui efort. De exemplu, partidul de extremă stângă Podemos a solicitat, în 2016, ca Spania să ceară iertare Islamului pentru *Reconquista* din Andaluzia și pentru expulzarea musulmanilor de acolo! Ne-am fi putut imagina și reversul, ca Maghrebul să își prezinte scuze

---

368 Chiar dacă și acolo au fost, ca peste tot, regate uriașe, de pildă Imperiul Mali, și uriașe violențe. Un exemplu printre alte o mie: Chaka, fondatorul națiunii zulu (1787–1828), războinic redutabil, poartă totodată răspunderea morții a milioane de africani în timpul războaielor pe care le-a purtat și a unei politici de epurare etnică și de teritorii pârjolite care aparțineau vecinilor săi. Să fie judecat la fel cum s-ar face cu oricare dintre cuceritorii europeni ar însemna însă o șmecherie specifică albului.

solemne Spaniei pentru că a ocupat-o timp de șapte sute de ani, dar nici vorbă! Lupta de eliberare a ținut mai multe secole și a constituit primul război anticolonialist din Europa. A fost de o ferocitate uriașă, prin intermediul Inchiziției spaniole înființate în 1478, față de musulmani și evrei și a transformat religia catolică în ideologie a cuceririi. Dar, dacă descriem *Reconquista* ca „fascistă și genocidară", atunci ar trebui să reconsiderăm multe dintre războaiele pentru independență din anii 1960, care au fost adevărate băi de sânge și au dus, de exemplu, la expulzarea evreilor din întreaga lume arabă! Fericita Andaluzie face parte, cum bine se știe, dintre aceste mituri care nu rezistă nici la proba faptelor, nici la analize, ci, mai degrabă, cer să fie nuanțate.[369]

Furoarea iconoclastă care împinge, în Statele Unite, la decapitarea statuilor lui Cristofor Columb sau a generalilor confederați, în Belgia, la acoperirea cu vopsea roșie a statuilor lui Leopold al II-lea, în Franța, la dorința de a termina cu cele ale lui Colbert, promotorul Codului negru[370], sau a generalului Faidherbe[371], la Lille, dovedește voința de a face tabula rasa din trecut. De ce? În toate epocile s-a acționat în aceleași modalități. Numai că, pe masă, dosarele se îngrămădesc, iar procurorii se întrec în zel. Nu mai știu cum să facă pentru a diminua erorile trecutului și a repara istoria cu cele mai mici costuri cu putință. Se mânjește cu roșu statuia lui Cervantes, din San Francisco, deși el însuși a fost timp de cinci ani sclav al piraților din Alger, se fac graffitiuri pe busturile lui De Gaulle sau Churchill, cei doi învingători ai nazismului. Adevărata lor crimă, în realitate, dincolo de duplicitatea

---

369 Vezi Abdelwahab Meddeb și Benjamin Stora, *Histoire des relations entre Juifs et musulmans des origines à nos jours*, Albin Michel, 2013. În această lucrare, care reunește zeci de contribuții, autorii nu consideră necesar să eludeze nici zilele faste, nici nenorocirile, nici pogromurile, nici masacrele.

370 Jean-Baptiste Colbert, ministru de finanțe al lui Ludovic al XIV-lea, a început, fără a apuca să termine, un prim Cod care regla problema sclaviei și a relației stăpân-sclav în colonii, aceasta fiind interzisă în metropolă. *(N.t.)*

371 Louis Léon César Faidherbe, 1818–1889, general și om politic francez, guvernator al Senegalului între 1854 și 1861 și între 1863 și 1865. *(N.t.)*

reală a personajelor, este că au fost albi, conservatori și îmbibați de prejudecățile vremii lor.[372] A fost însă demontată și statuia lui Mahatma Gandhi, din Ghana, din motive de rasism, fiindcă liderul independenței indiene ar fi manifestat o atitudine negativă față de africani, lucru pe care Nelson Mandela i l-a iertat ținând cont de context. Mâine, de ce nu li s-ar întâmpla la fel lui Aimé Césaire, vinovat de înțelegeri secrete cu Republica Franceză, lui Toussaint Louverture, eliberatorul Haitiului, care de altfel a restabilit sclavia și o pompă demnă de regalitatea franceză, lui Gaston Monnerville, înalt funcționar al statului francez, sau lui Félix Éboué, administrator colonial? Toate personajele din trecut sunt imperfecte: pe de o parte au fost novatoare, pe de alta, retrograde, scufundate în mentalitatea vremii lor. Le judecăm cu aroganța moștenitorilor, le târâm în fața tribunalului prezentului fără a observa cum s-au desprins de prejudecățile epocii lor și au anticipat-o pe a noastră. Fanatismul purității: căutăm ireproșabili, imaculați. Or, nu există eroi absoluți: marile personalități istorice au toate o față întunecată care îi aduce la disperare pe admiratorii lor: până și „icoana drepturilor civile" Angela Davis, al cărei nume, în Franța, a fost dat atâtor licee, a manifestat complezență, pentru a nu spune complicitate, față de URSS și conducătorul stalinist est-german Erich Honecker, refuzând să militeze în favoarea deținuților politici de dincolo de cortina de fier. Pentru ea era de neconceput ca niște ființe omenești să vrea să se întoarcă la capitalism după ce s-au bucurat de avantajele nesperate ale comunismului!

Cei ce nu au jucat niciun rol în abolirea sclaviei sau a colonialismului declară război unor fantome, dorindu-și să facă să dispară de pe fața pământului orice aluzie la respectiva perioadă,

---

[372] „Statuile publice ale blestematilor de Colbert, Napoleon, generalului De Gaulle vor ajunge în pubelele Istoriei Umanității: astfel va fi ștearsă de sub bolta cerească amintirea lor, în folosul tinerelor generații" (Liga pentru Apărarea Neagră Africană, primăvara lui 2020).

într-un soi de epurare etică retrospectivă, mergând până la redenumirea străzilor după cum le convine și la reconstruirea întregului peisaj urban al Europei după propriile toane. De ce să demolezi monumentele, în loc să faci din ele instrumente ale unei pedagogii a memoriei? De ce să nu le diversifici, urmând exemplul acelor orașe de pe Coasta de Azur, ca Bandol, care au pus plăci comemorative în onoarea luptătorilor africani, cu înscrierea numelor acestora, morți pentru Franța în timpul debarcării din Provence, din august 1944? Tocmai învățarea istoriei și, mai ales, a istoriei coloniale și a sclaviei trebuie să înlocuiască imprecațiile și ștergerea memoriei. E preferabilă o convingere informată unei purități ignorante. (E regretabil că, pe plăcile comemorative care omagiază victimele de la Bataclan, de la *Charlie Hebdo*, de la HyperCacher sau de la Nisa se vorbește despre atentate teroriste, și nu despre terorism islamist.) Paradoxul cretinismului vandal: blestemă în loc să educe, șterge în loc să educe, uită sfatul lui Martin Luther King, care îi ruga pe tinerii americani să nu își „distrugă moștenirea, ci să fie la înălțimea acestei moșteniri".

„Europa nu mai este locul de unde se vorbește despre alții, ci locul despre care se vorbește între asiatici și africani", spune filosoful Souleymane Bachir Diagne.[373] Fiindcă, după război, pe scena istoriei a explodat o pluralitate de culturi, va trebui deci să „decolonizăm imaginarul" și să înțelegem că, de acum, filosofia trece prin Bagdad, Fès și Tombuctu la fel de bine ca prin Amsterdam sau Königsberg. Tot așa, spune franco-congoleza Nadia Yala Kisukidi, specialistă în Bergson, se pune problema „derasializării" gândirii europene pentru a renunța la pseudo-„miracolul grec" lipsit de orice fel de influență orientală sau africană și să recunoaștem în universalismul Luminilor o fundamentală

373 „En Afrique, il est temps de décoloniser nos imaginaires", convorbire între Souleymane Bachir Diagne și Nicolas Truong, *Le Monde*, 17 august 2019.

uitare a Celuilalt. „Istoria filosofiei, adică povestea genezei sale grecești și a filiației exclusiv europene, care s-a constituit în epoca modernă, îmbracă totodată un caracter discriminatoriu și identitar."[374] Trebuie să se iasă din „biblioteca de tip colonial" (V.Y. Mudimbe) care obligă africanii să se gândească la ei înșiși utilizând concepte create de foștii colonizatori.

Toți acești autori reiau o critică deja formulată de Jean-Jacques Rousseau în secolul al XVIII-lea, despre narcisismul Europei: „De trei sau patru sute de ani de când locuitorii Europei inundă alte părți ale lumii și publică fără încetare noi memorii de călătorie și despre cei pe care i-au întâlnit, sunt convins că nu cunoaștem alți oameni în afara europenilor."[375] Antropologia nu va avea altă ambiție decât să suprime această privire circulară a colonizatorilor asupra lor înșiși, începând cu marele rousseauist Claude Lévi-Strauss care s-a declarat gata să se vadă prin ochii altora. În sine, revendicările acestor gânditori sunt legitime, însă modul în care privesc filosofia occidentală păcătuiește prin simplificare, fiindcă aceasta nu a fost niciodată o reflecție solipsistă care se-nvârte-n jurul ei însăși. Nicio altă cultură nu a manifestat o asemenea curiozitate față de alte civilizații ca aceea a Europei, ajungând până la a proclama superioritatea barbarilor (adică a egiptenilor) în filosofia greacă târzie, poziție care va merge mână-n mână cu devalorizarea limbii, a instituțiilor și a istoriei grecilor.[376] Sunt uitate datoria pe care Karl Jaspers și-o recunoștea, la mijlocul secolului XX, față de Buddha și Confucius, fascinația exercitată asupra lui Schopenhauer și Nietzsche de către filosofii orientali[377], ca să nu mai vorbim despre influența „gimnosofiști-

---

374 Nadia Yala Kisukidi, „Bagdad, Fès, Tombouctou sont d'autres lieux de la vie philosophique", *Le Monde*, 14 august 2019.

375 Jean-Jacques Rousseau, *Discours sur l'origine et le fondement des inégalités*, citat în Antoine Lilti, *L'Héritage des Lumières*, Le Seuil, 2019, p. 76.

376 Roger-Pol Droit, *Généalogie des barbares*, Odile Jacob, 2007.

377 Despre interpretările occidentale contrare sau eronate în receptarea budismului și hinduismului, de văzut Roger-Pol Droit, *Le Culte du néant*, Le Seuil, 2004.

lor", adică a hinduismului și budismului asupra lui Pyrrhon din Elis și a anumitor greci antici. Abia în secolul al XIX-lea, conform lui Roger-Pol Droit, a fost asumată deosebirea dintre Orient — pământ al înțelepciunii — și Grecia — patrie a filosofiei.[378]

Ni se explică faptul că nu cunoaștem marile școli filosofice ale Africii. Dacă este așa, atunci să fie traduse, editate sau reeditate, așa cum au fost traduși Sfântul Augustin, Maimonide, Avicenna și Averroes, și să ni se demonstreze originalitatea lor. De ce să fie mascată această lipsă de cunoaștere invocându-se un pseudorasism grec? Frantz Fanon răspunsese deja acestui gen de obiecție: „Suntem convinși că ar fi de mare interes să intrăm în contact cu o literatură sau cu o arhitectură negre din secolul al III-lea înainte de Iisus Hristos. Am fi foarte fericiți să știm că a existat o legătură între cutare filosof negru și Platon. Nu vedem însă cu ce ar putea schimba asta situația copiilor de opt ani care muncesc pe plantațiile de trestie-de-zahăr din Martinica.[379]" Dacă a venit momentul ca filosofia să fie mondializată, nu calomniind gândirea occidentală se va reuși. Nu se pune problema decolonizării, ci a dărâmării pereților despărțitori, a construirii de punți de legătură, a deschiderii de noi orizonturi.

În vremea bună a coloniilor

Trebuie făcută distincția dintre colonialismul care ține, pentru noi, modernii, la fel ca fascismul sau comunismul, de lucrurile condamnabile din principiu și colonizarea care a fost diversă și

378 *Ibid.*
379 Frantz Fanon, *Peau noire, masques blancs*, Le Seuil, 1952, p. 187.

complexă, fatală și benefică în același timp și a cărei cronică necesită munca scrupuloasă a istoricului, cu respectarea faptelor și a nuanțelor. În orice caz, aceasta nu a împiedicat crearea de legături, nici menținerea de relații de stimă și prietenie cu popoarele aflate cândva sub tutelă, la mai bine de o jumătate de veac după lichidarea acesteia. În discursul militanților noștri, „colonialismul" seamănă cu o dâră de condensare lăsată de nori pe cer, după furtună: nu are sfârșit și e ca Dumnezeu, nu se vede nicăieri, dar e prezent peste tot. Un proces care se perpetuează fără știrea noastră. De exemplu, Françoise Vergès explică:

> „Feministele decolonizatoare studiază modalitatea prin care complexul rasism/sexism/etnicism impregnează toate relațiile de dominare, chiar dacă regimurile cu care sunt asociate aceste fenomene au dispărut. «Colonialitatea» ar fi persistența rasismului republican francez pe teritoriul metropolei și, de altfel, în toată lumea. Trebuie luate în considerare laolaltă patriarhatul, statul și capitalul, justiția reproductivă, justiția mediului și critica industriei farmaceutice, dreptul migranților, refugiaților și sfârșitul feminicidului, lupta împotriva Antropocenului-Capitalocenului rasial și incriminarea solidarității".[380]

Suntem aici în fața unei liste fără cap și coadă, ca în poemul „Inventaire" al lui Prévert, cu tot cu maniera de a scrie, în care cititorul este invitat să își facă piața de militantism împotriva rasismului alb heteronormativ! Și mai ales, atenție, să nu cumva să fie ceva uitat. Poate că un specialist în gramatică se va apleca într-o bună zi asupra acestui limbaj artificial din care, probabil, va deduce moartea cerebrală a unei anumite stângi. Pentru

[380] Françoise Vergès, op. cit., p. 34.

Achille Mbembe, care dorește să redea Africa africanilor, Europa a decolonizat fără a se „autodecoloniza". Nu e prea clar ce înțelege prin asta: pentru el, după cum s-a văzut, pe de o parte Europa ar trebui să își deschidă frontierele în fața africanilor, dar, în altă parte, explică faptul că „africanii ar trebui să se curețe de dorința de Europa".[381] Unde e coerența?

Că trebuie regândită relația noastră cu Africa sau cu Africile, fiindcă numai pluralul poate face dreptate acestui continent imens, că salvarea africanilor trebuie să fie opera africanilor înșiși sunt chestiuni evidente (chiar dacă această parte a lumii este în ziua de azi recolonizată amplu de către China[382]). Paradoxul acestor intelectuali mi se pare a fi următorul: târând Europa pe banca acuzaților, o repun în centrul atenției în ciuda lor. Uită că, din cele douăzeci și șapte de țări ale Uniunii Europene, numai opt națiuni au fost colonizatoare, adică mai puțin de o treime, și că toate celelalte au fost colonizate de arabi, de Imperiul Rus, de Imperiul Otoman, de URSS și menținute într-o formă de servitute unele până la sfârșitul secolului al XIX-lea[383], altele până în 1989. Dorind să marginalizeze Europa sau, mai precis, să o „provincializeze" (Dipesh Chakrabarty)[384], se face din ea întotdeauna punctul de referință absolut. Supralicitările politice, fandoselile stilistice ale unora, făcăturile conceptuale au putut chiar face să se vorbească despre un „carnaval academic" (Jean-François Bayard)[385]. Așadar,

---

381 *Le Monde*, 10 februarie 2019.

382 Serge Michel și Michel Beuret, *La Chinafrique. Pékin à la conquête du continent noir*, Grasset, 2008.

383 Datele abolirii robiei și iobăgiei în Europa orientală sau centrală: Ungaria — 1853, Austria — 1848, Croația — 1848, Bulgaria — 1880, Rusia — 1861, Polonia rusă — 1864, Bosnia-Herțegovina — 1918.

384 Dipesh Chakrabarty, *Provincialiser l'Europe. La pensée postcoloniale et la différence historique*, Éditions Amsterdam, 2009. Dipesh Chakrabarty este un istoric indian, fost marxist, distins profesor la Universitatea din Chicago, laureat în 2014 cu Premiul Arnold Toynbee. Invers însă decât colegii lui decolonizatori, Dipesh Chakrabarty menționează că Europa a făcut un dar lumii și că în materie nu se poate vorbi despre ea decât „într-un spirit anticolonial de gratitudine" (citat în Jean-François Bayard, op. cit., p. 12).

385 Jean-François Bayard, op. cit.

la șaizeci de ani după ce opt țări din Europa occidentală au renunțat la orice fel de colonizare, sunt blamate mai mult decât oricând. Se continuă împovărarea lor, deși nu mai joacă decât un rol marginal în problemele lumii, în pofida puterii economice a Uniunii Europene. Se dorește neapărat ca aceasta să rămână marcată de inconștientul ei colonialist, formă de a o omagia prin atacare.

Dacă Europa este detestabilă din atâtea puncte de vedere și, fără îndoială, așa și este în cazul în care adună laolaltă rasismul, opresiunea și bestialitatea, atunci de ce țin unii să se mute cu orice preț în ea? De ce atâtea strălucite spirite africane își doresc să predea și să publice aici? Fiindcă sunt împinse de voința de a fi recunoscute tocmai în țările a căror politică o denunță cu violență. De altfel, este vorba despre filosofi, scriitori, romancieri onorați, recompensați, invitați peste tot, cărora li s-au dat diferite premii, dar care continuă să vitupereze. Am putea denumi această strategie *seducție prin insultă*: primiți-mă la voi, iar eu vă voi blestema. E o poziție foarte confortabilă. Tragi un perdaf Europei, dându-i totodată ordinul de a-și deschide larg brațele în fața celor care o blamează: e o voluptate în a manipula culpabilitatea „albă".[386] „M-ai învățat vorbirea și-am acum avantajul că știu să blestem." (Shakespeare)[387] Scriitorul anglo-ghanez Kwame Anthony Appiah a rezumat ironic situația în felul următor: „Postcolonialismul este condiția a ceea ce am putea numi cam răutăcios o inteligență de mijlocire cu pierderi minime: un grup relativ restrâns de scriitori și de gânditori în stil occidental, formați după metoda occidentală, care servește drept intermediar

---

386 S-ar putea spune același lucru despre militante precum Maboula Soumahoro, Mariétou Mbaye Bileoma sau despre romanciera Léonora Miano, care pretinde că deconstruiește „invenția europeană a rasei". Chiar dacă nu îi absolvă pe africani de eșecuri și rămâne, ca „afro-europeană", la jumătatea distanței dintre elogiu și critică.

387 William Shakespeare, *Opere*, vol. I, ediția II, Ed. Tracus Arte 2016, traducere George Volceanov. (*N.t.*)

în negocierea produselor culturale ale capitalismului mondial cu periferia".[388] Statutul de intelectual african „victimă" care explorează ungherele ticăloasei conștiințe occidentale funcționează ca un excelent segment de piață. Relația e încremenită între două roluri: inchizitorul care tună și fulgeră și acuzatul care se flagelează.

Impozitul moral

Injecțiile cu serul rușinii se bazează pe un postulat: Europa ar avea o datorie nelimitată față de Africa. Istoria comerțului cu sclavi e greu de contestat, dar de ce, doar am mai spus-o, este lăsată povara numai pe umerii occidentalilor și sunt exonerați orientalii și chiar africanii înșiși? Europa ar datora totul Africii, pe toate planurile, și nicio despăgubire financiară nu poate compensa această pierdere incalculabilă.

Așa arată intelectualii „decolonizatori": se proclamă perceptori de datorii. Vin să încaseze dividendele compasionale. În ochii lor, Europa ar fi creația Lumii a Treia, cum se zicea în anii 1960, iar bogăția i-ar fi cea a fostelor colonii. Teza e contestabilă, colonialismul a costat mai scump țările europene decât beneficiile[389] și nici jaful, nici furtul nu au construit vreodată o economie solidă. Dovadă e Spania Secolului de Aur, strivită de însăși febra ei auriferă. Să colonizezi o țară înseamnă să sterilizezi capacitatea

---

388 Citat în Jacques Pouchepadass, *Le Projet critique des* postcolonial studies *entre hier et demain* (în Jean-François Bayard, op. cit., p. 7).

389 Este teza susținută de Jacques Marseille, *Empire colonial et capitalisme français. Histoire d'un divorce*, Albin Michel, 1984. La rândul lui, Raymond Aron, mort în 1983, estima că problema e imposibil de hotărât, într-atât se suprapuneau economiile metropolelor și ale coloniilor. De văzut și Ferghane Azihari, „Ni la colonialisation ni l'esclavage n'ont enrichi l'Occident", *Le Point*, 28 august 2020.

inovativă a metropolei. Tuturor acestor intelectuali care vin în Occident să își caute legitimitate academică, îți vine să le zici: ia mai uitați voi de noi! Și mai bine puneți mâna și munciți pentru a vă construi sau reconstrui țara. Romanciera franco-senegaleză Fatou Diome a spus-o bine, îndrăznind să facă țăndări tabuul: „Refrenul colonizării și al sclaviei a devenit un fond comercial".[390]

Să observăm că problematica restituirii operelor de artă este bazată pe aceleași presupuneri: muzeografia occidentală ar fi o tâlhărie, o spoliere. Chiar și Palatul Élysée, conform lui Louis-Georges Tin, președintele de onoare al CRAN, ar fi un „palat al negoțului cu sclavi", ca, de altfel, cea mai mare parte dintre monumentele Republicii Franceze, fiindcă a fost construit și finanțat de unul dintre cei mai bogați negustori de sclavi din istoria Franței, Antoine Crozat, pentru a le oferi o locuință fiicei și ginerelui lui, Louis-Henri de La Tour d'Auvergne. Adresându-se soților Macron, pe care îi tratează aproape ca pe niște traficanți de sclavi, Louis-Georges Tin scrie: „Sunteți cazați într-o reședință somptuoasă ale cărei poleieli sunt inversul infernului la care au fost supuși strămoșii noștri. În spatele pereților de la Élysée încă mai bântuie fantomele sclavilor. În liniștea palatului vostru răsună strigătele și suferințele africanilor deportați. Sunteți moștenitorii acestei istorii. Din sângele africanilor înrobiți a ieșit splendoarea acoperișului sub care vă adăpostiți".[391] Observație: Palatul Élysée nu a fost construit de sclavi africani, ci de meșteri și muncitori francezi, în vremea Regalității, când bântuiau iobăgia și angajismul, forme atenuate de sclavie. Munca și durerea lor răsună pe coridoarele de la Élysée, dar și talentul, ingeniozitatea lor de meșteri și de constructori, iar acestea sclipesc, ca în cazul

---

390 *Le Monde*, 25 august 2019: „Decolonizarea gândirii a fost deja înfăptuită de cugetători precum Aimé Césaire sau Frantz Fanon: după toate eforturile lor, tot la întrebarea cum să ne eliberăm am rămas?"

391 Louis-Georges Tin, „Palais de l'Élysée, palais du négrier", *Libération*, 13 iulie 2020. De altfel, autorul se înșală: contele d'Évreux nu a beneficiat decât de un împrumut din partea socrului, pe care l-a înapoiat în momentul în care și-a repudiat soția.

majorității construcțiilor din Hexagon. Cuprins de furoarea rectificatoare, istoricul improvizat uită un actor esențial, poporul Franței, starea a treia[392] a cărei speranță de viață nu depășea pe atunci 27 sau 28 de ani și care trăia în condiții de sărăcie extremă. Ni se arată cum capitalismul francez s-a construit pe baza sclaviei, cum marile firme, Marie Brizard, AXA, Banca Franței, au beneficiat de pe urma infamului comerț, deci banii trebuie înapoiați.[393] Serios? Conform lui Frédéric Régent, specialist în problema sclavagismului, „comerțul cu sclavi reprezenta, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, între 4% și 5% din economia franceză". Fără îndoială prea mult, ceea ce nu ocultează restul de 95%.

Asta este problema cu micii buticari ai memoriei: în loc să se întrebe ce datorează Franței, îi cer imperios explicații și-i prezintă factura. Este întotdeauna vorba despre delegitimarea Republicii, prin asocierea ei cu o origine rușinoasă și de neiertat, întrucât nimic, niciodată, nu va putea achita pasivele. Concluzie: tot sau o parte din ce e al vostru e, de fapt, al nostru. Asta vocifera un mic comando de agitatori, venit la Muzeul Artelor și Civilizațiilor Africii, Asiei, Oceaniei și Americilor, de pe cheul Branly, pe 14 iunie 2020, pentru a „recupera" și desigila un stâlp funerar Bari, din secolul al XIX-lea, strigând: „Bunurile astea ne-au fost furate pe vremea colonizării. Plecăm de-aici cu bunul nostru, îl ducem acasă".[394] Occidentul este continentul tăinuirii de lucruri furate, deci va trebui să înapoieze, să repare, să ramburseze până la sfârșitul veacurilor.

Există cel puțin două practici ale memoriei: o memorie a macerării narcisiste, pe care nicio despăgubire nu o va putea acoperi și care își e scop în sine, și o memorie a mobilizării, care ne

---

392 În secolul al XVIII-lea, societatea franceză era împărțită în trei stări: starea întâi, a clerului, starea a doua, a nobilimii, și starea a treia formată din burghezie, muncitori, țărani.

393 Julien Bouissou, „La traite négrière, passé occulté par les entreprises françaises", *Le Monde*, 8 august 2020.

394 „Jugés fin septembre pour avoir voulu, «récupérer» une œuvre africaine au musée du Quai Branly", *Le Monde Afrique*, 15 iunie 2020.

face sensibili la nedreptate. Prima este o memorie a resentimentului, care caută ținte pentru răzbunare, a doua este o memorie a onoarei, care ține vie sursa indignării și ne sporește alergia la infamia actuală.

Colonișți la noi acasă?

Procesul colonialismului este redeschis nu fiindcă ar fi ignorat sau înlăturat din programa școlară — din contră, e studiat în colegii cu complexitatea necesară subiectului —, ci fiindcă este furnizor de claritate pentru nostalgicii vechilor diviziuni. Tot așa cum există inconsolabili ai celui de-al Doilea Război Mondial, care reîncep neobosiți lupta împotriva fascismului, există și intelectuali care nu au acceptat niciodată, în sinea lor, independența teritoriilor aflate cândva sub administrație franceză. Erau prea tineri pentru a fi putut juca pe atunci vreun rol, așa că încearcă să prindă trenul din urmă în ziua de azi și constituie, ca pe vremuri foștii repatriați din Algeria în Franța, noul lobby neocolonial. Nu mai pot ține doliu după opresiunea de ieri, fiindcă aceasta aduce prea multe avantaje psihologice.

Astfel, situația dificilă a maghrebienilor sau a negrilor din anumite cartiere ale orașelor noastre s-ar explica prin „persistența și aplicarea unor scheme coloniale asupra anumitor categorii de populație, în principal cele provenite din fostul Imperiu".[395] Curios lucru, conform acestei scheme nu sunt amintiți niciodată imigranții sosiți din China, Vietnam și Cambodgia. Dacă e să ne

395 Pascal Blanchard, Nicolas Bancel și Sandrine Lemaire, *La Fracture coloniale*, La Découverte, 2006, pp. 24–25.

luăm după noile vulgate, problemele sociale ar fi în primul rând probleme etnice, iar cartierele mărginașe nu ar fi altceva decât noile dominioane în care locuitorii ar fi reduși la tăcere și constrânși să suporte un sistem de subcetățenie.

Așadar, Parisul ar jefui aceste comunități independente, le-ar exploata bogățiile și ar duce în privința lor o violentă politică de prădare. Unii ar vrea să facă din aceste zone în care dreptul nu se mai aplică un echivalent al teritoriilor ocupate din Palestina, un soi de Fâșie Gaza în jurul unor orașe ca Lyon, Toulouse, Paris. Iată cum francezii ajung coloniști la ei acasă și ar trebui expropriați de Hexagon. Se inventează o genealogie fantastică, cartiere precum Minguettes sau cele din nordul Marsiliei sunt urmărite prin lentile similare cu acelea prin care sunt privite Teritoriile ocupate, se confundă localități precum La Courneuve cu ghetourile din Chicago. Se staționează într-un soi de telescopare spațio-temporală, într-o suprapunere de epoci și de continente în care totul se amestecă: departamentul Seine-Saint-Denis și Ramallah, caizii din Hexagon și traficanții de droguri sud-americani, Clichy și Minneapolis.[396] De fiecare dată când manifestanți violenți se confruntă cu poliția, încep să circule petiții prin care se cere retragerea forțelor de ordine și autoadministrarea respectivelor zone de către bande sau islamiști. Or, situația din aceste cartiere ține de o „adevărată contrasocietate în sfâșiere profundă" (Gilles Kepel), nu de subordonare cu scopuri economice, proprie Imperiilor. Coloniștii țineau în frâu sau exploatau o țară, nu o lăsau baltă, nu făceau din ea „un teritoriu pierdut al Republicii", abandonat la cheremul traficanților de toate soiurile sau un „teritoriu cucerit de islamism" (chiar în condițiile în care au fost cheltuite miliarde pentru înnoirea acestora). De unde și

396 În 2005, Achille Mbembe semnalează tratarea colonială a cartierelor sărace și, în acest sens, vorbește despre „palestinizare". Dacă e să ne luăm după el, problema rasială este aceea care ar constitui fața ascunsă a Mariannei, reversul medaliei pe care, din acest motiv, îl numește „fiara". Citat în Jean-Loup Amselle, *L'Occident décroché. Enquête sur les postcolonialismes*, Stock, 2008, p. 248.

importanța regularizării conform normelor Republicii a acestor zone, împotriva bandelor care le ocupă, ceea ce se poate rezolva prin educație, școli sigure, reiterarea serviciilor publice, medici, pompieri, renunțarea la verificarea identității persoanelor aparent dubioase, dezenclavizarea și, mai ales, dezincriminarea canabisului, sursă de cupiditate și de crime. E firesc ca un anumit număr de cetățeni negri sau maghrebieni să dorească să devină „francezi cu parte-ntreagă, nu francezi în întregime parțiali", să denunțe discriminările după figură sau patronim. Dar atunci ce-ar mai trebui spus despre toți ceilalți, pakistanezi, srilankezi, kurzi, tamili, turci, despre care nu se scoate o vorbă? I se reproșează deseori Franței că noțiunea sa de cetățenie e abstractă: privilegiind dreptul la asemănare în fața dreptului la diferențiere, ar uita de toți acei bărbați și femei veniți din alte colțuri ale lumii, care se chinuie să pătrundă în cercul fermecat al asemănătorului. Reproș fondat, chiar dacă în Hexagon este practicată discriminarea pozitivă în numeroase domenii. Miza însă constă în a ști în numele a ce se mobilizează aceste persoane: în al unei egalități batjocorite a drepturilor, care le-ar lăsa la porțile Republicii, sau al unei ofense atât de profunde încât le-ar plasa într-o poziție de absolută exterioritate. În loc să integreze diferitele minorități, societatea ar trebui să se adapteze acestora și să le îmbrățișeze vocația mesianică. Trecutul sau prezentul martiriu le-ar acorda o creanță pe termen nelimitat. Se uită că, în Franța, ascensorul social funcționează de zeci de ani, că numeroși cetățeni proveniți din Africa de Nord sau subsahariană, de pe malurile Oceanului Indian sau din teritoriile de peste mări ajung avocați, medici, antreprenori, cercetători, politicieni într-o asemenea măsură încât nimeni nu le mai observă proveniența, atât de mult, de firesc aparțin peisajului obișnuit.

Să te consideri victimă din naștere însemnă să îți depui candidatura la titlul de excepție, să îți acorzi o favoare care merge dincolo de orice recursuri juridice ori politice. Chiar dacă faci ceva rău, rămâi nevinovat. Numai că aceasta este o armă cu două

tăișuri. Sentimentul de apartenență nu se bazează pe o nenorocire teatralizată, imaginară ori nu, ci pe o experiență colectivă împărtășită, pe o responsabilitate crescândă în viața publică și profesională. Lobby-urile torturaților profesional nu produc buni cetățeni: pentru ei, națiunea nu arată niciodată suficient de bine, or națiunea implică uitarea greșelilor trecutului, adeziunea simbolică la un principiu spiritual, rod al unei cronologii unice, asocierea liber consimțită la o comunitate națională cu toate cele presupuse: învățarea limbii și inițierea în cultura acesteia. Pentru a face istorie, trebuie început prin a o uita sau, mai degrabă, a o lăsa numai în seama istoricilor când memoria desparte, condamnă, fulgeră, mereu pândită de resentiment. Fiindcă istoria trezește morții, torturații și-i aruncă înaintea celor vii strigând: nu vă este rușine să vă păstrați mintea rece, cereți-vă iertare. A recita interminabila listă a măcelurilor, deportărilor, exploatării de care s-au făcut vinovați părinții noștri înseamnă a deschide o ladă fără fund de unde se ivesc ranchiuna, răzbunarea, înseamnă a pune contemporanii să plătească pentru crimele înaintașilor. Este exact ce s-a întâmplat în fosta Iugoslavie cu naționaliștii sârbi care au invocat hecatombele trecutului pentru a-și justifica excesele din prezent. Dezgroparea tuturor cadavrelor înseamnă dezgroparea tuturor urilor, înseamnă aplicarea legii talionului la secole distanță. Înseamnă nu atât exaltarea virtuților pedagogice ale cunoașterii, cât virtuțile punitive ale inculpării. Între refulare și neîncetată revenire la aceleași traume, mai există și calea repunerii pe linia de plutire, a disipării tenebrelor, a liniștirii sau, cel puțin, a neutralizării trecutului. Se poate depăna la nesfârșit refrenul celor lipsiți de noroc sau se poate sărbători ieșirea din nenorocire, victoria asupra servituții și abjecției. Calea mântuirii se găsește în punerea între paranteze a ceea ce era să ne omoare. Un exemplu dintre alte sute: ar trebui oare catolicii și protestanții să continue să se jignească, să scoată săbiile și cuțitele pe motiv că și-au tăiat gâturile cu ferocitate, în Hexagon, timp de trei sute de

ani? Istoria este făcută și din amintiri, dar și din uitări comune, înseamnă și abolire a datoriilor de sânge contractate de societățile omenești între ele. Trebuie abandonată ideea unei reparații punct cu punct a rănilor trecutului: torturile, deportările, umilințele nu vor fi răzbunate și nicio compensație financiară nu va readuce morții la viață. Adevărul istoric le este datorat, nu voința insațiabilă de pedeapsă din partea descendenților.

Este îndreptățit să fie blamate marile țări pentru lentoarea cu care integrează fiii sau nepoții imigranților. Se uită că există și un despotism al minorităților recalcitrante la asimilare, dacă aceasta nu este însoțită de un statut de extrateritorialitate. Dacă se dorește contracararea seducției veninoase a discursului etnic, atunci Republica nu se poate mulțumi cu incantații virtuoase, ci trebuie să inventeze o cale originală, chiar dacă o vreme șovăitoare, cu riscul ca altfel să se trezească într-o situație mai rea decât cea nord-americană, dar fără a recurge la religie și la patriotism, constituente ale liantului în Statele Unite. Toți cei care se simt „francezi în pofida lor"[397] nu pot fi decât sfătuiți să se reconcilieze cu valorile republicane și să își transforme furia în acțiune politică. Visul lor, încurajat de extrema stângă verde-brună-roșie, de a supune Franța divagațiilor lor indigeno-rasiale riscă să provoace o anumită reticență a populației, pentru a nu spune ostilitate pe față. În loc de a-i mulțumi Franței pentru binefaceri și să își manifeste întreaga gratitudine pe care ea o merită, aceștia preferă să o respingă scabros. Numai dacă nu cumva respectivele suflete rătăcite nu preferă, ca jihadiștii anilor 2013–2019, exilul în regiuni ale lumii mai compatibile cu umorile lor. Nu poți locui mult timp într-o țară pe care o disprețuiești fără a te disprețui și pe tine însuți.

---

397 Anne-Sophie Nogaret și Sami Biasoni, *Français malgré eux. Racialistes, décolonialistes, indigénistes: ceux qui veulent dénstruire la France*, L'Artilleur, 2020.

Întoarcem foaia sau mai rumegăm

Ne pare rău că repetăm ceva atât de evident: decolonizarea a avut loc. Absolut imperfectă, fără îndoială, și lăsând nenumărate urme, dar, până la final Franța, la fel Anglia sau Germania au întors foaia. Tinerele generații nu au nicio legătură cu acea perioadă, iar amnezia de care dau dovadă în această privință este consecința detașării lor. În Hexagon, mai mult decât oricând, opinia publică este afectată de amintirea celor două războaie mondiale, a umilitoarei înfrângeri din 1940, a colaborașionismului unei părți a elitei cu ocupantul nazist, pe de o parte, cu barbaria stalinistă, pe de alta, stare din care ne revenim cu dificultate. Viteza cu care metropola, la începutul anilor 1960, a încheiat doliul după Imperiu și, mai ales, după Algeria, uitând acolo, din grabă, câteva sute de mii de europeni și de algerieni profrancezi, unii obligați la exil forțat în numele devizei „valiza sau coșciugul"[398], alții masacrați de noii stăpâni, dovedește că experiența colonială nu le-a mers la inimă francezilor chiar așa cum s-a susținut. Proiectul imperial nu a fost niciodată în Franța un proiect popular, ci inițiativa unui partid.

Cum să nu evocăm aici extraordinara și tumultuoasa dezbatere care i-a adus pe poziții opuse, în iulie 1885, în Camera Deputaților, pe Jules Ferry și Georges Clemenceau, în legătură cu oportunitatea de a lărgi expansiunea colonială? Argumentelor celui dintâi, care înțelegea să restabilească măreția Franței după înfrângerea din 1870 în fața Germaniei și care considera de datoria

398 Slogan al naționaliștilor algerieni față de cei ce nu agreau renunțarea la tutela Franței. (*N.t.*)

„raselor superioare să civilizeze rasele inferioare", Clemenceau, adversar dur al colonialismului, i-a dat acest răspuns magistral, care trebuie citat cât mai pe larg:

„Rase inferioare, rase superioare, dificilă problemă! În ce mă privește, am rezerve serioase de când i-am auzit pe savanții germani spunând că Franța trebuia învinsă în războiul franco-german fiindcă francezul e o rasă inferioară neamțului. Mărturisesc că, de atunci, mă uit de două ori înainte de a mă întoarce spre un om sau spre o civilizație și a spune: acest om sau această civilizație sunt inferiori. Rasă inferioară, hindușii! Această mare civilizație rafinată, care se pierde în negura timpului! Această uriașă religie budistă care a plecat din India până în China, cu marea ei înflorire a artei, căreia și în ziua de azi îi mai putem zări magnificele vestigii! Rasă inferioară, chinezii! Această civilizație ale cărei origini sunt necunoscute și care pare a fi dus cea dintâi totul până la limitele extreme. Inferior, Confucius? (...) Vedeți câte crime atroce, înspăimântătoare au fost comise în numele justiției și al civilizației. (...) Nu, nu există un drept al națiunilor așa-zis superioare asupra unor națiuni așa-zis inferioare. (...) Cucerirea pe care o preconizați este pur și simplu un abuz de forță pe care îl exercită civilizația științifică asupra civilizațiilor rudimentare, pentru a lua în proprietate acel om, a-l tortura, a extrage din el întreaga putere în beneficiul pretinsului civilizator. Asta nu ține de drept, ci este negarea dreptului."[399]

399 Răspunsul lui Georges Clemenceau, din 30 iulie 1885, din Camera Deputaților.

Clemenceau va pierde, în pofida elocvenței, iar Franța se va angaja într-o aventură despre care se poate spune, cu o absolută luciditate retrospectivă, că a fost o catastrofă economică, politică și morală căreia încă îi mai plătim prețul.

Decolonizarea a fost pentru metropolă o adevărată eliberare, renunțarea la un lest lipsit de viață, care a coincis cu explozia economică dintre 1945 și 1974. Am scăpat de greutatea coloniilor tot atât cât acestea au scăpat de noi. Fără îndoială, este corect să ne reconstituim „memoria colonială" cum am făcut-o și pentru alte perioade. Dar, dacă este vorba despre memorie, atunci este și despre evenimente care deja s-au petrecut. Să vorbești despre impactul considerabil al pierderii imperiului, în 1962, și despre rana narcisistă care a urmat (Benjamin Stora) poate că a fost adevărat la vremea respectivă, în special pentru Picioarele Negre[400], dar nu mai este și acum, după mai bine de șaizeci de ani. Și, de altfel, care „rană narcisistă"? La simpla evocare a „Imperiului francez", tineretul din ziua de azi surâde. A fost o adevărată ușurare să scăpăm de posesiunile coloniale. Ce să fi făcut cu o asemenea povară? Nimeni nu avea niciun chef să moară pentru Tonkin sau Mitidja, tocmai când începea, pe bătrânul continent, revoluția moravurilor și construcția europeană. Ni se explică — dar ce loc comun! — că războiul din Algeria este un lucru inacceptabil, negat, ascuns de conștiința noastră națională! Un lucru negat, ascuns, despre care vorbește toată lumea, un lucru acoperit, ocultat, despre care toți pălăvrăgesc, despre care s-au scris mii de cărți și de articole, despre care s-au făcut zeci de filme și de emisiuni într-o serie parcă fără sfârșit. Freudismul „refulării" nu ține. Ciudat: Imperiul Otoman, care a ocupat aproape trei secole Algeria, nu este considerat răspunzător pentru crimele sale teribile și pentru tutela exercitată prin autoritățile locale pe care le numise. Fiind musulman, are din start

400 Francezi sau alți europeni care locuiau în Algeria pe când aceasta era colonie franceză și care, ulterior, au fost obligați să părăsească Algeria. (*N.t.*)

circumstanțe atenuante. În Alger, unii editorialiști cer întoarcerea în sfera de influență turcească și resurecția califatului abolit în 1924. Vai, ce puternică e dorința de servitute la unii ex-colonizați!

În acest sens, recitim nu fără tristețe minunatele texte ale lui Camus, cu siguranță redactate în punctul de maxim al conflictului, înaintea acordurilor de la Évian, din 1962, despre o posibilă menținere a prezenței franceze în Africa de Nord, scriitorul făcând apel la încetarea focului în timp ce războiul de independență, dublat de un război civil și de un jihad sângeros, făcea imposibil orice compromis. Dintre intelectuali, cel mai lucid era, ca de obicei, Raymond Aron, cel mai superficial, Jean-Paul Sartre care, în prefața la *Damnés de la terre* (1961) a lui Fratz Fanon, îndemna la uciderea coloniștilor, simplificând cu înverșunare situația pentru a părea profund angajat. Autorul *Tragediei algeriene* (1957) considera independența inevitabilă, din rațiuni economice și morale. Franța trebuia să plece pe termen mai mult sau mai puțin scurt și era necesar să își pună la punct cu înțelepciune ieșirea din scenă. Orice-ar fi fost să fie, trebuiau aruncate în aer punțile de legătură și optat pentru „soluția eroică a abandonării". Nu se va afirma niciodată îndeajuns că anularea unui anumit număr de tensiuni se rezolvă prin separarea pașnică a popoarelor, mai degrabă decât prin propovăduirea unei improbabile înțelegeri dintre ele, ceea ce duce la război (esență a conflictului atroce din fosta Iugoslavie). Divorțul a fost inventat pentru a rezolva diferendele din cupluri; nici cetățenii uneia și aceleiași țări nu pot fi forțați să se iubească unii pe alții, cu atât mai puțin să își iubească vecinii. Problema relațiilor franco-algeriene a fost și rămâne tocmai aceea că punțile de legătură nu au fost suficient aruncate în aer. Teribila violență a ocupației, când erau utilizate, printre altele, „afumătorile" generalilor Cavaignac și Bugeaud[401],

---

401 Asfixierea persoanelor refugiate în peșteri prin aprinderea de focuri la intrarea acestora, care consumau oxigenul din interior și umpleau spațiul de fum. *(N.t.)*

imposibilitatea acordării cetățeniei franceze musulmanilor, represiunea brutală a revoltelor, utilizarea torturii și de către armata franceză, și de către cealaltă tabără, bombele, atentatele comise de FLN, Frontul de Eliberare Națională din Algeria, eliminarea celorlalte facțiuni naționaliste de către membrii acestuia, în special a MNA, Mișcarea Națională Algeriană a lui Messali Hadj, ca în cazul masacrului de la Melouza, din mai 1957, în care au fost uciși peste 300 de țărani, conflictul mutat în mijlocul Parisului, între grupări rivale care au săpat „o groapă de sânge în sânul imigrației" (Benjamin Stora[402]), cei aproape 4 000 de morți și 12 000 de răniți[403], toate acestea ar trebui, în ziua de azi, să ne îndemne să îi restituim acelui război necesara complexitate, departe de clișeele de până acum.

Cerem iertare Algeriei?

Trebuie abordată aici problema scuzelor pe care președintele Macron își propune să le prezinte Algeriei.[404] În Africa subsahariană, la începutul mandatului, președintele francez își invita

402 Benjamin Stora, „La question postcoloniale", *Hérodote*, nr. 120, 2006, p. 172. În aceeași revistă, Bernard Alidières, profesor la Universitatea Paris VIII, rememorează „amintirile uitate" ale războiului din Algeria în Franța metropolitană, tăieri de gât, lichidări, reglări de conturi între partizanii imigrați ai FLN și MNA în cartiere, autobuze, cafenele, uzine, din 1955 până în 1962, tot atâtea acte de violență care au contribuit la stereotipul arabului violent în Franța. Modul în care Algeria și-a dus războiul de independență a anticipat climatul de arbitrar care a domnit ulterior în țara proaspăt decolonizată.

403 După cum reamintește Boris Cyrulnik, în dialogul cu Boualem Sansal, *France-Algérie*, Odile Jacob, 20202, p. 117.

404 Pe 14 februarie 2017, Emmanuel Macron, pe atunci candidat la președinție, declara ziarului algerian *Echorouk New* în legătură cu colonizarea: „Este o crimă. Este o crimă împotriva umanității. Este o adevărată barbarie și face parte din trecutul nostru pe care trebuie să-l privim deschis, prezentându-ne totodată scuze celor față de care am făcut aceste gesturi".

interlocutorii, cea mai mare parte la fel de tineri ca el, să dea pagina colonizării și să privească spre viitor: „Pentru mine, Africa este Mandela, nu colonialismul", declara la Ougadougou, în fața unei adunări studențești, în octombrie 2017. Trei ani mai târziu, în ianuarie 2020, dorea, la fel cum făcuse Chirac când recunoscuse responsabilitatea statului francez în deportarea a 70 000 de evrei în lagărele morții, între 1940 și 1944, să își aducă și el ofranda unor scuze solemne. Bizară schimbare de macaz, dar de ce nu?

Demersul e coerent și se coace în înaltele sfere ale statului de multă vreme. Cu condiția să fie dus până la capăt. Deja pe 13 septembrie 2018, Emmanuel Macron recunoscuse răspunderea armatei franceze în dispariția matematicianului Maurice Audin[405], în 1957. Cum spune istoricul lumii arabe Pierre Vermeren: „Algerul este ochiul care privește țintă Parisul, mustrarea lui de conștiință."[406] Franța trebuie să admită realitatea acelui război ticălos, utilizarea degradantă a torturii, împotriva căreia s-a ridicat François Mauriac în *Le Figaro*, rasismul unor coloniști, sălbăticia și absurditatea colonizării. Dar fără a uita *in petto* să invite partea adversă să își pună și ea întrebări despre propriile fapte. Algerienii, la rândul lor, să își recunoască și ei abuzurile „eliberării", să admită partea lor întunecată, violența fondatoare a noii republici care a cunoscut, la treizeci de ani după obținerea independenței, un război civil atroce care a făcut aproape 200 000 de morți. Întrucât președintele algerian Abdelmadjid Tebboune dorește „simpla recunoaștere a faptelor", atunci acestea trebuie restituite în întreaga lor complexitate. Opinia publică vrea să afle ce s-a întâmplat, dar de ambele părți. Motivul constă în lărgirea examenului de conștiință asupra tuturor, spre a nu se mărgini numai la plaiurile occidentale. Cel mai bun lucru care

405 Maurice Audin, matematician francez, născut în 1932 la Beja, în Tunisia, și mort în 1957, la Alger, membru al Partidului Comunist Algerian și militant pentru independența Algeriei, arestat de parașutiștii francezi și ucis în închisoare, la ordinul generalului Aussaresses. *(N.t.)*

406 Pierre Vermeren, *Le Monde*, 26 decembrie 2019.

poate fi dorit „țărilor din Sud" este să fie cuprinse și ele de starea de grație a căinței! Ceva mustrări de conștiință la Alger, Riad, Teheran, Beijing, Havana, Caracas, Damasc ar face cel mai mare bine guvernelor și națiunilor de acolo.

Confortul resentimentului

Probabil că lucrurile nu se vor derula așa. Fiind o colonie de populare (precum Statele Unite, Australia sau Israel), ca urmare a deciziei dezastruoase a autorităților franceze de după 1871 de a trimite „soldați care să lucreze pământul", basci, loreni sau alsacieni, pe baza exproprierii „indigenilor"[407], Algeria oficială preferă să se mărginească la rolul de paria etern: nu s-a referit cândva președintele Bouteflika la „genocidul de identitate algeriană" operat de Franța, menționând existența unor „cuptoare asemănătoare cu crematoriile naziste" în care trupele tricolore ar fi aruncat sute de *fellaga*[408]? Metafora Shoahului servită încă o dată, muiată în toate sosurile. Esențialul fiind continuarea arătării cu un deget vindicativ a Hexagonului, pentru a întârzia normalizarea relațiilor și a nu fi vreodată expus unui examen de conștiință. S-o spunem limpede: e cu totul probabil ca Algeria să fie țara care să suporte cele mai puține scuze oficiale din partea Franței[409], chiar dacă pretinde contrariul. Fiindcă asta ar lipsi regimul și pe susținătorii

407 Marc Ferro, op. cit., p. 659 și urm.

408 Luptător pentru independență în deceniile al VI-lea și al VII-lea ale secolului trecut, la origine bandit de drumul mare, tâlhar. *(N.t.)*

409 În 2005, Benjamin Stora se referea deja la „lipsa de entuziasm a autorităților algeriene în fața generalilor francezi făcându-și mea culpa", în *L'Esclavage, la colonisation et après...*, în coordonarea lui Patrick Weil și Stéphane Dufoix, PUF, 2005, p. 596.

lui fanatici de o rentă de resentiment indispensabilă unității. (În imnul național algerian, cu certitudine scris în 1955, Franța este citată de două ori, chiar și în ziua de azi, ca fiind dușmanul prin excelență. N-ar fi oare vremea de a-l actualiza?) Lucru care ar obliga-o să își privească în ochi propria istorie și să facă lumină asupra zonelor întunecate ale acestei tinere țări independente. Să admitem că scuzele oficiale sunt afirmate și că guvernul francez ar întreprinde acest pas riscant: partea algeriană ar fi fără îndoială satisfăcută de ceea ce ar însemna o a doua victorie simbolică asupra fostului colonizator. Numai că scurta mulțumire nu ar ajunge și miza ar trebui relicitată. A cere iertare înseamnă a recunoaște o greșeală, dar și a scăpa de o datorie. Algerul nu va considera niciodată că ne-am îndeplinit toate obligațiile: datoria va apăsa pe umerii noștri până la sfârșitul vremurilor, iar scuzele nu vor fi socotite niciodată suficient de sincere și îndeajuns.

Care este problema în cazul de față? *Franța rămâne o pasiune algeriană, pe când reciproca nu este adevărată.* În momentul de față, Algeria nu există decât denunțând Franța care îi adăpostește disidenții și numără o puternică și binațională comunitate de aproape 4 milioane de persoane cu sentimente împărțite, mergând până la schizofrenie (suporterii, de exemplu, flutură drapelul algerian și fluieră *Marseilleza* în timpul meciurilor de fotbal, dar nu ar putea trăi din nou în Algeria, sfâșiați cum sunt între două naționalități). La aproape șaizeci de ani de la acordurile de la Évian, această tânără națiune, invers decât Marocul, de pildă, relaxat prin dubla natură temporală și spirituală a regelui, rămâne vulnerabilă, cangrenată de violența islamistă și de corupția militară, de recolonizarea țării de către statul-partid FLN (Boualem Sansal). Invers decât Roma care gândea la propria-i existență în greceşte, colonizată de cei pe care îi învinsese, Algerul își gândește neîncetat propria-i existență în franceză, incapabil să îndepărteze acest dușman intim care îl bântuie. Cu cât această republică ne blestemă mai tare, cu atât ne invocă mai mult. Ce umilință pentru

foștii mujahedini văzându-și atâția compatrioți visând la Franța! Ar trebui cumva, nu peste mult, să dăm Marsilia și departamentul Seine-Saint-Denis Algeriei pentru a-i mai potoli suferința? Atitudinea isterică de respingere a împrumuturilor din alte limbi rămâne acolo fermentul identității. O națiune este fie un proiect colectiv, fie un refuz, o construcție negativă împotriva unui terț diabolizat. Numai că această diabolizare este exact ceea ce împiedică depășirea traumatismului provocat de despărțire și începerea unui travaliu de reflecție asupra propriei condiții. Algerienii ne-au alungat și acum nu se mai pot lipsi de noi.

Parisul rămâne prin urmare alibiul pentru toate frustrările ce înfloresc în sudul Mediteranei. Până și actualul *Hirak* (mișcare) de protest din Algeria contra confiscării democrației reia în felul ei un război împotriva Franței: editorialiștii doresc marea înlocuire a francezei cu engleza, văzând în cei dintâi „cauza tuturor rămânerilor noastre în urmă". După cum bine a subliniat Kamel Daoud, suntem în prezența unui nou război imaginar pe care țara sa îl poartă contra Franței.[410] O mare putere câștigă atunci când își recunoaște crimele și se înalță dezvăluindu-le tuturor. Dar, în același timp, face din cel în fața căruia recunoaște o entitate îndatorată, privând-o de un argument retoric recurent. E spre cinstea Europei că și-a mărturisit crimele abominabile și că le-a transformat în materie de școală. (Din acest punct de vedere, guvernul marocan ar trebui fără întârziere să deschidă arhivele privitoare la genocidul ruandez, pentru a risipi bănuielile legate de eventuala susținere, din partea lui François Mitterrand, a genocidarilor hutu.)

Se știe că Turcia actuală refuză permanent să recunoască genocidul la care i-a supus pe armeni și pe asiro-caldeeni în 1915, respectiv în 1914–1920 și nu are nicio jenă în a recoloniza Libia.

---

410 Kamel Daoud, „Où en est le rêve algérien?", *Le Point*, 12 ianuarie 2020. La șase luni de la mișcările pentru democrație, Algeria face din anticolonialism un jihadism.

Că regimul lui Putin evită cu grijă să îi critice pe Stalin și ororile sovietismului. Lumea așteaptă cu nerăbdare ca Moscova să își ceară iertare tuturor națiunilor din estul Europei colonizate și jefuite de URSS sub masca prieteniei între popoare. Se știe cum China comunistă manifestă aceeași pudoare față de masacrele în masă ale lui Mao Tze-Dun, care au făcut zeci de milioane de morți. Fără a uita islamul sunnit și șiit care, invers decât catolicismul cu ocazia conciliului Vatican II (1962–1965), nu se arată gata să își facă propriul examen de conștiință. Cu siguranță, bătrâna Europă este acoperită de sânge și s-a arătat în mai multe rânduri mârșavă, dar rămâne unul dintre rarele continente care au știut să mediteze asupra propriei barbarii și să se distanțeze de ea. Istoria se împarte tot mai puțin în națiuni păcătoase și continente îngerești, rase blestemate și popoare de neatins, și mai degrabă în democrații care își mărturisesc rătăcirile și dictaturi, teocratice sau autocratice, care le disimulează, împodobindu-le cu poleiala martiriului. Nu există națiuni inocente, ci numai state care nu vor să știe adevărul. Pentru a continua să își striveasc populația în deplină candoare, prea multe dintre fostele colonii adoptă poziția celui respins și continuă să își pună propriile greșeli pe seama fostelor metropole, căutând în opresiunea de odinioară scuza pentru acțiunile lor nocive de acum. Consideră că li se datorează totul pentru cele îndurate cândva, astfel încât Europa este aceea care, întotdeauna, trebuie să poarte greutatea greșelilor altora. Și asta până la sfârșitul vremurilor, fiindcă, după cum a pornit-o, „postcolonialismul" riscă să dureze mai mult decât însuși colonialismul.

Uitați-ne!

Ceea ce ar trebui spus Algerului și tuturor celorlalte capitale care ne prezintă nota de plată la mai bine de o jumătate de veac de la dobândirea independenței e pur și simplu: Ajutați-ne să divorțăm![411] Și începeți prin a vă pune întrebări despre propriile voastre lipsuri. Asta va permite reconstruirea unei relații mai sănătoase. Contrar a ceea ce s-ar crede, colonialismul liniștește, constituind explicația magică și cauzalitatea fabuloasă. Nu s-a observat circulând, în Liban, după teribila explozie care a distrus Beirutul pe 4 august 2020, o petiție prin care se cerea Franței să reia pentru zece ani guvernarea țării? Funestă idee: după vreun an, „blânda mămică" s-ar fi transformat în mașteră și ar fi ridicat împotriva ei toate comunitățile. În Africa, la fel în Orientul Apropiat și în America Latină, nu suntem decât la începutul reiterării acestor întrebări. Va fi nevoie de o a doua decolonizare, cea mentală, pentru a ajunge la o schimbare spirituală susținută de cei mai îndrăzneți artiști, intelectuali, politicieni. Numai că existența acestui țap ispășitor occidental e o cârjă de care nu se pot lipsi. Atacarea Occidentului colonialist este, din partea unui intelectual din Sud, ceea ce în retorică se cheamă *captatio benevolentiae*. Această precauție oratorică rezidă, în prima parte a discursului, în atragerea simpatiei auditoriului printr-o revendicare de principiu, fiindcă, dacă nu pui totul, de la bun început, pe seama Franței, Angliei sau Statelor Unite, nu mai ești ascultat. Alain Mabanckou relatează cât a putut fi de ponegrit pentru că, acum aproape zece ani,

---

411 Conform celebrului titlu al lui Amos Oz, referitor la problema israelo-palestiniană, Gallimard, 2004.

i-a invitat pe africani la un demers autocritic.[412] Și la o „recitire relaxată și politicoasă a trecutului nostru comun".[413] Nici că s-ar putea spune mai bine.

Cum s-ar comenta dacă Grecia, Serbia, Albania, Bulgaria, dar și Egiptul, Siria, Irakul ar prezenta nota de plată urmașilor Imperiului Otoman, actuala putere turcă, fiindcă au fost aproape șase sute de ani sub dominația Sublimei Porți? Ceea ce trebuie cerut și unora, și altora este tăierea cordonului ombilical pentru reconstruirea relațiilor pe o altă bază. Sunt necesare încetarea analizei în termeni de datorie și dependență, privilegierea parteneriatului în defavoarea ranchiunei, lucruri care nu interzic nici solidaritatea, nici responsabilitatea în caz de criză gravă. Poate că este vorba aici despre o revoluție spirituală între Paris și diferitele capitale africane, care nu va fi mai puțin dificilă decât cea dintâi. Astfel, când Algerul a autorizat, în ianuarie 2013, aparatele de zbor ale armatei franceze să survoleze teritoriul algerian pentru a lovi teroriștii din nordul statului Mali, a trecut peste un tabu și a demonstrat că prin interese comune se pot depăși diferende care țin de trecut. Cât despre adjectivele substantivizate „decolonial" sau „postcolonial", acestea păcătuiesc prin a marca în continuare o legătură de subordonare cu fostul sistem, confundând ruptura cu sechela și secesiunea cu continuitatea. Trebuie să te simți foarte sigur pe tine pentru a spune, cum a făcut-o președintele Republicii China, primind-o, în 1985, pe Margaret Thatcher — „Ocupația britanică a trezit China din somnul ei secular" —, sau pentru a sublinia, ca prim-ministrul indian din acea vreme, Manmohan Singh, acceptând din partea Universității Oxford titlul de *doctor*

---

412 În cartea sa *Lacrimile omului negru*, al cărei titlu trimite la eseul meu *Lacrimile omului alb*, Alain Mabanckou se ridică împotriva „tendinței care îi împinge pe unii africani înlăcrimați să nu explice nefericirea continentului negru — întreaga sa nefericire — decât prin prisma întâlnirii cu Europa, de parcă războaiele ar putea resorbi ticăloșiile istoriei și ne-ar putea reda pretinsa mândrie pe care această învinovățită Europă ne-ar fi violat-o" (Fayard, 2012).

413 *Huit leçons sur l'Afrique*, op. cit., p. 16.

honoris causa, pe 8 iulie 2005, aspectele pozitive ale Imperiului Britanic, cu care India a fost îndreptățită să lupte, dar căruia, în același timp, trebuie să îi recunoască „urmările benefice". Este adevărat că vorbim despre două superputeri dintre care una, o dictatură comunistă, este pe cale să preia leadershipul economic al planetei, pe când cealaltă, o democrație, s-a smuls în mai puțin de patruzeci de ani din ghearele foametei și subdezvoltării și va însemna peste nu multă vreme al doilea sau al treilea uriaș. Ce simbol mai de admirat al reușitei indiene decât momentul în care Grupul Tata a cumpărat, în 2008, bijuteriile Coroanei britanice, Jaguar și Land Rover? Nu toate țările au avut șansa Marii Britanii de a fi deținut drept colonii Statele Unite și India care, în același timp, au eclipsat și au reînălțat metropola, universalizând limba engleză. În cazul subcontinentului indian, deși trecutul nu a fost uitat, e pus liniștit la locul lui și digerat ca atare.

Concluzie
Sinucidere sau nou elan

Nicio putere nu poate distruge Spiritul unui popor, nici din afară, nici dinăuntru, dacă nu cumva e el însuși lipsit de viață, dacă nu cumva deja a pierit.

HEGEL, *Prelegeri de filosofie a istoriei*

Ar deveni lumea mai bună dacă Occidentul s-ar șterge de pe fața pământului, iar „albii" ar dispărea sau ar supraviețui în triburi împrăștiate prin vreun fiord din îndepărtata Scandinavie sau în Noua Zeelandă, prin văile Alpilor sau ale Apalașilor? Cine ar mai fi atunci acuzat de toate relele planetei? Oprimații profesional ar fi atunci niște orfani, lipsiți de ținta lor favorită. S-ar înființa poate niște grădini zoologice umane, ca în vremea colonială, unde părinții își vor duce copiii să se uite la acele creaturi sălbatice și hirsute ale lumii de demult, pentru ca aceștia să priceapă despre ce a fost vorba. Poate chiar, tot ce e rar ajungând de preț, supraviețuitorii vor fi încurajați să se înmulțească și se va dovedi întristătoare lenea lor generativă. Antropologii se vor apleca asupra cazului acelor primitivi sortiți extincției și vor sărbători fiecare nou-născut, cum se face la apariția fiecărui pui de panda în grădinile zoologice chineze. Numai că nădejdea în resurecția acelei rase blestemate va rămâne șubredă. Nici vorbă de vreun Jurassic Park pentru fețele palide!

* * *

Timp de decenii, cei mai influenți intelectuali ai Europei și ai Statelor Unite au descris societatea occidentală ca fiind summumul barbariei, lăudând în același timp dovezile străine de barbarie ca fiind summumul civilizației. Nici nu am ieșit bine din acea perioadă, că o parte din inteligheția noastră, cuprinsă de derută spirituală, ne presează să ne distrugem democrațiile „albe" în numele nu știu cărei fatalități biologice. Teoria Lumii a Treia, deși în parte falimentară, a avut cel puțin o structură și o coloană vertebrală, urmând îndelungata aventură a obținerii independenței. În situația de față, intrăm, odată cu ideologia pigmentară, într-o lungă noapte a spiritului. Blestemul omului alb, răsturnarea perimatei lui domnii este ultima etapă a autodistrugerii Europei. Stânga europeană de toate tipurile nu poate pactiza cu aceste excrescențe fascizante, care proliferează sub drapelul ei, favorizând confuzia. Noțiunea de rasă nu are loc la stânga. Nu există stângă etnică, fiindcă aceasta nu recunoaște diferențele de limbă, de cultură, de credință care se topesc într-un universalism multiplu, mereu în întâmpinarea celor care vor mai veni. Fiindcă aceasta caută dreptatea, nu răzbunarea. Să-l recitim pe Frantz Fanon:

> „Nu există misiune neagră; nu există povară albă. (...) Viața mea nu trebuie să fie consacrată bilanțului valorilor negre. Nu există o lume albă, etică albă, avantajul unei inteligențe albe. De o parte și de alta a lumii există oameni care se caută unii pe alții. (...) Nu sunt sclavul Sclaviei care mi-a dezumanizat înaintașii".[414]

A distruge Occidentul, că vrem ori nu, înseamnă a distruge conștiința lumii. Cât de imperfect, de decrepit ar fi, încă mai este într-atât de exigent, de strălucitor încât să displacă tiranilor.

---

414 Frantz Fanon, op. cit., p. 185.

Ca leagăn al valorilor morale, spiritul european nu mai aparține doar occidentalilor, s-a desprins de țara sa de origine și a ajuns patrimoniu al speciei umane. Moștenire contemporană cu pierderea influenței Vechii Lumi, cu retragerea ei pe propriul teritoriu. Pentru cei care au uitat: Europa nu mai este stăpânul universului de cel puțin trei sferturi de veac. Nu mai constituie decât o mică parte a planetei, mult în urma Indiei, Chinei, Braziliei, Africii. Cât despre Statele Unite, de la Barak Obama încoace nu mai au decât ambiția de a se sustrage conflictelor care au năpădit planeta. E de domeniul evidenței că Lumea Veche și Lumea Nouă ar trebui să își refacă legăturile. Numai împreună sunt puternice, sudate în egală măsură de diferențele dintre ele și de proximitatea geografică. Dar, vai, niciuna nu răspunde la apel, cea dintâi din inconsistență, cealaltă din izolaționism. America va supraviețui lui Donald Trump, după cum va supraviețui și delirului identitar și rasismului din campusurile studențești. Dar în ce stare? În ziua de azi se ofilește și ar vrea să reîntâlnească Europa pe care, de altfel, nu încetează să o umilească și să o dezmembreze, pentru a deveni un pitic politic din vecinătatea ei. Colosul american se visează un gnom, iar gnomul european visează să readucă uriașul US la dimensiunile lui pentru a se simți mai puțin singur.

Europa este de acum un ansamblu de dominioane divizate și puse pe decupat, oferită celor mai lacomi. Șacalii dau năvală pentru a o sfâșia. A-nceput împărțirea rămășițelor între China, Rusia și Turcia. Câte dintre orașele noastre nu sunt deja, în parte, supuse șariei, regulilor bandelor și nu se sustrag legilor democratice? Nu suntem la sfârșitul Imperiului Roman, ci, mai degrabă, în situația Bizanțului, în ajunul Căderii Constantinopolului (1453) răvășit de diferende teologice absconse. Ne sfârtecăm în inepții, gen, rasă, apropriere culturală a căror găunoșenie ne va face urmașii să râdă. Ar trebui să ne temem mai puțin de virulența dușmanilor la adresa noastră, cât de violența urii pe care noi înșine ne-o purtăm. Vină de neispășit. Și care explică preferința pentru moarte a unei părți

din elitele noastre, care își propun să ne administreze tratamente paliative înaintea Marii Prăbușiri.

Numai că dorinței de extincție îi răspunde o vehementă dorință de resurecție din partea popoarelor. O civilizație poate dispărea, o civilizație poate renaște și ieși întărită din cele mai amarnice aberații. „Ce-i poți răspunde unui om care îți spune că preferă să asculte de Dumnezeu decât de oameni și, în consecință, că este sigur că merită împărăția cerurilor dacă-ți sucește gâtul?" se întreba Voltaire în legătură cu fanatismul.[415] Ce se poate obiecta acelei facțiuni a Vechii Lumi, paralizată de nihilism, care dorește să moară, convinsă că dispariția ei va ajuta la îndreptarea climei, la revanșa popoarelor oprimate, la eradicarea sărăciei? Pur și simplu: bine, dar după voi. Dacă doriți să muriți, nu vă abțineți. Dar lăsați-i pe ceilalți să trăiască. Nu toți ne dorim dispariția. Suntem încă numeroși aceia care preferă luminile Rațiunii tenebrelor Rasei. Nicio societate nu poate supraviețui blamându-se că există. Societatea noastră e profund imperfectă, deci reformabilă. Să ne recunoaștem greșelile când le comitem și să îndreptăm greșelile când le facem.

Și, mai ales, să nu ne cerem iertare fiindcă suntem albi, negri, arabi ori evrei. Să nu ne cerem iertare fiindcă suntem francezi, englezi, germani, olandezi. Să nu cedăm somnambulismului unei penitențe tâmpe. Avem toate motivele să dorim să apărăm Europa, una dintre cele mai mari civilizații din istorie.

Să nu cedăm șantajului!

---

415 *Dictionnaire philosophique portatif*, 1764.

Mulțumiri

Țin să îmi exprim aici întreaga gratitudine lui Olivier Nora și François Samuelson care m-au încurajat, în primăvara lui 2019, să scriu acest eseu.

Mulțumesc în egală măsură lui Delphine Meillt și lui Marie Dosé pentru sfaturile lor juridice.

Aceleași mulțumiri tuturor celor care, prieteni sau apropiați, au citit acest text și m-au ferit de greșeli, incoerențe, nonsensuri. În special lui Caroline Thompson și lui Patrice Champion.

În sfârșit, un salut special celor care au încercat să mă convingă să nu abordez din nou această temă, temându-se că voi fi supus oprobriului și discreditării. Reticențele lor mi-au dat aripi.

Cuprins

Preambul 9
Introducere. Un remake detestabil 11

Partea întâi. Satana la masculin 25

Capitolul 1. Există o „cultură" a violului? 27
Capitolul 2. Consimțământul imposibil 38
Capitolul 3. Nu e nu; da e poate 46
Capitolul 4. Iubirea este o capcană 55
Capitolul 5. Sălbăticia masculului frustrat 61
Capitolul 6. O justiție prea de tot imperfectă? 68
Capitolul 7. Biologia e o nălucă? 85
Capitolul 8. Purificarea artelor, ridicarea mulțimilor 92
Capitolul 9. Atotputernicia patriarhatului? 107

Partea a doua. Antirasismul exterminator 129

Capitolul 10. Cruzimea e albă 131
Capitolul 11. Cum s-au născut Albii? 148
Capitolul 12. America și Franța: rasa și cetățeanul 157
Capitolul 13. Dacă n-ar fi existat, ar fi trebuit inventat 172
Capitolul 14. În dulcea tradiție a vechii uri 179
Capitolul 15. Iluminism sau romantism? 191

Partea a treia. Să-nchidem ochii vechiului european? 209

Capitolul 16. Frica de Celălalt? 211
Capitolul 17. Caritate sau oboseală? 225
Capitolul 18. Tabuurile sclaviei 234
Capitolul 19. Către o Europă complicată cu idei simple 244

Concluzie. Sinucidere sau nou elan 276
Mulțumiri 281

Născut la Paris în 1948, **Pascal Bruckner** este romancier și eseist, o figură emblematică a intelectualității franceze.

La Editura Trei au apărut toate romanele sale – *Casa îngerilor, Luni de fiere, Hoții de frumusețe, Fiul cel bun, Care dintre noi doi l-a născocit pe celălalt?, Iubirea față de aproapele, Căpcăunii anonimi, Copilul divin, Palatul chelfănelii, Iubito, eu mă micșorez!..., Păzea, se-ntoarce Moș Crăciun!, Paria, Un an și o zi*, volumele de eseuri – *Noua dezordine amoroasă, Fanaticii apocalipsei, Paradoxul iubirii, Căsătoria din dragoste, Euforia perpetuă, Mizeria prosperității, Tirania penitenței. Eseu despre masochismul occidental, Înțelepciunea banilor, Un rasism imaginar, O scurtă eternitate*, precum și volumul de teatru *Ce dorește domnul?*.

Căderea Zidului Berlinului a lăsat stânga europeană într-o confuzie totală. Pe câmpul de bătălie al ideilor, progresul, libertatea și universalul au cedat locul unei noi triade importate direct din Statele Unite: genul, identitatea și rasa.

Ieri ne luptam în numele proletariatului, al Lumii a Treia și al damnaților planetei; astăzi condamnăm omul alb, făcându-l vinovat de colonialism, sclavie și dominarea femeilor. Trei discursuri – neofeminist, antirasist și decolonial – îl desemnează ca fiind dușmanul comun al omenirii. El a devenit noul Satana, cel pe care propria anatomie îl face un violator ontologic, culoarea pielii – rasist, iar puterea – exploatator al tuturor „dominaților" și „rasizaților".

Scopul acestui eseu este de a analiza cum, sub impulsul unei americanizări caricaturale a Europei, lupta de gen și cea de rasă sunt pe cale de a înlocui lupta de clasă, de a alunga meritocrația și de a distruge ideea de umanitate ca unitate. Să facem din omul alb țapul ispășitor prin excelență nu înseamnă decât să înlocuim un rasism cu altul; și, într-un viitor ce se anunță sumbru, cu societăți tribale, care-și păzesc cu strășnicie identitatea, pradă unui război al tuturor contra tuturor.

CITITĂ DE RADIO GUERRILLA

ISBN 978-606-40-1018-6
EDITURATREI.RO
TREI